Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Milkhome

Markiš, Perec D.
מאַרקיש, פּרץ

Mosḳṿe, 1948

II. מאָסקווע

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8138

Visual Library

II

מאָסקווע

☆

1. דער זייגער איז פּאַרטונקלט

I

פון עשעלאָן צו עשעלאָן, פון אַ וואָקזאַל צו אַ וואָקזאַל
טראָגט מיט אַ מאָגער רוקזעקל אָוואַדיס זיך אַף וועגן.
אַ נאַסער שניי טוט אים פון הינטן אַ באַפאַל,
און צוגן ווײַנען מיט פאַרטונקלטקייט אַנטקעגן.
דער פראָנט האָט זיך פאַרוואָרפן אַף דער שטאָט,
פונקט ווי דער שלייף, וואָס האָט דערשטיקט שוין צוועלעף קרוינשטעט,
אַצינד האָט ער פון זײַטן דרײַ דער דרײַצנטער געדראָט
זיך צו איר ווײַטער שווּעל געריסן אַ באַרוישטער;
דאָרט האָבן אויסגעזען שוין לאַסטוואָגנס מיט סקאַרב,
ווי ס'זענען קרעכצנדיקע שליופּקעס אין אַ שטאָרם אויס.
אַ שניי אַ נאַסער, קלעפּעדיק און האַרב,
געלייגט האָט זיך אַף די צעפּלאָנטערטע פּלאַטפאָרמעס.
ס'האָט אַ ציווילער פּאַסאַזשיר אין דעם געווירבל און געדריי
זיך צו אָוואַדיסן געווענדט אַ האַלב-צעשטרײַטער:
— צי ווייסט איר ניט, וווּהין וועט מען אַצינדערט גיין?
וווּהין וועט מען אַצינדערט אָפּטרעטן נאָך ווײַטער?..

II

דאָס פּאָנעמ באַ אָוואַדיסנ געווענ איז שוואַרצ
פונ ביטערקײַט. אונ עפּעס זיכ באַמיט האָט ער דערמאָנענ;
געשניטנ האָט דער אומרויִקער פּײַפ זײַנ האַרצ
מיט יעדער מעלד פאַר די צומ אָפּגאַנג גרייטע עשעלאָנענ.
לאָקאָמאָטיוונ האָבנ אינ די פּאַזוכעס געשטיקט דאָס ליכט,
אונ שאָטנס האָבנ אונטער רעדער זיכ געלייגט מיט אַ מעהומע;
אַ יעדער רעגע איז געפאַלנ, ווי אַפ וואָגשאָלנ — געוויכט,
אונ מיטנ שניי געלייגט האָט זיכ אַ שווערער אומעט.
ער האָט באַשטעלט אינ אַ בופעט פיר גלעזער ביר
אונ מיטאַמאָל זיי אויסגעטרונקענ איינע נאָכ דער צווייטער,
אונ ניט אַראָפּגעלאָזט פונ דעמ ציווילנ פּאַסאַזשיר
די אויגנ די געצונדענע פונ ווייטעק.
געגאַנגענ זײַנענ ווינטנ כונ קאַזאַנער אופגעטראָגענעמ וואָקזאַל,
ווי דער האַמוינ איבערגעדעקט האָט פונ בייזווונדער אַלע נאָמעס,
אונ אויסגערוישט: מע לויפט! נאָר סטאַלינ איז אינ שטאָט פאַראַנ,
אונ ניט געפערלעכ קיינ געוויטער אונ קיינ שטאָרמ איז!

III

דערזענ אַפנ וואָקזאַל האָט זיכ אָוואַדיס מיטאַמאָל,
מיטנ געדאַנק צו אימ האָט ער זיכ שנעל איבערגעטראָגנ,
אַ צונד' געטאָג האָבנ זיכ לעמפּ אינ זײַנע אויגנ אָנ אַ צאָל,
ווי ציטערדיקע, פולע, שטראַלנדיקע לאָגלענ.
ס'קוקט אַזאַ היימלעכקײַט פונ הויכע ווענט,
אונ דער סופיט שטויסט אָפּ פונ זיכ דאָס ליכט דאָס טריבע,
איצט גייענ עשעלאָנענ אָפּ, געדעקטע מיט ברעזענט —
זאָוואָדנ גאַנצע טראָגנ זיי ערגעצ אַריבער...
אימ האָט געדוכט, אַז צו די צוגנ איז ניטאָ קיינ צאָל,
מיט פאָרכט אונ אומגעדולד באַגעגנט ער זיי אַלע.
געהויערט אַרומ אימ האָט נאָגנדיק דער שווערסטער אָל,
אונ ס'האָט דער ראַש אינ האַרצ מיט ווײַ באַ אימ געבוואַליעט:
אַדורכגעגעבערט האָט ער יעדנ איינעמ מיט אַ קוק,
אימ נאָכגעיאָגט, ביז ווײַ אינ זײַנע גרילצנ אײַנגעהערט זיכ,
אימ האָט געדוכט, אַז ס'שרײַט אינ נאַכט אַרײַנ אַ יעדער צוג:
אָקטיאַבער נײַנצנ איינ אונ פערציק!..

IV

ס'געויכט ס'באוואקסענע געטאָנ האָט ער א טאפּ,
א צי געגעבנ האָט זיכ אינ דער גאנצער הייכ ער;
אפּ אימ פונ גאָר דעמ לאנד א יעטווידער עטאפּ
ווי קארבנ אפּ א בוימ זײַנענ פארצייכנט...
אונ ס'ווילט זיכ אימ זיי טאָנ א לייענ,
ס'ווילט זיכ אדורכדרינגענ אינ זיי ביז ווײ אימ;
ער קוקט זיכ אײַנ אינ זיכ אלײנ,
ס'איז אלצ אינ אימ ווי פונ א ווינט פארווײעט...
דעמ לײַבלעכנ וואלדהיימ ווי דורכ א נעפּל ער דערזעט,
אימ אינ זיקאָרנ אונ אינ הארצ האָט אויסגעהיט ער,
ס'גיט אימ א ווונק די גוטע, די פארהאָרעוועטע זעט,
וואָס אָנגעלעבט מיט שווייס אפּ פּליטנ
האָט די מישפּאָכע זײַנע, טאָג נאָכ טאָג
אינ וואלדיקנ בירָאָבידזשאנ מיט ווײ אונ ליבע.
צעטומלט האָט פונ צוג אימ דער הודאָק, —
איז וויפל נאָכ צו פאָרנ אימ געבליבנ?..

V

וואָלט ניט געוואָיעט כאָטש דער ווינט אזוי
מיט א געוויינ אזא פארטויבטנ אונ געהײמענ.
דאָס פענצטער פונ וואגאָנ גיט יעדער ווײַלע א פארזויג
א כוואליע נאכט אונ גרילצנדיקע איימע.
אונ ס'איז אָוואדיסנ די רײַזע פײַנלעכ־לאנג:
שוינ וויפל טעג! דער אומגעדולד גיט יעדער ווײַלע א פארצוק אימ.
אָט דאָ, אינ וועג, קומט אלצ אפּנ געדאנק,
אונ פונקט אזוי פארשווינדט, ווי דורכגייענדע צוגנ.
אימ בליצנ דורכ די יאָרנ אינ דאָנבאס,
זײַנ אונטערערדישע מעמשאָלע איבער פּלאסטנ.
אָט טראָגט ער זיכ אצינד באמ ווינט אונ שניי צוגאכט,
אונ מאָסקווע טראָגט זיכ ערגעצ אומ פארכאפּט אונ האסטיק.
וויהינ פארטראָגט עס זי אצינדערט אזוי שנעל?
ער קאָנ מיטנ געדאנק אצינד זי ניט דעריאָגנ...
ער גורט נאָר פעסטער אונטער דעמ שינעל,
בייגט אָנ דעמ קאָפּ, ווי ס'וואָלט געזעצט אפּ אימ א האָגל...

VI

לאָקאָמאָטיוון זיך צעוואָיען אין דער נאכט,
וואגאָנעס קייטלען זיך, אָן פייערן געלאָזטע...
אָ, ס׳ארא סימכע ס׳איז געווען, ווען ווי אין שלאכט
האָט ער, א טריונטלער, געטראָגן זיך קיין מאָסקווע
די פעסטונג שטורעמען פון וויסן און געדאנק
אינאיינעם מיט א דאָר א גאנצן פון דער יוגנט...
געווען איז זיס אזוי דער טומל און דער קלאנג
פון די פארשייטע, פון די יאָמטעוודיקע צונגן.
אפ זיינע אויגן און מיט אים באנאנד, —
גיט שטיל דאָס הארץ א צאפל און א דריק אים, —
האָט האסטיק זיך צעבליט דאָס לאנד,
מ׳האָט ניט דערקאָנט עס פון קאניקול ביז קאניקול!
שוין אפ א לופט-שיף איז ער קיין ביראָבידזשאן
זיך זען מיט זיינע עלטערן, אהיים, געפלויגן...
ס׳שטעלן דערינערונגען אויס זיך אין א ריי באנאנד,
זיי זיינען װארעם נאָך און פייכט, ווי זיינע אויגן...

VII

ווען אָפגעריסן האָט ער זיך פון דעם אעראָדראָם
און אונטער אים פארשוווּנדן איז א יעדער ראנד דאן,
האָט ער באשיימפערלעך דערפילט דעם טהאָם,
וואָס טיילט דאָס לאנד ניט דער פארגאנגענהייט פאנאנדער.
אליין צעבליט האָט אפן מייל זיך אים א שפרוך
און אָנגעפילט זיין בליק האָט זיך מיט וווּנדער:
ס׳ארא מעהאלעך, רוסלאנד, ביסט אדורך
סאכאקל פאר א קנאפן פערטל פון יאָרהונדערט!
דאָס לעבן אָפגעבן פאר דיר איז ניט קיין שאָד,
פאר דיינע פינפיאָרן די מעכטיקע און קלוגע...
נאָר אפן זייגער גיט ער אלע ווייל א קוק די שאָ,
געבליבן פאָרן איז נאָך אלץ גענוג אים!..
א יעדער ווייל גיט זיך דער הימל א צעכראסט,
זעניטן-פייער ניט דער נאכט זיך א פארטרוי נאָר.
און ערגעץ פאלן אָפ פון מאָסקווע, ווי באלאסט,
דורך דעם קאזאנער וועג — דערשראָקענע האמוינים.

VIII

עס האָט דערציילט דער שניי, וואָס האָט קיין ווײַסקייט ניט געהאַט,
וואָס האָט מיט גאָס־געוויין געטראָגן אין דער נאַכט זיך.
ער איז געגאַנגען אום, ער איז געגאַנגען גראַד,
ווי ס׳האָט געוואָלט דער ווינט, ווי אים ז׳געווען צום האַרצן.
עס האָט דערציילט דער שניי, ס׳האָט זיך געדוכט — ער זידט,
אַז דער וואָקזאַל אַליין געשטאַנען איז אין שפּאַן דאָרט,
און ווי לעווײַעדיקער אַלטער רעקוויזיט
זײַנען געשפּענסטיק־שטאָלץ אַדורכגעגאַנגען די געזאַנדטע
מיט הויכע היט, ווי קאַמען טײַערע, געוועבט פֿון גאָלד,
בוקסירט באַם אומגליק לויטן ראַנג, באַמיט זיך ניט צו הײַען;
געגאַנגען זיי זײַנען גלײַך, ווי טשאַסטאָקאָל לעם טשאַסטאָקאָל,
און אויסגעזען ווי ייִכעסדיקע בונטע פּאָפּוגײַען.
זיי זײַנען פֿײַערלעך געגאַנגען אינדערמיט,
פֿון ביידע זײַטן דער האַמוין האָט מוירעדיק געשפּאַרט זיך;
באַגלייט האָט שטומוודיק זיי שניי. די ווײַט געשלונגען האָט די טריט,
נאָר ס׳איז די נאַכט פֿון זיי געוואָרן פֿינצטערער און שוואַרצער.

IX

מיט פּעק און קלומקעס האָט דער אוילעם זיך געײַלט,
ווי טשערעדעס אין סטעפּ פֿאַר אַ געוויטער,
און אָנראַכמאָנעסדיק האָט יעדער ווײַל
דער רופֿאָר ווי אַ בײַטש זיך אײַנגעשניטן.
מיט שטורעם האָט זײַן שטים געקלונגען אין דער ווײַט
און אָפּגעציטערט אין דער נאַכט מיט מאָרעשכוירע.
פֿאַרטויבט האָט אַלץ פֿון צײַט צו צײַט
אַן אַרטילעריע־קנאַל, עפּעס געמאַכט געוווירע.
און אָפּגעצערט געשטאַנען איז די שטאָט,
אַן אויסגעלאָשענע אונטער דעם קרייץ פֿון ווינטן.
מיט נאַסן שניי האָבן די געסלעך זיך געשטאָפּט,
און פֿלעצער ביט געוווּכט האָבן זיך ווו אַהינטאָן;
עס האָבן שטערן איבער זיי אַ יעדער ווײַלע זיך געטויכט,
ס׳האָט יעדער ווײַלע אָפּגעשטראָמט פֿון זיי אַ כוואַליע.
נאָר זיכער האָט דער קרעכל זיך געטראָגן אין דער הייך,
אין מאָסקווע באַ דעם רודער איז געזעסן סטאַלין.

2. ווייַזערס אפן טורעמ

I

ער האָט אינ א פארהוילטנ רייס געפירט די עטאָט
דורכ בייזנ ווינט אונ דורכ פארוואָלקנטקייַטנ שווערע,
אדורכגעשניט: גראָד אונ טיפ די צייַט ער האָט,
אנטקעגנ זייַנער אימ פונ אומעטום געגאנגענ שטערנ.
די נאכט האָט אפ די פלאכנ זיכ געזעצט מיט האסט,
דעמ איבערוואָג אפ זייַטנ דרייַ האָט זיכער שוינ געהאט זי.
אונ ווי אינ אויסגערעכנטקייַט אראָפגעוואָרפענער באלאסט
געשטראָמט האָט אָנגעשטרענגט די שטאָטישע עוואקואציע.
פונ יעדער זייַט האָט זיכ געשטארקט דער קלעמ,
געקרעכצט האָבנ פלאטפאָרמעס פונ דער לאסט פארמאטערט.
אינ צוגנ מיט פארלאָשענע, פארהילטע לעמפ
אוועקגעלאָזט אינ וועג זיכ האָבנ נארקאָמאטנ.
געטראָגנ האָט זיכ הויכ א ווירבלדיקער שניי,
די צוגנ נאָכגעפאָלגט. דעמ איבערלויפ געהיט זיי.
ניינ, ניט פארלאָזט די הויפט-שטאָט האָבנ זיי,
זיי האָבנ בלויז פארנומענ ווייַטערע פאָזיציעס.

II

די ווייַזערס אפנ טירעמ האָבנ רויִק זיכ גערוקט,
זיכ אופגעוויגט די קלאנגענ האָבנ וועקנדיק, ווי טאָמיד.
קיינ קויבישעוו איז לאנגזאמ אָפגעגאנ א צוג,
די ארבעט פאָרגעזעצט אינ אימ דער סאָוונארקאָמ האָט.
ער האָט פארבינדונגענ געהאלטנ מיטנ פאָלק,
פונ גאָר דער וועלט ניט אויסגעשלאָסנ זיכ קיינ רעגע.
אונ סטאלינ נאָכ זייַנ יעדנ אָטעמ האָט געפאָלגט,
אונ מיט זייַנ מארכ גענערט דעמ גאנצנ וועג אימ,
אונ מיט זייַנ רויִקייַט דעמ גאנצנ פראָנט געשפייַזט,
וואָס איז געשטאנענ אפנ ראנד פונ אומקומ אונ געבוירנ;
אונ דעמאָלט זיכ אנטפלעקט האָט אפנ לאנד זייַנ גייַסט,
אונ זיכ אנטבלויזט האָט דאנ פונ פאָלק דער גורל.
ס'האָבנ זיכ וואָגשאָלנ געוויגט: צי דאָס געשלעג וועט זייַנ אינ שטאָט,
צי אויסער אירע ווענט דעמ אָנגריפ מ'עט א פיר טאָנ?
אונ סטאלינ האָט אליינ געריכטעט יעדנ טראָט
אונ יעדנ קער פונ דער געשיכטע...

III

ניט שווער איז אים געווען ס׳אכט הונדערט צוועלפטע יאָר
מיט אַלע פּראָטים אונטער מאָסקווע זיך דערמאָנען,
ווען אָפּגעגעבן מ׳האָט די שטאָט אַפן טעג סאכאקל אָפּ א פּאָר —
נאכהער אַפּ טיל-און-טעל צעקלאַפּט נאפּאָלעאָנען.
דאָס איז געווען צו יענער צײַט א רײַפער וואַריאַנט,
ווי זיך פאַרדינט באַם פאָלק קוטוזאָוו האָט פאַרערונג;
עס האָט די ברענענדיקע מאָסקווע דאַן
מיט אירע פײַערן געראַטעוועט די רוסישע אימפּעריע.
און איצט האָט די געפאַר פון זיך ער ניט פאַרשטעלט
און דעם מעהאַ׳לעך פון געשיכטע דורכדרינגלעך געמאָסטן,
און קלאָר דורך אים געזען דעם גורל פון דער וועלט,
וואָס דאַרף זיך אופלייזן אין דעם געשלעג פאַר מאָסקווע.
אַדורכגעשניטן זײַן געדאַנק האָט אין דער טיף די צײַט
און ניט געלאָזט פון קיין סאַקאָנע זיך פאַרצוקן:
ניט שפּײַזן זיך מיט וואַריאַנטן פון פאַרגאַנגענהײַט,
נאָר וואַריאַנטן דרייסטע ליפערן דער צוקונפט!

IV

כאָטש ס׳האָט אַפּ וואָגשאָלן אי „פאַר" אי „קעגן" ניט געפעלט,
דאָך ביז באַשײַמפּערלעכקײַט קלאָר אים דאַן געווען איז,
אויב אופגעגאַן אין מאָסקווע איז דער גורל פון דער וועלט,
מוז זײַן בא אירע ווענט פון שלאַכט אַנטשיידענער די גרענעצ!
געווײַש, אויסדריקלעך און שאַרף
האָט זײַן געדאַנק דער צײַט און דער נאַטור דיקטירט דאַן:
ניט נאָר באַווירקט זײַן פון געשיכטע מע באַדאַרף,
נאָר פאָרזעצן און צוועקמעסיק זי ריכטן!
איר געבן נײַע אָנווענדונג און נײַעם זין
אין העסקעם מיט דער צײַט—געפּעסטיקט האָבן זיך בא אים מאַכשאָוועס.
אַפּילע אויב ס׳וועט אויסקומען באַצווינגען זי,
ווי אין באַשאַפּ באַצווונגען אַלע מאָל דער שטאָפּ איז!
אַצינד בלויז אַפּ איין שאָ זיך שיידן מיט דער שטאָט —
קאָן זיך אַרײַנלייגן די שאָ אין האַנט דעם קעגנער...
און אָנגענומען א באַשלוס אַן אָפּגעווויגענעם ער האָט:
פאַר יעדן שטיין — א שלאַכט! פאַר יעדן שטויב — געשלעגן!

V

— מע גיט ניט מאָסקווע אָפּ! אפילע אפּ א ווײַל!
— זיך שלאָגן! — דורכגערוישט האָט אין די רוימען א געהאווע,
מיטן באשלוס האָבן זיך ווינטן אפּ דער שטאָט געטאָן אן אײַל,
איבערגעגעבן ראש האָט אים זאסטאווע צו זאסטאווע.
זיך שלאָגן — אויב די שלאכט זאָל דויערן א יאָר!
און מער! ביז וויפל נאָר עס וועט דער אָטעם קלעקן!
איבער די דראָטן אופגעוואכט האָט א געהיימער שאָרך,
די שטיינער זיך צעוויגט האָבן אליין, ווי גלעקער,
נאָר ניט צעקלונגען האָבן זיי אין פאָרכטיקײַט דעם סאָד
אונטערן רויש פון יאָגנדיקע לאסטוואָגנס באוואכטע,
אז דער צערוישטער שטראָם איז ניט אפּ אָפּגעבן די שטאָט,
נאָר מאכן לײַכטער זי, באוועגלעכער פאר שלאכטן!
און פונעם קרעמל — וועקנדיק און וואך,
דורך אומזיכטיקע זינגענדיקע דראָטן,
געטראָגן האָט צום פראָנט זיך סטאלינס הארץ,
געשטראָמט צום ראנד האָט סטאלינס אָטעם.

VI

אין שלאכט-אמפיטעאטער אײַנגעבראָקט דעם בליק,
פאנאנדערשטעלנדיק לויט זײַן געדאנק צום שוץ דאָס כאיל,
איז ער געגאן פארבײַ דער מאפּע הין און צ׳ריק,
באוועגט די גענג און רעגולירט דאָס פײַער.
— וואָלאָקאָלאמסק! — האָט ער דעם בלײַ געטאָן א פיר, —
א שפּאר טאָן וועלן זיי צוערשט געוויס פון דאָרטן. —
און אופגעעפנט האָט זיך אומדערווארט די טיר,
ארײַנגעגאנגען איז מיט שטילע טריט זײַן טאָכטער.
א גוטער שמייכל אפּ זײַן שלאָפלאָז געזיכט
זיך האָט צעווישן די קנייטשן צוגעקומענע צעצויגן.
— ארײַנגעגאנגען זיך געזעגענען בין איך, —
האָט זי א זאָג געטאָן און זיך געשטעלט פאר זײַנע אויגן.
געלעגן אפּ דער הויפּט-שטאָט איז א בלינדע נאכט,
בא איר צוקאָפּנס האָבן וואָלקנס אָנגעשוואָלענע געברענט שוין,
און סטאלינס אויסגעשטרעקטע האנט לעבן דער מאפּע, האָט געדאכט,
איז אופגעהויבן צוליב דעם, ער זאָל אין וועג די טאָכטער זײַנע בענטשן.

3. די אָנגעבלאָזענע פּראַש

I

באַם קרעמל האָט זיך פֿײַערלעך געביטן דער פּאַטרול,
געוויזן האַלבנאַכט האָט דער זייגער אױפֿן ספּאַסקער טורעם;
דער רויטער פּלאַץ — מיט שטילקייט פֿול,
די שטילקייט שווער, ווי פֿאַר אַ שטורעם.
אַראָפּגעגליטשט האָבן די קלאַנגען זיך ווי אַלעמאָל
באַפֿעלעריש, זיך שפּרייטנדיק אין אַלע עקן
מיט פֿײַערלעכן רוף: צעשמעטערן דעם אָל
אין לעצטע, אין אַנטשיידענע געשלעגן.
זיי האָבן אָפּגעהילכט אין דעם גראַניט פֿון מאַוזאָליי
און אין דער וואַנט פֿון די אומשטערבלעכע גיבוירים.
איבערגעצויגן האָט דער פּלאַץ דער רויטער זיך מיט שניי,
ווי מיט אַ ווײַס־געשפּרייטן בלאַנק פֿון גורל,
אַז ס׳זאָל אױף אים זיך אויסקריצן דער ווילן פֿונעם פֿאָלק,
זײַן הויכער גײַסט זאָל טאָן אױף אים אַ בליאַסקע.
דעם פּלאַץ האָט פֿײַערלעך געוויגט דער הימן, ווי אַלעמאָל,
און אױפֿן שניי האָבן די שאָטנס זיך געלייגט פֿון מינין און פּאָזשאַרסקין.

II

איבערן לאַנד צעוואָרפֿן איז געווען דער פּראָנט,
פּונקט ווי אַ שטריק איבערן גאָרגל פֿון די זעכצן רעפּובליקן.
דער פֿײַנט איז צו דער הויפּט־שטאָט צוגעגאַנגען נאָ׳נט
אין קלעמער שטאָלענע מיט פֿײַער זי דערשטיקן.
עס האָבן טאַנקען זיך געדרוקט אין מענגעס אָן אַ צאָל
און שוואַרצע פּעסטונגען, געפּאַנצערטע אינדרײַען —
דיוויזיעס פֿון טויט, פֿון רויב און שטאָל,
דיוויזיעס פֿון מאָרד, פֿון שאַרבן און פֿון פֿײַער.
אין קרעמל איז צום שלוס געגאַנגען אַ ראַט,
ווי אױף אַ קרייסער בײַם אַ שטורעמדיקער כוואַליע.
נאָר קלאָר און דורכדרינגלעך און גראַד
די ווײַט האָט מיטן בליק אַדורכגעשניטן סטאַלין.
באַפֿעלעריש האָט זיך געשטרעקט זײַן דינע האַנט,
פּונקט ווי דעם דרוק פֿון צײַט ער וואָלט געמאָסטן.
געלעגן פֿאַר זײַן בליק די מאַפּע איז פֿון לאַנד,
אַרומגעקרייזט פֿון זײַטן דרײַ די צוטריטן פֿון מאָסקווע.

III

פֿונ ווײַל צו ווײַל זיכ אופֿגעהויבנ האָט די נאכט,
אונ נע׳נטער צוגעגאנגענ די געפֿאר פֿונ מאָל צו מאָל איז.
די אָפּגעריסענע שטיק לאנד האָט ער באטראכט,
וואָס האָט געקאָנט א קיווער ווערנ פֿאר סאָוועטישע כאיאָלעס,
אויב זיי אליינ ניט אָפּפֿירנ פֿונ דאָרטנ אפֿ א צײַט,
ביז אינ דער גאנצער וווקס זיי וועלנ קאָנענ זיכ א לאָז טאָנ...
דאָכ איז דער פֿײַנט אצינד פֿונ זיג ווי קיינמאָל ווײַט,
כאָטש זײַנע נעגל וואָרגנ שוינ די שוועל פֿונ מאָסקווע.
די כאָכמע-רויִקײַט — ביז שמייכל, ביז א שטיפֿ
ניט אָפּנעטאָנ אינ פֿײַנ זיכ האָט פֿונ זײַנע אויגנ.
אינ גוירל פֿונעם לאנד אדורכגעדרונגענ טיפֿ,
האָט ער מיט דורכלויכטֿ ווי אפֿ וואָגשאָלנ געווויגנ
פֿונ שטעט פֿונ כאָרעווע דעמ וויי,
דאָס אש פֿונ אָפּגעברענטע דערפֿער פֿונ צעבליטע
אונ דעמ פֿארהארטעוועטנ האס פֿונ דער ארמיי,
וואָס האָט געפֿרייכט אינ איר ווי ערעוו א געוויטער.

IV

געלויכטנ אינ דער ווײַט האָט זיכ דורכ אימ א וועג
פֿונ אופֿשטײַג בלענדיקנ אונ בונטע זאווערוכעס:
דאָס ערשטע מאָל, ווענ ס׳לאָזט זיכ אינ געשלעג
בארופֿנ, רײַפֿ די ערשטע פּראָלעטארישע מעלוכע.
דאָס ערשטע מאָל, ווענ איר געווער אונ גײַסט,
אינ פֿינפֿ אונ צוואנציק פֿרײַהײַטס־יאָר געשמאָלצנ,
מעלדנ אפֿ שלאכט־געפּרוּווטנ פֿעלד איבעראנײַס
געשטאָלט, ניט-בייגעוודיק אונ שטאָלצ זיכ.
געשטאנענ איז פֿאר אימ דער בלוטיקער קאיאָר,
ווענ אפֿנ לאנד פֿארמאָסטנ האָט די גוילעמדיקע האק זיכ.
עס האָט פֿונ שלאכטיקע יאָרהונדערטנ דער יאָכ
זיכ דאנ אוועקגעלייגט אפֿ זײַנע אקסל.
זײַנ שוווּע האָט מיט שטערנ-שײַנ זיכ אויסגעקריצט אליינ,
אונ דורכ קאנאָנענ אופֿגערופֿנ האָט זי צו דער פּרוּוו אימ.
ס׳האָט דאנ זיכ שוינ געהערט באמ סוינע אינ די ציינ
דער כראָמק פֿונ שטעט, פֿונ דערפֿער אונ יִישוּווימ.

V

דערקלערט האָט דאנ די טרויעריקע זומער־נאכט
אינ שאָרכ פונ ווינט אונ אינ געמורמל פונ די בלעטער:
ס׳באגינט א גרויזאמע, א גענעמדיקע שלאכט,
וואָס פאָרקומענ באדארפט האָט פרי׳ר צי שפעטער,
די שלאכט, וואָס יוירט אפ דעמ פארניכטנדיקסטנ גיפט,
אונ אפ א מאבל אפ א בלוטיקנ זיכ צעטיקט,
אונ צייכנט זיכ דעמ וועג שוינ אינ דער הייכ אונ אינ דער טיפ
אפ גאָר דער ערד אונטערנ פלאמ פונ סרייפעס אונ פונ שײַטערס.
געווענ זײַנענ גאנצע געגנטנ שוינ וויסט,
באדעקט מיט אש פונ כורבנ אונ פונ סרייפעס.
ס׳האָט קייטנ־קלאנג באגלייט געשמידטע פיס,
געוועג געקרוינט פאר קעפ א טליעדיקער שלייפ איז, —
אונ איצט האָט צו דער הויפט־שטאָט זיכ גענע׳נטערט דער פלאצדארמ,
דער איינס־אפ־איינס באמ הארצ פונ לאנד האָט זיכ צעברענט שוינ,
אינ אָנגערוקט האָט זיכ אפ מאָסקווע די געפאר —
זיכ אָפשטעלנ דאָס הארצ זאָל פונ דער מענטשהײַט.

VI

ווי אינ דער וויסנשאפט באמ נעמענ א באריער,
ווי אינ טעכניק בא דעמ אנטפלעקנ נײַע וועגנ —
האָט פונ געדאנק זײַנעמ געשלײַפט זיכ דאָס געווער
אונ קעגנ אָפגעלעבטנ זיכ געמאָלדנ אפ געשלעגנ.
פונקט ווי אינ אלצ, דורכויס אונ אומעטומ,
פונ קיינ קאנאָנענ זיכ ניט לאָזנדיק פארפירנ,
האָט ער געבלעטערט אינ געדאנק די טעג פונ רומ,
זייער אנטפלעקונג דורכ סאָלדאטנ איינפאכע אונ קאָמאנדירנ.
אינ זײַנע אויגנ אומגעבלאָנדזשעט האָט א שטראל,
ווי פאר א שפרונג — עפעס דערוויגנ אונ דערמאָסטנ —
אָט מעלדעט זיכ סיביר. די טריט זיכ הערנ פונ אוראל,
זיי אײַלנ זיכ צו דער פארטיידיקונג פונ מאָסקווע!
געלייגט איז אפ דער וואָגשאָל איצט די צײַט,
א יעדער שאָ דארפ אויסציענ אינ א מעכלעס זיכ;
אפ קלאמערדיקע זײַטנ דרײַ האָט ער געטײַט:
— אויב זייער דראנג איז גרויס, וועט אונדזער ווידערשטאנד
זײַנ גרעסער!

VII

די כײַע, לויפנדיק, קיין קלאָוקײַט ניט באהאלט,
די פיס אליין אָנשטאָט דעם קאָפּ זי פירן,
איצט דארף מען זי נאָר קונציק געבן א פארהאלט,
ביז קומען וועלן די אוראלער און סיבירער.
זי נאָך דעם עק דעם אייגענעם זיך יאָגט אָט איצט,
ווי נאָך א זונענהאָז, צעכומלט און פארמאכערט.
איר דוכט זיך, אז דער זיג צו איר אזוי שוין בליצט
אין קרײַז פון אָט דעם שלאכטיקן אמכיטקאטער.
געקוקט אַפּ אים די דורכשטודירטע מאפע האָט,
א יעדער שטריך ווי אַפּ דער האנט געווען איז קלאָר אים.
זיי קלויבן זיך דעם האלדז פארציִען פון דער עטאָט —
פון צאָפן-מײַרעוו, מײַרעוו און פון דאָרעם.
און פאר א נײַעם גאנג צעהעלט האָט זיך זײַן בליק
איבער דעם שלאכט-פעלד אין האלב-רונדיקן געלאָקער:
פארמאכן דורך די פלאנגען זיי דעם וועג צוריק
און, אינווייניק פארשפארטע, אָנהייבן זיי בראָקן.

VIII

ערגעץ אין בלאָטע הארבסטיקער פארעפריצט,
האָט מען מאניאָווערעוועט די אָרד'נונג פון „ארײַנמארשירן" —
און מיטן גענעראל גודעריאַן אין סאמע שפּיץ
געריסן האָט א טאנקען-פלייץ זיך דורך קאשירע.
זיי האָט שוין פאר געוויס געכאָלעמט זיך דער גלאנץ
פון מאָסקווער פּלעצער און פון שלאכטיקע פאראדן.
א טײַט געטאָן האָט כטאלין אַפּ א פּונקט: — וואָלאָקאָלאמסק! —
א שטריך צו מאָסקווע דורכגעפירט א גראדן,
און מיט אן עקבערדיקן פאסיקל א דינס
פארהאלטן זיך אן אויגנבליק אַפּ די פארקערן:
אָט דאָ, אין צענטער, בא נאראָפאָמינסק,
איז גרייט צום הויפּט-קלאפּ זייער אינפאנטעריע.
עס האָט די גײַווע בא גערמאניע דערגרייכט דעם גראד
פון יענער פראָש, וואָס פלאצן איז איר גורל אומפארמײַדלעך!
איז אָט-אָ דאָ, א שפּאן כון זייער אופגעבלאָזענעם פאראד,
וועט מען די ברוינע אָדערן זיי איבערשנײַדן!

IX

עס האָבן באַריקאַדן פּונקט ווי נעצן זיך געשטרײַפֿט
פֿון שטאַנגען שטאָלענע, פֿון שטײנער און פֿון דראָנגען.
דער פּלאַן פֿון דער פֿאַרטײדיקונג געווען איז רײַף,
דורך דער פֿאַרטײדיקונג האָט אויך געצײַטיקט זיך דער אָנגרײַף.
מיט זאַמד־געפֿילטע זעק, פֿאַרלײגטע איבעראַל,
און פֿאַר האַרמאַטן גרױזאַמע צעפּאַסיקט,
זיך אײַנגעשניטן אין דער ווײַט האָט לענינגראַדער מאַגיסטראַל,
און פּונקט ווי נאָכן אַקער איז געגאַנגען די מינסקער טראַסע.
געגאַרטלט האָט די שטאָט זיך רונד אַרום
אַף ווײַטע צוטריטן מיט בערגלעך און מיט גראָבנס.
ווי דערנער האָבן אױסגעזען די שטאָלנס אומעטום,
ווי הערנער די זאַסטאַוועס אױפֿגעשרױפֿט זיך האָבן.
און מיט פֿאַרטײַעטקײט געאָטעמט האָט דער ראַנד,
מיט יעדן גליטש פֿון שטערן זיך געמונטערט:
אינעם געשלעג פֿאַר מאָסקווע קומען וועט צו שטאַנד
די יונגקײַט פֿון סאָוועטישן יאָרהונדערט!

4. אַ רעפֿליק צו באַרקלײַען

I

די נאַכט האָט אײַליק אַפֿן פֿעלד געטאָן אַ פֿאַל,
אַן אָנגעשוואָלענע געגעבן אַ צעפֿליס זיך.
פֿאַרזאַמלט האָט בײַ זיך אין שטאַב דער גענעראַל
די קאָמאַנדירן פֿון אַ יעטווידער דיוויזיע.
ער האָט זיך שוין באַוויזן זען פֿאַרפֿרי׳ר,
ווי מיט געגאַרטע זין אַ וואַרטנדיקער טאַטע,
מיט די אַרײַנמאַרשירטע טײלן פֿון סיביר
אין פֿעלצלעך שאָפֿענע, מיט נײַע אױטאָמאַטן.
פֿון דער באַגעגעניש, וואָס מיטן פֿירער ט׳ער געהאַט,
ווי קלאָרקײַט האָט געעפֿנט יעדער וואָרט אים,
האָט זיך, ווי יונגשאַפֿט, בליִענדיק און גראַד,
געלײגט אַף אים אַ רײַפֿקײַט אַ באַיאָרטע.
ס׳האָט דער באַרוף פֿון לאַנד זיך אים אַנטפּלעקט,
און ס׳איז זײַן גורל אים זײַן אײגענער געוואָרן קלערער,
און אַף דעם גאַנצן פֿראָנט, פֿון עק ביז עק,
האָט ער געפֿילט דעם בליק פֿונעם באַליבטן לערער.

II

עס האָבן די פאַרזאַמלטע דערזען זיך אַפן ראַנד
און איבער אים געפּײַלט זיך, אומגעדולדיקע, אַ לאַנגן טאָג;
דער גענעראַל האָט אַפּדראָסנײַ דערפילט דעם דראַנג
פון יעדן אײנציקן זיך אָפּפּערן פאַר מאָסקווע.
געווען איז יעדן אַ פאַרבינדעטער — די צײַט,
געווען איז אַ פאַרבינדעטער דער רוסלענדישער אײַנפאַל;
געטראָגן האָט די כאָכמע פונעם פאָלק זיי ווײַט
דורך יענע צוימען, וואָס זיי נעמען שווער איז דרײַפאַך;
געווען איז יעדן אַ פאַרבינדעטער די הויכע פליכט
און די גערעכטיקײַט, וואָס זי איז קײנמאָל ניט באַזיגלעך.
געברענט אַרום דעם טיש האָט יעדער בליק, ווי ליכט,
געמיט זיי האָבן זיך די פינצטערניש פון נאַכט פאַנאַנדערזיגלען.
צעשטראַלט האָט זיך באַם גענעראַל אין האַרצן אַ קאַיאָר
און אופגעלויכטן העל האָט ער אין זײַן באַוווסטזײַן:
אָט זײַנען זיי, די וווּנדערלעכע פינף און צוואַנציק יאָר!
אָט איז עס, דאָס סאָוועטישע, דאָס נײַע רוסלאַנד!

III

ניט־צוטריטלעכס דערשפּירט האָט ער דערין,
קײן קראַפט אַדורכברעכן וועט עס ניט קאָנען.
ווי דורך קאָנווייערס פון באַגין ביז צו באַגין
זײַנען שוין אײנס נאָך אײנס אַראָפּגעגאַנגען באַטאַליאָנען
פון אַרבעטער, סטודענטן, — קײט נאָך קײט,
בוכהאַלטערס, לערערס, אינזשעניערן, פּראָפעסאָרן;
ווי צו אַ שפּרונג געווען די שטאָט איז גרײט,
און אופגעגאַנגען פון איר איז מוט און צאָרן,
וואָס האָט אין ערגעץ ניט דערגרייכט נאָך אַזאַ מאָס
און ניט אַראָפּגעלאָזט שוין מער זיך אין דער נידער.
און דאָס געמיט בײַ יעדערן געקרעפטיקט האָט דער פראָסט
און זיך ווי ספּירט צעגאַנגען אין די גלידער.
די אופגאַבן פאַר יעדן האָט דער גענעראַל דערקלערט,
אין יעדער וואָרט געווען איז אַ געשאָרך פון פליגל:
— אין שלאַגן וועט זיך איצט ניט בלויז געווער,—
כאָטש ער איז ניט געווינט מיט טרוימען זיך פאַרוויגן.

IV

קיין סימען פון פארבלענד אין דעם איז ניט פאראַן,
צו דעם, ווי ס'איז, פארמאַכט ער אָפּ קיין ווײַלע ניט די אויגן,
ס'איז אַלצדינג אָפּ דער וואָג און אַלצדינג אָפּ דער האַנט,
ביז צו דעם מינדסטן פונקט באַוווּסט און אָפּגעוווֹיגן:
— דער פײַנט איז שטאַרק און גרעסער אין דער צאָל,
צו זײַן באַוואָפנטקײַט דערווײַל איז קיינעמס ניט געגליכן, —
און דאָך איז ער נאָך קיינמאָל ניט, ווי איצטיקס מאָל,
אין בראָך אין אומפארמײַדלעכן פון סוינע זיכער.
ס'וועט ניט געשען קיין נעס! ער שטעלט ניט אויס דערופֿ!
געשען וועט דאָס, וואָס ס'דאַרף געשען אין שלאַכטן,
ווען ס'לייגט באַרעכנט זיך צוזאַמען אויף —
געווער, געוואַגטקײַט און א פּלאַן א גוט-פארטראַכטער.
ער איז א ניכטערער סאָלדאַט. ער ווייסט פון דרייסט.
מיט טרוימען איבערלאָדן זיך איז שווער אים:
ס'איז גוט, ווען דעם סאָוועטישן געפּרוּווטן גײַסט
האַלט אונטער די געפּרוּווטע מאַכטעסדיקע אַרטילעריע!

V

איר האָט ער דאָ פאַרטרויט אַצינד
דאָס ערשטע וואָרט פון רוסלענדישן כאַיל.
און אויך אָט דאָ, וווּ די ניט גלײַך-אָפּ-גלײַכע שלאַכט באַגינט,
האָט ער דעם שאַנס זיך ווענדן מיט א רעפליק צו באַרקלײַען...
פון איין זײַט גייט גערמאַניע, אײַנגעגאַנצן אין א טאַנק,
און קעגן איר האָט דעם סאָלדאַט דעם רוסישן באַשטאַט ער;
געטראָגן האָט זײַן שטאַב זיך, פּונקט ווי זײַן געדאַנק,
איבער דעם גאַנצן שלאַכטיקן אַמפיטעאַטער.
אין פײַער גרויזאַם איז געגאַנגען דאָס געוועט:
צי רוסלאַנד איז פאַראַן, צי רוסלאַנד מער ניטאָ איז?!..
און רו געשטראָמט האָט פון זײַן שמייסענעם זשילעט:
דעם קאָפּ פאַרלירן וועט גערמאַניע פאַר איר טאָעס!
ער האָט געדענקט: „גערמאַניע האָט דערגרייכט דעם גראַד
פון יענער פראָש, וואָס פּלאַצן איז איר גורל אומפארמײַדלעך!
איז אָט-אָ דאָ, א שפּאַן פון איר צעבלאָזענעם פאַראַד,
וועט מען די אָדערן די אויפגעבלאָזענע איר איבערשנײַדן!"

VI

אוועקגעלאָזט מ׳האָט זיכ איבער דעמ פרישנ שניי,
א יעדער צו זײַנ טייל, א יעדערער צו זײַנ געווער־מינ.
באראטונגענ צונויפגעזאמלט איינס אונ צוויי,
דעמ פלאנ דערגרונטעוועט אונ אימ דערלערנט.
געשטאנענ מאָסקווע אײַנגעהילט איז אינ דער נאכט,
אינ זײַטנ דרײַ געווענדט צומ סוינע מיט די פאָרשטעט.
ס׳האָט יעדער גאס זיכ א פארטונקלטע געשפארט,
גלײַכ ווי אינ אויסשפירונג דעמ ראנד א פאָרש טאָנ
אונ אָנטאפנ די אָדערנ אפ א מעהאלעכ ווײַט,
אינ קלעמ זיי אײַנשפאנענ, זיי צומעסטנ צומ פײַער.
געשטאנענ מאָסקווע איז א גרויזאמע פארטײַ׳ט,
די ערעוו-שלאכטיקע באראטונגענ אליינ געפירט באמ כאיל...
אדורכגערוישט אפ איר באפעל האָט דאָס זעניט-געווער,
זיכ דורכגעקלונגענ האָבנ די באצירקנ פונ פעכאָטע,
אונ פונקט ווי א געהיימער קעגנזײַטיקער פארהער,
איז א שיפרירט געשפרעכ געגאנ איבער די דראָטנ.

VII

מיט לײַב זיכ אָנגעטאָנ האָט יעדער פונקט פונ פלאנ,
אונ אופגעלעבט אינ אימ א יעטווידער דעטאל האָט,
אפ יעדנ בליק אונ וואָרט, אפ יעדנ שאָרכ אונ קלאנג
האָבנ זיכ ווײַטנ ווי אינ שטורעמ-ווינט צעכוואליעט.
פונ א פארשנייטנ ערד-שטיבל — א צאנקענדיקער שטראל.
אונ אפ ארומ דער רוימ מיט כוישעכ פול איז.
דאָרט אפ א קורצנ ראט באמ אוויִאציע-גענעראל
אראָפגעכאפט האָט אויכ זיכ דער מאיאָר מארגוליס
דירעקט פונ הימל. באוויזנ האָט ער נאָכ אינמיטנ רייס
פארכאפנ א פארווונדעטנ צו זיכ אונ ווײַטער זיכ א לאָז טאָנ;
זיכ גאָרנישט נאָכגעפרעגט. א קאפיטאנ. ער ווייסט.
מע דארפ אימ עקסטרע צושטעלנ קיינ מאָסקווע.
ס׳האָט נאָכ דער ערשטער הילפ געדראָט אימ א געפאר,
ניט אלצ איז דאָרטנ דורכ אינגאנצנ גלאטיק.
איבערגעענטפערט האָט מארגוליס אימ א סאניטאר,
אליינ אוועק איז ער צומ גענעראל אפ א באראטונג.

VIII

ער איז אריַין. געהאלטן אָפּ די פּיס האָט ער זיך קאָם.
פֿאַרפֿינקטלעכט די מינוטן פֿון זײַן אָנקום.
פֿון דער באַראַטונג גלײַך צוריק – אָפּן אעראָדראָם,
און בלויז דערמאָנט זיך אין דער היים אָפּ דער וואָלכאָנקע.
געטראָפֿן דעם פֿאַרוווּנדעטן, וואָס ער האָט דאָ געלאָזט,
פֿאַרבײַגייענד א וואָרף געטאָן צו אים פֿאַרהאַוועט:
— איר זײַט נאָך דאָ? — און גלײַך שוין אַזוי היימיש-פּראָסט: —
איר קלויבט צומאָל זיך נאָך ערגעץ א פֿלי טאָן, כאַווער?
— א דאַנק! — האָט דער פֿאַרוווּנדעטער דעם בליק געטאָן א פֿיר,
ניט אויפֿגעהערט מיט אים זיך ווײַטעקלעך צו טוליען:
— סאַדאָווסקי! — פֿאַרגעשטעלט זיך פֿאַר דעם פֿליִער
און אָפּגענומען גלײַך, ווי פֿון אָפּצאַסן-קלונג: „מאַרגוליס!“
מאַרגוליס? האַ?.. צי האָט ער עפּעס ניט דערהערט?
די אויגן ברייטער מיט פֿאַרוווּנדערונג צעעפֿנט:
עס גייט אים נאָך דאָס אַלטע אויסקויפּ-בלוט פֿון דר׳ערד...
אַצינד באַדאַרף ער נאָך אָוואַדימס דאָ ערגעץ טרעפֿן!

IX

געווען עס איז א פֿרישער פּראָסטיקער קאַיאָר,
דער דאָקטער פֿאַר סאַדאָווסקיס בליק איז דורך ווי אין א כאָלעם:
„זאָל עפּעס האָבן אָנגעקערט מיט אים זיך דער מאַיאָר?
דערציילט ער פֿון א זון האָט, פֿון א פֿליִער, וויפֿל מאָל אים!..
די לעצטע שלאַכט, — ער גיט זיך א דערמאַן, —
ווען מ׳איז דעם לעצטן פּאַס פֿון קלעם אַריבער,
האָט זיך ניט אומגעקערט אָט דער פֿאַרטרוימטער מאַן,
וואָס פֿאַר פֿאַרוווּנדעטע האָט פּאָזעמקעס געקליבן“...
ס׳האָט מעגלעך דאַמאָלט זיך געשלעפּט דער דאָקטער אין געפֿאַנג,
מיט זײַנע לייד דעם טויט פֿאַרווײַלן נאָך א ביסל,
און זיך געטרייסט — ס׳וועט ניט געדויערן שוין לאַנג,
אַוועקלײגן אין ווען ס׳וועט ערגעץ אָפּ געוויס אים...
גאָר ס׳האָט אָפּ אים געוואַרט נאָך גרויסער פּײַן,
געהאַט האָט נאָך אין אים דער ווײ ביז גרונט דערבערענען.
אַזוי איז ער אונטער דעם שטעכיק דראָט אַרײַן,
ווי אין עם לעצטן קרײַז פֿונעם גהענעם...

5. געבוירן א קינד

I

זיך אָפּגעשטעמפּלט האָבן טריט אַף דער פאַרשנייטער ערד,
אין הימל וואַך געווען דער נאַכטישער פּאַטרול איז.
עס האָט א ווײַטער פּאַך פון אָדלערס זיך געהערט,
געוועזן צווישן זיי איז דער מאַיאָר מאַרגוליס.
ער האָט קימאַט זיך דאַמאָלט מיטן הימל ניט צעשיידט,
און שוועבנדיק ווי איבער א מאַרפלייץ פון יאַמען,
האָט ער זיך אין די שטערן אײַנגעזויגן זינגענדיקערהייט:
„א בריוועלע דער מאַמען... זאָלסטו ניט פאַרזאַמען!"...
דער קאָפּ האָט ערגעץ ווײַט אים אָנגעשפּאַרט,
פאַרקלעמט דאָס האַרץ האָט יעדער ווײַלע ביז צו ווי אים:
געגאַנגען זײַן פרוי צו קינד אין יענע נאַכט,
ער האָט געהערט פונעם געבוירענעם די ערשטע אויסגעשרייען,
געריסן האָבן זיי זיך אין דער הייך צו אים
מיט ערשטן אומפאַרשטענדלעכן געבלעבל;
עס איז נאָך ניט קיין קלאַנג, עס איז נאָך ניט קיין שטים,
עס איז די אַלגעזועצלעכע פאַרמעלדונג צו דעם לעבן!

II

סע הערט נאָך ניט. ס'באַוועגט מיט דעם די ערשטע נויט,
זי שטרעקט פון דעם זיך מיטן מויל צום לעבן
און שטויסט מיט הענטלעך אָפּ פון זיך דעם טויט,
ניט ווּיסנדיק, אַז ער איז דאָ און לאָקערט דאָ ד'ערנעבן.
אָט דאָ באַגעגנט עס מאַרגוליס, אַף דער וואַך,
אין מאָסקווער הימל אין באַנאַכטיקן, נאָר קלאָרן,
ווו ס'הויערט די פאַרדאַרבונג אום און די געפאַר,
ווו ער אַליין ווערט עפּשער אַפּדאָסנײַ געבאָרן,
זיך ראַנגלענדיק מיט דעם פאַרדאַרב אַף טויט,
אַף טויט זיך וואַרפנדיק אַנטקעגן אין געשלעגן
פאַר אָט דעם קליינעם נעפּעשל, וואָס האָט אין בלינדקייט ערשט פאַרטרויט
די קליינע הענטעלעך — דעם גרויסן לעבן...
ער היט עס דאָ אַצינד אין הימל אָפּ,
ער וויגט עס אין דער הייך מיט יעטווידן געפּאָכע;
מיט יעדן קרײַז לאָזט ער דאָס האַרץ צו דעם אַראָפּ,
מיט יעדן שאָס — די ערשטע פּאָטערלעכע בראָכע!

III

די אויגנ זײַנען נאָכ בא דעמ פארמאכט,
עס אָטעמענ אפ דעמ פונ מוטער־לײַב נאָכ די געוועבנ.
אונ מיט אזא גערעכטיקײַט פונ דעמ זיכ שפּארט
דאָס אומבאצוימטע כאָכמעדיקע לעבנ —
דאָס דאָזיקע, וואָס ס׳יאָגט נאָכ דעמ זיכ נאָכ דער קאַט,
וואָס אופגעהויבנ האלט אפ דעמ די מערדערישע האק ער,
אָט איז ער, אָט! פארפינקטלעכט איז ער אקוראט!
אָט גיט ער זיכ א צי אינ טווישטשענדיקנ פלאַקער!
מארגוליס האָט א ווײַל זיכ פאָרגעשטעלט:
ווי ס׳גייט ארײַנ צו אימ אינ שטוב דער גוילעמדיקער אכזער
אונ כאפּט דאָס קינד, דערלאַנגט עס מיטנ קאָפּ אינ שוועל,
אונ גיט נאָכ זיגעריש דערנאָכדעמ א צעלאַכ זיכ,
אונ לאַכנדיק, ער טראָגט עס צו דערנאָכ —
די מוטער זאָל עס אָנזויגנ שוינ א דערהארגעטס.
אָ, ס׳ארא גליק עס איז זיכ אָנטרינקענ מיט זייער בראָכ!
ס׳ארא גענוס אפ גאָרגלענ זייערע א יעדער וואָרג איז!

IV

ער האָט זיכ אינדערפרי ארויפגעכאפּט אפ א פּאָר שאָ
צו זיכ אהיימ אפ דער פארנעפּלטער וואָלכאָנקע.
עס איז אימ נאָכגעגאנ כונ ווינט פונ אייגענעמ דער שאָרכ,
געגעבנ האָט צו יעדנ הויז זײַנ בליק א בלאַנקע.
ס׳האָט אימ געיאָגט די פרייד פונ זײַנ אנ אומגעריכטער גאסט.
ארויפגערוקט פונ יעדנ דאכ די שנייִקע, די ווײַסע שאל איז.
געוווּנקענ האָבנ פונ קראָפּאָטקינ-גאס
די אָנפאנגלעכע קאָנטורנ פונ ראטנ-פּאלאַצ,
וואָס האָבנ קוימ דעמ נײַגיריקנ בליק דערגרייכט,
פארווונדערט-ארויסגעצויגנ, גלײַכ ווי אינ א טאָנעס,
אונ ווי מיט הענט געצויגנ אלצ צו זיכ די הייכ
אונ ארויסגעבעטנ בלויז דעמ שניי אפ ארויסגעשטרעקטע דלאָניעס...
כאָטש ער האָט ניט געהערט דעמ זיסנ רויש אונ קלאַפּ,
אונ דעמ געוווימל פונ געווערקנ דאָרט האָט ניט געזענ ער,
האָט ער זיכ דאָכ באמת צו פאָרשטעלנ אינ קאָפּ,
ווי הויכ וועט איבער מאָסקווע אפנ פּאלאַצ ארויסזענ לענינ...

V

פארווינטיקטקײט און פראָסט האָט ער אהיימ געבראכט
און פרישע קעלט פונ כמאריקע שפאציר-גענג.
ס׳האָט געוורע אומגעצוימט פונ אימ געשפארט,
און אינ דער פלִיערישער טראכט אַנ אויסגעצירטער
ער אויסגעזענ האָט אזוי ברייט, און גרויס,
און אומגעהייער אויסגעמאטערט.
צו סאמע ערשט — ער מיטנ בליק האָט בלויז
דערקונדיקט זיכ, צי איז ער שוינ א טאטע?
און פענטענדיק אינ זײַנע שווערע טריט
דעמ אומגעצוימטנ אימפעט און געטומל,
האָט ער זיכ שמייכלענדיק געווענדט צו א באיאָרטנ ייִד:
— גוט מאָרגנ, שווער! ס׳איז הײַנט אינ הימל א מעהומע,
וואָס הערט זיכ עפעס אפ דער ערד?
איר האָט באשלאָסנ טאקע ניט צעשיידנ זיכ מיט מאָסקווע? —
עס האָט דער אלטער זיכ א קנייטש געטאָנ, ווי ניט דערהערט,
און שווײַגנדיק פונ קאָפ ביז פיס אימ אָפּגעמאָסטנ.

VI

ניט-אויסגעשלאָפנקײַט אינעמ געזיכט האָט ער געהאט,
די ווײַסע באָרד צעקעמט הארכאָוועדיק אפ ביידע זײַטנ
נאָכ פונ אמאָל, ווענ ער געווענ איז דומע-דעפוטאט
פאר ניקאָלײַ דעמ צווייטנס צײַטנ.
געלעגנ אינ זײַנ מויעכ זײַנע אײַנגעוויגט
פונ איבער פופציק יאָר פארגאנגענע גערוישנ.
געציילט ער פאר זײַנ לעבנ האָט דעמ פערטנ קריג,
און אָט אזוי, פונ איינעמ ביז דעמ אנדערנ, געוואָרנ גרוי שוינ...
ארומשפאצירנ אינ בולווארנ מיט א בוכ אינ האנט,
א דרעמל כאפנ אפ א באנק געהאט א טעווע;
געדענקט האָט ער א דענקמאָל-קלויסטערל בא דער קיטײַער וואנט
לעקאָווער די געפאלענע אינ שלאכטנ אונטער פלעוונע.
און ליב געהאט האָט ער צו קומענ אָפט אהינ
און אפנ דענקמאָל לייענענ, ווי אויסגעקריצטע נעסטנ,
די נעמענ און פאמיליעס פונ רוסלאנדס זינ,
וואָס האָבנ זיכ בארימט געמאכט באמ נעמענ אָט די פעסטונג.

VII

געוועזנ צווישנ זיי אויכ אויסגעקריצט איז אפ די ווענט
א גאנצער גאנג פאמיליעס פונ ייִדישע סאָלדאטנ.
צו זיי געוועזנ באזונדערס איז זײַנ בליק געווענדט,
ווי צו באליבטע זינ פונ א געטרײַענ טאטנ...
זיי האָבנ פונעם דענקמאָל אים אראָפגעשײַנט,
ער האָט אינ זיי די ליבע פונ זײַנ פאָלק ארויסגעלייענט
צום פאָטערלאנד — פונ שטענדיק אונ פונ הײַנט —
וואָס ס'וועט אויכ מאָרגנ זי קיינ שטורעם ניט פארווייענ.
ס'איז אים געווענ א שטאָלצ זיכ געבנ א דערמאנ
ווענ סאָלדאטנ ייִדישע אפ סעוואסטאָפאָלער בארימטע באסטיאָנענ,
ווי ס'שטייט א מאָנומענט פאר פינעפ הונדערט מאנ,
אונ איבער יאכענ זענ פונ אומעטום מע קאָנ אים.
אונ דאָס האָט מענ דאָכ וועגנ זיי געפרוווט
אינ דומע מאכנ אופמערקזאמ אָנ פאכעד, אָנ געקווענקל,
אז ווענ זיי שטייענ מיטאמאָל נכיעס-האמייסימ אופ,
וואָלטנ זיי קומענ ניט געהאט קיינ רעכט א קוק טאָנ זייער דענקמאָל.

VIII

די רעוואָלוציע, — גיט זיכ דאָס הארצ בא אים א ריר,
אונ ראשנ פריידיקע זיכ נעמענ דאָרטנ יוירנ, —
געעפנט האָט פאר יעדנ אינ דער וועלט אזא מינ ברייטע טיר,
אז ס'האָט אזא ווי ער זיכ באמ ארײַנגאנג גלײַכ פארלוירנ.
מע וואָלט באדארפט צו איר זיכ צופאסנ אליינ,
ווי ס'פאסט זיכ אײַנ די בינ אינ אירע סאָטעס.
נאָר זעט מענ דענ ארויס אינ א געבײַדע יעדנ שטיינ,
שוינ אָפגערעדט פונ דעמ, וואָס אײַנגעמויערט אינ יעסאָד איז?
אונ דאָכ, דאכט זיכ אימ אויס, וואָלט ער,
ווענ מענגעס איבער גאכנ יאָמטעוודיקע שפאנענ,
באדארפט זײַנ דאָרט, צווישנ די כמארעדיקע בערד
פונ פאָנענ-טראָגנדיקע זקיינימ וועטעראנענ.
אונ א דערציטערטער פאר פרייד ער ווערט,
ווענ ס'לאָזט זיכ דורכ דעמ פלאצ די דאָזיקע קאָלאָנע;
אימ דוכט: זײַנ לעבנ פלאטערט אינ די ווײַסע בערד,
ווי ס'פלאטערט רוסלאנד אינ די רויטע פאָנענ.

X

האָט ער דעם קאָפּ צום גאַסט געטאָן אַ פּיר,
אַרײַנגעשניטן אין די אויגן זיך אַ ווײַלע גראַד אים.
פאַרטיפט איז ער געווען די גאַנצע צײַט אינעם עפּיר,
געזעסן איז ער אין די אויער-רערלעך בײַ דער ראַדיאָ.
זי האָט בײַ אים געכאַלעשט זיבן מאָל אין דער מינוט,
און זיבן מאָל אין דער מינוט זי אָפּגעמינטערט האָט ער.
אָט גיט עפּעס אַ זשום אין איר אַן אומקלאָרער געהוד,
און איידער נאָך ער כאַפּט זיך — וואָס? איז אויס! און פאָטער!
האָט ער די אויער-רערלעך פונעם קאָפּ אַראָפּגעכאַפּט געשווינד
און אָפּן גאַכט דעם קאָס דעם גאַנצן אויסגעלאָזט דאָרט:
— אין מאָסקווע ווערט געבוירן איצט דײַן קינד.
געבוירן רוסלאַנד ווערט איצינד אָפּסנײַ אין מאָסקווע! —
איבערגעוויקלט מיט די ווערטער האָט ער זיך אַ ווונד: —
ווער ס'ליפט. ווער — ניט. וואָס גראָדע איך גאָר?
פון מאָסקווע ליפט מען ניט, ווען ס'איז פאַראַן דער מינדסטער גרונט
און אַ געלעגנהײַט פאַר איר צו שטאַרבן ווי אַ בירגער!

X

און ניט באַמערקט האָט ער, ווי ס'איז דער גאַסט
אַדורכגעגאַנגען שטיל אין צווייטן צימער.
אַ שאָרך פון ראַדיאָ, און ס'איז אַראָפּ זײַן קאָס,
און צו דעם גאַסט האָט אים שוין ניט געטאָן קיין צי מער.
ער האָט די אויער-רערלעך אָנגעטאָן פונסנײַ
און אין דער ראַדיאָ אַרײַנגערעדט אַליין, ווי דורך אַ כוואַליע:
ווען דורכגיין וועלן זקיינים מיט די זאַטעפּער פאַרבײַ,
וועט ער זיך אײַנשליסן אין דער קאָלאָנע גלײַך מיט אַלע
אין גראָבן ריוון אונטער מאָסקווע וו-ניט-איז,
כאָטש וויפל-ס'איז פון זיך איר עפּעס געבן.
עס קומט אים ניט קיין פּאָן, אָבער אַ זאַכטעפּ — אין געוויס!
און שיידן זיך מיט מאָסקווע — הייכט זיך שיידן מיטן לעבן!
איבערגעהאַקט זיך האָבן זײַנע ווערטער בײַ די ווענט,
צוריק צו אים אַליין זיי האָבן אומגעקערט זיך.
עס איז כוץ אים אין צימער קיינער ניט געווען,
און פונעם אַנדערן געהערט האָבן זיך קרעכצן.

XI

אריַינגעכאפט אינ צימער האָט מארגוליס זיכ צוריק,
דאָס פאָנעם בלאס אונ אויסגעצויגנ.
אפ אלצ א וואָרפ געטאָנ דעמ בלאָנדזשענדיקנ בליק,
פונ זאכ צו זאכ גענומענ לויפנ מיט די אויגנ.
געשטאנענ אפנ טישל איז א קאלטער סאמאָוואר,
פונ ליוכטעלעכ געשאָטנ האָט דאָס גרויע אש זיכ.
עס האָט מארגוליס זיכ געטאָנ צו אימ א שפאר:
— מע דארפ אימ עפשער א צעבלאָז געבנ, פאפאשע?
א ביסל שפענדלעכ אָנהאקנ? אריַינוווארפנ א קויל? —
אונ אָפגעהאקט: — איז וואָס זשע הערט דאָרט אינ דער וועלט זיכ? —
נאָר ס'האָט דאָס וואָרט זיכ אָפגעשטעלט בא אימ אינ מויל,
בא אלע האָט דאָס קאָל פארהאקט זיכ אינ די העלדזער.
עס האָבנ זיכ געבורט-ווייענ א טראָג געטאָנ אהער
אונ אָנגעפילט מיט גאָר דער וועלט דאָס שטילע צימער.
זיַינ קינד האָט אָנגעהויבנ לאָזנ זיכ אפ דר'ערד,
אונ אימ איז ציַיט געווענ זיכ אופהייבנ אינ הימל...

6. פרעגט די וועלט אנ אלטע קאשע

I

פונ אונטער פריִענ שניי האָט נאָכ געקוקט פארשפעטיקט גרינס,
ניט אלצ באוויזנ האָט פונ ביימער נאָכ א פאל טאָנ.
אינמיטנ וועג נעבנ דער שטאָט נאראָפאָמינסק
האָט מענ סאדאָווסקיס טייל אינ גאנג פארהאלטנ.
באגעגנט האָט זיי אפנ וועג א קאָמיסאר,
די הענט צעשפרייט, ווי א סיגנאל צומ אָפשטעל.
ער האָט דערקלערונגענ ניט אָנגעווענדט קיינ סאכ.
א קוק — האָבנ סאָלדאטנ אפנ אָרט זיכ אָנגעהויבנ טאָפטשענ.
— פונ דער ארומרינגלונג? — האָט ער דעמ בליק נאכהער
איבער די אָפגעשטעלטע דורכדרינגלעכ גענומענ פירנ, —
איר בליַיבט אָט דאָ! א יעדערער לויט זיַינ געווער,
דאָ וועט איר זיכ אפסניַי איבערפאָרמירנ! —
זיַינ הייזעריק פארווינטיקט קאָל
אינגאנצנ צוגעפאסט צו טראכט זיַינער געווענ איז;
אונ ס'האָט געשניטנ ווי מיט שטאָל:
דאָ איז פונ איבערבראָכ - די גרענעצ!

II

צו זײַנע אויגן האָט געריסן זיך דער טיל-און-טעל,
פון זײַנע אויגן האָט געזעצט אַן אײַנגעצוימטער ווייטעק.
ער האָט אדורכגעלאָזט איין שטראָם און ווידער זיך געשטעלט,
די הענט צעשפּרייט ווי אַ סיגנאַל קעגן אַ צווייטן.
און מיט צעשפּרייטע הענט אנטקעגן שניי,
אנטקעגן גרויען טאָג פון הארבסטיקער פאַרוויסטונג
האָט ער באַגעגנט אָפּגעשטאַנענע פון דער אַרמיי,
דער קאָמיסאַר — געוועזענער פּראָפעסאָר פון לינגוויסטיק.
געגאַן איז אַן אָקטיאַבערדיקער גרויער טאָג צום סאָף,
געפלויגן זײַנען פייגל סטײַעסווײַז אַף דאָרעם.
ארומגעקוקט האָט זיך אַ בלאָנדזשענדיקע שאָף,
אינמיטן פעלד פאַרוקט נעבן אַ דאָרן...
און מאַכנעסווײַז, דורך שוואַרצע סטויגן ברויט פאַרברענטס,
פאַרבײַ די אומעטיקע פעלדער, העפקערע, פאַרלאָזטע,
געגאַן דאָס כאַיִל איז פון יאַרצעוו און סמאָלענסק
דורך ווו אַ וועג פאַרפעסטיקן זיך אונטער מאָסקווע.

III

ס'האָט אַף אַרום ניט אָנגעזען פון קרימענס זיך קיין רויך,
פון ווירטשאַפט אָנגעלעבטער — בלויז רעמאָזים.
און ווי אַ וועג-ווײַזער, מיט אויסגעקנייטשטע בלעטלעך אין דער הייך,
געטראָפן האָט זיך ווו-ניט-ווו אַן איינזאַמע בעריאָזע.
געזילבערט האָט זיך אין דער ווײַט אַ פראָסט,
און איבער בלאָטעס צוגעפרוירענע — אַ יאַדעשליווער הימל.
— סע שמעקט מיט מאָסקווע! — האָט אַ זאָג געגעבן דראָזד,
פאַרשטעקט די פאָלעס פון שינעל האָט פערעליאָט באַם רימען.
און מ'האָט געשפּאַנט אײַנײַנעם מיט דער עסעדיקער קעלט,
דעם יאָך פון קריג — אַף אַקסל, אַקוראַטנע,
אָן טײַנעס, אָן פאַריבל אַף דער וועלט,
ווי ס'קאָן אַף גאָרער ערד דער רוסישער סאָלדאַט נאָר.
— נו, שער מײַנע, איצט אונטער מאָסקווע קומען ווערסטו מיר צונוץ, —
געגעבן האָט אַ יעדער ווײַל אין לעווינען דער דראַנג אַ דריגע.
געגאַן פאַרנעמען אונטער מאָסקווע מ'איז די שוץ,
די צוטריטן צו מאָסקווע פאַרן פײַנט פאַריגלען.

IV

— אצינד גיי, זאָג, — האָט ער זיך יעדער ווײַל געטאָן א ווענד
מיט אויגן אין דער ווײַט דער נעפלדיק-פארגלאָזטער, —
אז ניט פאראן א גאָט איז אפ דער וועלט,
אויב זיאמע לעווין לעבט און וועט זיך שלאָגן אונטער מאָסקווע! —
און ווי דער איבערגאנג איז ניט געווען אים שווער
און ווי דער וועג האָט אים מיט מידקײַט ניט געקאָוועט,
האָט אים געטרייסט מיט שטאָלץ די אונטערמאָסקוועדיקע ערד,
און שלאָגן זיך פאר איר איז אים געווען א קאָוועד.
„דעריקערשט, — האָט ער זיך געטראכט, — נאָר לעבעדיק ארויס,
א ווונד איז בלאָטע. לייגט מען זיך א לאטע!
האגאמ די פרעסט — אפילע שוין פאר כאנעקע צו גרויס,
און זאווערוכעס — כפירט — אזעלכע־אָ קודלאטע!״
און דאָך האָט זיך בא אים אראָפּגעלאָזט דער קאָפּ,
געבויגן זיך אונטער פארשיידענע מאכשאָוועס:
„אלץ ווײַטער רוקט מען זיך פון גראָנאָטאָפּ
און זען מע זעט ניט ווו דער סאָף איז״...

V

אלץ ווײַטער רוקט מען זיך פון זײַנע קוואָרים אָפּ,
פון אלץ, וואָס אים געבליבן פון דער היים איז,
וועט ער זיך אומקערן נאָך ווען-עס-איז קיין גראָנאָטאָפּ,
צי ס׳וועלן זיך פון אים בלויז כאָלעמען כאלוימעס?
אים דוכט: ער זעט אפ גאכן לײדיקע פון שטאָט
ניגונים שנײַדערישע ווי יעסוימים אומגיין;
זיי גייען אין א שטוב ארײַן, ווו קיינער איז ניטאָ,
און זינגען זיך אליין פאנאנדער פארן אומגליק...
זײַן ווייב איז שוין ווי אש פון לעצטן איבערברען,
און ערגעץ וואָרפן נאָך אין אים זיך טריבע קרעכצן:
„יעהודעסל!.. מיר וועלן זיך שוין מער ניט זען,
די בײנער אונדזערע באגעג׳נען וועלן עפּשער אונטער דר׳ערד זיך״...
נאָר ס׳עפנט זיך זײַן רוקזאק אופ אליין,
און ס׳גיט פון דאָרטן זיך א שטעק ארויס זײַן לעפל.
„דער סייכל איז בא דיר פארנייט, — אין קיך איז צײַט צו גיין,
א נאר ביסטו געווען און שטארבן אויך א נאר וועסט, לעווין!״

VI

דער מיטיק איז אדורכ אי פײַערלעכ אי גיכ,
דער באָרשטש געהאט האָט אלע זיבנ טאמענ.
געארבעט האָט א מינסקער קאצעוו בא דער קיכ;
געזוענ, מע זאָל זיכ איבעריק בא אימ ניט זאמענ.
געווענ איז ער ברייטביינִיק, געל אונ הויכ,
געשטאנענ בא דעמ קעסל ווי א קויהענ-גאָדל;
אונ איבער אימ — א וואָלקנ דאמפ אונ רויכ,
די קעסלעכ איבערנ אויג פאר רויטארמייער אָנגעלאָדנ.
אליינ ער אויכ איז פונ ארומרינגלונג ארויס,
נאָר ווי א באלעבאָס די ווירטשאפט אויסגעריסנ מיט די ציינער,
דאָס פי ארויסגעפירט פונ קליינ ביז גרויס.
דאָס לעבנ אײַנגעשטעלט — בעהיימעס אָפגעראטעוועט ביז איינער,
דערנאָכ דערמאָנט ער האָט זיכ מיט פארדראָס אונ וויי,
אז ס׳איז א קעסל באָרשטש אינ דער ארומרינגלונג געבליבנ,
האָט ער זיכ אומגעקערט, דעמ באָרשטש צעכליופעט איינס אונ צוויי
אונ דורכ דעמ ראנד צוריק צו זײַניקע אריבער

VII

אונ זיכ געקילט דאָס ברענענדיק געמיט:
— אצינד קאָנט איר א בלאָז טאָנ ווידער קאצעווס באָרשטש דעמ הייסנ! —
אונ אויסגעקלאפט עס האָבנ זײַנע שווערע טריט: —
ווי די כאזיירימ מיט די מאָרדעס אינ פאָמאָיקע, מעכעטייסע! —
ער האָט געשעמט אינ מינסק אינ בוינע בא די פניי,
געוווסט עס האָבנ אלע, פונ א מענטש אונ ביז א פויגל,
אז מיט א זעצ אנ איינציקנ אינ שלייפ
לייגט זיכ אוועק בא אימ אנ אָקס אונ שטארעט אויס די אויגנ.
ער האָט געדענקט די כאסענעס די גליקלעכע אינ מינסק
אונ די מײַכאָלימ, וואָס ס׳האָט מינסק אפ זיי געפראוועט;
געקלונגענ מיט די מעסערס בא דער קלאָצ, גלײַכ ווי מיט מינצ,
צופרידנ שטעלנ שטענדיק ליב געהאט א כאווער.
איז דראָזדנ אינעמ באָרשטש ארײַנגעוואָרפנ פלייש א שטיק,
דאָס קעסלע בא פערעליאָטנ אָנגעפילט מיט קאשע
אונ אפ גורארינ, אויסער אלצ, פארהאלטנ לאנג דעמ בליק,
וואָס איז געווענ פול מיט „פרעגט די וועלט אנ אלטע קאשע“...

VIII

דערצו — די הענט אינ פאַרטעכ אזא לײַכטנ רײַב,
ווי פאר א בראָכע זײַנ זיי זאָלנ ריינער...
ארויסגענומענ שטיל די פאָטאָגראפיע פונ זײַנ ווײַב
אונ פונ די קינדערלעכ, אראָפּגענומענע אינײנעמ,
אונ גאָרנישט ניט געזאָגט. א שאָקל בלויז געראריענ מיטנ קאָפּ,
זיכ אָפּגעקער׳וועט א פארקלערטער פונ די טשאַנעג,
מיט שולדיקײַט האָט ער די גאַנצע צײַט געקוקט אראָפּ,
ווי ער באמ קייוועד וואָלט בא זייער אָפּענעמ געשטאַנענ...
אונ ערשט נאָכהער האָט ער געטאָנ א זאָג,
די אויגנ צוגעמאַכט, ניט דורכ זאָלנ קיינ טרערנ:
— זיי האָבנ זי דערהאַרגעט אפנ דריטנ טאָג...
איכ וועל זיי אָפּצאָלנ!.. צו דרײַ פאר יעדנ הערעג... —
ער האָט א וויש געטאָנ די פאָטאָגראפיע צארט
מיט די פארלאָשענע שווארצאפלענ — ווייַ-אונ-ווינדיק.
אימ האָט געדוכט, אז מאָסקווע קוקט פונ ווײַט מיט צאר
אפנ פאָרטרעט פונ זײַנ דערהאַרגעט ווײַב אונ קינדער...

IX

אונ מאָסקווע האָט געקוקט אפ ווײַט פונ אומעטומ
מיט טורעמס, ווי מיט בענטשנדיקע הענט פארהויבנ.
געפילט זיכ יעדערער האָט זיכערער דערומ,
ווי אינ אנ אומדערקלערטנ יאָמטעוודיקנ צויבער.
נעגעסנ האָט מענ זאכלעכ. אײַנגעטראַכט. אונ שטיל.
זיכ ניט פארגינט אפילע לעווינ האָט קיינ איבעריקנ האַווע.
בלויז דראָזד האָט צו דעמ באָרשטש ניט אײַנגעהאלטנ דאָס געפיל
אונ אויסגעסמאַקעט אינ דער הייכ: — אָט דאָס הייסט א פאָלטאַווער!
א לעפל סמעטענע באַדאַרפ מענ נאָכ צו אימ,
אונ צו דעמ שטיקל פלייש א ביסל כריינ פאַראָרדנענ. —
ער האָט דאָס קעסעלע, ווי א באַיאַנ, געהאַלטנ אפ די קני
אונ זיכ פונ דעמ ארויסגעשעפּט נעשמאַקפולע אקאָרדנ.
פאַרענדיקט פּערעליאָט א בריוו האָט קיינ פּאָגאָסט,
אפ טאָניענ זיכ פארקוקט: — בא דיר איז איצט אינגאנצנ פראָסטער!
דו קאָנסט א שפּאַנ געבנ אהיימ, פארשפּאָרסטו זיכ די פּאָסט.
דיר גייט אליינ אנטקעגנ, ווי א מאַמע, איצטער מאָסקווע!

X

מאמעדאָוו אײַנגעפּראַוועט אין שינעל האָט אומגעאײַלט
אַף יעדן פֿאַל זײַן נאָמען און פֿאַמיליע;
געכאַפּט גוראַריען מיטן בליק אַ יעדער ווײַל
און צווישן איינס און צוויי אַ פֿרעג געגעבן שטיל אים:
— און ווו האָסטו דײַן נאָמען און פֿאַמיליע באַשטאַט,
צום ראַנד אײַנגיכן זיך אָוועקלאָזן מע וועט דאָך?
— אײַנערגעץ ניט!.. — פֿאַרוואָס? — אַזוי זיך, גלאַט!
ניטאָ וועמ׳ פֿרעגן ס׳זאָל אַף מיר, מאמעדאָוו!..
— אָבער אַ היים... אַזוי ווי אַן אַזול, אַ פּראָסטע היים,
איז האָסטו פֿאַר געווים, גוראַריע, דאָך ווי יעדער?!..
— נו, יאָ!.. — האָט זיך גוראַריע שטיל געטאָן אַ דריי, —
נאָר מער זײַנען בײַ מיר קיין אײגענע ניטאָ, מאמעדאָוו!.. —
מאמעדאָוו האָט אַ טראַכט געטאָן און זיך דערמאָנט:
פֿון „יענער וועלט" האָט וועגן אים געזאָגט סאַדאָווסקי...
און אַפּן אַקסל אים אַרופֿגעלייגט די האַנט:
— און מאָסקווע?! ס׳פֿרעגט אַף יעטווידן סאָלדאַט דאָך מאָסקווע!

XI

אַראָפּגעלאָזט גוראַריע האָט די אויגן צו דער ערד,
געשעמט זיך פֿאַר די רייד פֿאַר די פֿאַרשטענדלעכע און פּראָכטע:
— גערעכט דו ביסט, מאמעדאָוו, ווי די וועלט גערעכט,
נאָר פֿר׳יר פֿאַר אַלץ באַוואָרענען באַדאַרף מען מאָסקווע! —
און זיך פֿאַרעדט: — אַ קאַלע האָסטו?! — כ׳האָב! מײַן מאַמלאַקאַט, —
האָבן די אויגן בײַ מאמעדאָוון געטאָן אַ קלעטער, —
און דו? — האָט ער אַ גליקלעכער געפֿרעגט. — איך האָב געהאַט...
— געהאַט? — געהאַט!.. געבליבן איז זי אין דער געטאָ!
— וואָס הייסט עס „געטאָ", האַ? ס׳איז דען אַזאַ מין לאַנד?
כ׳האָב ניט געהערט... ס׳איז עפּעס ווײַט פֿון דאַנען? —
גוראַריע האָט געקוקט מאמעדאָוון אין פּנים לאַנג:
— דאָס איז די גרוב, פֿון וועלכער איך בין אַופּגעשטאַנען!.. —
און מער האָט שוין מאמעדאָוו ניט געפֿרעגט,
און מער האָט שוין גוראַריע ניט געענטפֿערט.
צום ראַנד צום פֿאָדערשטן — דעם גאַנצן וועג
געהאַלטן האָבן זיי זיך איינס לעם צווייטן נע׳נטער...

7. מאטאָנעס

I

ווי גיט מען עס אָוואדיסן צו וויסן וועגן זיך? —
האָט זיך געריסן דער פארוווּנדעטער סאדאָווסקי.
די וווּנד האָט זיך אַליין געגומען אים פארהיילן גיך
בלויז פוּן דער אוּפרעגוּנג אוּן פרייד, וואָס ער איז אויך אין מאָסקווע.
ניט צוגעמאכט קיין אויג די דריטע נאכט.
מאכשאָוועס אלערליי. אוּן זען זיך מיט אָוואדיסן ער קאָן ניט.
ער איז אין מאָסקווע... ווי אהיים מ׳וואָלט אים געבראכט,
אוּן זען ער קאָן זיך ניט מיט זיַין וואסיאָנען,
אוּן ס׳קאָן צו אים ניט צוקומען זיַין וואָראָביי,
אוּן אָפּנעמען פוּן זיי ער קאָן קיין גרוס ניט.
אוּנטער די פענצטער פוּן שפּיטאָל געלעגן איז א שניי,
ווי א באנדאזש א וויַיסער איבער רוסלאנד.
אוּן ווי געצוּנדענע, ווי וואקסן-געלע ליכט,
געשטאנען זיַינען סאָסנעס אין דער הייך פארמאָסטן.
ווי גיט מען עס אָוואדיסן צו וויסן וועגן זיך? —
האָט ניט קיין אָרט געקאָנט געפינען זיך סאדאָווסקי.

II

געצויגן לאנג האָט זיך פאר אים דער טאָג,
א יעדער שאָ געלייגט האָט זיך מיט אזא וויַיטן טרויער;
ער האָט געפילט אין דער געדריקטער שטילקיַיט פוּן שפּיטאָל
דעם אוּמרו, וואָס ארוּם דער הויפּט-שטאָט הויערט.
פוּן בעט צו בעט דערגאנ איז ווי אן אָפּקלאנג בלויז
דוּרך ווייכע טריט אין שאָטנדיקע שמאָלע קאָרידאָרן:
מע פירט א טייל פארוווּנדעטע ארויס.
אוּן בליקן האָבן זיך בא אלעמען געטאָן א טאָרע...
מע פרוּווט זיך איינס דעם צווייטן געבן א פארעד
איבער דער שאָטנדיקער שטילקיַיט פוּן פאלאטע.
עס איז ניט ניכע קיינעם ניט דאָס זויבערע, דאָס קלאָרע בעט,
די פרישע אויסגעפרעסטקיַיט פוּן א יעדער לאטע.
ס׳הינקט איינער צו דער מאפּע צו, שטעלט אָפּ באדאכט דעם טראָט,
דעם בליק... אוּן ווענדט אים אָפּ, — וואָס נאָך באדארף ער טאָן איצט.
מע הערט, דאכט זיך, די ארטילעריע אין שטאָט.
אוּן אין שפּיטאָל מע קוּמט מיט הארציקע מאטאָנעס.

III

א קעלט זיך שפרייט פון ניקלנעם פּאָלירטן גלאנץ,
אין אים פאַרוואונדעטע זיך שפּיגלען אומעטום דאָ.
ס'איז אפן ווײַסן סערוועטל געלעגן א מאראנץ
נעבן סאַדאָווסקיס בעט אפ דער פאַרזאָרגטער טומבע.
א ריס געטאָן זײַן בליק. געפלעט אים גלײַך.
און א געמיטלעכקײַט זיך אויסגעשפרייט האָט אפ זײַן גומען.
ס'איז פלוצעם, אומפאַרשטענדלעך אים געוואָרן אזוי לײַכט,
ער האָט אין גאָלדענע דערמאָנט זיך גערטנער פון באַטומי.
די דאָרעמדיקע פראַכט האָט מיטן רייעך אים געפלעט
און זיך א ריס ארײַן געטאָן אין שנייַ בא זײַן צוקאָפּנס;
— ס'איז עטוואָס בלאסער דער אָראנזש, — האָט ער געטאָן א גלעט
דעם לעבעדיקן גרוס פון לײַבלעכער סובטראָפּיק.
ס'האָט אפ א ווײַלע זיך אין אים געגעבן א צעפלאַנצ
די זיסע וועלט פון פרוכטן זוניקע און קרײַטער.
ער האָט אים לאנגזאם אופגעהויבן, דעם מאראנץ,
געקוקט אפ אים און אָפּגערוקט פון זיך אים ווײַטער.

IV

די קאָלדרע ראש איבערן קאָפּ געטאָן א צי,
זיך אויסגעדרייט צו דער מאַטאָנע מיט דער פלייצע;
באשערט איז אים אין מאָסקווע זײַן פאַרוואונדעטע פונקט אצינד, —
געגעסן האָט ער לעבעדיקערהייט זיך.
געלעגן א פאַרוואונדעטער איז קעגנאיבער אָן א פוס,
מיט אן ארומגעהאקטער קני, זיך אויסגעטײַנעט א צעהיצטער:
— נו, קיין טאשקענט! — ער האָט זיך שוין געגנוי דערוווּסט,
און דאָרטן, זאָגט מען, זײַנען אוגערקעס פאַראן נאָך איצטער.
און איך האָב ליב אן אוגערקע! — האָט צו דער קני ער שטיל גערעדט
און זי געדרייט, מע זאָל זי פונדערווײַטן אָנזען.
איבערגעקוקט מ'האָט זיך פון בעט צו בעט,
און בליקן האָבן שמייכלענדיק גענומען בלאָנדזשען.
א לײַכטן ריר געטאָן סאַדאָווסקי האָט זײַן וואונד,
אים האָט געדוכט, ער פילט אין איר קיין טראָפּן ווייַ מער.
אונטערן פענצטער האָט געבושעוועט א ווינט, פון ערגעץ-ווו
געהערט האָט זיך א קרעכץ א טרוקענער פון ביימער.

V

ער האָט געוווּסט: דער ווידערשטאַנד געשמידט איז פעסט און האַרט,
אין האָרנס פון די פינפיאָרן אַף שלאַכט פאַרשפּראָכן.
געגאַנגען איז מאָסקווע אין איר אָפּגעצערטער פּראַכט
באַגרינדן מיט א גאַנצן דאָר פון שווערד אירער די כאָכמע.
און ער — אַן איידעס א באַוווּליקטער איז ער,
אַן איידעס פון דעם דאָר ער אין דער העכסטער מאָס איז.
דערמאָנען זיך אַצינד איז אים ניט שווער,
ווי יעדער יאָר האָט זיך מיט ליכט אין לאַנד אַרײַנגעגאָסן,
ווי זיך פאַרהאַרטעוועט מיט פרײַהײַט האָט דאָס פאָלק,
ווי ס׳האָבן זיך אַנטפּלעקט אין דעם געבענטשטע קוואַלן...
צו ווּעמען אַפן ראַנד ניט צוגעגאַנגען ער וואָלט —
איז יעדער א באַשטעטיקונג, און איידעס זײַנען אַלע!
ס׳האָט פינף און צוואַנציק יאָר א ליכט אַזאַ געטריפט,
ס׳איז פינף און צוואַנציק יאָר א שטאָלץ אַזאַ געוואַקסן,
אַז אָפּפערדיק זאָל הינטער יעדער מאָסקווער ריוו
צוזאַמענשליסן זיך אין ווידערשטאַנד אַן אַקסל מיט אַן אַקסל!

VI

און דאָך האָט אים די שטילקײַט פון שפּיטאָל געדריקט,
געהאַלטן אין געפאַנגענשאַפט האָט ווייטעקלעך די וווּנד אים;
ער האָט זיך א פאַרקלערטער צוגעהערט צו ווײַטע טריט
און האָט געוואַרט פון ערגעץ אַף א וווּנדער...
געשפּרייט האָט זיך אַף ווײַט א בלויער שנײַ,
געשטאַנען זײַנען ביימער אײַנגעשלעפערט.
צי וועט אין מאָסקווע דער אָקטיאַבער-יאָמטעוו זײַן צי ניין —
האָט ער מיט אַלע קויכעס זיך באַמיט צו טרעפן.
פאַרבײַ איז נאָך א נאַכט, און אָפּגעגאַנגען איז נאָך א טאָג,
און אויפגעכאַפּט האָט זיך א מונטערער סאַדאָווסקי:
— היי, דו, טאַשקענטער אוזבעקע! — האָט ער געטאָן א זאָג
צו דעם פאַרוווּנדעטן, — מע פאָרט אינערגעץ ניט פון מאָסקווע!
אָט האָסטו מײַן מאַראַנץ! מע פאָרט ניט אַזוי גיך, —
האָט ער צום פענצטער זיך געפּרוּווט א לאָז טאָן.
ווי גיט מען נאָר אָוואַדיסן צו וויסן וועגן זיך? —
ניט אײַנליגן האָט אַף קיין אָרט געקאָנט סאַדאָווסקי.

VII

אינערגעץ ניט געקאָנט האָט ער געפינען זיך קיין רו,
אין יעדן איינציקן געזוכט אן אייגענעם, א נאָ׳נטן,
געקלאַמערט זיך אין דעם פאַרנעפּלטן אַרום
דורך גרויסן אלערליי, וואָס גייען פון די פראָנטן.
און דאָך איז ניט דערגאנגען צו אים דאָס סאַמע מינדסט
פון דעם, וואָס האָט געמוטשעט אין דער העכסטער מאָס אים,
אז די סאָלדאטן זיינע האָבן בא דער שטאָט נאַראָפאָמינסק
זיך אין אן אונטערמאָסקוועדיקן טייל אריינגעגאָסן
און נעמען אָנטייל אין די שלאַכטן האַנט בא האַנט
מיט דער געשיכטע אונטער מאָסקווע,
ווו ס׳ווערט געלייזט דער גורל פון דעם לאַנד —
אף לעבן און אף טויט, ווי קיינמאָל ניט פאַרמאָסטן.
ער האָט געקוקט אף יעדן אָנגעקומענעם אזוי,
מיט שולד פאר רו געצוווּנגענער און לאַנגער —
און ענדלעך האָט ער זיך א ריס געטאָן, ווי פון א צוים:
צי קלייבט מען זיך נאָך לאַנג אים האַלטן דאָ געפאַנגען?

8. מאָסקווער זאַאָפאַרק

I

אָוואַדיס אָפּגעזעסן איז א גאַנצע נאַכט
אינעם געדרענג פון רוישיקן וואָקזאַל פונעם קאַזאַנער.
„עס זאָל שוין אמאָל ווערן טאָג!“ — האָט ער געטראַכט,
ווי בא א גוטן פערד האָט יעדער ווייל א מאָן געטאָן דער שפּאַן אים.
און, ענדלעך, אין אן אויסגעהוילט-נאָיאַבערדיקן אינדערפרי,
האָט איבער מאָסקווער גאַסן ער א לאָז געטאָן זיך.
קיין שפּור פון שניי. די זון איז מיט פאַרשפּעטיקונג נאָך הי,
אף הויכע ווענט א מילדע שיין נאָך בלאָנדושעט,
ס׳פאַרלעגערט גרינס, האָט זיך געדאַכט, איז נאָך געדיכט,
האַגאַם דער זומער האָט געסאַרפּעט אַזאַ הייסער.
אין האַלב-פאַרנעפּלטער פרימאָרגעדיקער ליכט
האָט אויסגעזען פון ווייט דער קרעמל, ווי א קרייסער.
אָוואַדיס האָט באַוווּנדערט דעם קאַיאָר און זיך געקוויקט,
געלעגן דער באַגין איז אף דער הויפּט-שטאָט ווי א פּאַנצער.
דערמאָנט האָט ער זיך, גייענדיק, די ערשטע טעג פון קריג,
דעם ערשטן אופבראַוז האָט ער, גייענדיק, דערמאַנט זיך.

II

געשפּרייט האָט זיך אין זאָרג אַ האַרבסטיקע, אַ סומנע פּראַכט
מיט רייעך בלאָנדזשענדן פון נאַקעטקייט און וויאַנען.
אָוואַדיס האָט באַמערקט, — ער איז פאַרגאַנגען צום זאָאָפּאַרק.
אַ שווינדל דורך שטאַכעטן אים געטאָן האָבן די שוואַנען.
ס'האָט ווייסקייט שנייִקע געגעבן אים אַ שניייד,
געווען אַרום זיי איז מאָדנע העל און ליכטיק;
די שלאַנקע העלדזער ער באַוווּנדערט האָט פון נאָענט,
און מאַלכעסדיקע רו האָט ער דורך זיי דערשפּירט דאָ.
ס'איז אַזוי אומגעריכט געווען און אומדערוואַרט
אין דער מילכאָמעדיקער מאָסקווע מיטאַמאָל דערזען זיי,
ווי ס'וואָלט די אַלטע הויפּט-שטאָט פאַר דער שלאַכט
אַ האַלדזבאַנד אָנגעטאָן פון ווייסע פּרענדזן.
און אויסגעזען זיי האָבן דאָרט, ווי וואַזעס שנייי
אויף שנורן זילבערנע, אַראָפּגעלאָזטע,
און פון די פּיסקלעך, ווי פון טריוואַקסענע שטעמפּלען, האָט מיט ווייי
געוויִיט דער האַרבסט דער אומגעוויינלעכער אין מאָסקווע.

III

נאָיאַבערדיקע שייַן זיך דורכגעזיפּט האָט קאַרג
און אויסגערונען — אומבאַמערקט דורכוואַנען.
אין דעם פאַרכמורעטן באַסיין פון זאָאָפּאַרק
געזעסן אומבאַוועגט, פאַרקלערט זייַנען די שוואַנען.
פאַריסן יעדער ווייַלע האָבן זיי די קעפּ
אויף שלאַנקע העלדזער צו דעם הילך פון די זעניטקעס;
געגאַנגען אין דער הייך איז אַ געשטעפּ
דורך מייַלער פון האַרמאַטן אויפגעריפענע, צעבליטע...
אין הימל אויפגעבליצט האָט יעדער ווייַל אַן אַנדער זוים,
אַ יעדער בליץ געהאַט האָט עפּעס אייַליק צו דערמאַנען.
געווען איז שטיל אין זאָאָפּאַרק אַזוי,
גלייַך שטערן ניט געוואָלט האָט קיינער די מאַכשאָוועס פון די שוואַנען.
און אייניקע, מיט העלדזער אויסגעבייגלט רונד,
האָבן די קעפּ אין וואַסער טרויעריק אַראָפּגעלאָזט דאָרט,
פּונקט ווי געווידע ווערן וואָלטן זיי באַדאַרפט באַם גרונט:
וואָס-קומט עס פאָר אין הימל איבער מאָסקווע?

IV

איבערגערופנ האָט אינ וואָרטעניש א גאס זיכ מיט א גאס,
קיינ ווונד קיינ איינציקע אפ זיי איז ניט געבליבנ אָפנ.
דעמ זאָאָפּארק האָט אויכ א יענע נאכט געטראָפנ א פּוגאס,
ווענ אינ וואָליערנ זײַנענ כײַעס אומגעשטערט געשלאָפנ.
דערמאָנט האָט עפּשער דאנ זיכ יעדערער פונ זיי
אינ זייער אור-געבירטיק היימלאנד, אינ די דזשונגלענ,
ווענ ס׳פלעגט דער פײַנט דער דונער טאָנ זיי א צעוויי
אונ איינס אפ צווייטנ זיי געיאָגט מיט אופגעשפּארטע שלונגענ.
עס זײַנענ אפ די טויערנ אינ וואכ געשטאנענ אינ דער הייכ
די אויסגעקלעפּטע שטאלטנע גיפּסענע קאָזוליעס
אונ ניט געזענ, ווי ס׳שפּרייט פונ צווישנ ביימער זיכ א רויכ
אונ ווי א פײַער, זעצנדיק, איבער אלייענ הוליעט.
געווענ זיי זײַנענ בלאס, נאָר ניט געהערט
מיט אופגעשטעלטע אויערנ מיט גיפּסענע אונ טויבע,
ווי ס׳האָט דער העלפאנד זיכ א זעצ געטאָנ אפ דר׳ערד,
דעמ כאָבאָט ס׳לעצטע מאָל אינ קראמפּ פארהויבנ...

V

דערברענט האָט פונ באנאכט אינ זאָאָפּארק
די ווינטערדיקע ווינונג פונ די בערנ;
בישכיינעס, ערגעצ אומעטיק, פארשפּארט
געזעסנ זײַנענ זיי — ניסראָפּימ אומבאוועגלעכע אונ שווערע.
ס׳האָט איינער זיי געפעלט. ס׳איז זיי געווענ צו גראָמ.
אונ זייער היימ האָט זיכ געפּאסעוועט אינ פײַער.
אונ אינ דעמ פייגל-פּאוויליאָנ, צעטומלט, בעקאָל-ראָמ
געוועזנ זײַנענ אויסער זיכ די פּאָפּוגײַענ.
באהאלטנ האָבנ זיכ אינ שרעק די כײַעס מיט געברומ,
אפ זיי האָט נאָכ דער אופרײַס-הילכ געהויערט;
זיי האָבנ אימ געזוכט אונ אָנגעשמעקט ארומ,
דערשראָקענע, די מאָרדעס וויגנדיק אינ טרויער.
די עלטסטע בלויז פונ זאָאָפּארק, די העלפאנדיכע — איינ אלייִנ
מיט דער צעקנייטשטער דעמבנ-פעל, פּונקט ווי געקרעמפּט מיט רייפנ,
האָט אײַנגעטונקענ יעדער ווײַל דעמ כאָבאָט אינ באסיינ
אונ מיט די פײַערלעשערס גלײַכ געלאָשנ דאָרט די סרייפע.

VI

אָוואדיסנ געוואָרנ איז אינגאנצנ קלאָר,
אז ס'איז באנאכט געווענ אנ אָרדנטלעכער אָנפלי.
געהאט האָט ער סימאָנימ נאָכ א פּאָר:
א הויז אנ אָפּגעצוימטס אונ גלאָז באמ טראָטואר צעוואָרפנ.
ער האָט, ניט וויסנדיק אלײנ צו וואָס,
די אויגנ, זשמורענדיק, צומ הימל אופגעהויבנ,
אונ א געפלעכט פונ פאסיקלעכ פּאפּיר אינ שטרענגער מאָס
א שווינדל האָט צו אימ געגעבנ פונ די שויבנ.
ער האָט שוינ אויכ געוווּסט, אז א פוגאס
האָט דעמ האמוינ אינ ריי נאָכ ברויט געטראָפנ...
אנ אויסגעגעסענע וואָראָנקע אפ דער גאס,
א לײדיק קוישל, ווי א מויל ווי א צעבלוטיקטס אָפנ...
„דאָ זעט עס ערגער אויס, ווי אפנ פראָנט, —
געטאָנ אָוואדיס האָט א קלער, — ס'א סימענ,
אז ער, דער דײַטש, ווײַזט אויס, איז טאקע גאָר שוינ נאָ'נט,
וויבאלד ער הענגט אזוי-אָ פרעכ איבער דער שטאָט אינ הימל...״

9. נאָכ ברויט

I

צעשטרײט האָט זיכ געלאָזט אָוואדיס ווײַטער גײנ,
די לופט, ווי לײַב פונ א געליבטער, אײַנגעאָטעמט;
ער גײט אונ גלײבט זיכ עפּעס ניט אלײנ,
צי ווירקלעכ איבער מאָסקווע טראָגט זײַנ טראָט אימ.
אימ גלײבט זיכ ניט, אז באלד וועט ער אינ שטוב ארײַנ,
ס'קויפּט אײנ מינוט איצט אויס אימ שווערע פיר כאדאָשימ.
נו, וועט ער עס א גאסט אנ אָנגעלײגטער זײַנ.
אָט איז זײַנ גאס. אונ זײַניקע? ער זעט זײ, דאכט זיכ, דאָ שוינ!..
זײ שלאָפנ נאָכ געוויס. אָט גיט ער שטיל א וועק זײ אופ.
עס לויפט אימ אויס דאָס הארצ, אונ ס'איז אימ אזוי ווארעמ.
ער זעט, ווי אָלגע גיט אפ אימ א פאל ארופ,
ווי ס'פליט אימ אפ די הענט ארופ זײַנ קלײנינקע טאמארע.
אונ קײנער רעדט ניט אויס קײנ אײנציק וואָרט,
אונ גאָרניט הײסט אימ אָלגע ניט דערצײלנ.
— פונ דער ארומרינגלונג? — ווערנ די אויגנ בא איר גרויס, —
זי האָט געגלײבט! כאָטש ווער־ניט־ווער געשטעלט האָט שוינ א צײלעמ!..

II

מיט ברעטער-בראָך און זעקלעך זאמד
זײַנען די הײַזער בא די גרונטפעסטן ארומגעוויקלט.
ער וואָלט בא יעדער הויז זיך אָפּגעשטעלט און זיך פארזאמט,
נאָר ס'האָט די מידקײַט שוין געטאָן א וויג אים.
זײַן בליק פארכאפּט פונסנײַ א כאָרעוו הויז:
ווארט אויס! ס'איז אים ניט שווער עס צו דערקענען!..
דער הימל קוקט דורך פענצטער ליידיקע ארויס,
און ווי א פויגל-שטײַג דאָרט הענגט זיך א באלקאָן נאָך.
דער דאך האָט פארן הימל זיך געגעבן א צעפראל,
און רעלסן דראָען אָפּגעשװנדענע, פארזשאווערט;
געמיטן האָט ער שוין דעם ק'יעווער וואָקזאל,
אָט איז שוין באלד די דראגאָמילאָווער זאסטאווע.
אנטקעגן זײַנען אָנגעקומענע פאסטעכער מיט פי',
ארויסגעפירט פון דערפער פון פארלאָזטע.
אָוואדיס האָט א פרעג געטאָן: — וווהין?
— קיין מאָסקווע! — דורכגעברומט אן ענטפער האָט, — קיין מאָסקווע!

III

— קיין מאָסקווע ברענגען וועלן מיר אצינדערט זיי.
און דאָרטן — ווי מע וועט באשטיין, אזוי וועט בלײַבן! —
געקוקט אפ פאסטעכער אָוואדיס האָט מיט ווי',
געבראָטן און געברענט א ווייטעק האָט דאָס לײַב אים.
און איינער האָט פאריבלדיק א קוק געטאָן אפ אים,
א שפּײַ מיט זאמד געגעבן אפן ווינט דאָרט:
— וואָלסט גלײַכער בא דעם דײַטש א פרעג געטאָן „וווהין?",
ניט בא די פאסטעכער. ניט בא די שאָף און רינדער... —
ער האָט א טײַט געטאָן צום הימל מיט דער רוט: —
פון דאָרט באגלייט האָט דעם מארשרוט
א טשאַטע שווארצע יונקערסדיקע יעגער,
געשמיסן אונדז מיט פײַער און מיט דונערס אונטערוועגנס.
און מיטאמאָל האָט זיך דער הורט געגעבן א צעזיי
מיט ווידלען אופגעהויבענע און קעפּ פארהאקטע,
און ווי נ'א צעבער בלוט, מיט קראמפנדיקן ווי'
זיך ווארפנדיק, געבליבן איינע אפן טראקט איז...

IV

„וואָלסט גלייַכער בא דעם דייַטש א פרעג געטאָנ ווהינ?" —
ניט אָפגעלאָזט אָוואדיסנ האָבנ דעם פאסטעכס רייד די פראָסטע.
צונויפגעזאמלט האָט פונסנייַ איניינעמ זיכ דאָס פי
אונ פאַרגעזעצט דעם אומגעוויינלעכנ שפאציר קיינ מאָסקווע.
ערשט איצט האָט ער אפ קרייצ-פונקטנ באמערקט
צעשטעלטע רייענ קעגנטאנקעווע באריערנ.
זיי האָבנ אפנ הארצ געלייגט זיכ שטיינִיק-שווער,
גענומענ שווינדלענ פאר די אויגנ אונ זיכ מערנ.
א שמעק געטאָנ די ווייַט האָט מיט געהיימ,
מיט אומעט אונ מיט אומבאשטימטנ גוירל.
ער האָט א ווייַלינקע פארגעסנ אינ דער היימ,
די טשערעדע מיט פי פונ בליק פארלוירנ.
אפ דער צעשפרייטער מאגיסטראל א שפאנ געטאָנ ער האָט
אונ גלאט אזוי זיכ, אפנ אויג, זי אָפגעמאָסטנ:
ניט אויסגעשלאָסנ איז א שלאכט איגמיטנ שטאָט,
א שלאכט פאר יעדער שטוב אינ מאָסקווע!..

V

זייַנ שטוב געוועג איז שוינ ניט ווייַט,
די גאס האָט גאסטפרייַנטלעכ זיכ שטיל צו אימ געצויגנ, —
נאָר אומבאמערקט האָט ער געלאָזט זיכ אינ אנ אנדער זייַט,
די טשערעדע, די פאסטעכער באגלייטנד מיט די אויגנ,
אונ זיכ געכאפט: עס קאָנ אזוי ניט קלעקנ אימ דער טאָג,
אויב אָפשטעלנ זיכ אומעטום, אינ א געשפרעכ מיט יעדנ זיכ פארטרויענ.
אונ גלייַכ צוריק געגעבנ זיכ א טראָג,
אונ א צעטומלטער דערזענ זיכ בא זייַנ טויער:
אָט באלד וועט ארומ אימ זיכ טאָנ א נעמ צונויפ
זייַנ אופגעוועקטע, פונעמ שלאָף צעטאָרעטע מישפּאָכע!
נאָר עפעס שטיל אזוי, פרימאָרגעדיק אינ הויפ,
די שטוב — פארמאכט. די פענצטער — אופ. א ווינטל. א געפּאָכע...
א שווייס איז זיכ אדורכ איבער זייַנ הויט,
גלייַכ ווי א פרעמדער האָט ער אומזיכער גענומענ שפרייַזנ
אונ זיכ דערוווּסט: אינ ריי אוועקגעגאנגענ מ׳איז נאָכ ברויט,
ווייַזט אויס, אפ לאנג. איז צולויפנ אינ נארקאָמאט וועט ער באווייַזנ...

VI

אונ ווי ער גייט אונ שטייט — זיכ אפּדאָסנײַ אינ שטאָט געלאָזט,
אוועק אינ נארקאָמאט מיט אומגעדולד אנ אָנגעגורטער,
אונ דאָרט איז דאָס געשפּרעכ געוועזנ קורצ אונ פּראָסט:
— אָוואדיס, לעבסט? נו, ענדלעכ, אָפּגעזוכט דיכ!.. —
עס האָט אים דער דעזשורנער זאמ * דערקענט
אונ אים א נעמ געגעבנ פאר דער אָפּגעבליאקעוועטער פּלייצע.
ער האָט געזוכט א וואָרט אונ א צעפּיר געטאָנ די הענט: —
אינ דער ארומרינגלונג א ביסעלע געדרייט זיכ?!
איז זיצ! — האָט ער צוערשט געווענדעט זיכ אפ „דו",
דערנאָכ געזאָגט שוינ ווידער „איר" אימ,
א וויַיז געגעבנ מיט די אויגנ אפ א שטול:
— איר פאָרט נאָכ היַינט אוועק!.. עס זיַינענ גרייט שוינ די פּאפּירנ.
ס'איז דער זאוואָד דער ענ'ער שוינ אינ וועג,
איר וועט אים אָניאָגנ, — האָט ער געקוקט אפ אים אָנ אופהער.
— אונ שלאָפנ? — האָט אָוואדיס שטיל געטאָנ א פרעג.
— ניט שלאָפנ האָבנ מיר איַיכ, טיַיערער, ארויסגערופנ!

VII

ער האָט אליינ געהאלטנ קוימ זיכ אפ די פיס,
ווי ער וואָלט אָפּגעגאנ, ווער ווייסט, ס'ארא מעהאלעכ.
אונ ס'האָט אָוואדיס שוינ געשמוכט: — געוויס, געוויס...
ווענ גייט אוועק דער צוג? — דאָס וועט שוינ זאָגנ דער וואָקזאל איַיכ!
איר פאָרט, אָוואדיס, היַינט ארויס אפנ אוראל, —
אינ דריַי מאָנאטנ ציַיט ארומ וועט איר אונדז געבנ טאנקענ!
פארשטענדלעכ, הא? מיַינ טיַיערער, אינ קעגנפאל
וועט אונדז דער דיַיטש... נו, זיצט! — א דאנק איַיכ! —
... פונ אויסשפיר, — האָט אָוואדיס זיכ דערמאנט, —
פלעגט ער אזוי זיכ אומקערנ אונ גליַיכ אוועקגיינ.
עס האָט דער זאמ אימ אויסגעשטרעקט די האנט,
אימ עפּעס אָנגעזאָגט מיט איר אונ ניט זיכ בלויז געזעגנט:
— איר ווערט, אָוואדיס, דאָכ ניט אויס סאָלדאט,
איר גייט נאָר אפ אנ אנדער פראָנט אריבער. —
אָוואדיס האָט קיינ ציַיט אפילע ניט געהאט
צו האָבנ כאָטש דעמ מינדעסטנ פאריבל...

VIII

צי וועט אים קלעקן צײַט אהיים זיך צוכאַפּן אצינד?
אין באָד א לויף טאָן כאָטש, ביז ס׳וועט דער צוג אוועקגיין?
מיט אַלגעץ אויסרעדן א וואָרט, א קוק טאָן אפן קינד,
ארומנעמען זיי... עפּעס זיך פאנאנדערפרעגן...
אָוואדיס איז שוין לאנג אזוי צעטומלט ניט געווען:
אוועקפאָרן נאָך היינט! ס׳איז עפּעס אלץ אזוי דאָ צעפּאָלאָכעט!
ער הייבט ניט אָן צו וויסן, וואָס און ווען
און וויאזוי וועט זײַן מיט זײַן מישפּאָכע?!
„געשלאָגן האָט איר זיך, אָוואדיס, גוט,
ווי שלאָגן דארף אן אינזשעניער זיך, א קאָנסטרוקטאָר,—
האָט אים דער זאם געמונטערט, — נו, א גליקלעכן מארשרוט!"
און פונדאָסניי אים נאָך ארומגעקוקט דאָרט,
און ערגעץ אין געדאנק אין מידן נאָך געטאָן א שווים
נאָך אים, ווען בא דער טיר איז שוין געווען ער,
און נאָכגעלאָפן מיטן בליק: — „אזא, ווי אים,
איז פונקט געווען צו דער מאָס די אָפּאָלטשעניע!.."

10. אָפענע פענצטער

I

פארשריבענע מיט ליבער האנטשריפט, זײַט נאָך זײַט,
די מאָסקווער גאסן בלעטערן זיך איבער.
אָוואדיס לייענט אלע זיי אפ אויסוויינִיק פון ווײַט,
ווי לידער פון זײַן יוגנט — הארציקע און ליבע.
מיט פאָרכטיקײַט ער קוקט אין רויטן פלאץ זיך אײַן,
ער גייט אים שטענדיק דורך א צ׳ריקגעהאלטענער, א שטילער;
מיט שטרענגער, ווונדערלעכער טעמפּל-שײַן
גיט שטענדיק פײַערלעך דאָרט א פארהיל אים...
דער פושקין-פלאץ גיט פאר זײַן בליק א שווים ארופ
מיט בלומען העל, ווי א קרישטאָלענע, א קלינגענדיקע וואזע;
פון דאָרטן קאָן אים יעדער בוים שוין טאָן א רוף.
נאָר ער פארגינט זיך איצט אפילע ניט די גאס זען...
פארשריבענע מיט ליבער האנטשריפט, זײַט נאָך זײַט,
געלײַטערטע זיי בלעטערן זיך איבער;
אָוואדיס האָט בארעכנט—וויפל צײַט
איז אומגעפער אים ביזן צוג דאָ נאָך געבליבן...

II

ניט מער ווי זיבעטהאלבנ שאָ ער האָט, —
א זאָג געטאָנ זיכ האָט ער אפנ גאנצנ קאָל דאָרט.
די באָד אלײנ איז גוטע צוויי-דרײַ שאָ. א שאָד!
מע וועט עס מאכנ אינ דער היימ. אונ נאָכ א ביסל צײַט פאר אָלגעמ!
ער איז אהיימ אפ דראגאָמילאָווער שאָסיי אוועק
אונ ווי א שיקערער פונ מידקײַט זיכ גענומענ וואקלענ.
כאָטש אָפּראזירנ זיכ פונ וועג, —
האָט ער א טאפּ געטאָנ די שטעכעדיקע באקנ.
אנ אויגנבליק — אינ א פריזירער-זאל איז ער ארײַנ.
ס׳איז קײנער ניט געווענ א פרעג געבנ „נאָכ וועמענ?“,
צעלייגט זיכ אינ א שטול, אונ לאָזנדיק די אײוורימ זײַנע פרײַ,
אונטערנ זינגענדיקנ גאָל-מעסער פארזונקענ אינ א דרעמל.
צ׳ימ אופגעוועקט די מײַסטערנ האָט זייער שטיל:
— איר זײַט, ווײַזט אויס, פונ לאַנג שוינ ניט געשלאָפנ!.. —
אָוואדיס האָט זיכ פרישער, מונטערער דערפילט
אונ איר געענטפערט שמייכלענדיק: — נו יאָ, איר האָט געטראָפנ!

III

— וואָס הערט זיכ עפּעס אפנ פראָנט?
איר קומט געוויס דאָכ גלײַכ פונ דאָרטנ? —
האָט זי געשפריצט אפ אימ אָדעקאָלאָנ
אונ אופגעהאלטנ מיט א וואָרט אימ.
זי האָט געוואָלט, כאָטשיעכ זײַנ זאָל דער סאָלדאט,
אז ס׳וועט דער דײַטש דאָ ברעכנ האלדז-אונ-נאקנ,
אינ פודער אײַנגעטונקט א שטיקל וואט,
זיכ לײַכט אדורכגעשוועבט אפ זײַנע באקנ:
— די לעצטע טעג איז זעלטנ א קליענט,
אָקאָפּעס גראָבנ איז די שטאָט אוועקגעגאנ די גאנצע.
אָט זעט איר דאָ, אינ זאל, אינגאנצנ איינ פּאָר הענט,
אונ אויכ אומזיכט. — האָבנ די אויגנ איר געגעבנ א צעגלאנצ זיכ, —
כ׳וואָלט אויכ... נאָר דער סאלאָנ דערלויבט מיר ניט אוועק.
ווײַל טאָמער א וואָיענער... דאָכ... ווי איר אזוינע... —
אונ שוינ אינ א מינוט ארומ מיט פרייד אונ שרעק
ארומראזירט געשטאנענ איז אָוואדיס לעמ זײַנ ווירבונג.

IV

אָט וויַינענ זיי, די טיַיערע, די ליבע ווענט,
ס׳גיט נאָכ פונ וויַיט איג זיי דאָס הארצ א ברי זיכ,
עס האָבנ אימ די שכיינים אפנ הויפ דערקענט,
נאָר צוגיינ ניט געוויַילט צו אימ מיט א באגריסונג.
די טיר געווענ איז פונ זיַינ ווינונג אפ א שלאָס,
דאָס פענצטער — ווייערדיק-צעפּאָכעט, אָפנ.
ער האָט געוואַרט. זיכ אומגעדרייט... איז וואָס,
זאָל עפּשער עפּעס האָבנ זיכ געטראָפנ?
איבערנ הויפ מיט אומגעדולד האָט ער ארומגעשפּאנט,
א יעדער וויַיל בא פענצטער אָפּענע געטאָנ א שטעל זיכ,
דערזענ: צוויי גאז-מאסקעס — זיי הענגענ אפ דער וואנט
מיט אויגנ גלעזערנע אונ מיט סקעלעט-ארטיקע העלדזער.
א שטיקל טיש. דאָס ווענטל פונ דעמ בעט.
דעמ ביכער-שראנק אונ א צעבראָכנ קינדער-שפּילכל.
ווי האלט דער זייגער? ס׳איז שוינ שפּעט, —
האָבנ איג שטיינ זיכ אָפּגעקלאפּט די שטיוול זיַינע הילכיק...

•

V

א טיר איבער א טיר. א קלאפּ. א פרעג:
— ציכ קאָנ מענ עפּעס ניט בא שכיינימ זיכ דערוויסנ?
— נאָן, ברויט... איג אָטשערעד... גאנצפרי אוועק...
זיכ א מקערנ ביז איצט נאָכ ניט באוויזנ...
א קענטלעכער! — האָט זיכ די שכיינע איַינגעקוקט, —
אנ אייגענער! — די הענט איבער דער ברוסט פארבראָכנ
אונ נעענטער צו אימ געגעבנ זיכ א רוק, —
ס׳איז, גאָט מיַינער, ס׳איז איר! — האָט זי גענומענ אָכענ.
— ס׳איז איכ! — האָט ער צעטומלט אָפּגעכאפּט געשווינד,
א הייסע טרוקנקיַיט דערפילט איג גומענ. —
צי ווייסט איר ניט, ווו איז דאָס קינד?
— דאָס קינד האָט זי מיט זיכ, ווי שטענדיק, מיטגענומענ!.. —
א גיי געטאָנ די גאס האָט פאר זיַינ בליק,
איג דער וואָראָנקע זיכ דערמאָנט, אונ איג דעמ בלוט-באשפּריצטנ קוישל.
ער האָט געמאכט צוויי טריט צוריק,
פארשטעלט דעמ וועג האָבנ אימ אומפארשטענדלעכע גערוישנ...

VI

פאַרהאַקט האָט אַפּ אַ ווײַלע זיך זײַן בליק,
געווישט האָט אומבאַמערקט די שכײנע זיך די אויגן.
אָט דאָ, ווײַזט אויס, האָט ערשט דער קריג
פאַר אים זיך אָפּ אַן עמעס אָנגעהויבן...
אָט דאָ אַרײַן איז די מילכאָמע אין זײַן גוף,
צו אים אין האַרץ, און אויסגעריסן, וואָס איר האָט פאַרגלוסט זיך...
ס'איז אַלץ אַרום עפּעס געוואָרן שרעקלעך פול
און אינווייניק, אין אים, אַזאַ מין שווערע פּוסטקײַט...
וווּהין גיט מען צום אַלעמערשטן זיך אַ ווענד?
ווּ ווערט מען עפּעס וואָס געוווירע? און בײַ וועמען?
האָט ער געלאָזט זיך צוריק, ניט זעענדיק די טרעפּ, די ווענט,
ווי אין אַן אָפּגרונט, אַ געקאָוועטער אין קלעמער...
נאָר ס'האָבן זײַנע פיס, געפּענטעטע פון וויי,
אַנטקעגן פענצטער אָפענעם פונסנײַ געטאָן אַליין אַ שטעל זיך.
אַרויסגעקוקט פון צימער האָבן אַלץ די גאַז־מאַסקעס די צוויי
מיט אויגן גלעזערנע און מיט סקעלעט-אַרטיקע העלדזער.

•

VII

און נאָך אַ קוק, און נאָכאַמאָל דעם קאָפּ אַ דריי,
אַפּ נאָך עפּעס דערזען — געגאַנגען אין לעבן אים איז.
געוואַרט האָט אָפּן טיש אַ האַלבע ניט-דערטרונקענע גלאָז טיי
און אָפּ אַ טאַבורעט, אין ווינקל, אַ פאַרזאָרגטער פּרימוס.
געווען איז שטיל, ווי ס'וואָלט געוואַרט אַ יעדער זאַך,
ס'זאָל זיך אַן עפן טאָן די טיר — און אַ געוויין צעפּענטען!
די שאָטנס, האָט אָוואַדיסן זיך אויסגעדאַכט,
אַ שאָרכע וועלן עפּשער אַפּ די ווענט טאָן...
דערזען האָט ער דאָס צוגעקליבענע פאַרבעטע בעט,
דעם אַבאַזשור, פאַרוועלקטע קווײַטן אַפּ דער סאָפע.
און אין אַ ראַמל — אָלגעס מיידלשער פּאָרטרעט,
ווּ זי אַראָפּגענומען איז אין פּראָפיל.
און ס'האָט זיך אים געוואָלט דאָס פענצטער געבן אַ פאַרמאַך,
ווי מע פאַרמאַכט מיט הענט מיט אייגענע דאָס דעקל פון אַ טרונע:
„געשיקט זיך, — האָט ער, לאָזנדיק זיך צ'ריק, געטאָן אַ טראַכט, —
אַז אָלגע... און דאָס קינד... און אַלץ — אַנטרונען?"

11. דײַטשן גרײטן א פאראד

I

דאָס ערשטע מאָל פאר פיר און צוואנציק יאָר
זיך ניט געגרייט האָט מאָסקווע צו איר גרויסן יאָמטעוו.
פארקלאפטע שוי-פענצטער און זעק מיט זאמד און גאָר,
און פון הארמאטן-גאָרגלען א פארטײַעטער געפלאָנטער.
דאָס ערשטע מאָל פאר פיר און צוואנציק יאָר
האָבן די מאָסקווער פלעצער ניט באצירט זיך
פאר פײַערונגען בונטע און שפאצירגענג,
צום יאָמטעוו פון דעם בלענדיקסטן קאיאָר.
דאָס ערשטע מאָל פאר פיר און צוואנציק יאָר
האָבן אפ גאסן זיך ניט אופגעשטעלט קיין ארקעס.
און אין דעם לאָקער פון געפאר איז ניט געוועזן קלאָר,
און ניט געוועזן איז קלאָר אונטער דעם יונקערסדיקן קארקען:
וועט ער נאָך פאָרקומען, דער פײַערטאָג, צי ניין?
וועלן אין הימל׳ נאָך צעבליַען זיך אילומינאציעס? —
ווי אויסגעפרעגט וואָלט זיך א יעדער שטיין,
ווי אויסגעפרעגט וואָלט יעדער פלאץ זיך...

II

עס האָבן אכציק דײַטשישע דיוויזיעס געשפארט
מיט קלעמער ריזיקע דורך דרײַ געפלעטע זײַטן,
ווי אפ אן אונטערהאלט, דורך טאָג און נאכט,
באזויפענע מיט אומגליק און מיט שײַטערס.
אן אומצאָליקער היישעריק, באדעקט מיט שטאָל,
ארומגעשמידט מיט רויפן און מיט פלאטן,
געקראָכן א געפאנצערטער איז אפ דער שטאָט
מיט טאָרטשענדיקע צײנקאסטנס מיט שווארצע פון הארמאטן.
און פון בינאָקלען אויסגעקוקט אפ רעכטס און לינקס
האָט יעדער איינער זיך א פאלאצל אפ ווינטער.
געשטאנען מאָסקווע איז ווי א ניט-צוטריטלעכער ספינקס,
געמאָרדעוועט האָט זיך בערלין: געשווינדער!
מעסלעסן האָט געדונער פון קאנאָנען זיך געהערט
איבער פארנעפלטע און אויסגעשנייטע ראנדן.
נאָר אופגעשטעלט האָט זיך די אונטערמאָסקוועדיקע ערד,
און אין א בארג האָט יעדער צוטריט זיך פארוואנדלט.

III

ניט מער ווי נאָך א טאָג, א צווייטער. ער גענע׳נט.
פון פאָרגעפּיל גייט דורך איבער דער פעל א ציטער.
געביסן האָבן בא דעם פיורער זיך די הענט —
דעם שטריק איבערן האלדז פון מאָסקווע א פארצי טאָג.
די הויפּט-שטאָט האָט געשווינדלט פארן בליק,
און קעפּ האָבן אין הינערפלעט געדרייט זיך,
א שיקער טאָג מע וועט! פארשיקערן דעם זיג!
און איבער גאָר דער ברוסט די קלינגענדיקע קרייצן
וועט זיי אין רום דער פיורער אָנהענגען אליין, —
האָבן זיי היקעדיק פון שיקערן געלעכטער זיך געקוויקלט.
דריי רוסן אין געשפּאַן — כּארן פאראד-אליי,
און מיט די קאלעס איבער מאָסקווע — אַפ א טראָיקע!
זיי האָבן זיך געאײַלט, ס׳האָט קיין געדולד זיי ניט געקלעקט,
און שרײַבן בריוו קיין דײַטשלאנד האָט דערעסן;
געבעטן ענטפערן קיין מאָסקווע זיך דירעקט,
און אָנגעוויזן פּינקטלעכע אדרעסן.

IV

אזויפיל לענדער, ערד און שטעט,
פארטרונקענע אין בלוט, האָבן אין וועלט אין גאָרער זיי געהערט שוין!
געגאנגען איז א צעיושעט-שיקערלעך געוועט:
ווער וועט א טליִע אפן רויטן פלאץ פארפעסטיקן דער ערשטער?
ווער וועט דער ערשטער אויסקאווּטשען „הײַל!”,
ווען ס׳וועט די פרײַהײַט אַפ א קאָפּ דאָרט ווערן קירצער?
נאָר יעדער אויגנבליק און יעדער ווײַל
געוואָרפן אַפ אן אנדער וואָגשאָל האָט דער גורל, ווי געוויכט, זיך.
געקרעכצט די ערד האָט אונטער לאסט פון שטאָל,
מיט גרילצ געמאָרדעוועט אַפ איר זיך האָבן פאנצערס.
ווּ ס׳איז געווען א בארג — האָט זיך צעלייגט א טאָל,
און ווּ א טאָל — געהויבן האָט א וואנט זיך.
ס׳האָט אפן זייגער קלאָפּס שוין אויך די שאָ געציילט,
זיך אין הוליאשטשינעס אין ווילדע שוין געשמאָלצן,
און שיקער אָנגעיאָגט א טייל האָט נאָך א טייל,
מיט שפּײַז-קארטן פארגרייט צום מאָסקווער מאָלצײַט.

V

מיט א פאראָרדענונג אין קאָפּ, ווי אין א קעסטל א פארקלאָפּטס,
איבערן וועג פון רויב און גזילעדיקן צויבער,
איז אין א שטאב-מאשין אפ מאָסקווער פראָנט געפאָרן קלאָפּס.
פאר דינסט דעם רײַכ האָט ער באקומען א דערהייבונג.
בא אים איז אלצ פאָרויסגעזען ביז צו דעם מינדסטן פראט,
און פראט צו פראט געפאסט אין שרויפיק.
געשווינדלט פאר זײַן בליק האָט בלענדיק דער פאראד —
ער האָט שוין דאָ געהערשט אפ יעדער גאס און פלאצ און היפל!
„אין גרונט די געטאָ איז, — האָט ער געטראכט, —
ניט זײַן מאסשטאב געווען פון סאמע אָנהייב;
דאָס מאזל אפ געוויס אין מאָסקווע אפ איםווארט,
ער וועט אין מאָסקווע אלצ דערנעמען און דערמאָנען”...
עס האָט אים נאָר די לאנגזאמקײַט געקוועלט,
געריסן האָט ער זיך די הענט שוין א צעפיר טאָג.
אָט איצט וועט אין זײַן גאנצער גרייס דערזען אים די וועלט!
א קליינע פאוזע? ניט וויכטיק!

VI

— א פאוזע! — גיט קלאָפּס א קיל זיך אָפּ, —
אן אויספרוּוו! באם פינאל! ס'קאָן גאָרניט שוין געשען דאָ!
ווּ זײַנען זיי, די זיטע טעג פון גראָנאָטאָפּ!?
גערמאניע, קרעשטשענדאָ!..
ס'פארטראָגט קיין פאוזעס ניט קלאָפּס.
פאר אלע דרײַ יאָר קריג האָט אים דער טעמפּ באפליגלט;
א פעטס, א שמאלציקס און א גראָבס
וועט ברענגען איצט דער אונטערמאָסקוועדיקער זיג אים!
נאָר ס'האָט באשײַמפּערלעך געפּלאצט ערגעץ דער טעמפּ...
דער שיקזאל האָט א וויג געטאָן זיך — לארגאָ!
נו, יאָ!.. אפ ברייטסטע שטרעקעס ווערט מען אויך פארקלעמט,
די פרײַסטע רוימען קאָנען אויך אמאָל דערווארגן...
אָבער דערווײַל? — לאָזט אים די פאוזע שוין ניט אָפּ, —
וואָס פארא נאכריכטן זאָל ער דעם פיורער אונטערטראָגן:
אָנשטאָט דעם רויטן פלאצ — א גרוב פון גראָנאָטאָפּ?
אָנשטאָט דעם קרעמל — די מינסקער סינאגאָגע?..

12. בינאָקלען אונטער מאָסקווע

I

א פּיבער האָט געמאָרדעוועט דעם דײַטשן שטאב.
די רויב געציילט אין טרוים. די ווערט אירע געטראָפן.
מיט אויגן בלוטיקע די הויפּט־שטאָט ראש געטאפּט
נאָך העט פון ווײַט האָבן די ווילדע מעטוראָפּים.
געבײַדעס אײַנגעטיילט, מיט האק און פּאק,
צו לוסט צו בלוטיקער זיי צוגעמאָסטן:
א װעלכע זײַנ פון זיי װעט א קאבאק,
א װעלכע זײַנ פון זיי א שאנדהויז וועט אין מאָסקווע;
פון װעלכער וועט געווייִן זיך טראָגן אפ דער שטאָט,
בא װעלכע וועלן פּענצטער זיך מיט שווארץ באדעקן.
אָקטיאבער-יאָמטעוו צוגעגאנ איז שוין אָט-אָט,
באגעג׳נען וועלן זיי מיט ציילעמער און העק אים!
צום זיבעטן נאָיאב—צום יאָמטעוו פון דער פרײַ —
געגרייט זיך האָבן האָפּערדיק די האָרדעס
קיין מאָסקווע אפ די טאנקען היקעדיק ארײַנ, —
אזוי ז׳געווען פון פיורער די פאראָרד׳נונג.

II

ער האָט אליין באזוכט דעם אונטערמאָסקוועדיקן פראָנט,
אליין ער, אפן אויג, די לעצטע שטרעקע האָט געמאָסטן
און אָפּגענומענע ראפּאָרטן — ווי נאָ׳נט
זיי שטייען אונטער מאָסקווע.
אין גאָרגל איז געווען דעם פיורער ענג און הייס,
דאָך ביז צו שוים געריסן און געמאָרדעוועט האָט ער אים.
ער איז געוועזן אופגערעגט, און שטרענג, און בייז,
און ניט דערלאָזט קיין לאנגזאמקײַט אין קיין דערקלערונג.
געשטאנען זײַנען גענעראלן, ווי א גרינע וואנט,
מיט ראנדן מיט פּאריסענע פון הויכע הוטן.
און ער האָט דעם בינאָקל יעדער ווײַל געביטן אין דער האנט,
באפאלן די מאנקאָליע האָט א יעטווידע מינוט אים:
ס׳פארטראָגט דער פיורער ניט קיין „אומגעפּער" —
געניויקײַט, פּינקטלעכקײַט ער פאָדערט.
— אין וויפל שאָ ארום וועט ס׳דײַטשישע געווער
האָבן דעם מאָסקווער ווידערשטאנד צעקנאָדערט?

III

די אויגנ יעדער ווײַל האָט ער געגעבנ א פארגלײַז,
ווי עפּעס אופגעכאפּט ער וואָלט פונ דער האשגאָכע:
ס'טאָר אינ טערמינ ניט זײַנ קיינ מינדסטער גרײַז,
ער איז אימ אויג-אפ-אויג פונ גאָט פארשפּראָכנ!
א שטילער שניי האָט זיכ געבעט איבערנ פעלד,
פונ בוים צו בוים איבערגעשפּרונגענ זײַנענ ראָבנ.
דער זיבעטער נאָיאבּ! — האָט זיכ געריסנ פונ באפעל,
ווי שפּיזנ האָבנ בוכשטאבנ זיכ גאָטישע געגראָבנ.
האָט פינקטלעכ ער אליינ געקאָנט דאָכ יאָ
פארשפּרעכנ אונ פארזיכערנ א דאטע,
אז אינ דער גאָרער וועלט אפ טויזנט יאָר
וועט ער די הערשאפט פונעמ האקנקרייצ באשטאטנ!
געקוקט א גענעראל האָט אפ די רויפּנ פונ א טאנק,
ווי אפ א ציפערבלאט פונ זיגנ אונ טריומפנ:
— פארווירקלעכט זײַנ ס'וועט רעכט דעמ פיורערס דראנג,
ווי שטענדיק — אינ טערמינ! ווי שטענדיק — רומפּול!

IV

גערמאניע האָט געמאָלדנ טויזנט יאָר!
דעמ זיבעטנ נאָיאב געמאָלדנ האָט גערמאניע!
עס וועט ניט זײַנ געענדערט אפ קיינ האָר —
האָט יעדער שפּאָר אדורכגעקלונגענ דאנ אימ.
פונ רײַכסטאג אָנגעצונדענעמ דאָס בלענדיק פײַערווערק
באלויכטנ האָט דעמ וועג אימ פונ בערלינ ביז סאמע טולע.
אונטערנ דאשעק דעמ בינאָקל צוגעלייגט האָט ער
א טאפּ טאָנ מיטנ אויג זײַנ רײַפנדיקע גדולע,
אונ האָט אפ א בעריאָזע דאָרט א שוואלבנ-שלאק דערזענ,
אפ אימ געהאנגענ איז צעפּוילט די דרײַעק-הוט פונ איקפּעראטאָר...
געטראָגנ שוואלבנ האָבנ בלאָטע טומלדיק, מיט ברענ,
אונ ראשיק עס פארקיטעוועט, פארלייגט אונ עס פארלאטעט,
נאָר מאָסקווע — מאָסקווע זעט אינ זײַנ בינאָקל דאָכ זיכ ניט,
פונ מאָסקווע ווײַזט זיכ ניט קיינ מינדסטער שפּור אימ...
אימ דוכט: לעמ שוואלבנ-שלאק פונונטנ זיצט א בעזשענעצ א ייִד
אונ ווינקט ארופ: צי וויל ס'דרײַעקיק הוט ניט אָנמעסטנ דער פיורער?

V

מיט כריפּ מיט הייזעריקן פּילט זיך אָן דעם פּיורערס שטים,
און דורך דעם פּראָנט דערלאַנגט זיך אַ צעלייג ער:
ס'פּאַרהאַלט, צו אַלדי טײַוולען, די געשיכטע אים,
ער האָט קיין רעגע ניט קיין צײַט. ווי האַלט דער זייגער?
ווער האָט געשיכטע אויסגעטראַכט? זי איבערפּאָרן מיט אַ טאַנק!
אַז ס'איז אין בליצנטעמפּ אַצינדערט בלויז דער מאַנגל!
אַ שפּײַ מיט שוים מיט ביטערן האָט ער דערלאַנגט,
באַפּוילן אַ בינאָקל זיך אַן אַנדערן דערלאַנגען!
און אין בינאָקל פּיבערדיק ער קוקט שוין פונדאָסנײַ,
מיט גיר און גיפט דער בליק איז אים פּאַרמיסטיקט,
און ער דערזעט: אַן אויסגעבויגענער גייט דורך פאַרבײַ
דער גאָטזעליקער קאַנצלער ביסמאַרק...
אַ זייגער אַ פּאַרצײַטיקן ער טראָגט אין האַנט,
עס הערט דער גאַנג זיך אָפּ אַ ווײַטער שטרעקע,
בא יעדער קלונג שפּרינגט אויף פון אים אַ הילצערנער קאָמעדיאַנט
און לאָזט אַרויס אַ כריפּעדיקן קוקאַרעקו...

VI

די סוויטע אויסגעצויגן שטייט. ניט זײַן פאַרהערט
דעם פּיורערס אָטעם זאָל. נאָר עפּעס אָטעמט אַזוי לאַנג ער...
אַ וואָרף געטאָן דעם אַנדערן בינאָקל אויך אָפּ דר'ערד,
באַפּוילן זיך אַ דריטן האָט דער פּיורער גלײַך דערלאַנגען.
געיאָגט האָט אים די היץ. ער האָט געפּיבערט: קאַנצלער, באַלד!
ס'איז ניט דער קאַנצלער. ס'איז אַ ייִד. ער כאַפּט אַרויס די שפּאַגע,
נאָר דאָס געשפּענסט זי מיטן בליק פאַרהאַלט:
— וואָס טוט איר דאָ? שוין אויך אַ מעס? זײַט מוחל פאַר דער פראַגע!
אין מאָסקווע שנײַט. צי זײַט איר ניט קיין באַלנ, מעס, אַ שירעם?
צי ווילט איר ניט אַ ביסל דורכגיין זיך שפּאַצירן?
דאָ אײַנעמען די וועלט איז לײַכטער אָן אַ שיר,
דערבײַ אַ גאַרניזאָן אַזאַ, קיינאָרע... טויטערהייט — אַ צירונג!
איך רעד צו אײַך, ווי מיט אַ מעס עס רעדט אַ מעס,
זײַט מוחל, נאָר איר גייט, דאַכט זיך, אין מײַן קאַפּאָטע...
און ליגן ליגט זי אָפּ אײַך, פונקט ווי אַ קאָמפּרעס —
מײַן שאַבעסדיקע... גרינע אַליפּאַגע... פּאָטער!..

VII

ניט אנדערש, ווי דעם שנײ האָט איבער אים געטאָן דער שער א שאָט
און מיט א קאַלטן שווייס באַדעקט פון פיס ביז קאָפּ אים.
וואָס הײַעט ער? עס צײלט שוין די געשיכטע יעדער שאָ,
און בא זײַן טיר ווי א באַדינערן געבויגן שטייט איראָפּע.
סאַכאַקל וואָלט ער שוין באַדאַרפט דאָ ענדיקן דעם קריג,
אין יעדן אויגנבליק איז איצט בא אים אזא מין מאַנגל.
נאָר אָפּוועגדן פונעם בינאָקל קאָן ער ניט דעם בליק,
עס קלאַמערט דאָס געשפּענסט אים, ווי מיט צוואַנגען:
— איך ליג דאָ מיט א דײַטשן גענעראַל בישכײנעס אונטער דר׳ערד,
א גענעראַל — א קראָם! צוקאָפּנס — וואָרשטן גאַנצע רייפן,
איר זײַט געוויס א באַלן ס׳האַרץ זיך אונטערלענען, ווי ס׳געהער,
איך מײַעס זיך.. א ייִד... איך עס דאָך ניט קיין טרייפע!..
און וואָס באַלאַנגט די טויזנט יאָר,
איז בלויז מיטן בינאָקל אויפגעפרעסן שוין אַן אָסיען האָט איר,
נו, וויפל פעלט עס אײַך אזוינס, סאַכאַקל, נאָך?
א קלײניקײַט!.. ס׳איז בלאָטע!..

VIII

עס ברענט, ווי ספּירט, אין זײַנע אָדערן די צײַט,
ווער ווייסט, וואָס יעדער רגע אין בינאָקל קאָסט אים?
ער וואָלט זיך צו א טרעפּערן געלאָזט, א פרעג טאָן וואָס ס׳באַטײַט,
זי זאָל אים קאָרטן לייגן ערעוו זײַן אַרײַן קיין מאָסקווע?
און ס׳גיסן זיך די אויגן אָן בא אים מיט בלוט,
ער הערט דעם ייִדנס קאָל איבער זײַן מאַרך זיך שאַרן:
— צי ווייט איר, מעס, ניט זײַן שוין אזוי גוט
מיר זאָגן, וואָס סע מאַכט מײַן ברודער מו׳שע-אַרן?
ער האָט די דיינשקעס פון דער שטאָט געקאָנט אַף אויסווייניק קימאַט,
די גאַנצע וואָך אַרײַנגעקוועלט זיי וואַסער פונעם טײַך ווי טוי ריין,
און שאַבעס האָט ער ס׳כײַעס ליב געהאַט
צו הערן אין דער שול פון ייִדן דיוורײ-טוירע...
ער פלעגט דעם פערד פאַרגרייטן סיטשקע אַף באַנאַכט
און אָנפּאָיען פאַר „מוידע-אַני״ יעדן אינדערפרי עס.
איר גאַוועדט אזוי, מעס, ניט פאַר קיין ייִד געדאַכט,
צי זײַט איר, מעס, כאָלילע, ניט בעקאַוו-האַבריִעס?

IX

איכ רעד צו אײַכ, ווי מיט א מעס עס רעדט א מעס,
האָט קײנ פאריבל ניט. נעמט עס פאר בײז ניט אָנ נאָר, —
ער פלעגט אפ כאסענעס ארויספאָרנ באגעגענענ די געסט,
דעמ וועג פארלויפנ מיט א פולער פאס די מעכוטאָנים...
געווענ א וואסערפירער. אָפגעלעבט די וועלט אינ טײַכ,
די שטאָט געמאָסטנ טעגלעכ מיט דער קראָמיסלע אונ עמער.
איכ זע זײַנ סאמעטענעמ טאלעס-זאק בא אײַכ,
איר קלויבט זיכ, פאר געווים, אינ שול? א שטאָט פארנעמענ?
אָ, דאָרטנ זײַנענ שטעט א סאכ פאראנ איצט לײדיקע צעטעלט,
דאָרט וועט קײנ טראָפנ שווער ניט זײַנ פארפעסטיקנ דעמ טראָט אײַכ;
איז וויפל פעלט אײַכ נאָכ אפ צו באהערשנ גאָר די וועלט?
א קלײניקײַט!.. ס'איז בלאָטע! —
אונ ס'טוט א ריס דער פיורער זיכ: — אהער! —
געגנויקײַט, פינקטלעכקײַט ער פאָדערט: —
אינ וויפל שאָ ארומ וועט ס'דײַטשישע געווער
האָבנ דעמ מאָסקווער ווידערשטאנד צעקנאָדערט?

13. א דועל

I

באוויזנ האָט דער ראָטנער קעכער ווידער פלאָמ
די פאָטאָגראפיע פונ זײַנע אומגעבראכטע ווײַב אונ קינדער יעדנ אײנעמ;
עס האָט, אָט דער געזונטער מאנ, זיכ אײַנגעהאלטנ קאָמ,
ער זאָל ניט, ווי א קינד, זיכ יעדעס מאָל צעווײנענ.
באגלײט האָט אימ די פאָטאָגראפיע דעמ גאנצנ וועג
פונ זײַנ פארברענטנ מינסק, פונ זײַנע אומבאוווסטע קוואָרימ,
אונ אימ דאָס הארצ געזעגנ מיט א זעג,
אונ אויסגעצויגנ יעדע רעגע אינ א יאָר אימ.
איצט אפ א פלאצ אנ אָפגעשונדענעמ, ווי דורכ א שטראָמ,
נאָכ דרײַ פארטויבטע שלאכטיקע מעסלעסנ
האָט ער באטראכט אנ אָפגערײניקטנ אעראָדראָמ
פאר זײַנע אונטערוועגעדיקע פרײדיקעס אונ קעסלענ.
ער האָט א יעדנ אײנציקנ יישעוו-האדאאסדיק באשטאט,
אימ אײַנגעפעסטיקט גרינטלעכ, באלעבאטיש האָט ער,
ווי ניט קײנ קעסל ס'וואָלט געווענ, נאָר א הארמאט,
וואָס טרײבערנ באדארפ ער דײַטשע דאָטנ.

II

געפֿילט אפֿן אעראָדראָם האָט זיך דער קעכער — באַלעבאָס,
אין שטילקייט און אין שניי א יעדער ווײַל — א הריזנע;
די פּיס פֿונדאַנען אָפּגעטראָגן האָט נאָרוואָס דער דײַטש
און זיבן יונקערסן געלאָזט אַף אַן אַטיזנע.
געזעסן זײַנען זיי, ווי געגנדז אַרײַנגעפֿרוירענע אין שניי,
עס האָט אַפֿילע ניט דער ווינט געלייגט אַף זיי קיין אַכטונג;
און ווי צו זיך אין ווײַנגאָרטן געטאָן האָט א פֿאַרגיי
מיט גײַווע, און מיט גיר, און מיט קוראַזש — דער אַכטער.
א דריי געטאָן האָט פֿאַרן קעכער זיך דער גאַנצענער אעראָדראָם,
פֿאַרלוירן האָט דער קעכער אַף אַן אויגנבליק דאָס לאָשן;
געקוקט און ניט געגלייבט און פֿאַרגעשטעלט זיך קאָם:
דעם שניי גיט דער פּראָפּעלער א צעבלאָז שוין,
אָט איז ער שוין בא דר׳ערד. אַרויס שוין דער פּילאָט
מיט אויסגעסטאַרטשעטע גלאָז איבער די אויגן, ווי א זשאַבע.
און ס׳האָט זיך פּלאָם א ריס געגעבן מיט געציילטע טריט,
און מיט א ליש אין קינביין אָפּגעגעבן אים א באָרעכאַבע.

III

וואָס קומט דאָ פֿאָר? — האָט דער באַהערשער ניט געוווּסט,
פֿון אַזא אומגעריכטן באָרעכאַבע א געפּלעטער:
מע זאָל אים האָבן אָנגענומען פֿאַר א רוס?
צי אָפּגעטראָטן איז מען אַזוי אײַליק, דאָנער־וועטער?!
נאָר ס׳האָט א צווייטער ליש א לייג געטאָן אים אַפֿן שניי,
ווי ס׳וואָלט אַף דר׳ערד געטראָפֿן ערשט אים די אַוואַריע;
— זיך אופֿשטעלן! — האָט פּלאָם געגעבן א געשריי, —
דער ראָטנער קעכער! — פֿאַרגעשטעלט האָט זיך דער גוואַר אים, —
א מינסקער ייִד, פֿון דער נעמיגע־גאַס,
פֿון דער, וווּ אופֿגעשטעלט איר האָט די געטאָ. —
די אויגן אויסגעלופֿעט האָט דער דײַטשער אַס
און ווי א ברענענדיקער פֿון דער הויט געקלעטערט.
דערנאָך האָט פּלאָם אַרויסבאַקומען פֿון זײַן טאַש
די פֿאָטאָגראַפֿיע פֿון זײַן דערהאַרגעטע ווײַב און קינדער,
און ווי אין כאָלעם זיך דערנענטערט, אָן ראַש
א ווײַז געגעבן האָט ער זי געשווינד אים:

IV

— דו האָסט דערהארגעט זיי? — ניט איכ! —
גענומענ דרייענ האָט דער דײַטשער אס זיכ.
א קוק געגעבנ פלאָמ האָט ארומ זיכ
אונ אָפּגעווענדט דעמ קאָפּ פונ אימ, ווי פונ א כאזער,
אנ אָנגעטאָנענעמ אינ שטיוול, אינ א הוט,
מיט גרויסע אויסגעלופּעטע שפּאקולנ.
ס'האָט אימ א שפּאר געטאָנ צומ קאָפּ דאָס בלוט,
אונ אָנגעגאָסנ האָבנ זיכ מיט האס די אויגנ פולע.
אז גאָרנישט, דאכט זיכ, מער שוינ ניט ער זעט,
נאָר עפּעס אזא פינצטער־בריִענדיקנ שווינדל.
אימ האָט געדוכט: אראָפּגעגאנגענ דאָ פונעמ פּאָרטרעט
איז זײַנ דערהארגעט ווײַב אינאיינעמ מיט די קינדער...
בלויז זיי אליינ — מער קיינעמ האָט ער ניט געזענ,
ווי צו דער גרוב עס טרײַבט זיי אײַליק אָט דער קוילער.
האָט ער א דריי געגעבנ האסטיק זיכ צו אימ: — ווער דענ? —
אונ מער קיינ וואָרט האָט ניט געקאָנט ארויס פונ מויל אימ.

V

אראָפּשקראָבענ פונ אימ די גײַווע אונ ס'געווער
האָט ווידער פלאָמ פונ סאמע לעכאטכילע ניט פארגעסנ.
געפּינטלט פונדערווײַטנ האָט דאָס אָרט, ווו ס'ווערט
געגרייט דאָס פּי פאר זײַנע אונטערוועגדיקע קעסלענ.
— דו האָסט פארנ דערמאָרדנ אויסגעטאָנ זיי הויל? —
האָט ער אימ פארנ בליק געפירט דאָס פאָטאָגראפיש קארטל.
עס האָבנ זײַנע ביינער אײַנגעהאלטנ א געהויל,
א יאמ מיט וויי האָט זיכ געלאָזט פונ אימ א שפּאר טאָנ.
— נו, קומ! — האָט ער אימ מיטנ בליק געטאָנ א ווײַז,
ווו ס'האָט א שווארצער דאכ געפּינטלט פונ דער בוינע. —
כ'וועל דיכ ניט הארגענענ!.. ס'איז ניט קיינ פרײַז
פאר א פארדאמטער פּעל א ברוינער! —
ער האָט געפירט אימ ווי אנ אָקס. א קוק אפ אימ געטאָנ
אונ יעדער ווײַל פארסטאָמפּעוועט דעמ שפּאנ אימ:
— פארוואָס ביסטו ניט צענ מיליאָנ
פונ דער פארשאָלטענער גערמאניע?

VI

ער האָט פון גרימצאָרן זיך יעדער ווײַל געטאָן א דריי,
און קוקן ניט געקאָנט אָן אופגעבראכטער האָט ער,
וואָס ס'שטעמפּלען זיך דעם מערדערס טריט אָפּ אינעם שניי,
וואָס אפּ דעם ריינעם שניי גליטשט זיך זײַן עקלהאפטער שאָטן.
פאנאנדערוואַרפן מיט די פיס געוומען אים ער האָט,
פארשמוצן אים און מיט די זוילן אים צערײַבן,
אין קויט זאָל שטעלן זיך דער מערדערישער טראָט,
קיין צייכן זאָל פון לעצטן דורכשפּאציר ניט בלײַבן.
— גו, גיי, גו, גיי! — געמונטערט האָט ער אים,
פארווישנדיק נאָך זײַנע טריט די שנייען-שפּארעס.
און אומגעריכט האָט ער דערהערט א שטים:
דערנעבן דורכגעפאָרן אפּגן וועג א באטאליאָנען-קאָמיסאר איז.
זיך אָפּגעשטעלט. און גלײַך געגעבן א פארקער,
באטראכט דעם וואָלף. צו פלאָמען זיך געווענדט: — דו פירסט וווהין אים?
— איך פיר אים, כאווער קאָמיסאר, אפּ א פארהער! —
האָט פלאָם דערקלערט דעם קאָמיסאר לויט אלע דינים, —

VII

כ'האָב אים פארהאלטן דאָ, אפּן אעראָדראָם,
איינעם מיט זײַן פליִענדיקן קאָדעפּ.
— ווי רופט מען דיך? — מע רופט מיך ווינגדער פלאָם!
דער שעפּ פון ראָטנער קיך אין א באזונדערער בריגאדע! —
א שפּאנג געטאָן דער קאָמיסאר האָט אָן פארטרוי,
א קוק געגעבן אין די אויגן גראד אים:
— פארוואָס זשע פירסטו אים אין בוינע, אויב אזוי,
און ניט צו זיך אין דער באזונדערער בריגאדע?
— פאראן אים אָפּפירן אין דער בריגאדע, כאווער קאָמיסאר, —
האָט צו דעם שטערן צוגעלייגט די האנט דער ראָטנער קעכער,
געוואָלט דערציילן אים פון זיך א סאך, א סאך,
עס האָבן זײַנע אויגן אָנגעגאָסן זיך ווי בעכער.
די פאָטאָגראפיע פון טאש ארויסגעשלעפּט ער האָט:
— די קינדער און דאָס ווײַב, — זיך מיטן וואָרט געשטיקט האָט לאנג ער, —
דערהארגעט האָט ער זיי אין מינסק... אינמיטן שטאָט...
דערלויבט מיר, כאווער קאָמיסאר, כאָטש איינמאָל אים דערלאנגען!..

VIII

א פּראָסטיקע געזילבערטע אַף אָרום האָט זיך די ווײַט,
געזוכט האָבן זיך ווינטן, וואָיענדיק, א האַפן.
עס האָט דער קאָמיסאַר זיך אָפּגעקער׳וועט אין א זײַט
מיט ווילדער פלאָמס מישפּאָכעדיקער פאָטאָגראַפיע.
דערזען האָט ער אין איר די אומבאַשיצטע וועלט,
ווי איבער טרויער-קינדער — א פאַרשניטענע די מאַמע.
פֿון זײַנע אויגן האָט א טרער זיך אויסגעקרעלט
און אין דעם טויטן בליק פֿונעם פאָרטרעט זיך אײַנגעקלאַמערט.
און ווילדער פלאָם האָט, א פאַרטראָגענער, געזען,
ווי צו דער גרוב זיי טרײַבט מיט א געהיק דער מערדער, —
האָט ער א ריס געגעבן האַסטיק זיך צו אים: — ווער דען? —
און מיט א קלאַפּ אין שלייף אוועקגעלייגט אַף דר׳ערד אים.
דער דײַטשער אַז האָט אַפן שניי געטאָן א טראַך.
און ווען דער קאָמיסאַר דערזען האָט אויסגעצויגן אַפן ווײַסן לאַנג אים,
האָט פלאָם אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ: — אַנטשולדיקט, כאַווער קאָמיסאַר, —
און מיט דער פאָטאָגראַפיע צום דײַטש: — ווער דען, גערמאַניע?!

14. אין מאָרג

I

געגאַן אין הימל איז א לופטיקער געפּעכט.
ערגעץ אין שטאָט האָבן געריסן הײַזער מיט א קרעכץ זיך.
נאָר ס׳האָט דאָס דונערן אָוואַדיס ניט געהערט,
די שטילקײַט ער פאַרנומען האָט פֿון לײַבלעכע צוויי אָפּגעשטעלטע הערצער.
דעם אַכטן לופט-אַליאַרם האָט מען געמאָלדן צו פאַרנאַכט.
שוין גלײַכגילטיק געווען די שטאָט צום וואָי און צו דעם ראָש איז.
אָוואַדיס דאַן אין מאָרג געשטאַנען איז פאַרשטאַרט
נעבן די סאַמע נאָענטסטע און ליבסטע צוויי נעפאַשעס.
פּונקט ווי אין אָטשערעד נאָך ברויט זײַנען זיי אויך אַצינד באַנאַנד,
אָט באַלד איז זייער ריי. נאָר מידע שוין. פֿון האַרן.
געהאַלטן אָלגע האָט א קוישל אין דער טויטער האַנט,
און צו דער קוקלע צוגעדריקט האָט זיך די קליינינקע טאַמאַרע.
זיי האָבן זיך, ווײַזט אויס, געזאַמט דאָרט זייער לאַנג,
און ניט דערגאַנגען, ווײַזט אויס, איז זייער ריי נאָך...
געכעזשבנט האָט אָוואַדיס אַלץ מיטן געדאַנק,
און מיטן האַרץ, און מיט די ביינער.

II

איינ אויג פארזשמורעט, ס׳אַנדערע פארגלייזט,
איינ פוס פאָרויס, דער צווייטער אינ דער קני געבויגנ,
געלעגנ אָלגע איז אזוי, ווי איר געווענ וואָלט זייער הייס,
די קאָלדרע ווי אינ שלאָפ וואָלט זי פונ זיך אראָפגעצויגנ.
דאָס מויל, ווי בא דעם אײַנהאלטנ א ווייטעקדיק געשריי,
געווענ האלב־אײַנגעפאלנ אונ האלב-אָפנ;
זי האָט באוויזנ נאָך, ווײַזט אויס, ארויס פונ ריי, —
געכעזשבנט אלצ אָוואדיס האָט — אונ נאָך א שטיק געלאָפנ...
אונ ס׳קינד? — האָבנ די אקסל זײַנע זיך געטאָנ א וויג,
אונ עפּעס פונדאָסנײַ געגעבנ זיך אינ אימ א בראָך האָט...
אפ אָלגעס ווײַסע ציינ געקראָכנ איז א פליג,
אָוואדיס האָט זי מיט דער האנט אראָפגעפאָכעט.
דער קאָפּ — א ביסל אינ א זײַט. די האָר — פארגלעט.
דאָס אוירינגל האָט אָנגערירט דעם האלדז, ווי אלעמאָל באמ שלאָפנ.
ער האָט געטראכט: ווי אפ דער וואנט אינ שטוב דער מיידלשער פּאָרטרעט,
ווו זי אראָפגענומענ איז אינ פראָפיל...

III

— טאמארע! — האָט ער אָנ אנ אָטעמ זיך געטאָנ א דריי,
ניט אופוועקנ דאָס קינד, אזוי, בלויז מיטנ קוק נאָר.
געוויגט דעמ קאָפּ: בא זיך אינ בעטל אינ דער היימ
פלעגט זי אנשלאָפנ ווערנ פונקט אזוי אינײנעמ מיט דער קוקלע...
מיט בײדע הענט האָט ער איר פּענעמל געטאָנ א נעמ,
פונקט ווי מע נעמט אינ הייסנ דאָרשט א וואסער-קרוג א שווערנ,
אונ וויגנדיק זיך, ווי איבער אנ אָפּגרונט, איבער דעמ,
האָט ער, דעמ גאָרגל בריִענדיק זיך, טרערנ שטיל געשלונגענ,
אינ יעדנ צוג אירנ ער אײַנגעקוקט האָט זיך,
דעמ לעצטנ אויסדרוק זייערנ מיט זיך געוואָלט אפ אייביק נעמענ.
אימ האָט זיך אויסגעדוכט, אז אפנ טויטנ קינדערשנ געזיכט
האָבנ זיך שארפער נאָך געצייכנט אירע דינע ברעמענ...
אָוואדיס האָט זיי דורכגענומענ דורך אפ דורך
מיט אזא שנײַדנדיקנ גליווער אינ די אויגנ:
ווי זי האָט עס באמיט זיך, די נאטור,
אונ זיי געפּײַלט, געפורעמט אונ געבויגנ!..

IV

און אויסגעשטאַט אַזאַ מין וווּנדער-סימעטרי,
אַזאַ האַרמאָניע, וואָס דער טויט איז ניט בעקויעכ זי צעשטערנ.
געזעג האָט ער אַ ניט-פאַרגייענדיקנ אינדערפרי
אָפּ איר ניט-דירעוודיקנ בלאַסנ שטערנ...
אונטער די וויִעס האָבנ שאָטנס קיניגלעכ געדוט,
ווי וועכטער פונעם טויט צו אירע אויגנ צוגעשטעלטע, האַרבע.
ער האָט זי קיינמאָל ניט געזעגנ אַזוי, ווי אינ דער פיינלעכסטער מינוט,
ווענ צוגערידט צו איר האָט זיכ די דייטשישע פאַרדאַרבונג...
אַ גלעט געגעבנ ציטערדיק האָט ער זי פאַר די האָר,
ס'זאָל ווי מיט קראַפּעווע אים אָפּברינ: זי איז נישטאָ מער!..
געווענ איז אינ דעמ נעפּעשל — פונ זיינע צוויי אונ דרייסיק יאָר
פאַרזייט דער זינ, דער מאַרכ אונ די נעשאָמע...
אים האָט געדוכט: ער זעט דעמ דייטש אָט דאָ, אינ מאָרג,
זיכ אים אַרומשאַרנ צווישנ די מייסימ הערט ער,
ווי ער באַטראַכט מיט טעמפּער פינצטערקייט זיינ יעדנ מאָרד,
אונ ער פאַרגייט זיכ אַלע ווייַלע אינ אַ שיקערנ געלעכטער!

V

מאַכשאָוועס אינ זיינ קאָפּ געוועבט האָבנ זיכ שטיל,
געלאָזט האָט איינע פונ דער אַנדערער זיכ פלעטנ:
אים זיינ וועט אומעגלעכ צו זיצנ איצט אינ טיל,
אינ טייל צוריק וועט ער פונ מאָרג אַוועק זיכ בעטנ.
דער צאָרנ — אָנ אַ צוים אינ זיינע אָדערנ פאַרזידט,
דער ווי פאַרשליידערט אָפּ אַ הויכנ באַרג אים:
ער דאַרפ איצט מייסימ דייטשע זענ אָפּ טריט אונ שריט,
ער דאַרפ אַליינ מיט הענט מיט אייגענע זיי וואַרגנ!
אונ כיוויסיי וועט ניט פאַרגיינ דער ווייטעק אונ די זאָרג...
איז אַ נעקאָמע אינ דער גאָרער וועלט אַזאַ פאַראַנ דענ?
פאַר קינדער אומגעבראַכטע דאַרפ זיכ אינ אַ מאָרג
דאָס גאַנצע הענקערשע גערמאַניע פאַרוואַנדלענ!
אונ בלייבנ זאָל אינ יעטווידער פאַשיסטנ-נעסט איינ קינד,
אַ שאַרבנ זיינ זאָל דעמ אַ שפּילעכל, אונ ביינער-בראָכ — אַ בעטל.
ער וועט אינ טיל ניט איינזיצנ אַ רויִקער אַצינד,
צוריק אינ טייל וועט ער אַוועק זיכ בעטנ...

VI

און דאָך האָט ער די גאַנצע צײַט אין זין געהאַט,
און פּאָרכטיקײַט האָט יעדער ווײַל געגעבן א באַפֿאַל אים,
אַז אַף דער פֿײַערלעכער זיצונג פֿונעם מאָסקווער ראַט
וועט הײַנט אַרויסטרעטן, ווי אַלעמאָל, דער כּאַוער סטאַלין.
דאָ, לעם די נאָ׳נטסטע זײַנע, הערן וועט ער אים,
נעבן דעם בלוט פֿון זײַנע ליבסטע דעם פֿאַרשוועכטן...
אים וועט זיך דוכטן, אַז זיי הערן אויך די וועקנדיקע שטים,
אַז צורירן צו זיי וועלן זיך אויך די טרייסטנדיקע ווערטער...
זיך אָפּגעווישט צווישן געדאַכט און וואָר
די גרענעצדיקע שוועל האָט אַף א ווײַלינקע א קליינע.
די נאַכט פֿון פֿאַר דעם יאָנטעוו פֿלעגט ער יאָר נאָך יאָר
מיט זיי פֿאַרברענגען אַלעמאָל אינײנעם.
און אין עפּיר, דורך הויכע שטערנדיקע בלענד,
האָט סטאַלינס קאָל געטראָגן זיך ווי בליצן.
אין דער באַשטימטער שאָ זיך אָנגעהויבן האָט אין מעטראָפּאָליטען
אַף מאַיאַקאָווסקי-פּלאַץ די גרויסע פֿײַערלעכע זיצונג.

VII

א דונערדיקער הענט-געפּליעסק ביז צו די שטערן האָט דערלאַנגט,
די צוקונפֿט האָט, געפּלעפּט, זיך אופֿגעשטעמפּלט.
עס האָבן רוימענע אײַנגעזאַפּט א יעדן קלאַנג,
און אויסגעזען אין יענער נאַכט האָט מאָסקווע, ווי א טעמפּל.
איינס נאָכן צווייטן — קאַראַוואַנען — אין דער הייך
האָט זיך א טשאַטע אָדלערס יעדער ווײַל געכאָפּן א כוואַליע.
דער אופֿשטײַג זייערער האָט יעדנס האַרץ דערגרייכט,
אין זייער רויש געווען איז שטרענגקײַט פֿון כאָראַלן.
ווי אַנקערס האָט אַרופּגעפּאָכעט מאָסקווע זיי אין רוים
אַף די נעוועדיקע ווערטער פֿונעם פֿירער.
און ס׳איז געגאַנגען א פֿײַערלעכער איבערגעפּאַרטרוי
פֿון וועל צו וועל אין די באַנאַכטיקע עפּירן.
און ערגעץ האָט א מאַמע זיך געבויגן צו א קינד,
געזונגען דעם צום ערשטן מאָל א וויגליד:
— דער טאַטע שלאָגט אין הימל מיטן סוינע זיך אַצינד,
אַז וואַקסן פֿרײַ, מײַן קינד, בא דיר עס זאָלן פֿליגל!

15. אפנ רויטנ פלאַצ

I

אפ וואָגשאָלנ האָט זיכ געלייגט א יעדער קויל,
פארקריצט האָט אינ עפיר א יעדער שאָרכ זיכ.
גערמאניע האָט געהאלטנ אופגעשפארט דאָס מויל,
אונ אפ די זייגערס האָבנ, סאפעדיק, געקוקט אירע מעשאָרסים:
— ס'א צענטל צו א טויז! — ז'געקראָכנ איינער פונ דער הויט, —
מיט לעצטנ העמד פונ פאָלק אפ אזא קערטל* גייט ער!
— דאָס גאנצע לאנד א קאָרט אזא מינ מע פארטרויט! —
מיט שוימ געגאווערט אפ די ליפנ האָט א צווייטער.
דער דריטער האָט די צונג ארויסגעשטעקט,
ווי ער וואָלט שוינ געשנאָרכט דעמ ביינ אפ צו באלעקנ;
אימ האָט דאָס כײַעס זיכ דאָס הינטישע געעקט:
— דער בער דער רוסישער פאר אלעמענ וועט קלעקנ! —
די צײַטונגענ פונ גאָר דער וועלט האָבנ געפאָכט,
געוואָרפנ האָבנ זיכ אינ פיבער טעלעגראפנ.
אונ פונ די פראָנטנ צוגעשווומענ איז א יעדער וואָרט
צומ רויטנ פלאצ צו דעמ פארטונקלטנ, ווי צו א האפנ.

II

— א פאוזע! — האָט זיכ די וועלט אינ הינערפלעט פארטײַט.
— א וועמענס צוועלפטע שאָ וועט באלד א בראָכ טאָנ? —
אונ מאָסקווע אײַנגעקוקט האָט דורכ דער נאכט זיכ אינ דער ווײַט,
ווי כוואַליעס האָבנ די יעדיעס זיכ צעקלאפט אינ אירע באָרטנ.
געשטאנענ איז דער קרעמל אינ זײַנ וואונדערלעכער פראכט,
אינ שטרענגער אָרדענונג געביטנ האָבנ זיכ די וואכטעס —
אונ סטאלינ האָט שוינ דאנ אונטער דער לאסט פונ קריג געטראכט,
ווי ארויסקומענ ס'וועט אופשטעלנ דאָנבאסער שאכטעס.
זינ אײַנגעהערט אדורכ דער שטורעמדיקער נאכט
אינ פײַערלעכנ, אינ באליבטנ קלאנג פונ די קוראנטנ.
אונ וועגנ זריעַ אפ פארזיי האָט ער געטראכט,
וואָס מ'עט נאכהער באדארפנ פאר באפרײַטע קאנטנ.
ווי א סאָלדאט — א פאָטער — פאר דער שלאכט האָט גראד אונ קלאָר
אויכ צו דעמ מאָרגנ שוינ באוועגט זײַנ כאָכמעדיקער דראנג אימ:
צי אלצ באוואָרנט אינ דער היימ איז אונ באזאָרגט?
צי וועט ניט פילנ זיכ אינ עפעס-וואָס קיינ מאנגל?

III

און אָט — דער זיבעטער נאָיאַב. עס דוכט, אַז גאָר די ערד
פֿאַרטײַעט איז און שטיל, ווי פֿאַר אַ שטורעם.
עס האָבן זײַנע טריט די פֿעסטע זיך געהערט
אינײַנעם מיטן קלאַנג פֿון ספּאַסקער טורעם.
עס קומען לאַנגזאַם די געגאַרטע רעגעס אָן,
אין ווײַט זיך קריצט אַרטילעריסטישער געדונער.
געשטאַנען אויפֿן רויטן פּלאַץ ז׳דער מאָסקווער גאַרניזאָן,
דעם בליק דעם שלאַכטיקן געווענדט צו דער טריבונע,
אויף וועלכער אויפֿגעגאַנגען דער גרויסער כאַיִל־פֿירער איז,
מיט זאָרג מיט ליטערער פֿאַר גאָר דער וועלט באַלאָדן.
ס׳האָט רויִקײַט פֿון אים געשטראָמט, ווי פֿון אַ ריז,
און שווינג געשפּאַרט, ווי פֿון אַן אָדלער,
געגאַרט דער גאַרניזאָן צו הערן האָט זײַן קאָל,
אײדער ער לאָזט אַוועק אין שלאַכט צום ראַנד זיך;
געלויכטן אויפֿן טורעם האָט דאָס הארבסטיק־קאַלטע גאָלד,
און ס׳האָבן יאָדלעס באַ דער וואַנט געוועבט זיך און געפּאַנצערט.

IV

אויף זיך דעם הימל, פֿײַערלעך און שטאָלץ,
געטראָגן איבער מאָסקווע האָבן טורעמדיקע שטערן:
— ס׳איז יאָמטעוו! — האָט אַ קלונג געטאָן, — ווי אַלעמאָל!
און קײנער וועט אים קײנמאָל ניט פֿאַרשטערן! —
פֿון מאַוזאָלײ פֿון מירמלנעם מיט אַ באַפֿעל
צו רויטאַרמײער זיך געווענדט דער פֿירער. האָט דאָרט:
— עס קוקט אויף אײַך איצט, רויטאַרמײער, גאָר די וועלט,
געשמידטע קוקן אויף אײַך אַלע פֿעלקער פֿון אײראָפּע! —
זײַן קאָל געגאַנגען גרויזאַם איז און פֿרײַ,
געטראָגן האָבן ווינטן עס, ווי פֿון דער וועלט ס׳געווויסן: —
אַ גרויסע מיסיע אויסגעפֿאַלן איז אויף אײַך,
זײַט, רויטאַרמײער, ווערט די גרויסע מיסיע! —
מיט אומגעדולד מ׳האָט יעדעס וואָרט געוואַרט,
פֿאַרגלײוערט אינעם שטאָלענעם געשטאַלטן סיידער: —
זאָל אײַך באַגײַסטערן אויף אָט דער שלאַכט
דער רום פֿון אונדזעריקע אומשטערבלעכע זיידעס!

V

געדאכט האָט זיך: ניט פון די קוואָרים, נאָר פון שלאכט
צונויפגעקומענע זײַנען זיך מיט בענטשנדיקן העסקעם
אין גאנצן גלאנץ פון פאנצערדיקער טראכט
דמיטרי דאָנסקאָי און אלעקסאנדער ניעווסקי.
אַפ יעדן וואָרט פון פירער, האָט געדאכט,
רײַסט פון פארגאנגענהײַט זיך ברויזנדיק דער שליוז אוּפ.
אָט רײַטן. שוין דעם רויטן פלאַץ אדורך
סוואָראָוו אלעקסאנדער, מיכאַיל קוטוזאָוו.
געדאכט האָט זיך: אַפן גראניט פון מאַוזאָליי
שטייען זיי אלע שוין אין לײַכטנדיקע שליעמען.
און אין דער הייך — אין פאָנען-פלאַטער — איבער זיי
גייט דאָס געשטאלט אוּפ פון וולאַדימיר לענינען.
און יעדער וואָרט פון פירער איז א גלאָק צו שלאכט,
אַפ גאָר דעם לאנד מיט קלאנגען א צעזייטער:
— זאָל אײַך באַגײַסטערן אַפ אָט דער שלאכט
דער רום פון אונדזעריקע אומשטערבלעכע זיידעס!

VI

זײַן האנט, ווי אלעמאָל, פארוקט הינטערן לאַץ,
געטוקט זײַן בליק האָט אין פרימאָרגעדיקן בלוי זיך.
עס איז נאָך קײנמאָל אזוי הייליק ניט געווען דער רויטער פלאַץ,
און קײנמאָל איז די וואנט די אלטע ניט געווען נאָך אזוי גרויזאם!
אין גאָרן לאנד האָבן די קעפּ א ריס געטאָן די בערג,
די טײַכן אָפּגעשטעלט, פארגאַפט, האָבן דאָס פליסן,
און יעדער שארף פון שפּיז און יעדער אָטעם פון געווער
האָבן אַפ ווידערקאָל געגעבן א צוזאמענפליי זיך.
אין רוים א לאָז געטאָן זיי האָבן זיך געשווינד,
איינס איבער אנדערן — אין יארוסן צעשפּרייטע.
און אונטערגעכאפּט יעדער וואָרט א ווינט האָט בא א ווינט,
עס אופגענומען האָט אייך לופט-וועל בא דער צווייטער,
און עס ווי טוי געטראָגן צו דעם ראנד,
און עס אין הארץ ארײַנגעהויכט א יעדן רויטארמייער.
און אין א פאנצער אויסגעזונען האָט דאָס דאָס לאנד,
און ווײַסער האָבן דאמאָלט אויסגעזונען די שנייען!

VII

באנאכט איז צום פארטונקלטן וואָקזאַל
געגאַנגען אָוואדיס, זעג׳נענדיק מיט יעדער גאס זיך.
דעם כּוישעך דורכגעשניטן האָט מיט א געשאַל
די ראדיאָ, ווי א געהיימער קאָל־מעוואַסער.
אָוואדיס האָט אפילע זיך ניט צוגעהערט,
וואָס מעלדעט מען, ווי דאָס געווען וואָלט עפּעס זײַטיקס.
זײַן צוגעמאַכטע שטוב אפן דראַגאָמילאָווער געזען האָט ער,
ער האָט געזען די גאַז־מאַסקעס פון וואַנט, פארקוקטע אין די ווײַטן...
פון פענצטער אָפענע געהערט האָט ער דעם שאָרך,
געוואָלט ביז אומעט און ביז ווײ האָט זיך א טרונק אים.
אפן וואָקזאַל־זייגער וואָלט ער א קוק געטאָן — א וועלכע שאָ,
נאָר ס׳איז דער זייגער אויך געווען פארטונקלט.
א שנייעלע אראָפּגעלעקט ער פון דער ליפּ האָט מיט דער צונג,
די לונגען פאַרן ווינט געגעבן א צעפּראַלע.
אין יענער נאַכט האָט א פארטונקלטער א לאַנגער צוג
דורך דעם פארשנייטן סטעפּ געטראָגן צום אוראַל אים...

16. א פאַרוזע

I

— א פאַרוזע! — האָט קלאָפּס אין שווייס געגעבן זיך א וואַש, —
א ניט־געוווּנטשענע! — האָט זי פארטונקלט דאָרט דעם בליק אים.
ער האַלט דאָך אַזוי פעסט די האַנט באַם דרוס אין טאַש
און ברומדזשעט דאָך אַזוי מיט גאָלדענע מיט לײַכטע זיגן,
נאָר עפּעס פורכטבאַר שווער איז זי ארויסשלעפּן צוריק,
צו אַלדי טײַוולען, כאָטש א ליידיקע, פון דאָרטן...
נאַטירלעך, צווייפלט ער ניט, קלאָפּס, אין זיג,
דער פעסטשטאַנד וועט באַם דרוס א פלאַץ, נאַטירלעך, דאָך טאָן!
מע זעט דאָך ניט באַ זיי אין ערגעץ קיין געווער,
דער רוים אַליין, די הוילעניש באַהערשט דאָ.
נאָר פרוּוו זיך, קלאָפּס, און שטעק ארײַן דעם צווייטן פוס אהער,
אַז פורכטבאַר שווער ארויסשלעפּן פונדאַנען איז דעם ערשטן...
— א פּאַראַדיז! — גייט פאַר זײַן בליק די געטאָ זיך א גראָב,
די אויסגעקוילעטע און די פארשוועכטע,
ווּ — איינס און צוויי — פון מאַרק אראָפּ,
און פּיקס און פערטיק!

II

א פּאַוזע! נו, יאָ! זיי האָבן אָפּגעשטעלט, ווײַזט אויס,—
האָט ער דעם וועג צוריק אַף יעדן פֿאַל געמאַכטן.
עס קריכט, באַשײַמפּערלעך, אים פֿון די הענט אַרויס
א בלאַט א דעמבענע פֿאַר מאָסקווע...
זי איז דאָך שוין ווי פֿון א בוים אַראָפּגעהאַנגען איבער אים,
אים אָנגערירט די ברוסט און אָנגעברויזט מיט דראַנג אים.
און פּלוצעם דאַכט זיך אים דעם פֿיורערס שטים:
דער לעצטער און באַקרוינענדיקער אָנגריף —
און מאָסקווע איז קאַפּוט!
און רוסלאַנד איז צעשפּליטערט!
ס׳האָט קלאַפּס זיך גלײַך באַהערשט. די פֿינגער צו דער הוט,
און מיט די ליפּן אויסגעפּאָמפּעט: — הײַל היטלער!
און מאָסקווע איז געשטאַנען ווי א באַרג,
מיט רו געפּאַנצערט און מיט כּאָכמע איבער ראַנדן:
— דער שטראָם, ווי זײַן ער זאָל ניט שטאַרק,
דאָך אופֿגיין באַרג-אַרויף איז ניט אימשטאַנד ער!

III

אין יאַרוסן האָט בא דער קרוינשטאָט זיך געלייגט דער ראַנד —
די ווײַטע צוטריטן מיט פֿעסטשטאַנד צו פֿאַרשליסן.
פֿון אומעטום האָט צו דער הויפּט-שטאָט זיך געשטרעקט א האַנט,
פֿון אומעטום האָט הילף קיין מאָסקווע זיך געריסן.
ווי אַף אַן אופֿגערופֿענעם אין אַלע עקן לאַנד אַווראַל —
איבערגעיאָגט אַף צוגן האָבן פֿאָלקן זיך נאָך פֿאָלקן:
פֿון פּראָסטיקן סיביר, פֿון באַרגיקן אוראַל,
פֿון מיטל-אַזיע און פֿון דער וואָלגע.
נאָך זיי — פֿאַרשנייִקטע מאַרשרוטן, פֿיבערדיק-געשווינד,
מיט לופֿט־מאַשינען, טאַנקען און האַרמאַטן.
דעם וועג זיי אָפּגעטראָטן האָט דער ווינט,
און איבער זיי האָט גרויזאַמקײַט געפּלאַטערט,
און ווי מיט א פֿאַרניכטנד-מעכטיקן טאַראַן
דעם דראַנג פֿון פֿײַנט זיי האָבן אומגעוואַלגערט.
זיך א צעפּענטע גיבערדיק געגעבן האָט דער ראַנד,
און ווי א שטורעם האָט באַגינט דער אָנגריף.

IV

א פלאץ געגעבן האָט דער דײַטשער פאנצער מיטאמאָל,
דער גיר דער דײַטשישער גנטאָג האָט זיך א וואקל.
ארופגעוואלגערט זיך ווי בערג אף זייער שטאָל
האָבן גווארדייִשע כאַיאָלעס מיט געפלאקער.
צוריק געשווינדלט האָבן דײַטשן אין געלאָפּ,
פארכליופּעט האָבן טאנקען זיך, צעקוועטשט אין פּײַער —
געשפּרונגען זײַנען רײַטער איבער זיי פון גענעראל בעלאָוו,
אין שנייען זיי געפּרעסט האָט ראָקאָסאָווסקיס כאַיִל.
— ווער נאָך וויל מאָסקווע? — האָט געהערט זיך א געשריי, —
פאר אלעמען וועט קלעקן רויטארמייִשע געשענקען! —
געגאַנגען זײַנען ביזן בויך אין שניי
די גענעראלן גאָוואָראָוו און לעליושענקאָ.
גענומען האָבן רוסישע סאָלדאטן אף דער שווערד
דיוויזיעס און ראש געבראָקט זיי און געשמעטערט.
באדעקט האָט זיך די אונטערמאָסקוועדיקע ערד
מיט פּגרדלע דײַטשישער אף ווײַטע קילאָמעטערס,

V

צוריק זײַנען דיוויזיעס געלאָפן אום און גראד,
צעבראָקטע אופגעשפרונגען זײַנען טאנקען שווערע,
יעדיִעס אויסגעשטעפּט האָט יעדער רוסישער האַרמאַט,
ווי הויכריידערס געמאָלדן האָט די רוסלענדישע ארטילעריע
דעם אונטערמאָסקוועדיקן בראָך־פאראד
פון דײַטשע ביין-און-שארבנדיקע האָרדעס;
געטראָגן האָט עס דער עפיר, ניט מײַדנדיק קיין פראט,
און אלע טיילן ערד פארגאפּט האָבן געהאָרכט עס.
אין בלאָטע ביזן בויך געלאָפן איז גודעריאַן
אף א געוויינלעכן, א רעקוויזירטן שליטן
און האָט אין „פאנצער-בוך" געשווינד פארצייכנט אפן ראנד
פאר אזא אומשטײַג — די באגרינדונג און דעם טיטל.
זיך אָפגעקויקלט און געלאָפן — ווער וווהין,
אָן רעדער און אָן פיס — דיוויזיעס אריבער אכציק.
דעם טעלעגראַפ פארשטאָפּט דאָס מויל האָט פיבעדיק בערלין,
און צוגעלייגט צו אים די וועלט האָט מיטן הארץ זיך.

VI

אזוי האָט קלאָפּס דערזענ זיכ אינ א ריוו — ניט לעבעדיק, ניט טויט,
א שפּײַ געטאָנ מיט בלאָטע: — דאָנער-וועטער!
גלײַכ ווי מע וואָלט אימ אויסגעשאָסנ פונ דער הויט
אפ א מעהאלעכ פונ א טויזנט קילאָמעטער.
א פּאַוזע!.. צי ווירקלעכ לויפט מענ עס אזוי צוריק,
צי דורכ אנ אנדער וועג מע לויפט אזוי קיינ מאָסקווע?
געשיקט זיכ עס, געשיקט —
אז ניט איבער דעמ קירצסטנ וועג האָט מענ אהינ געלאָזט זיכ?
ער האָט די מאַפּע מיט די ווײַסלעכ בלויז געטאָנ א מעסט,
געזוכט אפ איר דעמ פּונקט, ווו מיט א בליצ פאַרטראָגנ ס'האָט אימ.
געזעסנ אָנגעלענט איז ער אינ א צעקוועטשטנ מערסעדעס,
מיט א פאַרקרימט געזיכט אנ אײַנגעריכטס אינ בלאָטע.
ס'איז אימ געוועונ קאַלט. נאָר דעמ בינאָקל גלײַכ באַשטאַט,
צעשווינדלט אינ די אויגנ האָט מיט פיבער אלצ זיכ דאנ אימ.
אימ האָט זיכ אויסגעדאַכט, ער זעט גענוי אונ אקוראַט,
ווי אפ א קוליע שלעפּט זיכ מיט א זאַק צוריק גערמאַניע...

VII

ער האָט דערהערט א קאָל. געלעגנ ביז דער האַלב
אינ שניי איז א יעפרייטער אונ געציטערט:
— סע בלאָזט א ווינט, מײַנ ליבער שוואַלב, —
האָט ער צו קלאָפּסנ זיכ געפּרוווט א צי טאָנ, —
ווי אינ דער פאַבל מיטנ העלפאַנד, גאָט מײַנ גאָט,
וואָס אינ זײַנ הינטנ האָבנ שוואַלבנ אָנגעשמעקט די פעטע שפּײַז זיכ
אונ אלע ווײַלע לײַכטזיניק מע האָט
געמאַכט צו אימ אונטערנ עק א האָפּערדיקע רײַזע...
— א וועלכער העלפאַנד? — האָט זיכ קלאָפּס א ריס געטאָנ פונ פּענט, —
וואָס פאַר א שוואַלבנ? — זיכ געפּרוווט האָט ער א דריי טאָנ;
נאָר פּונקט ווי לייענדיק די שריפט די הייליקע פונ טעסטאַמענט,
האָט פאָרגעזעצט, ווי מיט א קאָל פונ ווידע, דער יעפרייטער:
— אונ ווענ דעמ העלפאַנד האָט דערעסנ דיזע זאַכ,
האָט ער אפ זיי א בלאָז, פאַרצײַענ זי, דערלאַנגט פונ די געדערימ,
אז זיכ צעפלויגנ זײַנענ זיי אפ ווײַט, ווי איכ מיט אײַכ,
אונ ניט באַומרויִקט די שוואַלבנ האָבנ מער אימ...

VIII

עס האָט זיך קלאַפּס דערלאַנגט פון אָרט א ריס:
— יעפרייטער, אופשטיין! איך באַפעל אייך! —
נאָר אָפּגעפרווירן באַם סאָלדאַט געווען זיינען די פיס,
אין אַף די קני האָט ער זיך אופגעשטעלט פּאַמעלעך,
א טאַפּ געטאָן פון הינטן מיט די הענט דעם זאַק,
פארשטעלט אים מיט דער פלייצע, אויסגעקרימט פון ציטער.
ער האָט דערזען דעם טויט. אין אים געטאָן זיך א פאַרהאַק:
— פארציַען זי... דער העלפאַנד און די שוואַלבן... הייל היטלער! —
געווען דער ריוו מיט שטילקייט איז געבעט,
און אַף דער העלפט — שוין א פארשטייטער.
ארויסגעכאַפּט האָט קלאַפּס דעם פּיסטאָלעט
און מיט א שאָס דאָס מויל פארשלאָסן דעם יעפרייטער.
זיך אָפּ: שנייַ האָט דער יעפרייטער צוגעשפּאַרט,
מיט אויגן אָפענע דעם לעצטן הויך ארויסגעאָטעמט,
און ס'האָט געדאַכט: ער זעט, דער מעס, ווי קלאַפּס זיך שאַרט
באַ אים אין זאַק, דעם איינגעטונקענעם אין בלאָטע.

IX

אין מאָסקווע האָט געשנייט. געשטאַרקט האָבן זיך פרעסט.
פון קעלט געפּלאַצט באַ ביימער האָט די קאָרע.
פון אונטערמאָסקווער גראָבנס זיך געמאָלדן האָבן געסט,
די שטאָט האָט ווי א מאַמע זיי געדענקט אַפן זיקאָרן.
געגאַנגען פון גאַסן איז געהיים אַן איבערוף
מיט שטאָלנס שטעכיקע פארפאַנצערט באַ די זוימען.
דעם אָטעם האָט פארכאַפּט די גליווערדיקע לופט,
און ווינטן האָבן זיך געלאָזט פון פראָסט באַצוימען.
און, א פארשפּעטיקטער, פון אונטער שטאָט, מיט שטראָמען דאַמף פון מויל,
אנטקעגן ווינט און פראָסט, צעהיצט און האַסטיק,
געשפּאַנט א זאָקן האָט אין וואַטענעם קאַמזויל,
די באָרד צעלאָזט און אין די הענט א זאַסטעפּ.
— פונוואַנען, פּאָטערל, — האָט אים די וואַך געפרעגט,
און אים מיט א באַגלייטנדיקן בליק באַשאָנקען.
— פון דאָרט, ווו אַלע מאָסקווער, נאָר אין עק, —
האָט ער הארכאָוועדיק פארקער'ווערט אַף וואָלכאָנקע.

17. פּאָזיציעס אונטער מאָסקווע

I

„געהאט, געהאט!..“ — איז נאָכגעגאַנ גוראריען לאַנג
זײַנ ענטפער צו מאמעדאָווג דעם גאַנצנ אונטערוועגנס;
אונ אים, אריבעריאָגנדיק, צום ראַנד דערלאַנגט
אונ זיך פונ דאָרטנ אומגעקערט צו אים אַנטקעגנ...
געהאט א היים... אונ עלטערנ געהאט,
געהאט רעשוס זיך אָנקערנ דער וועלט אונ זי באַגערנ
אונ רעכט געהאט צו זײַנ אזוי זיך, גלאט,
געהאט באַוווסטזײַנ, אז ער א י ז אונ וועט ניט ווערנ,
געהאט צוזאמענהאַנג מיט די געזעצנ פונ נאַטור —
געבוירנ ווערנ, וואַקסנ אונ אריבערגייַנ אינ העמשעך,
אונ האָט עס אויך אציַנד בא זײַנ ווידערגעבורט,
כאָטש ס׳איז שוינ זייער לאַנג אונ, דאַכט זיך, אָפּגעווענ שוינ,
אונ קאָנ זיך אויסווײַזנ ניט מער ווי שײַנ, וואָס פאַלט
פונ עפּעס צופעליקנ אופגעלייגטנ פײַער.
אונ מיטאמאָל האָט ער דערפילט, אז ער איז אַלט,
האַגאַמ עס ווערט אים זעקס אונ צוואַנציק יאָר ערשט האיאָר...

II

אים שרעקט ניט דאָס צעשיידנ מיטנ לעבנ זיך קיינ האָר,
ס׳איז שרעקלעך בלויז, וואָס צוגענומענ קאָנ עס ווערנ
דורכ העפקערער פּאַרגוואַלדונג אונ דורכ מאָרד
פונ די באַוואָפנטע אונ זעלבסט-געקרוינטע ווערעמ,
וואָס נידעריקער פונעמ מענטש זײַ זײַנענ אפ א קאָפּ
אונ אפ א האָק פונ אימ זײַ זײַנענ העכער...
ס׳האָט אפנ רוקנ יעדער ווײַל זײַנ קעסעלע געטאָנ א קלאַפּ,
פונ זײַנ שינעל די פּאָלעס יעדער ווײַלע — א צעפּעכער:
אָט גייט ער, דער פונ גרוב געקומענער, אונ טראַכט,
איז ווי זאָל ער איבער דעמ ווײַ דעמ אייגענעמ אריבער?!..
אז ערגעץ אפ א שפּאַנ פונ ראַנד, די פאַזוכעס צעשפּאַרט,
טרײַבנ די דײַטשנ מאַכנעס אומבאַשיצטע צו די גריבער...
אונ ס׳לײַכט די זונ, אונ ווײַטנ זײַנענ קלאָר,
עס ציַנדנ זיך ווי אלעמאָל אינ הימל אָנ די שטערנ, —
איז דענ אַנ אונטערשייד, צי איז ער אַלט פיר טויזנט יאָר,
צי מאַכנ נאָר די ערשטע טריט זיך ערשט ער לערנט?!..

III

עך האָט געהאַט, געהאַט!.. אוואַדע, נו... ווי דען?
ס'איז אַלץ אין גרוב! אָבער ניט נאָר ווי מייסים, נאָר ווי זוימען!
א קאַלע? — אויך!.. א טענצערן איז זי געווען,
זי וואַקסט שוין פאַר געווייס פונסניי און הייבט שוין אויף זיך איבער צוים ...ן.
א רעגן איז אַף איר געגאַנגען האַרבסט,
מיט שניי געשאָטן האָט אַף איר דער ווינטער.
א יאָג געגעבן האָט זיך דורך זיין האַרץ
א טשאַטשע פרישע פרילינגדיקע ווינטן.
זי טאַנצט שוין. דאָרט. די מייסים שוין זי וועקט און קוויקט,
עס קומען אַף איר טאַנץ צו פליען שוין די פייגל...
ער האָט אַף דראָזדן אָנגעשטעלט דעם בליק,
זיך אַף מאַמעדאָוון געוואָרפן מיט די אויגן,
צי זעען זיי דאָס אויך, אַזוי ווי ער,
ווי זי וואָלט אויך מיט זיי געווען אָט דאָ דערנעבן.
ס'וויגט זיך פון לעבעדיק-באַגראָבענע די ערד,
זיין קאַלע טאַנצט דעם ניט-דערטאַנצטן טאַנץ פון לעבן!

IV

אַזעלכע בליציקע זיך טראָגן אירע פיס
אין שעמעוודיקן קאַלע-טאַנץ, נאָר גאָרנישט זיי פאַרטייען ניט,
ווי ס'וואָלטן מעסערס זיך געוואָרפן און געגריסט
און מיט די שאַרפן זיך געוואָרגן און געטייַנעט...
געוועלבטע ברשעווען די פאַלדן פון איר קלייד
מיט א פאַרכאַפּטן כוואַליקן געהויער,
ווי ס'וואָלט א ווינט נאָך איר געיאָגט, און זי באַגלייט,
און זי פאַרנאַרט, און זי פאַרקישעפט מיטן טרויער —
און ס'איז א באַרג, און ס'איז אַן אָפּגרונט, און א שניי,
און אויפן שפּיץ איבערן אָפּגרונט — א געראַנגל.
זאָלסט ניט אַראָפּפאַלן! כ'באַשווער דיך מיט דעם וויי
פון די געשאָכטענע אין טויזנטיאָרעדיקן וואַנדל...
עפּעס פאַרטייען זיי אין פיבער, אירע פיס,
נאָר זייער זילבערנע אַנטבלויזטקייט בעמט קיין פּיין ניט, —
ווי ס'וואָלטן מעסערס זיך געוואָרפן און געגריסט
און מיט די שאַרפן זיך געוואָרגן און געטייַנעט!

V

ער איז געשטיגן אין א קייט פון רויטארמייער זעקס
אונטער א בליציק-סווישטשענדיקן רעגן.
די גרויסע טרייסט איז שוין געווען אונטערוועגס,
מיט יעדן איבערלויף האָט ער צו איר געריסן זיך אנטקעגן.
פארטויבט איז ער געווען פון זאלפן און געשריי,
און פון געדונערן פון מעכטיקע פארצויבערט.
א יעדער ווײַל — א וואלגער זיך אף דר׳ערד, אין שניי,
א יעדער ווײַלע — ווי א כוואליע האָט דער שניי געטאָן א הייב אים.
עס האָט זיך אָפּגעטאָן פון אים דער ווינד און ווײ,
דער פײַן פון די געשאָכטענע אין גריבער האָט פארלאָזט אים.
געווען איז ערד, און הימל איז געווען, און שניי,
און איבער אלץ איז, ווי דער גורל, אופגעגאנגען מאָסקווע!
און יעדער אופגעבליץ און רעוועדיקער ריס
האָט אופגעשפארט פון ווײַט א בליאסקענדיקע שײַן אים,
ווי ס׳וואָלטן מעסערס זיך געוואָרפן און געגריסט
און מיט די שארפן זיך געוואָרגן און געטײַנעט.

VI

אין פוישטן רונדע דורך דעם שנייִקן פארשאָט,
אונטער געהילך פון פײַערדיקן פויקן,
געגאנגען איבער די קני אין שניי איז פערעליאָט,
ווי ער וואָלט גאָר די ערד מיט זײַנע טריט געקויקלט,
און טראָגט מיט זיך די ווינטן אף די הענט,
און טראָגט מיט זיך די רוימען אף די אקסל,
און דורך דעם שניי, און דעם זאווײ, און דורך דעם בלענד
זעט זיך דער רוקזאק צו זײַנע פלייצע צוגעוואקסן.
דערזען צום ערשטן מאָל גורעריע האָט,
ווי ס׳טראָגט מיט גוורע פערעליאָט איבערן ראנד זיך.
אים האָט געדוכט: ניט בלויז אליין ס׳איז פערעליאָט,
דורך אים פארגאנגענע זיך טראָגן דוירעס גאנצע
אף אונטערמאָסקווער ערד, איבער די קני אין שניי,
מיט קעפ און ביקסן גרייכנדיק ידי כמארעס,
און פעלקער גאנצע גייען נאָך נאָך זיי,
און אויך מיט אלעמען באגלײַך איז ער — גורעריע,

VII

און אלע לעבעדיקע פֿון זײַן שטאַם,
און אלע העפקער־אויסגעשאָכטענע בא גריבער,
און אויך זײַן קאַלע — אין דעם גײענדיקן יאַם,
און אויך זײַן לעבעדיק־באַגראָבענע — זײַן ליבע.
זי טאַנצט איצט דאָ אין יעדן בליצנדיקן זאַלפּ,
ס'הײבן די כמאַרעס, ווי די פֿאַלדן פֿון איר קלייד, זיך.
ניטאָ פֿאַר ווײ זײַנעם אין גאָר דער וועלט איז אַזאַ זאַלב,
ווי אָט די שלאַכט! מיט רויטאַרמײער — פּלײצע נעבן פּלײצע!
די וווּנדן טוען זיך אַלײן איצט פֿון אים אָפּ,
די גריבער רײַסן זיך בא אים אין האַרץ ווי קריִע;
אַף מינסק! — טײַט מאָסקוועס טורעמדיקע קאָפּ.
און שטערן טײַטן סעמאַפֿאָרעדיק: אַף קיִעוו!
ניט נאָר „געהאַט" — געמאָלדן האָט אים יעדער קנאַל
פֿון די האַרמאַטן אין די ווײַטקײַטן פֿאַרמאָסטן:
ער האָט! ער האָט אַ הײם! אַ לאַנד און אַלץ!
ער האָט אַ כײַלעק אין די שלאַכטן אונטער מאָסקווע!

18. דער ערשטער שפּאַציר

I

פֿאַרענדערט האָט די שטאָט סאַדאָווסקין זיך געדאַכט,
ווען ער צום ערשטן מאָל אַרויס אַף אַ שפּאַציר איז.
די זעלבע מויערן און ראַכוועסדיקע פּראַכט,
די זעלבע ליקעלעך, און קאָנטורן, און ווירעס,
נאָר עפּעס שטרענגער און פֿאַרטיפֿטער יעדער שטריך
אונטערן דורכלויכט פֿון געמיטענע געפֿאַרן,
אַפֿילע דאָס באַטאָגעדיקע העלע ליכט
און די געהאַפּטע נאַקעטקײַט פֿון בײמלעך אַף בולוואַרן.
אַ צ'ריקגעהאַלטנקײַט אין דער באַוועגונג און געשטויס,
און די אַנסאַמבלען פֿון געבײַדעס — שטײַף אונטערגעפּאַסיקט.
ניט בלויז צום ווינטער אויסגעזען האָט יעדער הויז,
ניט בלויז צום דורכגאַנג האָט געצויגן יעדער גאַס זיך.
סאַדאָווסקין האָט געדוכט, אַז יעדער שטײן אַף עפּעס וואַרט,
אַז אין דער וואַט הערט אײַן זיך יעדער ציגל.
אין הימל האָט געשפּרײט זיך ראַכוועסדיקע פּראַכט,
מיט אַ פֿאַרהויכטער, טײוועסדיקער זון פֿאַרזיגלט.

II

אווטאָבוסן — די שויבן שטרענג מיט פאַרהענגלעך פאַרדעקט —
געפירט האָבן אָן ראַש פאַרווונדעטע פון די וואָקזאַלן.
ס׳האָט יעדער פון אַנטקעגן אָפּגעטראָטן זיי דעם וועג,
א קוק טאָן אינווייניק אין יעדערער געווען א באַלן,
זיך מיטן בליק פון ווײַט א צערטל טאָן צו זיי,
א נאָענטקייט אָן אייגענע דורך דער באַוווּנדערונג דערשפּירן,
און אָפּשעפּן כאָטש וויפל-ס׳איז פון זייער ווי,
און זיי מיט פאַרכטיקייט מיט צערטלעכער באַרירן.
פון נעפּל פּראָסטיקן פאַרוילבערט-גראָ,
אַף הויכע פערד מיט אומרויִקע העלדזער רונדע
אַדורכגעשוועבט האָט יעדער ווײַל א רײַטער-עסקאַדראָן
און איז אין פּראָסט אין זילבערנעם פאַרשווּנדן.
באַגלייט די רײַטער האָט א לײַכטער דיִעמענטענער שניי,
געשפּענסטיק ער און דורכזיכטיק געווען און דין איז;
און אין די גריוועס אײַנגעקלאַמערט, אויסגעדוכט זיך האָבן זיי,
ווי אופגעגאַנגענע פון אַלטע רוסישע בילינעס.

III

א דאַמפּ פון הייסער שפּײַז האָט בא א טיר ערגעץ געגרויט,
געשטאַנען איז לעם איר א ריי — פון קעלט די פּענעמער פאַרלאָפן.
פון דאָרטן האָט געשמעקט מיט האַרבע נאָרמעס ברויט,
פון דאָרטן האָט געשמעקט מיט זיסע, מיט פאַרפרוירענע קאַרטאָפל.
דער אוילעם האָט געײַלט. געריבן מ׳האָט א האַנט זיך אין א האַנט.
נאָר אָפּגעווענדט האָבן די אויגן שטאָלצע זיך און גראַדע,
ווען דורכגעהילכט איבער דער גאַס האָבן צום ראַנד
פאַרדעקטע לאַסטוואָגנס מיט בערג סנאַריאַדן.
מע האָט זיי דאָ, אַף מאָסקווער ערד, געגרייט,
געשליפן האָבן מיידלעך זיי מיט הייליקייט און ציטער
אונטער די אומשולדיקע שילדן פון געוועלבן אַלערליי
און אַף זאַוואָדן מאָסקווער, פון באַמבירונג אויסגעהיטע.
און דוואָרניקעס, אין ווײַסע פאַרטעכער פאַרפּוצט,
געקראַצט האָבן דעם ברוק, און אַלץ האָט אויסגעדאַכט זיך ווייניק;
א יעדער שטיין געווען איז אייגן און פאַרהאָר׳וועט גוטס,
און מאָסקווע האָט גערודערט, ווי א ווונדער-מוראַווייניק.

IV

זיך אײַנגעהערט סאַדאָווסקי האָט אין יעדן שטײַן,
אין יעדן שנייעלע, וואָס האָט געפרווווט א רויש טאָן.
אים האָט זיך אויסגעדאכט, אז אלע מענטשן זײַנען שײַן,
אין פעלצן שמויסענע און אין קורנאָסע פוישטן.
פארבײַגייענדיק זעט ער זיי צום ערשטן מאָל,
און מער וועט ער זיי פאר געוויס ניט זען שוין,
נאָר ס׳וואַרפט פאר פרייד אין גאָרגל זיך ז׳אָס קאָל,
וואָס אים אנטקעגן קומען אָן אזויפיל מענטשן,
וואָס ער איז דאָ, אין מאָסקווע, צווישן זיי,
צווישן די אומבאַקאַנט-באַקאַנטע, היימישע און נאָ׳נטע,
וואָס ס׳גייט אזא פארקלערטער יאָמטעוודיקער שניי,
וואָס גאלקעס יאָגן זיך נאָך אים מיט א הו-האַ, ווי אפ א יאָמטעוו.
דער רויש געוועזן אים זיסער איז פון ווײַן,
באטרונקען פון דער הויך האָט אים עלעקטרישער געטרייבער;
צו דעם ניעסקוטשני סאד געגאנגען איז א טראמווײַ,
און זיך געטראָגן האָט קיין כימקי א טראָלייבוס.

V

ניעסקוטשני סאד האָט אים א קלונג געטאָן מיט גאָלד,
מיט ווײַטע טעג, מיט יוגנטלעכן אָפשײַ.
די דײַטשן הערן זאָלן עס, האָט ער געוואָלט,
די דײַטשן, וואָס מיט בלוט זיי גייען ערגעץ אָפּ שוין.
זיי זאָלן הערן עס פון רוסלאנד אפ א שטרעקע ווײַט
דורךביימער רוישיקע, פארהילט אין שנייען,
ס׳זאָל טיפער יעדער קלאנג דערלאנגען א פארשנײַד
און זיי די טריט מיט ווינד און ווי פארוויען.
זיי זאָלן הערן, ווי עס קלינגט איצט אויס פונדאנען דער טראמווײַ,
אנגעלאָדענער מיט טומלדיקע מאָסקווער פאסאזשירן,
און יעדער שנייעלע, וואָס בלאָנדושעט דורך פארבײַ
מיט טויזנטער פארשיידענע קאָלירן.
געהאַט זיי האָבן אין בינאָקל שוין געזען פאר זיך
אי דעם ניעסקוטשני סאד אי דעם וואָקזאל פון כימקי.
אפ א פאראד אין מאָסקווע זיך אריינרײַסן געריכט, —
און צ׳ריק מיט טרעלבײַכער צעטרייבערטע געלאָזט זיך הינקען.

VI

זיי האָבן אלצ געזען, וואָס זען אנ אויג נאָר קאָנ,
דורכ מאָרד אונ רויב אינ סרײַפּעדיקנ יוירנ,
פאַרגעסנ בלויז, ווי ס'האָט אריבער הונדערט יאָר צוריק נאַפּאָלעאָנ
זיכ בא סמאָלענסק געזעגנט מיט זײַנ רומ אונ מיט זײַנ גורל.
זיי האָבן אויסגעשטעלט אפ גאנצע טויזנט יאָרנ פאָר
דורכ כורבנ אונ דורכ אש דעמ רומ פונ דער אימפּעריע,
אונ ניט באמערקט זיי האָבן בלויז די פינפ אונ צוואנציק יאָר,
וואָס זײַנען אופגעגאנג די אומפאַרמײַדלעכקײַט דערקלערנ.
זיי האָבן אלצ געזען, אונ אלצ באשטאט,
אונ אויסגערעכנט אלצ מיט גיר אונ מיט צעשטערונג,
בלויז ניט געזען, ווי ס'רײַסט ארויס א רוסישער סאָלדאט
פונ זייער טאנק די גײַווע מיט די שטאָלענע געדערימ.
אינערגעצ ניט דערלאָזט פאר זיכ קיינ מינדסטנ גרײַז,
אונ מיט דער פינקטלעכקײַט געפּאָכעט זיכ, ווי מיט א ווייער, —
זיי האָבן בלויז געהאט א טאָעס אינ דער פרײַז,
פאר וועלכער ס'שיידט זיכ מיט דער וועלט א רויטארמייער.

VII

מיט א געלײַטערט-אָפּגעפרישטנ קאָפּ
פארקערעוועט צומ אלעקסאנדער-גאָרטנ האָט סאדאָווסקי;
עס האָבנ קינדער דאָרט אפ שליטלעכ אופ אונ אָפּ
מיט א געצוויטש פונ פייגל אלע ווײַל געלאָזט זיכ.
אונ יעדערער — אפ א באזונדער גראד,
אונ יעדערער — מיט א באזונדער צויבער;
די ביימער — אויסגעפּוצט, ווי אפ א מאסקאראד,
וואָס האָט זיכ נאָכ דערווײַל ניט אָנגעהויבנ...
אנ אָרט סאדאָווסקינ אָפּגעטראָטנ אפ א באנק
האָט א באיאָרטער מאנ נעבנ אנ איבערגעדעקט וויגל;
סאדאָווסקי האָט באטראכט דאָס קינד: — א דאנק! —
אונ ס'האָט דער אלטער מיט א שאל געטאָנ עס א פּארוויקל.
— עס זעט זיכ אויס, פונ פראָנט זײַט איר ניט לאנג? —
האָט, פרעגנדיק, דעמ שטאָק ארויסגעלאָזט ער.
— אונ איר? — האָט אימ סאדאָווסקי גלײַכ דעמ שטאָק דערלאנגט.
— א דאנק!.. אונ מיר? די קינדער היטנ מיר די מאָסקווער!

VIII

ער האָט באַוועגט זיך אײַליק און געשווינד,
ווי זיך פאַרענטפערט, וואָס באַם וויגעלע מ׳האָט אים געלאָזט דאָ;
נאָר מיט באַשײַמפּערלעכן שטאָלץ א ווײַז געגעבן אַפן קינד:
— דער טאַטע זײַנער פליט... אין הימל איבער כּאָסקווע...
א העלד... ער זעט עס זעלטן-ווען...—
האָט צו דעם הימל ער א הייב געטאָן די אויגן.
— און איר? — האָט שמייכלדיק צו אים סאַדאָווסקי זיך געווענדט.
— כ׳האָב אויך געפּרוווט... נאָר כ׳בין איבערגעצ ניט דערפלויגן...—
געקוליעט האָבן קינדער זיך מיט גלאָקעדיקער פרייד,
די שליטלעך — אויף און אָפּ. עס איז געווען ניט פרי שוין.
און פון די צומבאַקאַנטע פרײַנט די שטילע רייד
באַגלייט דער שניי האָט מיט א לײַכטן קישעפּ.
— פאַר מײַנע צײַטן, כײַערער כאָלדאַט, —
געזוכט דער אַלטינקער א מאָשל האָט אזא מין, —
האָט רוכלאַנד צו א ניד׳ריקע פּאַרוואָלקנטקײַט געהאַט,
און פלִיען איז געווען אוממעגלעך דאַמאָלט...

IX

ווער ס׳האָט זיך דורכגעשלאָגן — איז געווען א גליק.
אַצינדערט — ביטע!.. ווער סע וויל און ווער סע קאָן נאָר!..
נו, איך וועל גיין! — האָט ער דאָס וויגעלע א נעם געטאָן צוריק, —
ס׳איז פאַרן קינד, ניר דוכט, צו פיל... א ביסל א סאַקאָנע!.. —
ער האָט זיך אָפּגעשטעלט: — ס׳איז איצט דער הימל קלאָר און העל,
די דײַטשן קריכן מער ניט, כאָוועך, אַזוי פרעכ הײַנט...
זיי האָבן אונטער מאָסקווע, בא דער סאַמע שוועל,
געוויס אַפּ אַזא בראָך ניט אויסגערעכנט. —
אין גאָרטן האָט געהילכט א קינדערישע פרייד,
אַפּ שליטלעך אויף און אָפּ געיאָגט זיך ראַשיק.
— זיי וועלן קריכן נאָך. זיי וועלן קריכן טויטערהייט.
זיי וועלן אַזוי גיך זיך ניט באַרויִקן, פּאַפּאַשע! —
געפינקלט האָט פאַרקלערט דער דימענטענער שניי,
א הייב געטאָן דעם בליק סאַדאָווסקי האָט צום הימל:
— אַדורכגעגאַנגענע מאָסקווע איז דערווײַל זיך איבער זיי,
פונקט ווי מע גייט אַפּ גלאָז אַדורך זיך מיט א דימענט..

X

אצינד באדארפ זיי ערגעצ אָניאָגנ דער בראָכ,
ער וועט זיי אָניאָגנ, אונ — אמבא!
פונ צוויַיגנ טרוקענע געהערט האָט זיכ א שאָרכ,
אונ אפ די שפיצנ ביימער האָבנ ווינטנ זיכ געאמפערט.
געווענ א יעדער קינד איז איצט אימ אזוי נאָ׳נט,
א יעדער שניילע געצויגנ זיכ צו אימ האָט:
אָ, מאָסקווע!.. אנדערש זיַינ האָט ניט געקאָנט,
בלויז דיר באשערט געווענ אינ זיַינ דער שניַידנדיקער דימענט!..
געקוקט האָט לאַנג סאדאָווסקי אפ דעמ אלטנ מאנ,
וואָס האָט מיט ביידע הענט זיכ פארנ וויגל איַינגעקלאמערט.
עס האָט זיכ אימ דער דאָקטער אפ אנ אויגנבליק דערמאנט,
ווי אימ אינ דער ארומריגלונג באגעגנט האָט ער דאמאָלט.
זיכ צוגעזעצט האָט ער זיכ ווידער אפ דער באנק,
געדעמערט האָט אפ אימ די וואנט מיט אוראַלטלעכע שפורנ,
אונ מיטאמאָל האָט זיכ א לאָז אראָפ געטאָנ דער קלאנג,
ווי א מוידאָע איבער מאָסקווע פונעמ קרעמלדיקנ טורעמ.

XI

סאדאָווסקינ האָט זיכ אויסדריקלעכ געדוכט,
א יעדנ קלאנג מיט פאָרכטיקייַט פארנעמענד,
אז ס׳רעדט אזוי זיכ פיַיערלעכ אדורכ
מיט גאָרער וועלט דער אופגעוויגטער קרעמל.
געשפרייט האָבנ זיכ קלאנגענ לאנגזאמ אונ באדאכט,
ארויסגעפלויגענע מיט גרויזאמקייַט פונ טורעמ,
אונ אופגעוועקט אינ רוימ א פראָסטיק-דרעלמדיקע פראכט,
אונ אָנגעפילט די וויַיט מיט רויִקייַט אונ גוורע.
מיט א פאנאנדערפאָכ זיי האָבנ זיכ געלאָזט
אינ זיבנ פלאכנ איינס דעמ צווייטנ נאָכגיינ;
א הויכ פונ זיי געגאנ איז אפנ פראָסט,
ווי פונ צעוואָרעמטע, פונ הוילע גאָרגלענ.
אינ יעדנ קלאנג האָבנ זיכ אָפקלאנגענ געהערט,
אינ יעדנ אָפקלאנג האָט די צייַט געלאָזט זיכ הערנ:
ווער אופהייבנ אפ רוסלאנד וועט א שווערד,
וועט פונ א שווערד פארטיליקט ווערנ!

XII

און אַף דעם שוואַרצן ציפּערבלאַט אַ ציטער האָט דערלאַנגט,
גלײַך ווי אַן אויסגעשטרעקטע שווערד אַ גאָלדענע, דער ווײַזער.
געהערט האָבן זיך אָפּקלאַנגען אין יעדן קלאַנג
פֿון אָפּגעפּלאָסענע יאָרהונדערטן פֿון גרײַזע...
אַראָפּגעלאָזט האָבן די קלאַנגען זיך מיט גלי,
ווי האַמערס אַף קאָוואַדלעס, און פֿונסנײַ זיך אויפֿגעהויבן:
דער, וואָס פֿון פֿרײַהײַט אָנגעצונדן האָט דאָס ליכט,
וועט עס פֿאַרלעשן קיינעם ניט דערלויבן!
אַדורך זײַנען די קלאַנגען פֿרײַ פֿון האָריזאָנט דעם זוים
און דורכגעבראָכן אַ יעדן צוים און יעדע פּענטע.
עס האָט זיך צוגעהערט דער ווינט, זיך צוגעהערט דער רוים,
און זיי אַף כוואַליעס ווײַט איבערגעענטפֿערט.
געטראָגן פֿײַערלעך האָבן די קלאַנגען זיך צום ראַנד,
פּונקט ווי מיט דו מיט אָוונט־קער אָנגעפּילטע עמער,
און מיט די שלאַכט־נעסטן די אוראַלטע, געוועלבטע אין דער וואַנט,
אַנטפּלעקט האָט רוסלאַנדס גורל אַפּדאָסנײַ דער קרעמל...

19. טאָני'ס קאָל

I

אַ שאַרבן פֿון אַ פֿערד, געפּאַנצערט מיט אַ קאַסקע,
אַ קאָפּ פֿון אַ יעפֿרייטער, גריוועדיק און העל,
איינעם פּילן אין אַ קאַליוזשע, צעכראַסטעט,
פֿאַרדעקטע מיט אַ גריבעם דײַטשישן שינעל.
זיי שלאָפֿן נאַזנדיק אין זומפּ פֿאַרוווּנדערט,
פֿון גרונטן שוויביקט שימל זיך צעגרינט.
דער פֿרילינג בעט מיט קויט צעטײַעטן זיי אונטער,
און ס'רײַסט די דעק אַראָפּ פֿון זיי דער ווינט.
ס'באַהויכט זיי טויטערהייט צום ערשטן מאָל ביזאָיען,
די ציין אַנטבלויזט, נאָר אָנמעכטיק צו טאָן אַ ביס.
צוקאָפּנס קוקט זיך שטיל אין זיי אַ קראָ איינ
און קערט מיט עקל אָפּ פֿון זיי דעם פּיסק.
אין אַ צעלייגטן דעמב זיך קראַצט אַ טאַנק אַ קריפּל,
דאָס זשאַווערדיקע אינגעווייד ווי גאַל פֿון אים זיך טריפֿט;
מיט בלאָטע אָנגעשטאָפּט דער בויך און זײַנע ריפּן,
צעדרייטע ציינקאַסטנס — פֿאַרכליופּעט אין אַ ריוו,

אנ אויסגעסאדערטנ מיט פלעשער פונ שאמפאניער,
מיט מאסקעס קעגנגאזיקע אונ קעלישאָקלעכ פאר קאָניאק —
דאָס איז דער איבערבלײַב פונ פאָלקנ פונ גערמאניער,
וואָס זײַנענ, שיקערע, געגאנ אפ מאָסקווע, ווי אפ יאגד.
ס'איז שטיל אינ וואלד. קיינ פייגלשער געהאווע.
ווי קוואָרימ קוקט בלינדאזש זיכ אײַנ אינ א בלינדאזש.
דער וועג זיכ שפרייט אפ וועסט פונ מאלאָיאראָסלאוועצ,
דער וועג פונ בראָכ, צוריקלויפ אונ פונ אש.
זיי האָבנ ווינטערנ אינ וואלד געקליבנ זיכ א ווינטער,
סילוועסטער דאָ באגערט באגעג'נענ האָבנ זיי.
געגאנגענ זײַנענ בייזע רוסלענדישע ווינטנ,
באלאגערט האָט זיי דאָ דער רוסלענדישער שניי.
נאָר שיקער זיכ געשווימיקט האָבנ האָפערדיקע טאָסטנ
מיט טרערנ אונ מיט וויי פונ קינד אונ קייט —
פאר א פאראד־אליי א בלוטיקנ אינ מאָסקווע,
וווהינ גערמאניע האָט ראשיק זיי באגלייט.

III

בורגונדער ווײַנ, קאָנסערוונ פונ נאָרוועגנ
אונ זעקס אונ נײַנציקער מיט רוסלענדישנ שפעק;
אונ בריוו אהיימ מיט צוגעזאָגטע רוסישע פארמעגנס,
מיט אדרעסנ קיינ מאָסקווע אפ צוריק — דירעקט.
אונ ס'האָט דער ווינט געלאכט, צעקאטשענדיק די ביימער,
דער ווײַסער רוימ פונ אָפהילכ האָט געפלאצט.
די בריוו ניט אָפגעשיקט פונ וואלד אהיימ מער,
געײַלט זיי אָפשיקנ דירעקט פונ רויטנ פלאצ.
אונ מיט א ריוו זיי האָבנ זיגרײַכ זיכ באנוגנט,
א קיווער אינ א קאליוזשע — הארכאָוועדיק באמ וועג.
א ציילעמ פונ א טאנק. דאָס וואָיענ פונ א וויוגע
אונ דער שינעל דער גרינער — פאר א דעק.
ס'איז שטיל אינ וואלד. דער פרילינג קישעפ פראוועט,
צומ אקער אונ פארזיי איז גרייט די ערד.
דער וועג זיכ שפרייט אפ וועסט פונ מאלאָיאראָסלאוועצ,
דער וועג פונ צ'ריקלויפנ אָנ פיס אונ אָנ דער שווערד.

IV

באדעקט מיט גרינס האָבן זיך פעלד און טאָל,
און דאָך אדורכגעשפּאַרט דאָס אַש פֿון אומעטום האָט.
סאַדאָווסקי אויסגעשריבן האָט זיך פֿון שפּיטאָל,
ווען ס'איז געווען שוין העט אַ שטיק אין זומער.
אַ וועלט אַ פֿרידלעכע אַרום אים בליט
און היימלעך איז אַזוי צו איר געגענען.
געוועזן זומערדיק איז זײַן געמיט,
און אפֿן האַרץ איז זומערדיק געווען אים.
עס האָבן אָפּגעברענטע ביימלעך אויך געבליט,
צו וווּקס האָט יעדער נישער זיך געצויגן.
ער האָט אַן אומגעדולדיקײַט דערפֿילט אין זײַנע טריט,
אַן אומגעוזעטיקטקײַט אין זײַנע אויגן.
און זיס איז אים געווען צו קוקן אפֿן גראָז
און אָטעמען מיט כעדווע אַלע זיבן טאַמען;
ניין, ביזן סאָף זיך אומבערענגען האָט ניט געלאָזט
די קלוגע ערד — פֿון גאָר דעם זײַן די לעבעדיקע מאַמע.

V

ס'האָט יעדער בוים געהאַט אַ מום, און יעדער צווײַג אַ וווּנד,
נאָר דורכגעשוימט האָט בלי אין יעדן אָרט זיך.
אויב אָפּגעקלאַפּט זײַנען געווען די קרויגען ווו-ניט-ווו,
זײַנען געבליבן פֿעסט און ניט-גערירט די וואָרצלען.
געפֿילט האָט עס סאַדאָווסקי דער סאָלדאַט,
געפֿילט האָט עס דער אַגראָנאָם סאַדאָווסקי,
און האָט אין דעם אַ טרייסט אַ מונטערע געהאַט,
און מוט געשעפּט, און קראַפֿט אַפֿ דעם געמאָסטן.
ער מיט אַ יאָר צוריק איז פֿון דער היים אַוועק,
אַדורכגעגאַנגען פֿאַרשיידנס — גלײַך מיט אַלע.
עס האָט זיך אים דערמאָנט דער זומערדיקער וועג,
דורך וועלכן ס'האָט באַגלייט וואָס־אָנע צום וואָקזאַל אים.
אָט שטייט פֿאַר אים דער זיידע צווישן אייניקלעך און זין,
ער זעט, ווי מיט די סיווע באַקענבאַרדן זיך צעלאָזט ער:
„מיר וועלן פֿרײַ'ר דאָס דריטע מאָל אַרײַנגיין קיין בערלין,
איידער זיי וועלן ס'ערשטע מאָל אַרײַן קיין מאָסקווע!"

VI

אונ פאר דער צײַט, וואָס ער איז אָפּגעלעגנ אינ שפּיטאָל,
האָט ער א סאַכ געקלערט, איבערגעקלערט דאָרט,
אונ זיכ געכאַפּט, אז ס׳בלאָנדזשעט אינ אים טאָניעס קאָל
אונ טאָניעס קלינגענדיק געלעכטער.
ווי דאַנ, צום ערשטנ מאָל, אינ פעלד — געוויי,
ווענ זי האָט מיטנ פערד זיכ צוגעשטעלט אונ מיטנ האָניק
אונ זיכ געמאָלדנ קינדיש אונ פארשײַט אזוי,
מע זאָל זי שוינ פונ הארצ ארויסרײַסנ ניט קאָנענ...
אָט דאָס איז אויכ געגאַנ צושטײַער אינ געמיט,
אָט דאָס האָט אויכ צעלויכטנ אינ זײַנ בליק זיכ:
אונ עפּשער צוליב דעם האָט אים געדוכט, אז ס׳בליט
א יעדער אָפּגעברענטער בוים אונ אונטערוועגדיק געוויקסל.
געטריבנ דעם געדאַנק האָט ער פונ זיכ,
ארויסגעשלעפּט וואסיאָנעס בריוו, מיטביימלעכ פונ זײַנ זונ באַמאָלו;
נאָר ס׳האָט ניט אָפּגעטאָנ פונ אים זיכ דאָס פארברוינט געזיכט,
אונ אופגעוועקט דאָס גלעקלדיקע קאָל האָט אלעמאָל אים:

VII

„נו יאָ!.. ווי אלע מיידלעכ דאָ, באַ אונדז אינ לאַנד״, —
לייגט ער צונויפּ דעם בריוו פונ זײַנ וואסיאָנענ,
אונ קוקט אפּ דעם צונויפּגעלייגטנ בריוו נאָכ לאַנג,
אונ קער עפּעס א שולדיקער זיכ אָנ אים...
ער לייגט אים אינ פלאַנשעט ארײַנ צוריק,
אונ ס׳גיט אינ אים דאָס הארצ מיט ווײ א וואָרפ זיכ:
צו וואָס נאָכ אָט אזעלכע ווענדנ אפּ דעם קריג?
צו וואָס זיכ אומטראָגנ מיט זײ, סאַדאָווסקי?
עס בענקט נאָכ נאָענטקײַט צו עמעצנ זיכ גלאַט,
עס בלאָנדזשענ היימלאָזע ארום פארלאַנגענ אונ באַגערנ.
ער איז דאָכ אפּ דעם קריג, ווי יעטווידער סאָלדאַט,
אונ יעדע צארטקײַט איז אים ליב, אונ ער איז יעדער גערנ...
וואסיאָנע! — האָט זײַנ הארצ מיט ווײ געטאָנ זיכ א באַגאָס, —
וואָס האָט ער איר אינ לעצטנ בריוו אזוינס געשריבנ?
„...ביז איצט געוווּנענ האָבנ מיר אינ דער מילכאָמע דאָס,
וואָס ניט פארשפּילט מיר האָבנ זי, מײַנ ליבע...״

20. א קאַפּעלע מיט בעטהאָווען

I

דער זאַנדערפּיורער קלאָפּס איז ווידער אַף זײַן אַלטן אמט.
נאָר מעלאַנכאָליע טאַליאַנישע פון מאָל צו מאָל באַפאַלט אים.
ער האָט זיך אַף זײַן רײַזע אונטער מאָסקווע ניט געוואָסט,
אַף דעם ניט-פאָרגעקומענעם פאַראַד זיך ניט פאַרהאַלטן,
קיין צײַט קיין איבעריקע האָט ער אײַנפאַך ניט געהאַט
זיך אין דער לוזשע אונטער מאָסקווע צו פאַרזיצן.
אים איז נאָך פאָרגעשטאַנען אײַלן זיך אַף א פאַראַד
אין לענדער פיל, ביז אינדיען, אין דונער און אין בליצן!
ער איז געבליבן אומבאַזיגט, און שטאָלץ, און האַרט,
דעם בראָך באַגרינדן וועט די דײַטשישע פילאָזאָפי דערנאָכדעם.
עס האָט צו אים זיך ווייניק-וואָס געקלעפּט דער גײַסט פון שלאַכט,
געטראָגן האָט ער זיך אַף דער סטיכיי פון שאַפן נײַע אָרד'נונג.
עס האָבן בליצן זיך געשניטן דורך זײַן קאָפּ,
די טויערן צו שטעט און דערפער אופגעשפאַרט אים.
נאָר ער האָט זיך דערווײַל אַראָפּגעכאַפּט צוריק קיין גראָנאָטאָפּ,
ביז מיט דער וועלט וועט דײַטשלאַנד ווערן פאַרטיק.

II

ער איז רעאַל. און ליב האָט ער דעריבער גראָנאָטאָפּ,
ווײַל איבערצײלן קאָן מען דאָרטן אַלץ מעזומען:
אויב בא א ייִדן אָפּגעהאַקט א קאָפּ, איז עס א קאָפּ,
אין זעט ער אים און ווייסט: דאָס איז דעם רײַך דעם דײַטשן צוגעקומען.
אויב צוקומען וועט עפּעס נאָך, איז וועט מען זען,
אין וועט מען איבערצײלן אַקוראַט, און דאַמאָלט — ביטע!
די הויפּטזאַך — האָבן עס אין טאַש און האַלטן מיט די הענט,
אויב ניט דאָס גאַנצע, איז א העלפט. זאָל זײַן א דריטל!
אַז וואָס אַזוינס האָט אים אין גראָנאָטאָפּ געפעלט?
וואָס האָט ער דאָרטן ניט געהאַט צו זעט דען?
אין זײַן רעשוס איז דאָרט געווען א גאַנצע וועלט
מיט שטראָף-ראָטעס, מיט לאַגערן און מיט א געגנטלעכער געטאָ.
און אויב אַפילע גראָנאָטאָפּ איז ניט פון גאַנצער וועלט די מאָס,
איז, אייגנטלעך, וואָס האָט עס פאַר א ווערט דען?
דערפאַר איז ער אַליין דאָרט אומבאַזיגטער באַלעבאָס,
און ס'איז זײַן הערשאַפטווירקלעך עכט און מעכטיק!

III

איז נאָך דעם בראָך אַפּ אונטערמאָסקוועדיקן פעלד
געבעטן האָט זיך קלאָפּס צוריק אַפּ פיורערישער ארבעט,
ביז אײַנעמען גערמאַניע וועט די גאַנצע וועלט,
ביז אָנטאָן וועט גערמאַניע דער וועלט דעם זיגערישן שארבן.
דערווײַל איז יעדער פויער דאָ בא אים אין פויסט,
און יעדער פויערטע בא אים אַזן דיסקאָנט זיך צאַפּלט,
און יעדער ציג אליין זיך מעלקט דאָ פאר אים אויס,
און האָניק לאָזט א יעדער בינשטאָק פון זיך צאַפּן.
צו זײַן געברויך איז אים דאָ יעדער קו.
פון יעדער גראָנאָטאָפּער קאַליוזשע, ווי פ׳ן א וואַזע,
אַפּ אים דערשראָקן-אונטערטעניק קוקט
מיט דיקעס אָנגעשוואָלענע א יעדער כאַזער.
ס׳איז, עמעס, ווײַט ניט קיין פאראד, ער טוט עס גרינטלעך א באַזין;
פון מאָסקווע איז עס ווײַט. איבגאַנצן עפּעס אַנדערש.
דאָ פאלט מיט אים זיך ניט צונויף דעם פיורערס געטלעכע דאָקטרין,
דאָ גייט ער מיטן פיורער זיך א ביסעלע פאַנאַנדער.

IV

ער וואָלט ניט מוירע האָבן, ס׳זאָל אראָפּפליִען זײַן קאָפּ,
וואָלט ער צום פיורער זיך געווענדט, צו וויסן טאָן געלאָזט אים,
אַז בעסער איז א הײַזעלע א קליינס אין גראָנאָטאָפּ,
איידער א קאַליוזשע א גרויסע אונטער מאָסקווע...
ער ווייסט, אַז אײַנעמען א סאַך איז נאָך פאַראַן,
מע וועט נאָך לאַנג זיך מוזן שלעפּן אַפּ פאַראַדן,
אַהינצו ערגעץ, קיין קאַווקאַז, קיין אינדיע און קיין איראַן,
כאָטש אים אליין וואָלט, אייגנטלעך, געקלעקט דער מאָסקווער... שאַדע!.
און אין זײַן אומבאַגרענ׳צטער מאַכט זיך באָדנדיק צו זאַט,
געפינט דער זאָנדערפיורער קלאָפּס דאָך ניט קיין רו זיך:
געוויס וואָלט ניט געווען איבעריק אין מאָסקווע א פאַראַד,
ווען ניט באַדאַרפן זאָל מען נעמען מאָסקווע בא די רוסן!..
קיין שרעק ניט לויערן אַזוי זאָל נאָך זײַן פעל,
וואָלט ער צום פיורער זיך געווענדט, געראָטן פראָסט אים:
באַשטעלט, געוואַלבטער, א פאַראַד אין גאָר דער וועלט,
ווו, אומבאַזיגטער, אײַך געפעלט, נאָר ניט אין מאָסקווע!

V

ער וואָלט דערוויַיל קיין גראָנאָטאָפּ אהער
דעם פּירער מיט דער סוויטע איַינגעלאַדן,
און פאַר דעם אומבאַזיגטן דיַיטשישן געווער
אוועקגעלייגט אין געטאָ א פּאַראַדל,
פאַרווירקלעכט זען דער פּירער זאָל זיַין טרוים,
די פּרוכט פון דיַיטשלאַנדס דראַנג נאַך אָסטן.
כאָטש ס׳לייזט נאָך ניט ענדגילטיק די פּראָבלעם פון רוים,
אף וועלכן ס׳האָט גערמאַניע זיך פאַרמאָסטן,
אָבער דער הויכער גראַד פון גיַיסט
וועט דאָ אַנטפּלעקן אָן א סאָף זיך.
דאָ וועט דער פּירער זען, אַז ניט געגריַיזט
האָט ער, פאַרטרויענדיק זיך קלאָפּסן.
האָט קלאָפּס דען ווערן ניט געקאָנט א דענקער אויך?
צי פון מוזיק די טיר איז ניט געווען דען פאַר אים אָפן?
נאָר אַז דאָס פאָטערלאַנד האָט פאַר א זאָנדערפּירער אים געברויכט,
האָט ער זיַין מוזע ריטערלעך פאַר דעם געאָפּפערט!

VI

דאָך מיט פאַראָרדענונג איז ער אַרויס
און אָפּגעגעבן שטרענג האָט א באַפעל ער,
אַז די פאַרורטיילטע, אין לאַגער בלויז,
באַשטאַטן זאָלן שנעל א קלעזמערשע קאַפּעלע.
פאַרבענקט האָט ער זיך דאָ א ביסל נאָך מוזיק,
דערמאָנען דאַרפן קנעכט פאַרדאַמטע אַלעמאָל אים
אין דיַיטשלאַנדס בליציק-בליאַסקעדיקן זיג,
ווי אויך אין זייער לעצטער און ענדגילטיקער מאַפּאָלע.
און נאָך האָט א פאַרלאַנג געלאָקט אים און געפּלעט,
צי איז עס פאַר א דיַיטש ניט אָנגעמאָסטן גלאַט דען,
א קוק טאָן, ווי א יודע כאַפּט זיך אָן פאַרן קלאַרנעט
און בלאָזט אַרויס דורך אים די זעל באַנאַנד מיט א רולאַדע?
עס מוז דאָס בילד סאַקראַמענטאַל-טשיקאַווע זיַין
און אומגעהייער נעט און פּורכטבאַר-נאָבל,
ווען ס׳קלאַמערט זיך א יודע אין א פידל איַין
באַם גרוב, וואָס ער פאַר זיך אַליין האָט אויסגעגראָבן!

VII

אינ פלודער-טאשנ אופגעבלאָזענע די הענט געפאסט,
האָט קלאָפּס געשאפט זיכ, ציִענדיק זיכ אפ די קנעכל.
נאָר ניט די הויכע הוט אונ ניט דער הויכער ווײַבערשער אָפּצאס
אימ האָבנ ניט געמאכט קיינ טראָפנ העכער.
האָט ער צעעפנט יעדער ווײַל פונ קאס דאָס מויל,
דאָס סליונעדיקע ליפנ-פלייש פארקאשערט, גלײַכ ווי ארבל.
אונ דורכ די שיטערלעכ-צעשטעלטע ציינ געגאנ איז א געהויל,
ווי פונ אנ אָפּגעשונדענעמ אונ צוגעדעקטנ שארבנ:
— מוזיק! — זײַנענ געקראָכנ אימ אינ מויל די האָר, —
מוזיק! — האָט, אויסשפּײַענדיק איינע, ער פארהאקט זיכ.
געווענ אינ לאגער איז פאר אלעמענ שוינ קלאָר,
אז קלאָפּס גרייט צו א נײַע, אָרדנטלעכע „אקציע“...
ס'האָט אפ דער טרויעריקער ערד פונ לאגער שטיל געשנייט,
ווענגנ דעמ טויט דערמאָנט האָבנ די קוואָרימדיקע רידלענ...
אונ ווי פונ קרייצ אראָפּגעגאנ צעלעכערט איז א פלייט,
אונ מיט די פענעמער צו דר'ערד געלעגנ זײַנענ פידלענ.

VIII

זיי האָבנ צו די כופּעס כאָכנ-קאלעס יאָרנלאנג באגלייט,
געדאכט האָט זיכ, אז ס'שמעקט נאָכ אלצ פונ זיי מיט לעקעכער אונ פלאָדנ.
נאָר גריבער זײַנענ שוינ געווענ גרייט,
אונ אווטאָמאטשיקעס מיט גיר ס'געווער האָבנ געלאָדנ.
זיי האָבנ זיכ געסאדערט זאכלעכ, שפּאָרעוודיק אונ גיכ,
זיכ דורכגערעדט געשיקט מיט אווטאָמאטישנ געקליכפּער.
עס האָבנ קאסקעס צוגעדעקט בא יעדערנ פונ זיי ס'געזיכט,
געזוענ זיכ האָבנ בלויז די שווארצע רימענדלעכ ארומ די קינבעק.
אונ א פארפּײַניקטע פונ הונגער אונ פונ קלעפּ,
מיט בערד אפ דורכזיכטיקע פּענעמער אפ העלע,
האָט ווי פונ יענער וועלט זיכ אומעטיק געשלעפּט
צו דער פארגרייטער גרוב די קלעזמערשע קאפּעלע.
געהאט אנ אויסזענ פונ א טשאטע אָוולדיקע פייגל האָבנ זיי,
אזא, וואָס גייט צופוס. די פליגל — אונטער פאכוועס.
געגאנ ווי א באשטראָפטער איז דער שניי,
אונ נאָכגעקוקט מיט שאנד פונ הינטנ האָט די ראכוועס...

IX

די קעלנער אופגעשטעלט — געגאַנגען צוריק זיי זײַנען פון דער וועלט
דורך שלענגלדיק-צעשפּרייטע גרינע געצן.
ווי גאָלדענע אימפּעריאַלן — קלינגענדיק און העל —
פאַרשפּילט זיי האָבן איר אַזויפיל פרײַלעכסן, באַדעקנס און באַזעצנס...
געגאַנגען זײַנען זיי, ווי פון אַ רײַכער כאַסענע אַהיים...
פאַרטאָג... אַ ביסל וואַקלענדיקע זיך... אַ ביסל מידע.
די וועלט געוואָרן איז אומפאַרשטענדלעך און געהיים,
באַלייגט האָט זי אין גריבער, ווי נ'אַ כופּע-בעט, די ייִדן.
באַם פּויקער האָט די הוט געהאַלטן קוים זיך אָפּן קאָפּ,
און ס'האָט דער קאָפּ געהאַלטן קוים זיך אָפּ די אַקסל.
געקוקט דער קלעזמער האָט די גאַנצע צײַט אַראָפּ,
און יעדער ווײַלע האָט זײַן בליק אין עפּעס אים פאַרהאַקט זיך.
אַ קעלבל דורכגעבלאָנדזשעט האָט דעם וועג,
אַ קוק געגעבן אָפּ דעם איז צײַט געוואָרן שוין אַזוי ווייניק.
דאָס קעלבל האָט געטאָן אין אים די קינדהײַט אַ דערוועק,
און זיך ניט אָפּרײַסנדיק פון דעם, האָט שטיל ער אָנגעהויבן וויינען...

X

די קלעזמער אויסגעסאַדערט קלאָפּס האָט אין אַ קרײַז
אַרום דער גרוב, ווו ס'האָבן זיך צעשאָסענע געקײַטלט.
באַם הימל האָט דאָס האַרץ געטאָן זיך אַ צערײַס,
און אויסהאַלטן האָט ניט געקאָנט די ערד דעם ווייטעק.
פאַרוואָרפן אָפּ די פידלען קלעזמער האָבן קעפּ
גלײַך ווי אָפּ פּלאַכטעס, ווו די האַק דעם גאָרגל טרײַ איז.
און טויטלער האָבן מײַלער אין די טויטלען אײַנגעקלעפּט,
וואָס גיכער אויסהויכן דורך זיי דאָס כײַעס.
אין פּלוצעם האָט צום ריוו פון ערגעץ ווײַט געטאָן אַ טראָג
אַן אַלטן מאַן. אַ ווונק די קלעזמער האָט געגעבן שנעל ער.
אַנטבלויזט דעם קאָפּ. אין אַ פאַרצײַטיקן אַ שוואַרצן ראָק.
די הענט — אַ הייב. און דירידזשירן זיך געשטעלט מיט דער קאַפּעלע.
צי דאָס האָט דער קאַפּעלע זיך געדוכט נאָר בלויז,
צי האָבן זי האַליוצי נאַציעס געהאַלטן שוין אין כאָוועס, —
און פון איר האַרץ אַ ווינט איז וואָ׳ענדיק אַרויס:
געבראַכט אַהער, צום ריוו, איז אויך בעטהאָווען!

XI

באַם זאָקן האָבן זיך די האָר געכוואַליעט אַפן ווינט.
די ליפּן — אָוולדיק און האַרט פאַרשלאָסן.
פון זײַן זיקאָרן האָט געטאָן געךמאַניע אַ פאַרשווינד,
פאַרגעסן האָט זיך אים געוואָלט דאָס דײַטשע לאָשן.
קיין הײמלאַנד האָט ער דאַמאָלט ניט געהאַט שוין גלײַך ווי די,
וואָס זייער בראָך האָט אופגעוועקט פון קייווער דאָס געביין אים.
עס וועט ניט אויסקויפן זײַן וווּנדערלעכסטע מעלאָדי
דעם טויבן פאַל אין גרוב, אַפילע ניט פון אײַנעם!
ס'וועט זײַן געשפּענסט איצט וואַנדערן פון שוועל צו שוועל פאַרשוועכט,
זײַן מוזע וועט איצט זײַן — אַ פאָלק, וואָס קאַרקעט ווי אַ קראָ שוין.
ניטאָ איז מער קיין דײַטשלאַנד אַפ דער ערד,
פאַראַנען זײַנע הענקער פונעם דײַטשן לאָשן!
דעם קאַין-צייכן אָנגעטאָן זיי האָבן זײַן געביין,
אים טראָגן גאַנץ געךמאַניע וועט צו דער ערד געבויגן.
ער זעט זי — אַ פאַרשאָלטענע — איבער דעם אַש פון כורוועס גיין,
און ס'האָבן אַ פאַרמאַך געגעבן זיך אין טרויער זײַנע אויגן...

XII

ער האָט דאָס שיסערײַ פון אווטאָמאַטן ניט געהערט,
פון די פאַרמאַכטע אויגן זיך געריסן האָבן טרערן.
פאַרלאָזט האָט ער זײַן קייווער אַפ דער דײַטשער ערד
און איז אַהער געקומען די פאַרפּײַניקטע געהערן.
געפּאַסעוועט האָט אים פון ערד פון גאָרער דער געהור,
און אָנגעטאָן פון די געמאָרדעטע די גענעמדיקע לייד אים, —
האָט ער די פאַרטיטורן זײַנע, אויסגעשמירט מיט בלוט,
אין גרוב אַרײַן אַליין געטאָן אַ שלײַדער,
געבעט זאָל זײַן פון הייליקע די קייווער-רו
מיט זײַנע יאָסעמדיק-געשענדעטע סימפאָניעס.
געפאַלן נאָך אַ שיכט אַ שיכט איז אין דער גרוב,
נאָר יעדער שטראָמל בלוט געווען אַ פלאַטערדיקע פאָן איז.
ער האָט אין הינערפלעט מיט דער קאַפּעלע דיריזשירט,
געוואָרגן האָבן אים פון פידלען און פון פלייטן די געוויינען.
און ווען אַ בראָך געטאָן באַם ראַנד האָט זיך דער לעצטער שיכט,
איז ער אַראָפּ אין גרוב מיט די דערשאָסענע אינײנעם.

21. וועלט־באַהערשונג

I

מיט אָנגעשטאָפּטע סאַקוואַיאַזשן און מיט פּעק,
וואָס האָבן זיך פֿון דאָרף צו דאָרף געמערט און זיך געקייפּלט,
געפּראַוועט אַ שפּאַציר איבער אוקראַיִנע האָט פּאַן־שפּעק,
הוליאַשטשענעס געפּראַוועט איבער אירע שטילע הויפֿן,
ווי אויסקוקן געפֿאָרן ברייט איבערן לאַנד
ער וואָלט פֿאַר זיך אַ פּאַסנדע פּאָסעסיע...
ס'האָט אַ נאַהײַקע ניט צעשיידט זיך מיט זײַן האַנט,
און מיט זײַן בוזעם ניט צעשיידט האָט זיך אַ מעסער.
די הויט איז אויף זײַן קאָפּ געזעסן, ווי אַ ראָב,
דאָס מויל, ווי ס'וואָלט אַליין פֿון גיר איבערגעקרימט אים.
ער איז געווען קורצוויקסיק און גראָב
און מיט געשטאָפּטע רויע באַקן פֿון אַ טומטעם.
געקוקט האָט גײַוועדיק זײַן קינביין איבער זיך,
זײַן האַלדז האָט הערשעריש געשניטן זיך אין קראַגן.
אויף קורצע פֿיס זײַנע געשווינדלט האָט ער גיך,
ווי ער וואָלט, ווײַניקסטנס, אַליין די וועלט דאָ שוין באַלאַגערט.

II

אין אַש האָבן די קורצע פֿיס זײַנע מיט טופּ
געזונקען הערשעריש, באַפּאַלנדיק און קלעפּיק.
באַזעצט האָט ער זיך אײַליק אין סאַדאָווסקיס שטוב,
ווי נאָר זײַן טייל אַריבער איז דעם דניעפּער.
אים זײַנען וויל געפֿעלן די געווײַסטע ווענט,
דער טשערעפּענער דאַך האָט נאָך באַצויבערט פֿון דער ווײַט אים.
ער האָט געהאַט פֿאַרבלאָזענע און גראָבע הענט
מיט פֿינגער פּונקט ווי פּיטעמס פֿון אַן אײַטער.
איז אָנגעשטעלט מיט זיי זײַן פּאָטאָ-אַפּאַראַט
ער אויף סאַדאָווסקיס שטוב האָט פֿײַערלעך און מוטיק,
און אויף אַ קאַרטע זי פֿאַרייביקט אַקוראַט,
די קאַרטע אָפּגעשיקט קיין דײַטשלאַנד זײַן גערטרודען,
אַ שאַץ טאָן זאָל עס אים זײַן הייס-געליבטע שאַץ
און מיט אַ נאַכריכט צווײַלן זאָל זי זאָפּאָרט זיך:
אויב וויל געפֿעלן וועט איר דיזער פּלאַץ,
וועט ער דאָ אַלעס צוגרייטן פֿאַר זייער האָכצײַט.

III

געווענ ס'איז אָנהייב הארבסט. געריַיפט די פרוכט האָט זיכ אינ פײַנ
ארומ סאדאָווסקיס שטוב אינ יונג-געפלאנצטנ גאָרטנ,
געלייגט האָט זיכ אפ זיי אנ אומעטיקע שײַנ,
געשראָקנ ארומ זיי האָבנ די בלעטער זיכ א שאָרכ טאָנ.
אנ אלטע בינ האָט אומגעבלאָנדזשעט מיט געוויינ,
אונ מיט געוויינ געוואָרפנ זיכ פונ איינ בוימ צו דעמ צווייטנ,
ווי זי וואָלט דאָ קיינ איינעמ ניט דערקאָנט אליינ
אונ ווי צו קיינעמ ניט דערגאנ וואָלט שוינ איר ווײַ דאָרט.
געווענ די עפל זײַנענ בלאס, ווי פונ דערשרעק,
אונ ווי אונטער א לאסט — צו דר'ערד זיכ נידעריק געצויגנ...
ארומשפאצירט איבער סאדאָווסקיס גאָרטנ האָט פאָנ-שפעק
אונ מיטנ סטעק א יעדער ווײַל א צווײַג ארָאפּגעבויגנ.
א קרעכצ האָט פונ זײַנ צוריר צו די ביימער זיכ געהערט,
די בלעטער דורכגעשורעוועט האָבנ מיט טויבנ פאָכע,
אונ ס'האָט פאָנ-שפעק געקײַט דערווידעריק אונ פרעכ,
ארונטערגעשפארט די היפטנ מיט א ביימל א פארבראָכנס.

IV

דעמ הויזגעזינד סאדאָווסקיס האָט פאָנ־שפעק
באפעלט אריבערגיינ אינ קיכ — זאָ שנעל, ווי מעגלעכ!
ער האָט די טיר זיי אָנגעוויזנ מיטנ סטעק,
געפאָדערט אײַליק זײַנ אונ מער באוועגלעכ.
אינ שטוב — דער זיידע, דער געוועזענער ליב-גווארדיע, איז געווענ,
וואסיאָנע איז געווענ, סאדאָווסקיס קינד געווענ איז.
— נו, קומ, וואסיאָנע! — האָט דער זאָקנ זיכ געווענדט,
אריבערטרעטנדיק פונ קיכ די גרענעצ, —
איכ בינ שוינ אלט... מיר מאכט ניט אויס...
דאָס קינד פארשטייט נאָכ ניט... דעריקער — דו נאַר!.. —
פאָנ-שפעק האָט מיטנ סטעק א ריר געטאָנ זי בלויז,
איר האָט געדוכט, אז ס'איז ארָאפּ אפ איר א דונער.
זי איז געגאנגענ, לאנגזאמ שטעלנדיק די טריט,
געלעגנ אפנ פאָל דער סקארב אירער צעזייט איז.
דאָס קינד איז מיט א שפילעכל געגאנגענ אינדערמיט,
דעמ טרויעריקנ צוג פארשלאָסנ האָט דער זיידע.

V

דער וועג פונ שטוב איג קיכ געווענ איז לאנג,
געגאנ איז מענ, געגאנ אונ ניט געריט זיכ פונעם אָרט דאָכ.
עס האָט זיי דורכ די פענצטער אלע ווײַל דערלאנגט
דער טויבער אומעט פונעם גאָרטנ
מיט אזא ווינטיקנ, א קרעכצנדיקנ שאָרכ
פונביימער אינ א הארבסטיקנ געוויטער,
ווי ער וואָלט די געטריבענע געגעבנ א פארשפּראָכ
אונ זיי מיט פײַנ די הערצער אָפּגעבריט דאָרט.
געפאלנ איינציקווײַז א בלאט איז נאָכ א בלאט,
געלייגט זיכ ווי דער גוירל פאר די וואנדערער,
וואָס האָבנ גיינ אונ גיינ א לאנגנ וועג געהאט
איבער דעם קורצנ ווייטעקלעכנ ראנד דאָ...
וואסיאָנעג בלײַבנ איז געווענ דערלויבט.
געקומענ איר אפנ געדאנק סאדאָווסקיס לעצטער בריוו איז...
א קוק געטאָנ האָט זי איג גאָרטנ דורכ דער שויב —
אראָפּגעהאנגענ טרויעריק האָבנ די רײַפע גליוועס...

VI

א טאָג פארגייט. א טאָג א צווייטער קריכט.
דער וועג, די ביימער — ווי א פרעמדנ קוקנ אָנ אים;
געזעסנ זײַנענ זיי אינדרײַענ אפנ קיכ —
דאָס קינד, דער זיידע אונ וואסיאָנע.
געזענ זי האָט ניט קיינעם ארום זיכ,
אכוצ דעם בריוו, וואָס האָט געטאָנ זיכ א דערמאָנ איר.
געזעסנ זײַנענ זיי אינדרײַענ אפנ קיכ —
דאָס קינד, דער זיידע אונ וואסיאָנע.
פאָנ-שפּעק פאראָרדנט: פוצנ אימ די שיכ,
אונ וואשנ גרעט — די אויגנ זײַנע מאָנעג.
געזעסנ זײַנענ זיי אינדרײַענ אפנ קיכ —
דאָס קינד, דער זיידע אונ וואסיאָנע.
פאָנ-שפּעק זיכ מאָרדעוועט, מע זאָל עס מאכנ גיכ,
דאָס קינד געדולדיקנ ער קאָנ ניט.
געזעסנ זײַנענ זיי אינדרײַענ אפנ קיכ —
דאָס קינד, דער זיידע אונ וואסיאָנע.

22. טאָגבוך

I

בא יעדן וועג פארטײַעט איז א גרוב,
באלאגערט זײַנען זײ מיט סוידעס שווארצע.
צו דורכגײער זיך שטרעקט ערגעצ א שטוב,
אפ בסורעס אונ אפ געסט פונ ערגעצ ווארט זי.
וואסיאָנע וואשט דאָרטנ פאָנ-שפעקנ גרעט,
דער זײדע קוקט, ווי טרערנ אינ דער באליע רינענ.
וווּהינ איז עס דאָס מאזל אונ די זעט
פונ דיר אוועקגעפלויגנ, אוקראַינע?
וואסיאָנעס הענט זײַנענ באמ וואשנ הויל,
פארקאשערט איבער זײ זײַנענ די אײַנגעגנעצטע ארבל.
אונ מיט א זשאָרבענדיק-פארשטאָפטנ מויל
דרײט אומ פאָנ-שפעק זיך, ווי א זשאבע, —
ער שפרינגט א סאָפענדיקער ארומ איר
אונ קוואקעט אפ זײַנ זשאבע-לאָשנ:
— מיט זאָלכע הענדע, – גיט ער זי א פרעכנ ריר, —
איסט שאדע... יא... קראסיווא... אָשיענ...

II

ניט אָפגעטראָטנ האָט פונ איר פאָנ-שפעק.
אינ אײנ האנט א שטיק וווּרשט אונ אינ דער צווײטער א נאהײַקע.
אונ דאָך האָט א געלעכטער פול מיט שרעק
אפ זײַנע אָנגעשטאָפטע פיסקעס זיך געפּײַקלט:
— מיט זאָלכע הענדע וואשט מענ ניט קײנ וועש, —
געהריזעט האָט דעמ וווּרשט אײנײנעמ מיטנ וואָרט ער,
אונ אויך מיט דער נאהײַקע אלע ווײַל א דרעש
האָט ער דערלאנגט איבער די אײגענע באָטפאָרטנ.
ער האָט זיך סליונעדיק באלעקט. ער האָט געלאכט.
אונ מיטנ וווּרשט צומ שטוב א ווונק געטאָנ איר:
— צומ טויפל! שנעלער! זאָלכע הענדע — פראכט!
די רוסנ פוילנ זיך! מירנ זײ אויסלערנענ! זײ וועלנ קאָנענ! —
וואסיאָנע האָט פארטויבט אי אימ אי זיך
מיטנ געוועש, ביז בלוט צערײַבנדיק די הענט דאָרט,
אונ האָט ניט אויסגעקערעוועט צו אימ ס׳געזיכט,
אונ מיט קײנ וואָרט זי האָט אימ ניט געענטפערט.

III

זי האָט געקוקט אין באַליע, ווי ס'אַ אָפּגרונט טיף.
ס'איז אופגעשווומען איר פאַרגאַנגענהייט אַזוי ווי דורך אַ נעפּל.
געענטפערט אין געדאַנק האָט זי סאַדאָווסקין אויף דעם בריוו,
מער האָט זי קיינעם ניט געזען דערנעבן.
מיט ווייטעק איז געווען פאַרהויכט איר בליק.
און ביטערקייט געלייגט זיך האָט איר אויפן גומען:
אָט איצט באַצאָלט זי פאַר די יאָרן גליק,
וואָס זיינען אַזוי לייכט איר אָנגעקומען.
עס איז צו לייכט איר אָנגעקומען אַלעקסיי,
דער אינסטיטוט, וואָס זי האָט שפּילעוודיק געענדיקט,
די פאַרמילכאָמעדיקע ליכטיקע ראַסיי —
אַ כאָלעם, דאַכט זיך איר, ניט מער איז עס געווען דאַן...
נאָר אויב ניט אונטערברעכן וועלן זיך באַ איר די טריט
און אויב עס זיינען טעג פון פרייהייט נאָך באַשערט איר,
וועט זי געוויס זיין דאַמאָלט מיטן גורל — קוויט,
ווי ס'קומט דעם לאַנד פון זיינע טעכטער!

IV

פאָן-שפּעק געשריבן האָט אַ טאָגבוך אַקוראַט,
די בוכהאַלטעריע פון זיינע העלדטאַטן געפירט דאָרט —
ביז מינדסטער איינצלהייט, ביז מינדסטן פּראַט,
זאָל ער באַשיינען דייטשלאַנדס שלאַכטיקע געשיכטע.
אַלס יוירעש פון אַ ביר-פירמע, ביז העכסטן גראַד
אין ייִכעס פון טעווטאָנער טומע איינגעטונקען,
האָט ער זיינע פאַרדינסטן איבערציילן ליב געהאַט,
ווי איבערציילן אַלע נאַכט ער פלעגט דאָס טרונק-געלט.
אַצינדערט האָט דאָס ציילן בלויז שוין ניט געקלעקט,
געפאָדערט, ווייניקסטנס, האָט יעדער העלדטאַט אַ פּאַפּירוס.
האָט זיך אַ טאָגבוך רעגלמעסיק איינגעפירט פאָן-שפּעק —
דער יוירעש דער געוועזענער פון אַ בערלינער ביר-הויז,
אַז ניט פאַרלוירן גיין זאָל פאַר זיין לאַנד
קיין טראָפּן פון דער ריטערלעכער צירונג.
ער האָט אַ לייכטן בלעטער אים געגעבן מיט דער האַנט,
פאַרהאַקט די אויגן אויף דער פאָרלעצטער נאָטירונג...

878—17

ער האָט זײַן פּליס-פּעדער געפּרוווט. עס האָט זײַן שאָטן זיך געשאַרט,
די שײַן פֿון לאָמפּ געפֿינקלט האָט אין פֿלעשער בראָנפֿן;
„פּילײַכט וואָלט ניט געשאַדט, — האָט ער געטאָן אַ טראַכט, —
אויך פֿאַרנאָטירן דאָ דעם פּרעכן פּאַרטיזאַנער-אָנפֿאַל?״
אַרײַנגעריסן האָבן זיי זיך אומגעריכט און דרייסט
אינמיטן אָוונט-ברויט. אַרויסשטעקן די צינגער זיך באַפֿוילן.
אַ קעלטעלע גיט דורכן לײַב זיך אים אַ שפּרײַז:
ווי וואָלט ער אויסגעזען, ווען מיט אַ קויל פֿאַרפֿאָרט מען דאָ אין מויל אים?
ער האָט דערלאַנגט אַ הוסט. די אויגן — אין זיגזאַג.
און נאָכאַמאָל אַ הוסט. אַ הילכיקן. מע זאָל אים הערן:
אַרײַנגעשטופּט אַ שטאַב זיי האָבן אין אַ זאַק
און אים אין וואַלד פֿאַרשלעפּט מיט אַלע אָפּיצערן...
געטונקלט האָט דער וואַלד ניט ווײַט אין טאָל.
ניט צוגעמאַכט קיין אויג דאָרט האָבן פּאַרטיזאַנער.
אין שאָרך פֿון יעדן בוים האָט זיך געהערט גאַלינעס קאָל:
— אָקסאַנע!.. קינד... וואָס האָבן זיי מיט דיר געטאָן, אָקסאַנע?!..

23. זי לערנט אים

I

אַ טרייסט אַן איינציקע גאַלינע האָט געהאַט
און זיך געשפּײַזט דערמיט אין איר אָנמאַזלדיקן לעבן.
מ׳האָט זי באַגעגנט, ווי אַ מאַמע, אין אָטריאַד
און קאָווּעד איר דעם שענסטן אָפּגעגעבן.
אַרומגערינגלט האָבן פּאַרטיזאַנער זי אין שטאַב,
ווי קינדער אייגענע באַדויערט און באַוווּנדערט.
גאַלינע וועגן זיך דערציילט האָט קנאַפּ,
נאָר וועגן איר דערציילט האָבן פֿון לײַב די וווּנדן.
דערנאָך געגעבן מ׳האָט זי אַ באַפֿאַל:
— נו אָט! צוויי הונדערט זעקס און פֿערציק זײַן איצט האָסטו!
אַ קאַפּטענאַרמוס זײַ, מאַמאַשאַ, אונדז אין וואַלד,
און זײַ, מאַמאַשאַ, אונדז אין וואַלד אַ באַלעבאָסטע! —
זי האָט צוערשט אַרומגעקוקט זיך און באַטראַכט
און ניט פֿאַרשטאַנען, וואָס אַזוינס איז קאַפּטענאַרמוס.
ס׳איז האָט מען איר דערקלערט: — מירן, מאַמאַשאַ, גיין אין שלאַכט,
און דו וועסט אונדז, מאַמאַשאַ, קאָכן וואַרעמס!

II

זיך צוגעשטעלט צו איר א פּאַרטיזאַנ האָט. אינ די הענט—
א כוקעוואַטער שטעקנ, אויסגעשניצט מיט קאַרבנ.
— איך בינ מעפּאָדי! — האָט ער זיך צו איר געווענדט. —
א ביקס באַדאַרפ איך, כאַווער קאַפּטענאַרמוס! —
א קוק האָט זי אָפּ אימ געגעבנ פונ דער הייך צראָפּ
אונ מיט איר גאַנצנ וויי געגעבנ א באַלאָד אימ:
— מעפּאָדי? גוט! איז גיי האַק אָפּ א דײַטש דעמ קאָפּ,
וועסטו א ביקס פאַרדינענ זיך, מעפּאָדי!
— אָט דאָס, פאַרשטיי איך, הייסט א גאָב, —
האָט זיך א קנייטש געטאָנ מעפּאָדי באַמ אַוועקגיינ.
דאָך אָפּגעהאַקט האָט ער א דײַטש דעמ קאָפּ,
אימ אויסגעשפּירט דאָרט ערגעץ אָפּ די וועגנ.
אונ זיך א ביקס פאַרשאַפט — אַנ אויטאָמאַט,
פונ יעדער זײַט באַטראַכט מיט קאָפּ זי,
אונ אָפּנ רימענ אָנגעטאָנ זי אַקוראַט,
זי אָפּנ בויך געטראָגנ ווי א קאָבזע.

III

אונ צו גאַלינענ צוגעשטעלט זיך נאָכאַמאָל,
איינ וואָליק — גאַנצ, דער צווייטער — הוילע שפּאַרעס.
אונ אָנגענומענ זיך מיט מוט אונ אָפּנ גאַנצנ קאָל:
— א וואָליק עפּשער האָסטו, כאַווער קאַפּטענאַרמוס? —
דעמ בליק אינ אימ פאַרשטעכנד, ווי א שפּיז,
האָט זי א זאָג געטאָנ שוינ ווי אַנ אַלט-באַקאַנטנ:
— גיי האַק, מעפּאָדי, אָפּ א דײַטש די פיס,
איז וועסטו זיך אינ וואָליקעס אינ זײַנע אָנטאָנ! —
באַשלאָגנ האָט דעמ פּאַרטיזאַנ א שוויס,
א בושע האָט געטאָנ אָפּ אימ א לאָפּ אָנ:
— וואָס ביסטו, כאַווער קאַפּטענאַרמוס, אַזוי בייז?
אַז וואָליקעס באַמ דײַטש זײַנענ פונ האָלצ אונ פונ פּאָלאָווע!
— אַלציינס! — האָט זי געטאָנ זיך אינ דער זײַט א דריי, —
מע דאַרפ די שאַרבנס האַקנ אונ די פיס זיי! —
דערמאָנט האָט זי פונסנײַ זיך אינ דער היימ,
אונ ס'האָבנ טרערנ אינ די אויגנ זיך באַוויזנ.

IV

דער טאָג איז אומעטיק. דער טאָג איז טריב.
און איר איז שווער אַן אָרט זיך צו געפינען.
נאָר פאַרטיזאַנער האָבן זי באַקומען ליב,
ווי אָנגעקערט זיי וואָלטן ווידקלעך אַלע זינען איר.
און זי האָט ליב, ווען אַ געזאַנג גייט אויף,
ווען ס׳גיסט אַפּ ווײַט פאַנאַנדער זיך דער טרויער.
איר דוכט: דאָס איז, די היים זי רופט:
וואָס אַזוי לאַנג? גאַלינע! האַ, פאַרוואָס אַזוי געדויערט?
פאַרנאַכט פאַרפירן זי אַליין די טריט
צו אַ צעלייגטן טליִענדיקן שײַטער;
פון דאָרט זיך טראָגט אַ פאַרטיזאַנער-ליד,
מיט בענקשאַפט אַזוי טיף געלײַטערט,
מע זינגט אַזוי דעם אומעט אויס פון וואַלד,
די היימענע לײַבלעכע, וואָס זײַנען שוין ניטאָ מער.
און ווי די נאַכט גיט נאָר אַ פאַל,
צעלאָזט מען זיך נאָך הייליקער נעקאָמע.

V

אַרום אין געגנט האָבן דערפלעך געברענט,
און שוואַרץ פון רויך זײַנען געווען די שנייען.
דערמאָנט מעפאָדי האָט זיך ווען-ניט-ווען
אין זײַנע זין — אין די באַליבטע רויטאַרמייער.
געווען מעפאָדיכע... אַ היים געווען.
און אַ קאָלווירט געווען — אַ זיסער יאַמטעוו.
דערמאָנט מעפאָדי האָט זיך ווען-ניט-ווען
אין זײַן געפאַנגענעם מאַיאָנטעק,
ווו אויסגעהאָדעוועט אַליין האָט ער
אַ יעדערביימעלע מיט לײַב און לעבן.
איז ווער האָט עס צעבראָכן, ווער?
ווער האָט דעם פײַנט עס אָפּגעגעבן?
אַ האַק, אַ מעסער אין די הענט
און, ווי די דערפער, ברענענדיקער צאָרן.
דערמאָנט מעפאָדי האָט זיך ווען-ניט-ווען
אין די פאַרוועלקטע, ניט-דערבליטע יאָרן...

VI

ער פלעגט ערגעצ אליינ אוועק,
אינ גרינע דורכדרינגענע געוויקסנ
אונ ליגנ, ווי א שטיינ באמ וועג,
ארייַנגעגאָטעמט אינ דער ביקס זיכ.
א טאָג, א צווייטנ — אינ א קוסט,
אונ אויכ — א דריטנ אונ א פערטנ,
אונ אָפּנעמענ באמ פּייַנט א גרוס
פונ היימישע, פונ ליבע ערטער...
א טשמעל אינ שארבנ — שטיל, אָנ ראש,
אונ נאָכ דעמ ערשטנ לייַכטנ וואקל
אראָפּנעמענ פונ אימ דעמ טאש,
דאָס מויל פארשטאָפּנ אימ מיט פאקליע.
געשלעפּט א דייַטש האָט ער נאכהער אפ דר'ערד,
אז ס'זאָל קיינ קויל אימ ניט דעריאָגנ,
אימ אונטערוועגס אליינ פארהערט,
ביז וואָס, ביז ווענ, אזוי צו זאָגנ...

VII

— מעפּאָדי — דאָס בינ איכ! געהערט?
איוואנ — געהערט? דאָס איז מייַנ טאטע!
ראסיי! — א וואלגער אפ דער ערד
האָט ער געגעבנ מיטנ דייַטשנ אווטאָמאט אימ, —
געזענ? אצינד ברעכ אויס!
די צונג, פארשאָלטענער, ארויסשטעק! —
עס זייַנענ ווינטעלעכ געגאנג פאָרויס,
א בלעטעלע זאָל ניט קיינ רויש טאָנ.
א ברוינע שטיק צעקוועטשטע ליימ
געזענ מעפּאָדי האָט אונ קוימ פארשטאנענ: —
דרייַ מאָל צעבראָכנ וועט פאר יעדנ בוימ
באנאנד מיט דייַנ זאראזנער פּינצטערער גערמאניע! —
געטונקלט האָט דער וואלד ניט ווייַט אינ טאָל,
ניט צוגעמאכט קיינ אויג דאָרט האָבנ פּארטיזאנער.
אינ שאָרכ פונ יעדער בלאט געהערט האָט זיכ גאליגעס קאָל:
— אָקסאנע!.. קינד... וואָס האָבנ זיי מיט דיר געטאָנ, אָקסאנע?

24. אפ קאטאָרגע

I

פאר צוואנציק מארק האָט אנ אריִער זי פארקויפט,
ער האָט געהאט נאָכ פיר, פארפירטע פונ טשערניגאָוו.
א האלב יאָר צײַט האָט זי באדינט זײַנ הויפ,
א שאלכל אפנ קאָפ אונ אפנ מויל א ריגל.
דער קוינע האָט זי אויסגעפרוּווט. צי איז זי שטארק?
אפ וויפל פערד-קראפט? — האָט זײַנ גיר געטריפט מיט סלינע, —
צי איז דער מעקעכ ניט צו טײַער? צוואנציק מארק!
ער האָט געצאָלט שוינ ביליקער פאר די — פונ אוקראַינע...
אפ ארבעט האָט באגינענ זי געפירט דער יאָכ,
צו האלב-נאכט האָט צוריק זי אָפגעפירט דער פיבער,
אונ אלט געוועג איז זי ניט מער ווי אכצנ יאָר,
ווענ מ׳האָט זי פונ דער היים אפ פאנשטשינע פארטריבנ.
צי וועט זי נאָכ אמאָל זיכ אומקערנ אהיימ?
צי ערגעצ פאר איר דאָ — א קײוועה איז ניט ווײַט שוינ?
א יעדער נאכט פארגײט די ערד זיכ אינ געווײנ
פאר די פארטריבענע אפ קאטאָרגע קײנ דײַטשלאנד...

II

דער וועג איז לאנג אונ קארג. די פיס — צעקײַלט אונ הויל,
פונ אירע אכצנ יאָר מע טרײַבט אזוי געשווינד זי...
ביז צו דערשטיקט ווערנ שנײַדט אײַנ זיכ אינ איר מויל
דאָס בלוטיק צײַמעלע פונ פריִענ שווינדזוכט.
נאָר יאָגנדיק פונ זיכ די פארע אונ די זעל,
ביז צו דער ערד אונטערנ יאָכ אינדרײַענ אײַנגעבויגנ,
האָט זי א פילקע דאָרטנ פליִענדיק דערזענ
אונ זי אינ הינערפלעט געטאָנ א לאָקער מיט די אויגנ.
אָט איז זי, דאכט זיכ, שוינ איבער איר קאָפ!
א שפרונג טאָנ בלויז אונ מיט דער האנט דערלאנגענ!
ווי פונ א ווײַט געיעג — דער אָטעמ, אופ אונ אָפ,
אונ ביז צומ פלאצנ שטרענגענ אָנ זיכ אירע אנגלענ.
אונ ביז צו קאָפ-שווינדל מיט דראנגנ זיכ א צי אָנ
אונ א צעגאָס גיט זיכ דער שטאלט פונ אירע גלידער,
זאָל נאָר די פילקע איצט א ריר צו איר זיכ טאָנ,
וועלנ א שפריצ טאָנ, ווי אינ קישעפ, פונ איר לידער.

III

אַן אויגנבליק האָט זי פֿאַרגעסן, ווּ זי איז,
פֿאַרטראָגן ווײַט האָט זי דער פֿיבערדיקער שטורעם.
די פּילקע בוקט זיך שוין אַליין צו אירע פֿיס
און וואַרט איר וואַרעמען באַצויבערדיקן צוריר.
אַ שטרעק די הענט און מיט דעם בליק זיך אַ פֿאַרגיי,
און אין געיעג האָבן צעשאָטן אירע טריט זיך —
דאָס שטעכיק דראָט, דעם הונגער און דעם ווײ
אַדורכגעברענט דער אימפּעט האָט מיט בליצן.
זי זעט שוין ניט, וואָס ס'טוט זיך אַרום איר,
אין קויט שוין וואַלגערט זיך איר קאַטאָרזשאַנסקער זאַכטעפּ,
די פּילקע גיט זי ציטערדיק אַ ריר,
דאָס האַרץ זיך רײַסט פֿאַרכלינעדיק און האַסטיק:
אַ וואָלייבאָל־פֿעלד צעכאַסמעט פֿאַר איר בליק,
און פֿון איר שול, און פֿון איר קלאַס — אַזוי־פֿ׳ל אירע!
זי ווערט פֿאַרטויבט פֿון דעם געראַש, פֿון דער מוזיק,
ס'איז צײַט צו אָנהייבן! נו, יאָ! דער גאַנג — איז אירער!

IV

זי זעט אין הינערפֿלעט איר גרינעם סטאַדיאָן,
אַף גראָזן שווינדלט ער אַף גאָלדענע און ווייכע.
האָט זי די פּילקע אין דער הייך אַ שמײַס געטאָן
און זיך פֿאַרקוקט, ווי אין דער לופֿט אַ קרײַז זי צייכנט,
און — אַלץ! איר גייט ניט אָן דער טומל פֿון געלויף
און ניט דער ראַש פֿון דראָענדיקע שטימען, —
פּונקט ווי אַ סטאַטוע אינמיטן קאַטאָרזשאַנסקן הויף
זי אַ פֿאַרצויבערטע געשטאַנען איז, דעם קאָפּ צום הימל...
אַרויף איז מען אַף איר, נאָר זי האָט ניט געהערט,
ניט אויפֿגעהערט האָבן די פֿויסטן זי פֿאַרפֿלייצן,
און יעדער שטויס איז ווי אַ זאַסטעפּ ערד,
וואָס אין דער גרוב פֿאַרשיט ער לעבעדיקערהייט זי...
נאָר קיינעם ניט געגעבן אַף איר פֿײַנ צו טאָן אַ קוק
און קיינעם איר געווייַנ זי ניט געלאָזט האָט הערן...
באַנאַכט האָט זי געוואָרעמט זיך אין שטאַל נעבן דער קו,
און פֿון דער קעלט האָבן געפֿרוירן אין די אויגן אירע טרערן.

V

די היימ איז ווײַט... נאָר דאָרטנ בלאָנדזשעט אומ איר בליק,
פונ דאָרט זי הערט זיכ שטיל אינ יעדנ שאָרכ אײַנ.
נאָר שוינ א נײַער קוינע שיקערלעכ לעמ איר זיכ וויגט,
ס׳פארקויפט אצינד דער באלעבאָס זי צו א שאָכנ.
א פרײַז אפ איר אצינד א צוגענגלעכע שטייט,
קיינ צוואנציק מארק האָט זי שוינ איצט ניט אָנגעצויגנ. —
אונ זי האָט זיכ נאָכ מיט איר קינדהײַט ניט צעשיידט —
דאָס שאלכל אפנ קאָפּ, אראָפּגעלאָזט די אויגנ...
איז מיט דער בײַטש האָט זי דער נײַער ווירט פארפרוווט:
בא אימ וועט צו קיינ פילקע מער זי ניט קיינ צי טאָנ!
דער הימל — פרעמד. די אויגנ הייבנ זיכ צו אימ ניט אופ,
זי גייט, פארקויפט אינ קנעכטשאפט צו א דריטנ.
ווו איז איר היימ, ווו ס׳האָט א מאמע זי געהאט?
געשיקט זיכ, אז ניטאָ איר מאמע איז שוינ מער דאָרט?
עס קויפט אפ קאטאָרגע א קאט זי בא א קאט,
עס קויפט אפ אומקומ זי א מערדער בא א מערדער.

VI

באטאָג האָט זי דער אופזעער געשלאָגנ מיט א רוט,
ווענ זי איז, א פארמאטערטע, געפאלנ בא דער ארבעט.
ווי אלעמאָל האָט זי פונ מויל דאָס בלוט
געווישט, א שווײַגנדיקע, מיט די ארבל...
געקוקט אראָפּ אפ אירע באָרוועסע צעבײַלטע פיס
אונ מיטנ קלייד פארדעקט די ציטערדיקע קני דאָרט.
געוואָלט האָט איר זיכ צו דער מאמענ צוטוליענ געוויס,
ס׳זאָל זי אליינ די מאמע אפ די הענט אירע פארוויגנ...
באנאכט האָט זי א לעצטנ בריוו צונויפגעשטעלט
אונ אָנגעשריבנ דעמ אדרעס — איינ וואָרט נאָר: רוסלאנד...
זאָל דורכלייענענ איר בריוו דער ווינט אינ פעלד,
דער בוימ אינ וועג — אונ וועמענ ס׳גלוסט זיכ...
צעריסנ איז אפ איר געווענ דאָס קלייד,
אינ שטרוי נעבנ דער קו האָט זיכ איר קלומעקל געוואלגערט, —
האָט זי דאָס שאלעכל פונ קאָפּ צונויפגעדרייט
אונ אינ דער שטאל זיכ אופגעהאנגענ אפ א באלקנ.

VII

פֿון דײַטשער קאַטאָרגע אַ גרוס די מאַמע וואָרט,
כאַלוימעס ביטערע זי צירעוועט און העפֿט שוין,
די אויגן קוקט זי אויס זיך טאָג און נאַכט,
אַן אײַנגעטונקטע פּען זיך דורכרײַסן וועט עפּשער?..
קיין גראָז פֿאַר איר ניט וואַקסט, קיין בוים פֿאַר איר ניט גרינט,
דער טויט אין ערד-שטיבל זיך קלאַפּט פֿון ווײַטע ערטער...
זי הערט זיך אײַן אין יעדן שאָרך פֿון ווינט:
אַ לעבעדיקער גרוס איז עפּשער דאָך באַשערט איר?!..
ניין, ניט דער בריוו, געשריבן פֿאַרן טויט, באַנאַכט,
און ניט דער טרויעריקער קלונג פֿון שקלאַפֿן-קייטן, —
די ערד די אָנגעשוואָלענע מיט טרערן און מיט צאַר,
נאָר זי אַליין קאָן אויסשרײַען דעם ווייטעק,
און אויך דער באַלקן פֿון דער טפּיסעדיקער שטאַל,
דער אײַנגעוועבטער אין געוועב פֿון שפּינען,
ווי אופֿגעהאַנגען אין דער פֿינצטער אַף אַ שאַל
האָט זיך די טאָכטער די געפֿאַנגענע פֿון אוקראַינע.

VIII

אירע פֿאַרשטאַרטע אויגן זעען ניט דעם טויט,
זי זעט איר היים און איר פֿאַרצוקטע יוגנט,
און ווי איבער די גרענעצן, פֿאַרשטעמפּלט טויב,
אַף קאַטאָרגע זיך שלעפּן טפּיסעדיקע צוגן.
איבערן האַלדז אין פּײַן, אין אומגליק און אין קויט,
גייען געפֿאַנגענע, געשפּאַנטע אין אַוווידאַס-פֿערעך.
ס'האָט פֿאַר אַ וועכטער נעבן זיי אָוועקגעשטעלט דעם טויט
די דריטע פֿאַראַזיטישע אימפּעריע.
ניין, ניט קיין בריוו, געשריבן מיט געשמידטער האַנט
אונטער דער סווישטשענדיקער בײַטש פֿון די פֿאַרדאַרבער, —
די ערד די אָנגעזויגענע מיט ווײ און שאַנד,
נאָר זי אַליין קאָן אויסשרײַען דעם צאָרן און די כאַרפּע...
מיט שטעכיק דראָט אַף די געפֿאַנגענע פֿון טאָג צו טאָג
שרײַבן די דײַטשע הענקער בריוו מעסלעסן גאָרע.
זיי קומען צו די מאַמעס צו די אָרעמע ניט אָן,
דער טויט צעטראָגט זיי, ווי אַ בריוונטרעגער, איבער קוואָרים.

25. א נאגאנ

I

אונ אינ דער אונטערערד האָט פּיבערדיק געברויזט,
דעם גזאר מיט מוט האָבנ פאַרורטיילטע געוויגנ:
„מ׳עט ניט פאַרשפּעטיקנ, כאַווײרים, צו דעם טויט״, —
געשפּריצט בא יעדערנ האָט סיגע פונ די אויגנ.
אינ לעצטע שמאַטעס אײַנגעהילט די הויט,
פונ ווידערשטאַנד די טריט געשטעלט די ערשטע קאָם נאָר.
„מ׳עט ניט פאַרשפּעטיקנ, כאַווײרים, צו דעם טויט״, —
געברענט בא אַלעמענ א פײַער האָט: נעקאָמע!
די שטומע בליקנ איינס דעם אַנדערנ פאַרטרויט,
דעם שטומענ וויי, ווי פלאַמ אינ אָדערנ פאַרטײַעט.
„מ׳עט ניט פאַרשפּעטיקנ, כאַווײרים, צו דעם טויט,
א טיר זיכ עפענענ מע קאָנ נאָכ צו דער פרײַהײַט״.
געטײלט דעם פּײַנ מ׳האָט, ווי דאָס לעצטע שטיקל ברויט,
מיט אים האָט יעדער ווי מיט וואָפנ זיכ געזעטיקט.
„מ׳עט ניט פאַרשפּעטיקנ, כאַווײרים, צו דעם טויט,
זאָל א געשפּרעכ מיט אים זיכ אָנהייבנ אינ געטאָ!״

II

אָפּ ארבעט גײענדיק, זיכ אומקערנד צוריק,
אַדורכ דעם טויער בא דער דראָטיקער פאַרצוימונג, —
געוועער געשמוגלט האָט דער לערער הירשל גליק,
געוועער געשמוגלט האָט די קונסט-מאָלערנ נוימי,
געוועער געשמוגלט האָט א נייטערנ געטרײַ,
געוועער געשמוגלט האָבנ קינדער באַם ארײַנגאַנג.
ניט מער ווי איינער איז אַדורכגעגאַנ פונ דרײַ,
די איבעריקע צוויי האָט מענ געהאַנגענ.
נאָר זיכ ניט אָפּגעשטעלט האָט קיינער פאַר קיינ שטראָף,
מ׳האָט אינ דער טיפ, ווו ס׳טוט די שײַנ ניט קיינ פאַרקער׳ווע,
עלעקטרע-לעמפּעלעכ געשטאָפּט מיט אופרײַס-שטאָף,
מיט פײַער אָנגעלאָדנ שאַכטעלעכ פונ קאָנסערוונ.
געגאַנ די טויט-שפּיל איז געפערלעכ אונ פאַרשײַט,
דעם לערערס קאָל האָט זיכ געקויקלט איבער ווײַטנ:
— אויב ס׳איז פאַרורטײלט דער ניט גלײַכ-אָפּ-גלײַכער שטרײַט,
וועט דאָכ דעם זיג דערנע׳נטערנ דאָס שטײַטנ!

III

און אין די דערפֿעלעך א האנדל איז געגאַן,
פֿון א בייז אויג פֿאַרבאָרגן און פֿאַרהוילן:
א כופֿע־פֿינגערל פֿון גאָלד פֿאַר א נאַגאַן,
און א פּאָר אויריינגלעך פֿון גאָלד פֿאַר א פּאָר קוילן!
פֿון אויטאָמאַט־געווער ווער ס׳טראָגט אדורך א דיסק,
און פֿון א קוילנוואַרפֿער ווער א טייל עס שמוגלט.
עס איז קיין שטער דעם מאַלכאַמאָוועס׳ שוואַרצער פּיסק,
דער טויט אַליין איז פֿאַר קיין אָפּהאַלט ניט געווונגן.
די סטאָליער־יונגען ניט געסטאָליערט האָבן מער,
און מער קיין ברויט האָבן די בעקערס ניט געבאַקן.
א יעדן שטיין מיט בלוט פֿאַרשפּראָכן אַף געווער,
און דער געפֿאַר געגאַנגען אַנטקעגן אומגעוואַקלט.
עס האָבן אָפּגעוואַרט אין אונטערערד די פֿרייַנט,
קיין אויג האָט קיינער בא די נעכט ניט צוגעמאַכט דאָרט;
ביז צו דעם מאָרגן־רויט געגאַנגען איז א שטרייַט:
ווי זאָלן פֿירן קעגן סוינע זיך די שלאַכטן?!..

IV

— מע מוז זיך אויסרייַסן פֿונדאַנען און אַרויס!
— ניין, ביז צולעצט זיך פֿייַניקן און שלאָגן! —
האָבן די מייַנונגען געגעבן זיך א שטויס,
באַפֿאַלן איינס דעם צווייטן ווי א האָגל.
— דאָ וועט מען אומקומען ביז איינעם אין געשלעג!
גענקאָמע נעמען וועט מען קאָנען אַף דער פֿרייַ נאָר! —
בא ווערמען אויגן האָבן פֿייַנלעך בלויז געפֿרעגט,
ווער מיט די אויגן האָט געפֿאָדערט און געטייַנעט.
און הירשל גליק האָט אָפּן באַס געטאָן א נעם,
עס איז זייַן שטים מיט שטאָל געוואָרן געקאָוועט:
— דאָ איז ניט מער, ווי פֿונדאָסנייַ — קידעש־האַשעם,
איך שענק אַוועק געראַמאַניע דעם קאָוועד! —
געלייגט זייַן קאָל האָט זיך אַף יעדערנס געמיט,
ווי ס׳לייגט אַף אייַזן אַף צעגליטן זיך א האַמער.
געשטאַנען נוימי׳ איז צעטומלט אין דער מיט,
דעם הייסן בליק אין אים אַרייַנגעקלאַמערט...

V

ער האָט באצויבערט יעדן איינעם מיט זײַן שטים,
א יעדן איינציקן אפּ דורך אדורכגעדרונגען.
און נוימי האָט געקוקט אזוי אפּ אים,
ווי יעדן קלאנג וואָלט זי א דאָרשטיקע געטרונקען,
און א פארשפּראָכענע געשאָקלט מיטן קאָפּ,
און א פארשפּראָכענע געפינטלט מיט די אויגן.
איר דוכט, ער רײַסט זי פון דער געטאָ ערגעץ אָפּ,
ווי ער וואָלט ערגעץ אין דער הייך מיט איר געפלויגן,
און ניט געשפּירט, צי עמעץ נאָך איז דאָרט פאראן,
מיט א פארטײַעטקײַט א הייליקער געהערט אים,
אָט מאכט זי נאָ׳נט צו אים אן אומויכטיקן שפּאן,
אָט מאכט זי נאָך איינעם, א דריטן און א פערטן...
ער האָט די האנט פאָרויס פון זיך געטאָן א וואָרף,
אין גאנצן וווּקס דערלאנגט האָט ער א שטעל זיך:
— ניטאָ א קראפט אזא, ניטאָ אזא מין וואָרט,
וואָס זאָל אונדז צווינגען אויסשטרעקן די העלדזער!

VI

עס האָט געדוכט, אז פון די אויגן זײַנע לײַכט,
אז דורך דער הויט זײַנער זיך שפּארן דורך די ביינער:
— זאָל זיי ניט אָנקומען די סימכע אזוי לײַכט!
אין גרוב זיי מיטשלעפּן מיט זיך זאָל יעדער איינער!
דאָ מיט געווער זײַנען מיר אויך ניט מער ווי שאָף,
דאָ שלאָגט זיך יאָ, דאָ שלאָגט זיך ניט, צי פרי׳ר צי שפּעטער
דערווארט אונדז אלעמען איין צוגעגרייטער סאָף
אונטער די העפקערדיקע כורוועס פון דער געטאָ!
מיר זײַנען ווייניק, ווען מיר ליגן דאָ פארשפּארט,
און אָן א צאָל — ארויסגעריסענע פונדאנען!
דאָרט יעדער איינציקער קאָן אויפנעמען א שלאכט,
דאָרט יעדער וואלגער־שטיין — געווער פאר פארטיזאנער! —
מע האָט אים אויסגעהערט — היסלײַוועסדיק-פארטײַ׳ט.
האשאָרעס גרויזאמע און קלאָרע און פארהילטע.
געײַלט די צײַט האָט זיך, געפאָדערט האָט די צײַט:
באשלוסן אָנעמען — אנטשיידן און ענדגילטיק.

26. זי איז א פאסטעכל

I

דער אָוונט מיטאמאָל באפאלט,
די נאכט גיט אומזיכטיק א קלעטער.
געפירט א מיידעלע צום וואלד
א בינטל ייִדן האָט פון געטאָ.
ס׳האָט קיינער זיך פון זיי געריכט
צו זען נאָך ווען-עס-איז דעם הימל.
אראָפּגעשריבן צום פארניכט
און אויסגעשטעלט אין דער רעשימע,
מיט לעצטן האָב, מיט לעצטן גוטס
געזעגנט שטיל ווי מיט דער וועלט זיך,
אָן קיינעמס טרייסט, אָן קיינעמס שוץ,
ווי טויבן אויסגעשטרעקט די העלדזער...
פארצערט ס׳געזיכט איז ביז צום ביין,
און ניט קיין וויין, און ניט קיין בעט טאָן.
אצינד געפירט צום וואלד אליין
האָט זיי א מיידעלע פון געטאָ.

II

א שילערן פון זעקסטן קלאס.
א פאסטעך-טאָרבעלע אפּ אקסל.
זי איז אין וואלד שוין ניט קיין גאסט,
ווי זי אין וואלד וואָלט אויסגעוואקסן.
זי ווייסט דעם וועג אהין און צ׳ריק
און אויך די פּריַיִז זי ווייסט פון בלאָנדזשען.
געשיקט האָט זי איר לערער גליק,
און זי אין וואלד האָט מען געקאָנט שוין,
אפּ איר אין וואלד האָט מען געוואָרט
דורך אלע סטעזשקעלעך געהיימע,
סימאָנים האָט זי זיך געמאכט
אפּ די בייַווּעגעדיקעביימער...
צוערשט איז זי געגאן אליין,
וווּהין — איז איר אַן אונטערשייד דען?
געשטיקט האָט גליק אין זיך געוויין
צום ערשטן מאָל באם זיך צעשיידן...

III

„דו ביסט א פאסטעכל! דו טרײַבסט א ציג!
און פאשע זוכסט אינ וועג איר, ביילקע!“... —
אזוי האָט זי געלערנט גליק,
פארקניפנדיק איר די פאטשיילקע...
„דו ביסט ניט ווײַט דאָ... פונ א דאָרפ..
דו טרײַבסט די ציג אהיימ איצט, ביילקע“, —
האָט גליק געציילט איר יעדער וואָרט,
זי זאָל עס גרינטלעכ פארגעדענקענ...
ער האָט מיט איר אמאָל אינ שול
אזוי געלערנט כיבער, קייפל...
אצינד האָט ער ווי דורכ א שולד
איר נאָכגעקוקט מיט פײַנ אזויפיל:
„צי זעט ער זי אצינד צולעצט —
האָט די כאראָטע אימ געביסנ, —
ווער ווייסט, ווו ס׳איז פארשפרייט די נעצ
אפ אירע וואנדערדיקע פיכלעכ?..“

IV

געבלאָנדזשעט ביילקע האָט א נאכט,
קיינ אויגנבליק ניט אָפגערוט זיכ.
און אומגעריכט און אומדערוווארט
א דײַטש איז אויסגעוואקסנ פלוצעמ.
און זיכ צו איר געטאָנ א צי,
זי גלײַכ א פרעג געגעבנ האכטיק:
— א ייִד? — אָ, גאָט באהיט! א ציג!
— א רוס? — איר זעט דאָכ, האר, א פאכטעכ! —
דערלאנגט האָט ער די ציג א שטויס
און זיכ אפ ביילקענ אָנגעוואָלקנט:
— זעצ זיכ אוועק און מעלק זי אויס! —
איז זיכ געזעצט און אויסגעמאָלקנ.
זיכ אָנגעזשליאָקעט האָט דער דײַטש,
דעמ וועג אינ דאָרפ געגנובענ פרעגנ.
און ביילקע האָט געניי פארטײַטשט
צו זיכ אינ דאָרפ ארײַנ דעמ וועג אימ...

V

זי גײט איצט גראַדע אויכ אהינ,
צהײמ די ציג זי טרײַבט אצינדער...
זיכ אָפּגעדעקט האָט אינ באגינ
פונ זײַט באמ וועג אנ אלטער צווינטער...
— נאָכ ווײַס פונדראַנענ איז צומ דאָרף? —
האָט זיכ דער דײַטש געטאָנ א בײזער.
— עס זעט דער האר דאָס וועלדל דאָרט,
אינ רעכטס א ביסעלע א דרײ זיכ...
— אונ קאַטשקעס זײַנענ דאָרט פאַראַנ? —
האָט ער זיכ רוגזעדיק דערקונדיקט.
— אפּ יעדנ טראָט, אפּ יעדנ שפּאַנ, —
געענטפערט בײלקע האָט אימ כונכער.
— אונ געגדז? — האָט ער זיכ ניט בארוט,
דעמ זאַק פארווארפנד ווי א טאָגע.
— פאַראַנ! ווו נאָר א שפּײַ מע טוט,
קײנ דורכגאַנג איז פונ זײ ניטאָ גאָר!

VI

— איז אײַל זיכ, פאַטטעכ!.. אײַל זיכ... ווארט...
א ביסל ס׳איז צו ווײַט פונדראַנענ... —
אפּ בײלקענ מ׳האָט באמ וואלד געווארט,
אונ וואָס זי זאַמט זיכ — ניט פארשטאַנענ...
געגאַנ באַגעגענענ מ׳איז זי
נאָכ אײדער ס׳איז געוואָרנ ליכטיק,
אונ בײלקע האָט געפירט די ציג,
אונ בײלקע האָט דעמ דײַטש געפירט דאָרט,
אונ ניט געוווּסט, צי ס׳איז איר סאָפ,
אונ ניט געוווּסט, צי ס׳איז איר אָנהײב...
געזונקענ האָט די ווײַט אינ שלאָפ,
געזונקענ האָט אינ שרעק איר פּאָנעמ:
— דאָס דאָרף איז, האַרעלע, שוינ באלד,
פאַראַנענ קאַטשקעס, געגדז פאַראַנענ... —
אונ בײלקע האָט געבראַכט אינ וואלד
א „קונד“ אפּ געגדז די פאַרטיזאַנער.

VII

באגריסט איך וואלד מ׳האָט בײלקעך דאָך,
געמאַכט איך וואלד מ׳האָט איר א וואָרע;
לעקאָווער איר — א פאַרטיזאַנ
א שפּײַטערל האָט גלײַך צעוואַרעמט.
און ׳בײלקע האָט געגלעט די ציג,
געליבט איך טאָג אירע געטראַנקען,
און אלץ געטײַט אפ איר: — ס׳איז זי,
נאָר איר אלײן כ׳האָב צו פאַרדאַנקען!
...ער זשליאָקעט מילך, און איך — איך קלער,
אז צײַט אפ קלערן איז איצט ווינציק...
מ׳עט פּרוּוון פירן אים אהער,
ביז ער וועט פירן מיך אהינצו...
א קוק געגעבן אפ דער ציג,
און זי אפ מיר: ס׳איז ווי אונדז ביידן!..
און ער גיט יעדער ווײַל א היק:
צי זײַנען קאַטשקעס אים פאַרגרייט דאָ?

VIII

אצינד איז זי געגאַנגען פעסט,
מיט זיכערקײַט האָט זי געשפּאַנט דאָ.
עס שלאָפן פייגל אין די נעסט,
ווען בײלקע פירט איר „קאָנטראַבאַנדע”...
זי ווייסט, ווי דורכגײן דאַרף מען שטיל,
זיך ניט קײן דיר טאָן, ווי פאַרשפּראָכן —
אויב ערגעץ גיט א הונט א ביל,
אויב ס׳גיט א פויגל ווו א פּאָכע...
עס האָט באַשטימט שוין פּריק א פּרײַז
פאַר בײלקעס קאָפּ ארום אין געגנט,
אויב עמעץ גיט אפ איר א ווײַז, —
נאָר קײנער האָט זי ניט באַגעגנט.
ארומרינגלען האָט פּריק באַפעלט
דעם גאַנצן וואלד פון אלע זײַטן.
נאָר דאָ אן אויסשפּירער אים פעלט,
און דאָ רינט אויס בא אים א רײַטער.

IX

געשפּרייט האָט זיך צום וואַלד אַ וועג
דורך דראָט־פאַרצוימונגען און גריבער.
ווער ס'האָט געקײַלט — דער איז אַוועק,
ווער ס'האָט געהײַעט — איז פאַרבליבן.
דאָרט בלאָנדזשעט ביילקע אין באַגין,
וועג מיט געפאַר פאַרקלעמט דער ראַנד איז.
אַ פּאַסטעך־טאָרבעלע — אַהין,
צוריק — אין פויערישע טראַנטעס.
ס'כאַפּט אָן אין איר זיך גרויס און קליין,
ווי אין אַ שטרוי באַם זונק איניינעם.
פון קינדער טראָגט זיך אַ געוויין,
אַ קלאָלע רײַסט זיך פון די זקנים:
— איז אויף דער וועלט דען דאָ אַ גאָט?
צי איז ניט ווײ־און־ווינד דער וועלט דען?
די כײַע איז אַרײַן אין שטאָט,
און מענטשן לויפן אין די וועלדער!..

X

און נאָך אין וועג, אין מויל באַם טויט,
איז אַ געאַמפּער שוין אַנטשטאַנען —
זיי וועלן דאָרטן באַקן ברויט
און נייען שיך פאַר פּאַרטיזאַנער,
און בעטן גאָט פאַר זייער שווערד,
און כראָגן אַלץ פאַר זיי אַהינצו...
וואָס איז באַשערט — דאָס איז באַוואַרט,
ס'וועט זײ אַ היים דער וואַלד אַצינד זײַן...
און ביילקע האָט אין האַרץ געקלערט
דעם לערער הירשל גליק צו בעטן —
אַ ביקס איר מיטגעבן אַהער
און מער ניט רופן זי אין געטאָ...
האָט זי דען, גייענדיק צוריק,
געקאָנט זיך פאָרשטעלן און וויסן,
אַז אויך דעם לערער הירשל גליק
האָט פריק איצט אָפּגעפירט דערשיסן?!..

27. אַן עפּל

I

די לאַטע פֿון דער ברוסט אַראָפּגעפּליקט,
אַראָפּגעפּליקט די לאַטע פֿון דער פּלייצע,
האָט דורך דער דראָט-פֿאַרצוימונג הירשל גליק
אין שטאָט אַדורכגעשמוגלט שטילערהייט זיך —
באַגעגענען זיך מיט אַ כאַוער פֿון פֿאַרטקאָם,
וואָס אָנגעפֿירט מיטן געהיימען שטאַב האָט.
מיט טריט זיך צוגערירט ער צום פּאַנעל האָט קאָם,
ווי אין דער פֿינצטער ער געגאַן פֿון שטאַפּל וואָלט צו שטאַפּל.
ס'האָט אַזוי מאָדנע אָפּגעגלאַנצט דער טראָטואַר,
ווי עפּעס-וואָס פֿון אים וואָלט ער פֿאַרטײַעט;
אים האָט געדוכט, אַז ס'גאַנוועט זיך פֿון אומעטום געפֿאַר
אַף זײַן פֿאַרוואָרטײַלטער, געבאָרגטער פֿרײַהײַט.
ער האָט אַ יעדער ווײַל זיך אומגעקוקט צעשטרײַט,
און שיר אַליין ניט אופֿגעוועקט צו זיך פֿאַרדאַכטונג.
דאָך איז ער אָנגעקומען פּינקטלעך צו דער צײַט
אַפֿן באַשטימטן פּלאַץ, און מ'האָט אָפּגעוואַרט אים.

II

אַראָפּגערוקט די קעפּקע אַפֿן קאַרק
און מיט אַ רימען אָנגעגורט די מאַרינאַרקע,
אַרומגעדרייט אין שטוב האָט זיך דער סעקרעטאַר;
באַוועגונגען געמאָסטענע און קאַרגע,
ווי ער וואָלט זיך אַליין גאָר ניט פֿאַרטרויט
אַן איבעריקן קוק אַפֿן געקומענעם פֿון געטאָ.
נאָר אויסגעוואַקסן אַפֿן טיש איז אַ שטיק ברויט
און ווי צום ברויט געפּרוווט דער באָכער האָט אַ רעד טאָן:
— נו, גליק, די געטאָ אַלץ נאָך דיסקוטירט?
און פֿריק מאַכט אַלע וואָך אַ נײַע אַקציע? —
אַ לאָז געטאָן האָט. ער זיך צו דער טיר,
איבעראַנײַס פֿאַרקײַטלט און פֿאַרהאַקט זי...
ער איז אַהער אַראָפּגעשיקט געווען —
פֿאַרשטעלט פֿאַר אַ געליטענעם באַלגופֿל,
וואָס קלוימערשט האָפֿט פֿונסנײַ צעפֿירן זיך די הענט,
דאָס מאַזל באַ די דײַטשן פֿונדאָסנײַ צו פּרוּוון...

III

באוויזן ארבעטן ער האָט שוין בײַ דער באַן
און כּיין בײַ אַלעמען געפֿינען אין די אויגן,
און אויך געפֿינען — ווּו ס'איז נאָר פֿאַראַן —
אַזויגנס, וואָס קאָן צונוץ קומען און קאָן אים טויגן...
דערנאָך איז ער אַוועק אין בראָווערײַ,
בײַ די מאַשינעס זיך געייסעקט און געפּאָרעט,
און אומעטום מיט קענטשאַפֿט און געטרײַ —
קיין איינעם ניט געהאַט ער צו דער פֿאָר האָט!
ער האָט אין צוטרוי און אין כּיין
זיך אײַנגעקויפֿט בײַ די געוועלטיקער די נײַע.
ווּו אַן אַוואַריע — איז ער אַליין,
און אויפֿגעשטעלט סע ווערט קעהערעפּ־אײַין...
ביז פֿריק אַליין האָט אָפּגעשאַצט זײַן ווערט
אָט ארבעט שוין בײַ אים אין הויף פֿון פֿרי ביז שפּעט ער.
פֿון דאָרט האָט ער געשלעפּט געווער,
סײַ פֿאַר דעם וואַלד סײַ פֿאַר דער געטאָ.

IV

ער אַ מעכאַניקער געווען איז פֿון באַרוף,
אַ העלפֿט פֿון טאָג אויף אײַנריכטונג געפּאַטערט.
אונטער דער נאָז בײַ פֿריקן נעמט ער מאָסקווע אויף
דורך אייגנהענטיק קאָנסטרויִרטן אַפּאַראַטל.
ניט נאָר ער הערט דורך דעם פֿינ לאַנד דאָס קאָל,
אים דוכט, ער זעט, ווי עס באַוועגט דאָס גאַנצע לאַנד זיך
מיט זײַנע גיבערישע אייוורים אָן אַ צאָל
און מיט די ציינ רײַסט עס פֿאַנאַנדער אַפֿן פֿײַנט דעם פּאַנצער.
אַ יעדער שאָרך כאַזערט ער נאָכאַמאָל מיט פֿאָרכט
און זאָגט אים נאָך פֿאַרטײַעט, אָן אַן אָטעם;
נאָך יעדן ריר און פֿאַרוע ער פֿאָלגט,
אָט גיט עפּעס אַ מונטער און אַ בראָט אים:
צי איז ער דאָ, אין אונטערערד פֿאַרשפּאַרט,
צי איז ער דאָרט, פֿונוואַנען די יעדיִעס שטראָמען.
ס'איז יעדער אָדער בײַ אים אָנגעשטרענגט און וואַך,
ס'נעמט יעדער אָדער בײַ אים אויף דאָס קאָל פֿון דער מילכאָמע...

V

ער טרינקט זיך אָן מיט יעדער וואָרט,
און יעדער וואָרט געהיים אונטער א שלאָס פארשליסט ער,
און ס'טריפט אין הארצן די באַלעבנדיקע וואָר
מיט אזא אומזיכטיקן כוואַליקן געפליסטער.
און פון דער אונטערערד ער לאָזט א שפרונג,
וואָס טראָגט פאנאנדער זיך און זיך צעקלעטערט,
צווישן די קריגס-געפאנגענע ער שפּאַרט אדורך,
און נידערט מיט א טרייסט אראָפּ אין געטאָ, —
און סטאַלינס רעדעס ווערן אַלעמען באקאנט,
פון סטאַלינס רוף דאָס הארץ בא יעדן זיך צעבליט דאָרט,
אז אויך צו זיי ווי א געבאָט באלאנגט
די ווענדונג: „פריַינט מיַינע און ברידער!“...
אז מאָסקווע ניט פארגעסט קיין אויגנבליק אין זיי,
אָט דאָ דערהערן זיי פון הארץ אירן דעם צאפּל,
און ס'וועקט א האָפענונג זיך אוף אין זייער ווײ:
„א טויט די דיַיטשישע פארכאפּער!“

VI

אנומלטן האָט פּריק באפעלט אריַין אין שטוב
דעם רוסלענדישן קנעכט און זיך גענומען מיט אים שפּילן:
— ווי רופט מען דיך, גענעדיקער? — מע רופט מיך דוב!
— דיַין נאָמען, הארציקער? — מיַין נאָמען איז וואסילי! —
עס טראָגט אן אָרדינאַר אריַין פון אָנגערויבטער שפּיַיז,
עס קומען זיך צונויפן זיגריַיכע קאָלעגן,
און איינס דעם צווייטן אָפּ וואסילין וויַיזט,
וואסילי שטייט, גליַיך ווי א נאַקעטער אונטער א רעגן...
עס פּילן אָן די קופּלס זיך מיט ביר,
די פלעשער לאָזן איינע אָפּ די צווייטע זיך א פאַל טאָן:
— פונוואַנען שטאמסטו, בער, — פרעגט פּריק אים, — פון סיביר?
— יאָ, פון סיביר! — ענטפערט וואסילי שטיל און איַינגעהאלטן.
עס טרייסלט פּריק זיך פון געגוס,
די שנאפּס-קאָלעגן קיַיכן פאַר געלעכטער:
— פיליַיכט פארלאנגסטו איבערגעבן, בער, א גרוס, —
הייבט פּריק דעם קופּל אוף, — אין יענע ערטער?

VII

און עס צעקײַקלט א געלעכטער זיך איבעראנײַס,
די לויזע האָר איבער די נעזער זיך צעפֿליורען:
— מיר וועלן דאָרט איינגיכן זײַן! — פֿארײַסט
א פּוס קעגן וואסילי דוב דער זאָגדערפֿיורער.
געשטאנען איז וואסילי, אָפּגעלאָזט די הענט,
קיין פֿינטל מיט אן אויג, א כמאריקער, א בלאסער...
— ס'איז דאָרטן קאלט, וואסילי, סאקראמענט?!
און בערן גייען דאָרטן אום איבער די גאסן?!
גיב נאָר א קוק, ווען וועלן מיר... —
האָט איינגעטונקען פֿריק אין פּילון-שוים די ליפּן.
— זאָפּאָרט, זאָפּאָרט, — האָט איינער אופֿגעכאפּט, — סיביר,
סיביר... ס'איז אלץ פֿארצייכנט און פֿארשריבן! —
געוויגט האָט זיך אין שטוב א ציגארעטן-רויך,
די פֿלעשער ביר גענומען אפֿן טיש האָבן זיך וואקלען,
און פֿריק האָט מיטן קופּל שוים, פֿארהויבן אין דער הייך,
געריסן האסטיק זיך, ווי אין אטאקע:

VIII

— וואָס קאָסט א בערן-פּעלץ, וואסילי, אין סיביר?
— צו וואָס סיביר? — איבערגעשלאָגן האָט א צווייטער, —
מיר וועלן, פֿריק, אין מאָסקווע זײַן דאָך פֿריִ'ר
ווי ס'וועט דער ערשטער שניי דאָרטן א גיי טאָן!
— גיב נאָר א קוק, אפֿ ווען באשטימט איז דער פּאראד?
— זאָפּאָרט, זאָפּאָרט, — גיט ער א קוויק זיך מיט זײַן געמבע
און לייענט פֿון נאָטיץ-ביכל: — דער פֿיורער האָט פֿארשפּראָכן אקוראט
„אום צוועלפֿ אור דעם זיבעטן נאָוועמבער!”
פֿארגרייט איז דאָרטן סויבל, טכויר און פֿיי,
דעם וועג מיט זיי וועט קלעקן אויסבעטן ביזדאנען! —
און מיט די אקסל גיט וואסילי טרויעריק א דריי,
ווי ער די פּרײַז וואָלט פֿון א בערן-פּעלץ געפּרווּוט דערמאנען:
ס'קאָסט גאָרניט פֿאר אזא, וואָס כאפּן קאָן א בער,
דערצו אראָפּצִיִען די פֿעל, אויב ס'איז ניט שווער אים...
נאָר אויב דער בער כאפּט אים, איז דער
באצאָלט פֿאר אזא פּעלץ די פֿעל די אייגענע... ניט מערער!..

IX

אצינד האָט ער זיך צוגעהערט צו יעדן שאָרך,
געקוקט, ווי הירשל גליק דאָס שטיקל ברויט דערקייַעט.
עס איז געווען א שטילע ערעוו-אָוונטיקע שאָ,
דעם גאסט זייַנעם באטראכט אצינדערט ער פונסנייַ האָט.
ער גאָר די געטאָ האָט געזען איצט אין זייַן בליק,
און אזא דאָרשט — אין די פארשמייַטע ווינקלען פון זייַן שטערן;
האָט ער די האנט ארופגעלייגט אפ זייַנע אקסלען: — גליק! —
און אים א ווונק געטאָן, ער זאָל אים בעסער הערן:
באַ די טאליאָנים אָנגעשמעקט האָט ער,
אז צום פארניכט איז פארטיק פונדאָסנייַ א צעטל...
אין נייטיק גלייַך אין וואלד ארויספירן וואָס מער
און אויך אליין פארלאָזן גלייַך די געטאָ...
ער האָט אים מיטגעגעבן אלץ, וואָס ס'איז געווען פארגרייט,
אים אויסגעמאָלט צום וואלד נאָך ניט באַוואוסטע וועגן
און בלויז אזוי נאָר מיטן בליק, אָן קיינע רייד,
מיט אים זיך באַ דער שוועל געזעגנט...

X

געשפאנט צוריק אין געטאָ אייַלנדיק האָט גליק,
זיך ניט געגלייבט, צי וועט ער נאָך אהין די פיס דערשלעפן,
און אומגעריכט האָט אפן ווען אים אָפגעגליקט
דאָרט באַ א פויער אייַנהאנדלען אן עפל.
אן עפל מיט א רויטער באַק געטאָן פונוויַיטן האָט א ברען,
אין רייכעס זיסע, ווי אין הייַטעלעך, אן אייַנגעהילטער.
ס'האָט הירשל גליק שוין לאנג קיין עפל ניט געזען,
דעם טאם פון גלאט א גלעט טאָן האָט ווי קיינמאָל ניט געפילט ער,
ער האָט געשפירט, ווי ס'שפארט פון דעם אי זאפט אי ליכט,
ס'האָט פאר די אויגן אלץ גענומען זיך אים מישן,
דאָס לייַב זייַנס האָט דער עפל דורכן טאש באַרירט
מיט אזא ווינטלדיקן קעלטעלע א פרישן...
ער האָט א טאפּ געטאָן אים אלע ווייַל,
פונקט ווי דעם שאבעס-אויבס אמאָל, ווען ער א קינד געווען איז,
און ניט פארהאלטן זיך און זיך געאייַלט
צו זייַן באַשערטער טרויעריקער גרענעץ...

XI

ס'א גוטער סימען!.. ביילקע וועט זיך אומקערן פון וואלד,
און זײַן געשוואָלענע, זײַן קראנקע מאמע...
און נוימי!.. נוימי... — גיט זײַן הארץ זיך א פארהאלט,
ער וועט זיי אלע דאָרטן אופקלײַבן צוזאמען,
ער וועט פאנאנדערטיילן אים אַף גלײַכע ריפטלעך פיר,
ווי קינדווײַז אין דער היים מע פלעגט אמאָל צעטיילן;
ס'איז אַנ:י גוט אין טאש אים יעדער ווײַלע טאָן א ריר,
און אזוי ביטער איז די געסלעך ביז דער געטאָ צײלן!..
און מיטאמאָל איז אויסגעוואקסן די געפאר,
ס'האָט פון א פענדעלע א האקנקרייץ געטאָן א פלאטער:
— ווי וואגסטו, הינט, פארברודיקן דעם טראָטואר?
וווּ איז, פארפלוכטער הונט, דײַן לאטע? —
אראָפּגעשפרונגען פריק איז פון וועלאָסיפּעד,
אַף הירשל גליק געלאָזט זיך ווי א נעפל.
ס'האָט מיט צעיושעטקײַט געטאָן פון אים א רעד,
ווען אונטערוואכנדיק האָט ער בא גליקן אָנגעטאפּט אן עפּל.

XII

א שוים האָט פון זײַן אָנגעצויגן מויל געטאָן א שפּאר.
דאָך האָט ער, לאכנדיק מיט גאל מיט גרינער,
אראָפּגעשטויסן הירשל גליק פון טראָטואר,
זיך אין דער גאנצער לענג געטאָן א צי נאָך:
— באם יודן אין דער טאָרבע — פרוכט?
באם יודן אין דעם וואנצן-מאָגן אפּפעל?
ס'איז ווידקלעך זאָ צי דאָס אים בלויז זיך דוכט? —
און אים א שמײַס געטאָן און אויסגעכריפּעט: — כאפּן! —
געלעגן איז דער עפּל אַפן ברוק,
בא פריקן האָבן אויגן זיך צעברענט מיט צונטער;
געיאָגט האָט ער פון גליקן זיי צום עפּל מיט א צוק:
— הייב אוף! שלײַדער אראָפּ! הייב אוף! שלײַדער ארונטער!
ווידעראנאנד — הייב אוף! ווידעראנאנד — שלײַדער אראָפּ!
אין דעם פארדאמטן איינגעווייד פון יודן — אפּפעל? —
און מיט דעם גומי שמײַסנדיק אין פּאָנעם און אין קאָפּ,
האָט גליקן פריק אליין פארקאָנוואָירט צו דער געסטאפּאָ.

28. כאַלוימעס

I

כאַלוימעס כאָלעמען זיך נוימינ אַלע נאַכט.
זי כאַפּט זיך אויף. קיין אויג פֿאַרמאַכט זי שוין ניט ביז באַגינען.
אַפֿן געלעגער דרייט זי זיך אין אַנגסט און טראַכט,
און ס'קומט איר אַלעמאָל דער פֿאָטער אַפֿן זינען.
צי ווײַל דער ערשטער אויפֿשטיין פֿלעגט ער אין דער היים
און דורכגיין אַלע צימערן מיט טריט מיט שטילע,
אַ קוק געבן אַף קינדער לויט דער ריי,
עפּשער האָט וועַר זיך אָפּגעדעקט... מע זאָל זיך ניט פֿאַרקילן...
צי ווײַל די גאַנצע שטוב מיט זײַנע כפילעס פֿלעגט
זיך אָנפֿילן ווי פֿון אַ זיסן פֿאַסטעכדיקן האָרן,
און ס'האָט געדוכט, מע פֿאָרט אַזאַ מין ווײַטן וועג
אין אַ פֿאַרדעקטער בויד און ס'איז פֿאַראַן אַזויפֿיל נאָך צו פֿאָרן...
צי ווײַל דאָס האָט זיך אויך איר בלויז אַמאָל געדאַכט
און העפּקער ליגט דאָס אַלץ — געלעסטערט און צעטראָגן, —
איז מיט אַזעלכע שטילע טריט אַ יעדע נאַכט
צו כאָלעם קומט צו גיין צו איר דער פֿאָטער...

II

זי ווייסט נאָך ביז אַצינדערט ניט, וואָס איז געשען מיט אים
פֿון יענער נאַכט, פֿון זינט ער נעלעם איז געוואָרן,
נאָר אויסדריקלעך זי הערט פֿון ערגעץ ווײַט זײַן שטים,
ווי אין קאַיאָר — אַ זיסן פֿאַסטעכדיקן האָרן.
עס וואַרט שוין דער באַגינען אַפֿן גאַס,
אין כמאַרעס אײַנגעוויקלט אין געדיכטע,
און נוימי קוקט אין כאָלעם אַף איר גאַסט,
זי כאַפּט זיך אויף און קאָן זיך ניט קיין ריר טאָן...
פֿון קייווער כאַפּט מען, פֿאַר געווים, זיך אַזוי אויף, —
גיט נוימי, טראַכטנדיק, אַליין זיך אַ צעטאָרע,
זי וואָלט צו עמעצן געטאָן אַ רוף,
נאָר אַלע ליגן דאָ אין געטאָ, ווי אין קוואָרים.
די נאַכט זיך גאַנוועט, טײַענדיק, פֿונעם באַראַק אַרויס,
די שאָטנס קערן זיך אין זייער אומזיכטיקער רו אום,
דאָך זעען די באַנאַכטיקע כאַלוימעס נוימינ אויס
צו זײַן אַ פֿאָרזעצונג פֿון די באַטאָגיקע אינוים...

איך כאַלעמט זיך, אַז דורכגעגאַנגען האָט זי זיך צום טײַך,
זי קוקט פֿון ברעג אין זײַנע טיפֿן די געהיימע;
דער הימל שפּיגלט אומשולדיק אין אים זיך, גלײַך
ווי ער וואָלט קיינמאָל ניט געזען דעם העפֿקער און די איימע...
ווי ס'וואָלט נאָך אַלץ געווען דער ערשטער אינדערפֿרי,
ווען ס'האָט צום ערשטן מאָל זיך ליכטיקייט צעגאָסן,
און ס'גיט אַ ווינטעלע צום ערשטן מאָל דאָס גראָז אַ ריר,
און ס'צייכ'נען ערשט זיך אָן פֿון דער נאַטור די מאָסן,
און סאָדערן זיך פֿאַר דעם מענטשן אויס אויף דר'ערד,
און לאָזן אים מיט פֿייגלשן געצוויטשער הערן,
אַז אַלץ איז דאָ פֿאַר אים, אַז אַלץ דאָ אים געהערט
און אַלעמען ער האָט דאָס גליק דאָ צו געהערן...
און ס'גיבן זיך פֿון אַלץ דאָס ערשטע מאָל די שאָטנס אַ באַוועג
און שטײַגן איבער יעדנס מאָס, אויף ווײַט צעצויגן,
און זי אַליין זיצט אַ פֿאַרגאַפֿטע אויפֿן ברעג.
ווי אופֿגעעפֿנט וואָלטן זיך בײַ איר צום ערשטן מאָל די אויגן...

IV

אָט פֿירט מען זי, אַ קינד, אין וועגעלע אַדורך
אונטער אַראָפּגעלאָזענער בלאַקיטנער שטאָרע,
און פֿון די ביימער זי באַגלייט אַ ווינטשנדיקער שפּרוך:
„זאָל איר ניט שוילעט זײַן קיין אײַנע-האָרע"...
אָט גייט זי פֿון דער שול אַהיים דאָס ערשטע מאָל,
און ס'גייט פֿאָרויס אַ פֿויגלשער געפֿילדער ווי אַ הימן.
די רויטע פֿאַווערלעך זיך ווינטלען בלומיק אָן אַ צאָל,
און אַזוי נאָ'נט די ערד, און אַזוי הויך דער הימל!..
אָט שפּילט זי אויף אַ שיפּעלע זיך זאַלבעצווייט,
און ס'רוימט איר עפּעס אײַן דער פֿליעסק פֿון רודערס אויפֿן וואַסער,
נאָר גאָרניט זי באַנעמט, און גאָרניט זי פֿאַרשטייט,
זי שפּיגלט זיך אין טײַך — אַזאַ פֿאַרטרוימטע און אַ בלאַסע.
וואָס נאָך? רײַסט זיך מיט אימפּעט אויס פֿון איר די פֿרײַ
און לאָזט אַ ליידיקע זי איבער, אויסגעצויגן,
ס'בלײַבט בלויז אַן אויסגעהוילט, פֿאַרפֿײַניקט לײַב
מיט גרויסע, מיט דערשראָקענע, מיט אומעטיקע אויגן...

V

און ווי א וואָלקנדל דערפילט זי מיטאמאָל זיך לײַכט,
כאָטש הייב זיך אוף, לאָז אין דער הייך זיך שוועבן,
און שפיגל זיך אין די געהיימע טיפן פונעם טײַך,
ווו ס׳שלאָפט דאָס אָפגעכאָלעמטע ניט־היגע לעבן...
זי וואָלט עס שטיל אזוי געטאָן א וועק,
סע זאָל זיך אופכאפן, בלויז עפעס פרעגן;
עס ליגט, איבערגעקערט די אויגן אפן דעק,
ווי לעם איר וויגל אפן פאָל איר ליאלקע א־ז געלעגן...
זי וואָלט עס אפ א ווײַל גענומען אפ די הענט,
זי וואָלט עס א צעטאָרע פונעם שלאָף געגעבן:
אָ, וואָס אזוינס געשען איז מיט דיר, וועלט,
און וואָס אזוינס איז מיט דיר פאָרגעקומען, לעבן?..
באָר ערגעץ יאָגט מען זיך נאָך איר דאָ, ווײַ און ווינד,
דעם וועג פארלויפט מען דאָ מיט נעצן און מיט צאמען...
צי כאָלעמט זיך עס איר אצינד,
צי ס׳האָט זיך איר געכאָלעמט דאמאָלט?..

VI

עס וויגט דער טײַך זיך שלעפערדיק-פארטראכט,
ווי ס׳פלעגט איר וויגל וויגן זיך אין אלקערל אין שמאָלן,
ווען אופגעכאפט זי האָט אמאָל זיך בא דער נאכט,
דערשראָקן פון א בייזן כאָלעם...
ווען צוגעוויגט האָט זי דער טאטע מיטן פוס
פון שלאָף א קרעכצנדיקער, טאפנדיק די פינצטער,
און האָט דערנאָך א גאנצע נאכט געהוסט,
און ס׳איז די נאכט די גאנצע אים געווען שוין ווינציק.
נאָר זינגענדיק איז ער די לאָדן אופשפארן אראָפ,
דאָס ליכט הארכאָוועדיק ארײַנלאָזן אין צימער,
גלײַך ווי די ערשטע פאָטערלעכע גאָב,
האָט ער צו פענצטער צוגעלייגט דעם הימל,
און איז אוועק מיט אופגעלייגטקײַט פון א ווינט,
א קוש געגעבן יעדערן, זיך צוגעזאָגט ניט זאמען...
צי כאָלעמט זיך עס איר אצינד,
צי ס׳האָט זיך איר געכאָלעמט דאמאָלט?..

VII

געלאָזט האָט ער די פענצטער אָפן, פרײַ,
אַז ס'זאָל אַ בלעטעלע פון בוים אין שטוב אַ גרין טאָן,
און פון די פײגעלעך די זיסע צווישערײַ
זאָל מיט אַ סימכע אופוועקן פון שלאָף די קינדער...
וווּ איז ער איצט? וווּ גייט ער ערגעץ אום?
וואָס האָט ער זיך ניט אומגעקערט אַהיים מער?
די פײגל זוכן דאָרטן אים אַרום,
און ס'פרעגט זיך אָפּ אים נאָך דער שאָרך פון ביימער.
עס גייט דער טײַך זײַן וועג זיך שטיל און שאַ,
די מאַמע שווינדלט ערגעץ דורך מיט טריט מיט גיכע,
אַן אויסגעפּוצטע אין דער שאַבעסדיקער ליַאָנעזער שאַל
מיטן פאַרהײלטן קאָרבן־מינכע אין איר טיכל.
און נוימי גיט זיך ווי אַ דורכגעשאָסענע אַ צי,
זי וואָלט פונדאַנען זי אַ רוף געגעבן: „מאַמע?!"...
צי כאָלעמט זיך עס איר אַצינד,
צי ס'האָט זיך איר געכאָלעמט דאַמאָלט?..

VIII

זי זיצט שוין אַזוי לאַנג באַם טײַך פאַרשטעלט,
און קיינער טרײַבט זי ניט... ניטאָ זיך וואָס צו אײַלן...
ס'איז אַזוי גוט אין כאָלעם דורכלאָזן די וועלט,
אינערגעץ זיך ניט אָפּשטעלן קיין ווײַלע...
איר כאָלעמען זיך בינען, פליִענדע פון בלום צו בלום,
זיי עגבערן פאַרגאַפט פון צווישט אַרויס דעם האָניק,
און ס'גייט פון טויזנטער באַשעפענישן אַ געזשום,
און קעגניבער אַפן ברעג צעגיסט זיך אַ האַרמאָניק
מיט גלאָקיק־זילבערנעם געלעכטער פון דער נאָ'נט.
ער הילכט מיט אַזאַ ווײַטעק אָפּ באַ איר אין האַרצן,
זי וואָלט דאָך אויך נאָך פריילעך זײַן געקאָנט!
און פונעם שלאָף, אינמיטן כאָלעם, זי צעלאַכט זיך...
עס גיבן אין באַראַק די שלאָפנדיקע זיך אַ וואָרף,
אַפּ דעם געלעכטער ענטפערן זיי אָפּ מיט קרעכצן:
ס'איז מיטן כאָלעם אויס! נאָר איינס איז וואָר:
אַז גליק האָט צ'ריק פון שטאָט ניט אומגעקערט זיך.

IX

א יעדער רעגע ווי א בלאט רײַסט זיך פון נוימינ אָפּ,
און ווי א שאָטן, נאָיענדיק, גייט יעדער רעגע נאָך איר.
זי האָט געוווּסט, אז ס׳גייט אוועק א מענטש, איז פאר זײַן קאָפּ
הארגען די מערדער אויס א גאנצענע מישפּאָכע.
און אויך האָט זי געוווּסט, אז ס׳בלײַבט דאָרט ווער,
קומט אָן דעם טויט נאָך איינער אפ זײַן כיילעק.
און כאָטש אנטשיידן זיך איז איר געוועזן שווער,
ווי זאָל זי זיך צערײַסן דאָ און וועמען זאָל זי טיילן,
האָט מיט פארמאכטע אויגן זי א שפּרונג געטאָן אין וועג,
און — וואָס וועט זײַן זאָל זײַן! דערטראכטן וועט זי שפּעטער,
און אין דער זעלבער נאכט איז זי אוועק,
די דראָט-פארצוימונגען געמיטן פון דער געטאָ...
זי איז געגאנגען לאנג. געמיטן דאָרף און וועג,
איבערגערעכנט אלץ, וואָס דער אוועקגאנג קאָסט איר,
און אפן דריטן טאָג פון בלאָנדזשען און פון שרעק
איז זי ארײַן זיך אויסבאהאלטן אין א קאָסטיאָל.

29. וואָס קאָסט א בערן־פעלץ?

I

די איימע טשאטעוועט אפ יעדן ראָג,
די פענצטער — אויסגעזעצט, די טירן — אָפן.
אין געטאָ דורכגעגאנגען איז גליק פארטאָג,
נאָר נוימינ האָט ער דאָרט שוין ניט געטראָפן.
ער לעבט? — האָט יעדער שטיב געטאָן א פרעג,
ס׳איז ער? — געשטוינט האָבן די שטיינער.
„אָ, זאָג ניט קיינמאָל, אז דו גייסט דעם לעצטן וועג“, —
אזוי געשען איז ניט מיט אים אליין נאָר.
געלאָפן ער פון לאגער איז באנאנד מיט אכט,
עס האָבן גריבער אפן וועג אים אויסבאהאלטן.
געקומען איז צו הילף די מוטער-נאכט,
נאָר א געיעג מיט פײַער האָט דאָס לויפן זיי פארהאלטן.
א פאל געטאָן האָט גליק נאָך פארן ערשטן שאָס,
זיך אופגעשטעלט, ווען אופגעהערט די שיסערײַ האָט.
צווישן דערשאָסענע געלעגן א פאָר שאָ,
פונקט ווי א מעס, נאָר — לעבעדיק, פארטײַעט...

II

געשפּרייט האָט זיך פאַר אים א טויטע גאַס.
ס'איז קיינער ניט פאַראַן. א שטילקייט א געפּלעטע.
בלויז ער אַליין — דער יענוועלטיקער גאַסט —
מאַכט א קאַיאָריקן שפּאַציר איבער דער געטאָ.
ער גייט. אים דוכט, אַז ס'הילכן אָפּ
די טריט זײַנע איבער די געסלעך פון דער געטאָ.
א מעס איז ער באַ פריקן בלויז אין קאָפּ,
א מעס איז ער באַ פריקן בלויז אין צעטל,
כאָטש יעדער טראָט קאָן זײַן צום לעצטן ראַנד
א בלינד־פאַרפירנדיק, א קייווער־טרעפּל.
און גייענדיק אַזוי האָט מיטאַמאָל זיך אים דערמאַנט,
ווי אויסגעריסן פריק האָט פון זײַן האַנט דעם עפּל
און אים געטאָן א שלײַדער אַף דער ערד אַראָפּ
און, טרעטנדיק אים מיט די פיס, געכריפּעט: „כאַפּן!"
און מיט דעם גומי שמײַסנדיק אין פּאָנעם און אין קאָפּ,
האָט ער אַליין פאַרקאָנוואָירט אים אין געסטאַפּאָ...

III

דאָך האָט ער ווי־ניט־איז זיך אומגעקערט צוריק.
קיין עפּל איז ניטאָ... און נוימי איז ניטאָ מער...
אים וועט נאָר אויסקומען איצט מער ניט הייסן גליק,
אין יענער נאַכט געענדיקט האָט זיך גליק. אצינד — אַן אַנדער נאָמען!
ער איז געגאַנגען ווײַטער מיט דעם טריבן טאָג,
זיך באַ א פענצטער אָפּגעשטעלט. א קלאַפּ געגעבן: „מאַמע!"
קיין ענטפער איז ניטאָ... קיין מאַמע איז ניטאָ...
איז ער אַרײַן און האָט דערזען א בילד אַזאַ מין:
אַן איבערגעקערט בענקל אַפן דיל,
א פלעשעלע רעפּוע אַפן בענקל,
און שטיל, אַזוי פאַרכאַסמעט־שטיל,
ווי קיינער וואָלט דאָ קיינמאָל ניט געווען גאָר.
געזוכט האָט גליק א סימען בלויז,
און בלוט דערזען האָט אַפן בעט ער.
געראַנגלט האָט זי זיך, ווײַזט אויס,
די מאַמע, קראַנקערהייט, אין געטאָ...

„און ווו קאָנ ביילקע זײַנ אצינד?״ —
האָט גליק גֿעלאָזט זיך ווײַטער שפאנען.
„דו ביסט א פאסטעכל! דו טרײַבסט א ציג,
דו וווינסט אינ דאָרף. ניט ווײַט פונדאנען!״
באדארפט געוועג באוואָרענען אפרי׳ר,
באדארפט געוועג דעם וועג פארלויפֿן!
ארײַנשטודירט האָט ער מיט איר,
פונקט ווי דעם כיבער און דעם קײַפל:
„דו ביסט א פאסטעכל!.. דו טרײַבסט א ציג,
און פאשע, ביילקע, זוכסט אינ וועג איר״.
ס׳גיט אים ביז ווי־און־ווינד א צי׳
אפ יענע אומעטיקע וועגנ —
זי ווייסט דעם וועג אהינ און צ׳ריק,
אפ יעדנ ביימעלע א סימענ.
„דו ביסט א פאסטעכל! דו טרײַבסט א ציג״.
ווי ווײַט דאָס איז!.. אָ, גאָט אינ הימל!

V

געגאנ איז גליק מענאכעמ־אָוול זײַנ א יעדער שטוב,
ארײַנזאפֿנ די ליידיקײַט די וויסטע אינ די אויגנ.
ס׳האָט א געהיימע קראפט אהינצו אים געשטופט,
ס׳האָט א געהיימע קראפט אהינצו אים געצויגנ.
ער איז אדורכ די גאס איבער איר גאָרער גרייס,
פונ עק ביז עק, אונטער דער שטילקײַט אײַנגעבויגנ.
די פענצטער צוגעמאכט בא יעדנ הויז,
ווי בא א מעס פארמאכט מענ שווײַגנדיק די אויגנ.
א צווייטע גֿאס האָט זיך ארײַנגעקנופט,
אפ איר האָט אויכ דער טויט רעשוס געהאט דאָ.
עפשער צוריק אוועקגייג צו וואסילי דוב?
עפשער אפסנײַ אראָפּרײַסנ פונ זיך די לאטע? —
נאָר ניט געווענ איז שויג וואסילי מער —
דערגאנ אהער איז פונ דער הויט דער הוילער:
ס׳האָט פריק פונ אים ווי פונ א בער
די פעל אראָפּשינדנ באפוילנ.

געכאפּט האָט פּריק וואסילינ באמ עפּיר,
געהייסנ גראָבנ אימ אליינ א גרוב זיכ.
אימ האָבנ צוויי עסעסאָווצעס אוועקגעפירט,
געהאלטנ שטרענג אפ אימ דעמ אופזיכט.
זיי האָבנ אינ די אויער־רערלעכ אימ געפּירט
אונ זיגעריש מיט אימ זיכ בא דער גרוב געוויצלט:
— וואָס קאָסט א בערנ־פּעלצ, וואסילי, אינ סיביר? —
געפרעגט באזונדער האָט אימ יעדער היצעל.
— ס׳קאָסט גאָרניט פאר אזא, וואָס כאפּנ קאָנ א בער,
דערצו אראָפּציִענ די פעל, אויב ס׳איז ניט שווער אימ... —
געקוקט וואסילי האָט אהינ, געקוקט וואסילי האָט אהער,
אונ ווענ די גרוב באטראכט האָבנ די היצעליעס געהעריק,
האָט מיטנ רידל איינעמ דוב דערלאנגט אינ קאָפּ,
דעמ צווייטנ מיטנ רידל אויסגעהאקט די אויגנ,
מיט ביידע זיי די גרוב געגעבנ א פארשטאָפּ
אונ האָט אינ וואלד, געזועג׳נענדיק זיכ, אָפּגעצויגנ...

30. א נאכטלעג אינ קאָסטיאָל

I

אינ קאָסטיאָל אָפּגעלעגנ נוימי איז די ערשטע נאכט
נעבנ דער טיר, פארצויגנ מיט א שאלעכל דאָס פּאָנעמ,
אונ א פארטויבטע פונ דערשרעק האָט זי געוואדט,
ס׳קאָנ עמעצ זיכ אריַינרייַסנ אונ זי דערקאָנענ, —
אז דורכגעגאנוועט האָט זי זיכ אהער,
אז זי איז אנ אנטלאָפענע פונ געטאָ, —
האָט זי צונויפגעקאָרטשעט זיכ נאָכ מער,
ניט וואגנדיק דעמ בליק א הייב טאָנ צו די געטער.
ס׳איז דאָרטנ קאלט אונ אויסגעהוילט געווענ,
געהיימניספול זיכ אויסגעדאכט האָט יעדער צעל איר;
אוועקגעגאנגענע ערגעצ אינ דער הייכ זייַנענ די ווענט,
דורכ פענצטער איז דאָס ליכט געפאלנ אפ דער סטעליע.
כ׳האָט נוימי נאָכ געשלונגענ שטרעקעס אינ געלאָפּ,
געשפּרייט האָט נאָכ די שרעק אפ איר א נעצ פונ נעפּל.
נאָר אייַנגעבראָכנ איר בעהאָלע האָט דער שלאָפּ,
דער פּאכעד האָט דער מידקייַט זיכ אונטערגעגעבנ...

II

אפ אינדערפרי ארײַנגעקומען איז דער קסיאָנדז אליין,
די הענט פארוקט אין ארבל, ווי אין שווארצע הילזן:
— צי האָט זי קיין באגער זיך ניט צו טויפן? — ניין!
— צי וויל זי זיך מיסוואדע זײַן? — באהאלטן בלויז זי וויל זיך!
— עס שטראָפט אײַך איצטער גאָט, מיט זײַן גערעכטער האנט ער צאָלט,
די קירך קאָן מיט קיין ווידערשפעניקער די לייד ניט טײלן, —
האָט פאָרזעצן זיך דאָס געשפרעך דעם קסיאָנדז געוואָלט, —
באוועגט דען די כאראָטע ניט פון זיך עפעס דערצײלן? —
עס האָט זיך נוימי אומגעקוקט און עפעס נאָך געווארט
פון דעם באיאָרטן מאן, וואָס איז געווען דערנעבן.
פון זײַן האלבאָשע האָט אראָפגעווייט די נאכט
און אָנגעפילט דאָס הויז דאָס געטלעכע מיט נעפל.
פארצויגן האָט בא נוימין זיך דער שטארער בליק,
און ס׳האָט גענומען אויספעלן איר אָטעם,
דערזען זי האָט איר אָפגעלאָפן לעבן אפ צוריק
און קוים א זאָג געטאָן: — געשעצטער פאָטער!

III

וואָס קאָן דען וועגן זיך דערצײלן דער,
אפ וועמענס וועג א נעץ פארלייגט איז פון געבוירן,
אפ וועמען אָנגעשטעלט עס איז פון ביקס די רער
און גייט אים נאָך, פארפאָלגנדיק אים, ווי דער גוירל?!
וואָס קאָן דען וועגן זיך דערצײלן דער,
א וועמען ס׳איז קיין האָפענונג קיין מינדסטע ניט געגעבן
אפילע פון א מעס, כאָטש אפ א האלבן מעטער ערד
און אפ א ברעקל בלײַ — איבערצורײַסן אין דער מיט דאָס לעבן?
וואָס קאָן דען וועגן זיך דערצײלן דער,
בא וועמען אָפגענומען אלץ איז, כוץ דער ריִע,
אז זען זאָל ער זיך קאָנען אומעטום א גער,
ווי ס׳גיט א יעדער שוועל מיט ניט־געבעטנקײַט א ברי אים?..
וואָס קאָן דען וועגן זיך דערצײלן דער,
ווער שולדיק ביז צום טויט אין דעם איז,
וואָס נידערן איז לײַכט און אופשטײַגן איז שווער,
וואָס סאם איז זיס, און ביטער איז דער עמעס?!

IV

דאָך, פּאָטער גנעדיקער, דאָך פרעגט מיך אויס,
וואָס איר פאַרלאַנגט פון מיר צו הערן,
כ׳וועל מיט דעם ריינעם עמעס ענטפערן דורכויס,
כ׳וועל אַלץ, וואָס איר פאַרלאַנגט, דערקלערן!
— ווי רופט מען דיך? דײַן נאָמען רופ מיר אָן!
— מײַן נאָמען, פּאָטער גנעדיקער, איז מײַן פאַרטעטער! —
ס׳האָט דורכדרינגלעך דער קסיאָנדז אַף איר אַ קוק געטאָן
און ניט באַזינט, ווער מיט איר מויל עס רעדט דאָ.
— ווי אַלט ביסטו? — האָט מיט פאַרטײַעטקײַט זײַן קאָל
אַף נוימינן זיך אַ זעץ געגעבן.
— כ׳בין, פּאָטער גנעדיקער, געשטאָרבן שוין אַזויפיל מאָל,
אַז שווער איז צו געדענקען, ווען צוערשט כ׳האָב אָנגעפאַנגען לעבן!
— ביסטו אַ יונגפרוי נאָך? — האָט ער דעם קאָפּ געטאָן אַ קער
און מיטן בליק פאַרהאַלטן: איר דעם אָטעם.
אָן אָטעם האָט זי זיך געגעבן אַ פאַרקלער:
— עס ווייסט די לייד ניט פון קיין כאַרפּע, פּאָטער!..

V

— האָסטו נאָך גאָט אין האַרצן, צי גלייבסטו נאָך אין אים? —
האָט נעענטער צו איר דער קסיאָנדז געפרוווט אַ טראָט טאָן,
און מיט אַן אויסגעהוילטער שלאַבעריקער שטים
האָט זי פון פולן האַרצן אַ זאָג געגעבן: — פּאָטער! —
און זיך פאַרטראַכט... זי איז געווען אויסגעשעפּט און מאַט,
עס האָט געדוכט, אַז ס׳שיטן זיך פון איר יאָרטויזנטיקע שטויבן. —
כ׳האָב, פּאָטער, ווי נ׳אַ ווײַטן כאָלעם אַלץ געהאַט:
און אויך אַ גאָט, און אויך אַ גלויבן!
איצט וויל איך פאַר אַ גאָט — אַ שטיקל ערד, ·אַ ביסל גראָז...
אַ נאַכטלעג אָן פאַרגוואַלדיקונג איז איצט מײַן גלויבן! —
פון אונטער שאַלעכל זיך האָבן אירע צעפּ אַליין צעלאָזט,
ווי ס׳וואָלט זיך אַפן קסיאָנדז פאַרשפּרייט אַ נעץ פון צויבער.
געדוכט האָט זיך דעם קסיאָנדז געלעכטער אין איר קאָל,
און אויך אַ ווײַט געוויין געדוכט האָט זיך אַזוי אים.
צי ווערט ער ניט דורך איר אָט דאָ אַליין געפּרוווט צומאָל?
צי האָט די הימלאָזע אים ניט פאַרפירט אין קירך אַף אַ ניסאָיען?

VI

מיט א פארענטפערונג האט זי צוריק די צעפ באשטאט
און מיטן שאלעכל צוריק פארהוילן אקוראט זיי:
— ניט מיינע זיינען זיי!.. דעם דייטשס... ער וועט זיי אפשערן, דער קאט,
און אנשטאפן מיט זיי פאר די עסעסאווצעס מאטראצן,
פונקט ווי די ביינער מיינע און מיין הויט
ער איבערארבעטן אין מיסט וועט און אין שטאפן,
אז וואקסן זאל בא דייטשע מעכאשייפעס פעטע קרויט
און גרויסע אומגעהייערע קארטאפל... —
דעם קאפ האט זי געטאן א לאז אראפ,
אים אין די אקסל איינגעצויגן, ווי אין פיבער: —
צי כ'האב א גאט? איך האב! איך האב!
מער איז פון בראך מיר גארנישט ניט געבליבן.
ער איז אין וואלד. ער איז פארלייגט באם וועג.
פונקט ווי א כמארע פונעם מאבל איז ער וואך דארט,
איך גיי צו אים נאך היינט באנאכט אוועק.
איך דאנק אייך, פאטער, פאר דעם נאכטלעגן!

31. זיבן קינדער

1

דער פאכעד טראגט איבער דעם וועג זיך אופ און אפ,
ער קלינגט מיט פערד־געהידזש און מיט באפעל פון שפארן.
וואסיאנע האט באנאכט דערהערט א שטילן קלאפ,
ס'האט עמעץ בא דער טיר זיך אומזיכער געפארעט.
ניט טרעפנדיק דעם פאל, איז זי פון פיל אראפ
און אופגעמאכט די טיר. פארטויבט די שרעק א מענטשלעך קאל דען?
זי האט דערזען אן אופגעפאטלט־קינדערישן קאפ —
א סטארטשענדיקן פון א קלומעקל מיט טראלדן.
פון אפגעמאגערטן געזיכט ארויסגעבלאנקט האבן די ציין,
און אין דער פינצטערניש האבן געגלאנצט פארווילדעוועטע אויגן:
— קיין דייטשן, מומעלע, זיינען ניטא דא, ניין? —
געשטאנען איז אנטקעגן אים וואסיאנע איינגעבויגן,
זיך איינגעקוקט, ווי אין אן אפגרונט, ציטערדיק און וואך,
געשראקן פאר דעם סאמע מינדעסטן גערויש זיך.
צי האט עס ניט אהער ארויסגעווארפן די געפאר
מיט א צעבושעוועטער כוואליע פונעם כוישעך?..

II

פארהארטעוועט געווענ איז אפנ קינד די הויט.
עס האָט געדוכט: פונ דעם זיכ שיילט דאָס בעגעדל ס׳צעפליקטע.
די פיס די באָרוועסע באקלעפט מיט קריט,
אונ ווי דעם ווינט געפעלט, לאָזנ די פאטלעס זיכ א וויג טאָנ.
געהאלטנ האָט עס אינ איינ האנט א שטיקל ברויט,
זיכ מיט דער אנדערער באמיט אינ לופט עפעס צו כאפנ
אונ אפ דער טיר געוויזנ פונעם שטיבעלע, פארטרויט,
מיט דעם פארווילדעוועטנ גלאנצ פונ די שווארצאפלענ.
דאָס מויל געעפנט האָט זיכ ווי א ווונד
אונ זיכ פארמאכט צוריק, ווי עפעס צום דערמאָנענ:
— צי קאָנ מענ איבערנעכטיקנ דאָ ערגעצ ווו? —
א קוק געטאָנ דאָס אוירעכל האָט אפ וואסיאָנענ.
— וואָס טוסטו דאָ? דו ביסט פונ ווּ̇ו̇ש? —
האָט זיכ וואסיאָנע עס געפרוּווט א גלעט טאָנ.
ארומגעקוקט האָט זיכ דאָס קינד פונ יעדער זײַט:
— געלאָפנ, מומעלע, מיר זײַנענ פונ דער געטאָ!..

III

א גאנצע טשאטע זײַנענ זיי אוועק,
באגלייט פונ לעצטע געטאָ-בליקנ טריבע.
אונ איינציקווײַז געפאלנ אפנ וועג, —
געבליבנ איז פונ זיי ניט מער ווי זיבנ...
וואסיאָנע האָט וועגנ דער שטאל געטאָנ א טראכט,
א קלער געטאָנ וועגנ דעם בוידעם האָט וואסיאָנע.
אונ ס׳שטייט ניט אפ קיינ אָרט די נאכט,
דערהערנ ערגעצ זיי מע קאָנ נאָכ...
ס׳איז קלאָר, ס׳איז קלאָר, — וואסיאָנע זיכ דערמאנט:
א כאָפטע היינט דערשפירנ קאָנ זיי באלד דאָ;
האָט זי דאָס קינד א נעם געגעבנ פאר דער האנט
אונ עס אוועקגעפירט צו זיכ אינ שול באהאלטנ.
ווענ מיט א שטיקל ברויט דאָס צווייטע מאָל
איז זי אינ שול באנאכט ארײַנגעלאָפנ,
האָט זי דערזענ, ווי אויסגעלייגטע אפנ פאָל
זײַנענ נאָכ זעקס איינס נעבנ אנדערנ געשלאָפנ,

IV

באוואקסענע און איינגעטונקענע אינ קויט,
פונ פענעמלעכ אדורכגעלויכטנ אויגנ האָבנ בלויז זיכ.
זיי האָט ניט אָנגעיאָגט איבערגעצ ניט דער טויט,
ווי קעגנ זיי ער ניט באוואָפנט האָט זיכ גרויזאם.
געגאנגענ זייַנענ זיי פונ לאנג שוינ און פונ וויַיט,
זיי האָט געקאָסיעט דאָס געיעג, איבערגעצ ניט קיינ היגע...
דורכ טעג דורכ גאנצע — אונטערוועגס — פארטייַ׳ט,
און בא די נעכט — פונ ווינט זיכ לאָזנדיק פארוויגנ.
געלאָפנ הינ און צ׳ריק, ווי אינ א גרויסער שטייַג,
זיכ אויפגעהויבנ שנעל, ווי פונ א שטייַג — א טשאטע פייגל.
א דיוו איז אונטערוועגס זיי מיט באהעלטעניש געטרייַ,
און א געטרייַער אָרע-מיקלעט איז אינ פעלד פאר זיי א סטויגל.
די עלטערנ פארלוירנ האָט פונ זיי דאָ ווער,
און ווער די היימ פארגעסנ האָט פונ זייער איידע.
נאָר איינער אויסבאהאלטנ האָט א צייכנ פונ א פיאָנער,
און בא א צווייטנ האָט פארוואלגערט זיכ אינ קעשענע א דריידל.

V

געשלאָפנ זייַנענ זיי, ווי נאָכ א שלאכט,
די הענט צעשפרייט, און אפנ הוילנ דיל — די באקנ;
און ווער פונ שרעק — דאָס פענעמל באגראָבנ טיפ,
און ווער ווי צוגענאָגלט פארנ האלדז-און-נאקנ.
פארשיידענע בעגאָדימ, שמאטעס — מאָלע ריס
און צוגעדעקט מיט טאָרבעלעכ דאָס ראָוו נאָר.
געזענ האָבנ בא אלעמענ זיכ בלויז די פיס,
די קליינע גאָלעסדיקע פיס די וואנדעראָוונע.
פונ יעדנ אָטעמענ כאלוימעס זיכ ארויס,
וואסיאָנענ דאכט זיכ, אז זי זעט זיי אפ דער וואָר דאָ.
צום אלעמ ערשטנ הארגענענ זיי קינדער אויס,
די קינדער פרי׳ר פאר אלעמענ זיי מאָרדנ...
— שלאָפט! שלאָפט! — האָט זיכ וואסיאָנע אויכ אוועקגעזעצט אפ דר׳ערד —
כ׳וועל אייַכ ניט אופוועקנ, ביז אומפארמיידלעכ זייַנ נאָר ס׳וועט דאָ... —
אינ יעדנ אומרויִקנ הויכ פונ אירע געסט האָט זי געהערט:
„מיר זייַנענ, מומעלע, געלאָפנ פונ דער געטאָ“...

VI

פונקט ווי א קאמערטאָן, געפרווט גערמאניע האָט איר האק
איבער די קעפּ פון קינדער די פארטריבענע אין געטאָ,
און איז געווען שטאָלץ מיט איר מעמשאָלע און געוואג,
און אומבאזיגט, און זעלבסטפארגעטערט.
עס האָט איר ניט געסטייעט קיין געדולד
צו ווארטן דעם טריומף איבער דער אלוועלט דער געפלעטער,
האָט זי דערווייל איר אונטערוועגדיקע קרויגען-שטול
געפירט איבער די קיווערדיקע געסלעך פון דער געטאָ
און אויסגעקלעפּט איבער די אָולדיקע ווענט
טאקאָנעס, וואָס באקרוינט א יעדערע מיט זיך איז.
געווען צו יעדן שאָטן אין די נייע אָרדענונג געווענדט
און דער מעלוכישער סטאטוט פון אירע מאָרדן און הארגעס.
דאָס בלוט פון געטאָ האָט גערמאניע עקספּאָנירט
אף אלע מערק, ווו אָפּזאצ איז געווען נאָר:
— פארלאנגט, פּילייכט, ווער יודן-זייפע? עכטע. ניכט?
פון ליטערן פּראָפּעטן-מארך! פון קנאבן פענאָמענען!

VII

און זיי — זיי האָבן ניט קיין צייט צו ווארטן אף דער האק,
צו לעבן ווייניק שוין געבליבן איז זיי אלע.
א סיִעם מאכן זיי אף די יאָרהונדערטן לפ״ק —
קיין אָס ניט גיין כאָלילע זאָל פארפאלן.
אן אונטערערדלער אין עפיר יאָגט אָן א שטראָם,
מיט לעצטן מויעכ-שטראל שליסט אום א ייִד פון פראָג דעם אטאָם,
און אין די וואָרצלען פון א בונטן אידיִאָם
זיך מיט היסלייווס גראָבט א באל-גראמאטיק.
און אין געציילטע רעגעס פארן טויט,
אונטער דעם הענקערס העפקער-שיקערע געברישן,
סטראָיעט דעם פידל אָן א וווּנדערקינד, דער וועלט פארטרויט,
און קלעפן שטעלט א צווייטער זיך א נייע סטאטוע פון מוישען.
זיי האָבן לייענען זיך ניט פארגינט
ס׳געזעץ און די טאקאָנעס פון דער דייטשישער אימפעריע,
אז אין דער געטאָ — פאר א ניי-געבוירן קינד
זיינען מעכויעוו צען דערהארגעט ווערן.

VIII

אז ס'האָט דאָרט יעדערער געהאט צו טאָן לעראָוו,
געבליאסקעט אויגן האָבן דולע פון געאמפער.
עפעס א פארמעטענער, אָפּגעצערטער ראָוו
האָט ערשט פּונסניי פארפירט א סיכסעך מיטן ראמבאם.
איז וואָס-זשע גייט אים אָן דער הענקער מיט זײַן האק?
דער ניצעץ עלויקים ווערט פון קיין האק ניט דורכגעריסן.
קיין איינער איז פון זיי נאָך ניט געוועזן זאט
פון דאָרשטיקײַט, פון אופשטײַג און געניסן.
איז וואָס, אז ס'ווערט דער קרײַז פֿארצויגן, ענג און קליין?
דער בליץ קיין מאָל באדארף ניט ביז דעם דונער!
ס'באגרײַפט אן אופשטענדלער, ווי מיט דעם אייגענעם געביין
פארדעקט א רוסישער סאָלדאט אן אמבראזורע.
און קינדער — אומעטום, אף ווו א וועג,
צעזייט זײַנען ווי בריענדיקע זאָמען.
אָט זײַנען זיי, די אָרכימלעך, פארבליבענע פונעם געיעג,
די זיבן אָרכימלעך, אין שול זיי שלאָפן בא וואסיאָנען.

32. ויהי ערב, ויהי בקר׃

I

— שלאָפט, שלאָפט! — האָט שטיל וואסיאָנע זיי געוויגט,
באטראכט די אָרכימלעך די יידישע זי האָט דאָרט.
און אין דער געטאָ האָט די ערד געטרייבערט פריק,
נאָך אלע קינדער זיך געיאָגט, זיי אָפּגעפּאָדערט!
גענומען יעדער שטיבעלע אין קלעם,
א שלייף פארלייגט אף יעדער געסל.
און שולדיק, אויסגעטראָגן, איז געווען אין דעם
כאנינע דעם צירולניקס מעובערעסע גענעסל.
וואָלט דען כאנינע ניט א פאל געטאָן צו דר'ערד אליין
אינמיטן גאס פאר — ווו א קינד, פאר — ווו א מוטער
און זיך ניט איינגעזויגן מיטן מויל אין יעדן שטיין,
ווי אין זײַן שווארצן שלוכצנדיקן טוטל?
נאָר אין צירולניע ז'ער געזעסן, ווי אין אש,
א ווינענדיקס האָט אלע ווײַל געגעבן א פארצי ער —
און אָנגעהויבן אלעמאָל פון א טשארדאש
און אויסגעלאָזט אים אלעמאָל מיט „איילי-ציען"...

II

א בראָכ איז צו דער גאנצער וועלט!
ס'פּארופט א קאָל אונטערנ שטאָט אינ צו דער גרוב, אהינ נאָר...
א שערער האָט דעמ מאלכאמאָוועס דאָ פארפעלט,
אונ זי: — כאנינע!.. — וואָס כאנינע?
אינ איינ זײַט — ער, אונ אינ דער צווייטער — זי...
צו וואָס נאָכ אומקערנ צוריק זיכ וועט ער?
די בערד בא יידנ פארנ טויט ראזיר
אונ אפנ טוטל שפּיל, ס'זאָל פריילעכ זײַנ אינ געטאָ!..
געפונענ האָט זי בא דעמ זאָנדערפירער אינ די אויגנ כיינ,
געהייסנ איבערלאָזנ האָט ער זי אפ שפּעטער,
אז קומענ זאָל זי אלע נאכט צו אימ צו גיינ —
די בלומ די וווּנדערבארע פונ דער געטאָ.
נאָר ס'האָט כאנינע זיכ געשפּרייט אונטער איר יעדנ טראָט
אונ אפנ טוטל אויסגעשפּילט איר יענע וועלט אונ די וועלט.
ארײַנגעפירט אינ געטאָ זי נאָכ קאלעווײַז ער האָט,
אז ס'איז געווענ, האָט ער געזאָגט, פונ גאָט א זיווענ!

III

ערשט דאָ, אינ געטאָ, האָט ער אָפּגעשפּילט די כאסענע אליינ,
פארבעטנ אלע זײַנע קונדנ, אויסגעקוילעטע אינ געטאָ.
דער שפּיגלדיקער שערער-זאל האָט זיכ ארויסגעוויזנ קליינ
פאר אלע געסט, וואָס ער האָט אפ דער כאסענע פארבעטנ.
דעמ שפּיגל האָט כאנינע אָנגעריבנ ביז צו גלאנצ,
גלײַכ ווי אפ קוליעס פיר ארײַנגעהונקענ האָט די כופּע.
אונ ס'האָבנ די געקוילעטע א גאנצע נאכט געטאנצט,
אונ ס'האָבנ די געקוילעטע א גאנצע נאכט געטופּעט.
אונ ס'האָט די געטאָ זיכ צונויפגעלייגט אפ ווײַנ,
אונ לעקעכ האָט מענ פונ אונטער דער ערד געבאקנ.
כאנינע האָט געוואָלט, א כאסענע זאָל זײַנ
מיט א באזעצנס, אונ מיט לעפל, אונ מיט האקל-באקל!
אונ אופגעגאנ מיט זיבנ קוילעמ איז דער „הארײ-את",
ווי ס'גייט מיט זיבנ פארבנ אופ א רעגנבויגנ.
אונ אָנגעפילט א קאָס: — דעמ מאלכאמאָוועס א וויוואט!
אונ ס'טאנצט אינ בלוט שוינ דער באגינענ — ויהי ערב, ויהי בקר!

IV

א לאָהעטע נאָכ בלוט אונ ווײַנ,
לאָזט זיכ די טאליענ-נאכט אראָפּ אינ געטאָ.
— עפּשער די לעצטע? — ווערט א ראש... קאָנ זײַנ!
נאָר ביז דער שכיטע רײַסט זיכ דורכ אפ לוסט א העטער.
דער פײַנ איבער געשמידטע לײַבער זיכ צעפּליסט,
אונ די געמיטנ רײַסנ זיכ, ווי קריהע ווי געפּלעטע.
ס'צעבלי̇ענ זיכ, ווי רויזנ אפנ מיסט,
די ברי̇ענדיקע אויגנ פונ דער געטאָ,
אונ אויסגײנ ווילט זיכ, האלדזנדיק, אײנצווייענ;
געאָרעמט ווילט זיכ אויכ דעמ טויט אריבערשפּרינגענ,
אונ אײנס דעמ צווייטנ אפנ האלדז זיכ אָנטאָנ, ווי א שטײנ,
ס'זאָל בליציק זײַנ אינ אָפּגרונט דאָס פארזינקענ.
פונ לאָקערדיקע היצעליעס באדראָט,
דורכ פּאסטקעס אופגעוואָרפענע אונ גריבער,
ברעכט פונ דער געטאָ דורכ דאָס שטעכעדיקע דראָט
די אונטערערדישע פארשעמטע ליבע...

V

די געטאָ גײט אנטקעגנ איר מיט ברויט,
פונ יעטווידנ פארבאָט אראָפּגעקלאפּט דעמ טריוואקס,
אלמאָנעס אונ יעסוימימ, אונ דער טויט,
אונ שעמעוודיקע אויגנ, גארנדיק נאָכ זיוועגס.
ס'האָט ניט קײנ צײַט די געטאָ ווארטנ אפ דער האק,
אונ אינ דערווארטונג אויסשטרעקנ דעמ גאָרגל אלעמאָל איר.
א סי̇עמ מאכט מענ דאָרטנ אפ יאָרהונדערטנ לפ"ק,
אונ אפ יאָרהונדערטנ אפ נײַע מאכט מענ א האסכאָלע...
געליבטע ווארטנ אָפּ די נאכט, אינ פײַנ געפּלעט,
דעמ טויט, אינ גארונג, היפּערנ זײ דרײַ מאָל איבער.
אפ די געלעגערס — די באשערטע זוכנ זײ ביז שפּעט,
נאָר ס'טרײַבנ וועכטער די באשערטע צו די גריבער...
א לאָהעטע נאָכ בלוט אונ ווײַנ,
בראָיעט די נאכט אינ געטאָ ביז באגינענ.
אונ אפ די דעכער די באגאָסענע מיט פײַנ
גײט אומ דער טויט אינ א מונדיר א גרינעמ...

VI

כאַסאַנים, יונג און אַלט, געבאָרגטע בא דער גרוב,
האָט ניט באַשווירן אײַך דער טויזנטיאָרעדיקער שפּרוך דעג,
אַז ס׳זאָלן כאַסענעס בא ייִדן זײַן אין יעדער שטוב
און ס׳זאָלן ניט געמינערט זײַן בא ייִדן קיין געבורטן?
געליבטע גייען אויס, געפּלעפט אין פּײַן,
זיי לויפן איבער גאַסן אום, אין פּײַן פאַרבלענדיקט.
פון יעדן איינעם שטראַלט די ניט-פאַרגייענדיקע שײַן
פון אומפאַרמײַדלעכער און העפקערער פאַרלענדונג...
זיי לויפן אום די נעכט די גאַנצע ביז קאַיאָר —
פון ליבע, ווי פון מרידע הייליקער, באַשוואָרן.
אָפּ מיסט און אַש פון אָפּגעברענטע יאָר
בליט זיך פאַנאַנדער דאָס געוויקס פון שאָרן...
כאַפּט אויס די פוקסן און די פוקסיכעס פאַר זיי,
די, וואָס די ווײַנגערטנער פאַרניכטן און צעטרעטן...
ווי פון אַ פאַרטעך וואַרפט די האַלבנאַכט צום פאַרזיי
פאַנאַנדער שטערן זשמעניעסווײַז אין געטאָ.

33. קימפּעט

I

אין געטאָ איז געגאַנגען אַ פרוי צו קינד.
אין געטאָ איז געגאַנגען אָפּ קינדער אַן אַבלאַווע.
אין געטאָ האָט געדעמערט. אין געטאָ האָט באַגינט,
און פייגל זײַנען אומקומען געפלויגן מיט געהאַווע.
געזעסן איז דער טויט אָפּ יעדער שוועל,
אַזוי ווי אַ בען-באַיִס, און געקוקט אין אַלע זײַטן.
און דאָך האָבן זיך קינדער דורכגעשאַרט אין פעלד.
פון פעלד אין וואַלד. פון דאָרטן ווײַטער.
און מאַמעס האָבן דאָרט, געפּידטע צו דעם טויט,
דעם הימל אײַנגעלייגט, זיך לעבעדיק באַגראָבן:
צי וועלן קינדער האָבן אָפּן וועג אַ שטיקל ברויט,
צי עמעץ וועט אָפּ זיי אין וועג ראַכמאָנעס האָבן?
באַפוילן האָבן דײַטשן: קינדער צען
פאַר יעדן נײַ-געבוירענעם אין געטאָ מאָרדן.
אַזוי איז דאָס געזעץ דאָס דײַטשישע געוועזן,
באַוויליקט האָט אַזוי די נײַע אָרד׳נונג.

II

באַנינע דעם צירולניקס ווײַב געגאַנגענ איז צו קינד.
זי האָט געהאַט א גרויסנ בויכ; מע האָט געשאַצט: א צווילינג.
עס האָבנ מאַמעס זיכ די הענט געבראָכנ: וויי אונ ווינד!
אונ עפּשער טראָגט זי דרײַ? וואָס קאָסט עס זי? גיי, סילעק!
— דערשטיקנ דאַרפ מענ! — האָבנ שכיינים זיכ געלאָזט, —
ווי גאָט איז ליב, אויב נאָר מע קאָנ עס. —
אונ ווער עס טײַט אפ איר, ווי נאָר זי שטעקט ארויס די נאָז:
— זי טראָגט אים שוינ, דעם שיינעם שאַלאַכמאָנעס! —
אונ אייניקע איז אָנגעגאַנ ביז בלוט די זאַכ,
אז דײַקע אויכ א בריס געמאַכט זאָל ווערנ!
— פאַרקערט, — געטײַנעט האָבנ זיי נאָכ, — בײַס א גזאַר
מעכוּיעוו זײַנעג ייִדנ אלעמאָל זיכ פּרוכפּערנ אונ מערנ! —
אונ אים, כאַנינעג, לאָזט קיינ פויגל ניט אדורכ,
קיינ שטיינ אינ גאַס לאָזט, דאַכט זיכ, אים צו רו ניט.
אונ יעדער, ווער סע קאָנ, דערלאַנגט אינ אים א שטורכ:
— דאָ, פּונקט אינ געטאָ, איז אים אָנגעקומענ, דעם צירולניק!

III

ער זעט אליינ דאָכ, דער צירולניק, אויכ,
ער איז דערוואַל, באָרעכ-האַשעם, ניט בלינד דאָכ,
אז ס'טראָגט זײַנ ווײַב איבער דער געטאָ אומ דעם בויכ,
פּונקט ווי א גזיירע פאַר די קליינע קינדער...
אונ וואָס אמאָל ווערט מער די רעגע נאָ'נט,
ס'דערשטיקט געוויינ פונ מאַמעס אפ א מײַל איז,
אונ ווער ס'האָט גאָט אינ האַרצנ — אים דערמאָנט:
— באַשטעל, צירולניק, זיכ, באַשטעל א שיר־האַמײַלעס,
א סגולע איז עס דאָכ!.. געוויס...
פאַר די ניט-גוטע אינ דער געטאָ — פײַער-בראַנדיק.
וואָלסט נאָכ באַדאַרפט פאַרבעטנ פריקנ אפנ בריס
אונ היטלערנ מעכאַבעד זײַנ מיט סאַנדעק! —
כאַנינע אפ זײַנ טוטל האָט געשפּילט ווידעראַנאַנד,
געוויינ האָט זיכ געגאָסנ אפ דער גאַנצער געטאָ.
אונ שפּילנדיק האָט ער זיכ אינ געשטאָרבענע דערמאַנט,
נאָכ וועמענ די געבוירענע א נאָמענ געבנ וועט ער...

IV

כאנינע א מישפּאָכע האָט א מעכטיקע געהאַט.
זיי האלטן אין זיקאָרן אלעמען מע קאָן נישט.
געקומען איז דער זיידע — א ניקאָלײַעווער סאָלדאט,
אריבער הונדערט יאָר געלעבט. געהייסן האָט ער מאָניש.
א ייִד א גוואַר. א ייִד א דעמב.
א ייִד א קײַסן. נאָר אין טאָכ א גוטער.
געגעבן האָט כאנינע מיט דער גאנצער לונג א נעם,
אַפ „יאָ" א מאל געטאָן אליין זיך מיטן טוטל.
און פעטערס האָבן זיך געטאָן אַפ אים א שאָט,
ציראַלניקעס און קלעזמער, ווי די בארלעך פון בעסוילעם.
א טומל אין זיקאָרן אופגעוויגט זיך האָט
און נעמענער אזויפיל ליגן שוין אין מויל אים.
און שפּילנדיק איז קוים ארויס ער פון עם ראַש,
אַז ס'זאָל אין די מערכאקים ווײַט אים ניט פארציִען;
ווי שטענדיק, אָנגעהויבן האָט ער א טשארדאַש
און אויסגעלאָזט, ווי אלעמאָל, מיט „איילי-ציִען"...

V

געהערט כאנינעס ווײַב האָט יעדער נאכט,
ווי קינדער זיך בא איר אין בויך געראַדערט האָבן.
ווען קאָנען זאָל זי זיי בא זיך אין טראכט
ווי אין א קייווער אין א פינצטערן באגראָבן!..
ס'האָט פריק נאָך איר א לאסטוואָגן דערלאַנגט
און צו דער גרוב באפוילן פאָרן איר אַפ קימפעט.
גענומען דאמאָלט האָט כאנינע זי אונטער דער האַנט,
געקוקט אַפ איר, ווי כאָסנווײַז, מיט כאָסער-דײַעדיקן אימפעט:
אַפ אים זאָל פאלן דאָ דער ערשטער זאסטעפּ ערד,
צעלעכערן די קויל צוערשט זאָל אים דאָ!
דעם דעך פון קינדער ניט-געבוירענע געהערט
האָט דאַן כאנינע בא דעם קייווער ערעוו קימפעט...
א נאָמען נאָכן זיידן האָט זיך אים געוואָלט,
א ניקאָלײַעווער סאָלדאט! — די גאנצע צײַט האָט ניט גערוט ער.
מ'האָט אים באפוילן גיין צוריק, האָט ער געפאָלגט,
פונקט ווי מע וואָלט אים עפּעס אָפּשפּילן געהייסן אַפן טוטל.

VI

און ס׳גיט זיך מיטאמאָל אַן עפֿן אויף די טיר.
דער היצעל פֿריק. דאָס הארץ גיט זיך א טיאָכקע.
— דעם טוטל לייג אוועק! און נעם ראזיר! —
געוועזן ער זיכער איז אין געטאָ מיט זײַן גאָרגל.
כאנינע האָט אים אָנגעטאָן א שניי־ווײַסן סערוועט,
איבער די בעק געטאָן מיט זייף א פּיר אים.
און ווען דאָס בערשטעלע אוועק איבער זײַן הויט איז מיט א גלעט,
האָט זיך מיטן צירולניק אים פֿארגלוסט א ביסעלע פֿילאָזאָפֿירן.
פֿון צווישן אָנגעזייפטע באקן, ווי אין שמאלץ,
האָט ס׳מויל מיט פֿינצטערניש פֿון א פּאָלאָנקע זיך צעהודיעט: —
ווארום שנײַדסטו מיר, יודע, ניט אדורך דעם האלדז,
דו האלטסט א מעסער אין דער האנט דאָך, יודע? —
האָט בא כאנינען זיך אין קאָפּ א קער געגעבן אלץ,
די גאנצע וועלט איז צו צום מויל אים, ווי דער טוטל...
אָט נאָך א זייף... אָט נאָך א גלעט... און מיט דער שארף צום האלדז!
און ס׳האָט דער שניי־ווײַסער סערוועט א פֿלי געטאָן פֿארבלוטיקט.

VII

און ס׳קומט אין געטאָ יעדער נאכט
דער ניקאָלײַעווער סאָלדאט דער זיידע צו דערמאָנען,
אז ער איז דאָ און אז ער וואַרט —
דערהערן וויל ער דאָ זײַנע הונדערט־יעריקן, זײַנע אלטע נאָמען...
ער שטייט מיטן מעדאל, דער אלטער ניקאָלײַעווער סאָלדאט,
באַם פֿענצטער פֿון כאנינעס לײדיקער צירולניע.
און פֿעטערס קומען זיך צוזאמען פֿון דער מוטערס צאַד,
מיט שוועסטערקינדער ווערט די געטאָ פֿול נאָך,
און אלע בלאָנדזשען זיי די געטאָ דורך,
זיי גייען אום איבער די אָוולדיקע געסלעך.
זיי הערן אײַן זיך אין געוויינען פֿון געבורט.
א נאָמען מאָנען זיי נאָך זיך, מע זאָל זיי ניט פֿארגעסן.
פֿונחײַטן קוקט אַף זיי די שלאָפֿנדיקע קלויז.
ס׳איז קיינער דאָרט נישטאָ. בלויז שאָטנס ציטערדיקע פֿאָכען.
זיי קלאפּן אָן אין יעדן ליידיק הויז:
— ווו איז דאָ, ייִדן, ערגעץ א בען־זאָכער?

34. מעזומענ

I

אנ אומרויִקער שלאָפ פונ שרעק אונ פונ פארפאָלג.
ס׳געיעג נאָכ זיכ זיי זענ פאָרגעזעצט אינ כאָלעם.
מע מאָנט בא זיי, פונקט ווי מע מאָנט באַם פאָלק,
וואָס קאָנ זיכ מיט דער וועלט פונ הענקערס ניט צעצאָלנ
פאר פרווונ אויכ די קייטנ אופרייַסנ פונ קנעכט
אונ פאלנ אונטער זיי פארפענטעט אונ פארפלאָנטערט.
מע מאָנט בא זיי מיט האק אונ שווערד,
פונקט ווי באַם פאָלק אפ קרייצוועגנ אפ אלע מאָנט מענ
פאר טרוימ אונ שוווּנג דורכ ראנגלעניש אונ שלאכט,
פאר גיינ דורכ ארבע מיסעס צו דעם מאָקער.
מע לאָקערט נאָכ זיי טאָג ווי נאכט,
ווי נאָכ די טאטעס אונ די זיידעס דאָ מע לאָקערט,
פאר זוכנ זיכ א טיקנ אומעטום,
אונ בא דעם מינדסטנ וואָרעם—גרויס זייַנ אינ די אויגנ.
מע יאָגט נאָכ זיי ווי נאָכ א כייַעוו-מיסע זיכ ארום,
וואָס גאָר די ערד האָט זיכ פאר אימ ווי א מיזבייעכ אויסגעצויגנ.

II

זיי ליגנ—איינס פונ צווייטנ ווייַט אונ נאָ׳נט,
פארהיט עס זאָלנ אויכ אינ כאָלעם פונ געפאר זייַנ די מעכיצעס.
מע מאָנט בא זיי, ווי בא אזא באלכויוו מע מאָנט,
וואָס זיכ צעקוויטעווענ ער קאָנ ניט מיט די היצעלס
פאר וועלנ אָנקערנ זיכ אומעטום דער ערד
אונ טראָגנ פרוכט צעבליט אינ אלע רוימענ.
ווי ס׳זאָל אימ וואנדערנ ניט זייַנ באשערט,
ווי ניט געפענטעט זייַנ ער זאָל אינ צוימענ.
געשלאָפנ זייַנענ זיי אצינד אינ שול,
פארוועבט אינ אויסוועגלאָזנ גאנג אינ מידנ;
אונ אויסגעקריצט האָט בוילעט זיכ אפ זיי די שולד
פאר זמער אָנגעהעריקייַט צו יידנ...
ארויסגענארט האָט זיי באַם מאלכאמאָוועס גליק
אונ אפ די אומוועגנ אינ פעלד צעוואָרפנ זיי, ווי זריִע;
זיי וועלנ ערגעצ עפשער נאָכ ארויסוואקסנ צוריק,
ווי נאָכ די נעכט וואקסנ ארויס די אינדערפריִענ.

III

א מינדעסט ווינטעלע האָט ניט געטאָן קיין בלאָז,
קיין מורמל האָבן ניט געטאָן די וועלקנדיקע בלעטער.
ארויסבאגלייט די אָרכימלעך האָט גליק קײַלאָס,
איידער ס'באגינט די פּײַן, די לײדן אין דער געטאָ,
איידער דעם טויער פון דער געטאָ שפּארט דער אומגליק אוף
און לאָזט א פּארטיע געשפּענסטער דורך אין גענעם,
און ס'נעמען פייגל ווײנען אין דער לופט,
און ס'נעמט דער הימל צו דער ערד געזעגענען, —
איידער דער טויט ארומשלײַכן באגינט,
איידער דער ערשטער קרעכץ רײַסט פון דער טיף ארויס זיך.
א קוק געטאָן האָט דאמאָלט גליק אף יעדן קינד,
א קוק געגעבן אף דעם אומעטיקן היימלאָזן אינדרויסן.
דעם אָפּקלאנג ער פארשפּראָכן האָט בא יעדן שטיין,
דעם שאָרך פון יעדן בוים, וואָס איז אין וועג געוואקסן,
און שטיל א זאָג געטאָן צו זיך אליין:
איצט דארף מען גרייט צום לעצטן אקט זײַן!

IV

גענע'נטערט האָט באשײַמפּעריקער שוין יענער טאָג,
ווען ס'וועט אין געטאָ בלײַבן בלויז דער אָפּהילך פון די לײדן.
„ס'איז גוט! — האָט גליק געטראכט, — וואָס נוימי איז ניטאָ.
איז פאר א קוק אף איר — דערזען איר סאָף קעדײַ דען?"
ס'טוט סײַוויסײַ ניט אָפּ זיך איר געשטאלט
פון זײַנע דרײַ מאָל אויסגעמעקטע אויגן, —
אלציינס, צי איז זי ערגעץ-ווו אין וואלד,
צי כ'האָט דער אומגליק אפּן וועג זי ערגעץ-ווו פארזויגן...
און אָפּטאָן וועט זי זיך ניט פון זײַן בליק
ביז צו דער לעצטער רעגע, וואָס אף פּײַן איז אים געגעבן.
„געוויס, געוויס! — האָט ער געטראכט, — איז דאָס א גליק,
וואָס מ'עט מיט טאָמע הענט ניט אָפּנעמען בא איר דאָס לעבן!"
אדורכגעשווינדלט האָט א טרויעריקע נאכט פאר אים:
ער טראָגט פאר נוימין ציטערדיק אן עפּל...
דער טראָטואר... דער ברוק... דעם טאליענס שטים..
און ס'האָט זיך אים דער בליק געגעבן א פארנעפּל.

V

אָט איז ער, אָט, דער אופגעריכטער באָק.
א בויכ. א הינטנ. א נאגאנ אונ א נאהײַקע.
ער פרעסט. ער זשאָרבט. ער מאָרדעוועט. ער בראָקט.
אונ פונ געגוס ער, הירזשענדיק, זיכ קײַקלט.
ס'באלעסטיקט אים די צײַט. די שײַנ אים קוועלט.
אראָפּגעוואָרפנ פונ דער שאנד האָט ער דעם צודעק
אונ שפאנט א נאקעטער, פארזשאָרבנדיק די וועלט,
פארשײַט, אונ פרעכ, אונ ברודיק.
זײַנ קראפט באשטײט אינעם דערדריקטנס קלעם,
זײַנ רעכט זיכ לויכט אינעם נאגאנ אונ שטאמט פונ דער נאהײַקע;
איבער דערוואָרגענע ער גאווערט גײַוועדיק אונ טעמפּ,
די הענט — אינ בלוט. די פיס — אינ לײַקע.
און אונטער אים אונ איבער אים — אזעלכע, פונקט ווי ער —
א סאכ! א מענגע! מיליאָנענ!
דאָס גאנצע דײַטשע „ווער"—
איינ אָנגעשטאָפּטער פריק — קערנ זיי אלע אָנ אים!

VI

דעם קאָפּ גיט אינ די אקסל גליק א צי אראײַנ,
אונ אָפּ די אויגנ זיכ א פינצטערניש פארבעט ער.
ער וויל ניט זענ פונעם געשײַנדטנ טאָג די שײַנ,
ניט זענ די הײַזלעכ די פארבראָכענע פונ געטאָ.
אימ יעדער אויסגעדוכטער דורכלויכט איז א שטער,
אונ יעדער שײַנ, וואָס דורכ דעם כאָלעל קומט צו אים אָנ.
ער וויל ניט זענ די טרויערדיקע ערד,
ער וויל ניט זענ דעם גלײַכגילטיקנ הימל.
אים דוכט: אונטער א יעדער וויִע ווארעמט ער א שטיינ,
אונ ס'איז פארשלאָסנ אינ זײַנ אויג דער מינדסטער פינטל,
ער וויל ניט זענ אצינדערט זיכ אליינ
אונ גאָרניט, וואָס מיט דעם ארום פארבינדט אים...
נאָר פריק דער היצעל שווינדלט פאר אים אומעטום,
אָפּ גאָר דער ערד. צו יעדנ ער געגענט שוינ.
אונ, הירזשענדיק, ער פאָכעט מיט דער קליוטשקע אום,
פארוואַרפנדיק זי אָפּנ האלדז פונ גאָר דער מענטשהײַט...

VII

א בילד דערמאָנט זיכ גליק. אינ שטעטעלע. פונ לאנג.
דער היצעל. אָט. ער שלעפט א הונט איבערנ גאס צומ קײַלנ.
ווי ס'רײַבט דער הונט זיכ מיטנ גאָרגל אינעמ שטאנג
אונ גיט אזא מינ יִיעשדיקנ שפרונג א יעדער ווײַלע...
ער לויפט פאָרויס אונ פרווט צוריק, פארצוקט.
אונ פונ די אויגנ — בלוט. אונ פונעמ אָטעמ — פײַלנ.
ס'גיט א דעטאל א שניט: ס'זעצט אפ די הינטער־פיס דער הונט זיכ צו
אונ בײַסנדיק די ערד, פארגייט ער שטיל זיכ מיט א ייַלע,
דעמ האלדז דעמ אײַנגעשניטענעמ — א דריי,
א ביינ... א רויער ביינ גיט אפנ וועג א בליצ אימ...
אונ ער פארגעסט, אז ס'שלעפט אימ, ווינד־אונ־ווײ,
מיט דעמ פארציִענדיקנ שטריק דער הערשנדיקער היצעל...
אונ גליק ווישט אָפ פונ שטערנ קאלטנ טוי
אונ שטעלט דעמ מידנ בליק אָנ אינ פרימאָרגנ:
ער זעט די גרינע היצעליעס, וואָס זייענ טויט,
אָ, ס'ארא פרייד ס'וועט זײַנ זיי דורכהריזענ די גאָרגלענ!

VIII

— ניט דיר איז דאָכ דעמ אָנגעשטאָפטנ פריק צעטרייבערנ פארטרויט, —
האָט גליק צו זיכ אליינ געטאָנ א בלעבל: —
נאָר שלײַדערנ אינ אימ זיכ ווי א שטיינ אפ טויט
האָט ניט די פולע ווערט דענ פונ א מענטשלעכ לעבנ?
אונ נוימי — ערגעצ דאָרט אינ וואלד,
אונ ביילקע — אפ די וועגנ ערגעצ א פארפירטע,
אונ טויזנטער אזעלכע, — האָט זײַנ בליק געשטראלט, —
איז שוינ א שלאקס־האָגל! ער לייגט זיכ ווי געוויכטנ! —
אונ גליק באפעלט: פארזאמלענ זיכ מע זאָל,
זיכ אויסציילנ פונסנײַ אונ זיכ דערזענ מעזומענ.
פונ מאָל צו מאָל ווערט ווייניקער די צאָל,
נאָר דראנג בא די געבליבענע קומט צו אונ צו מער...
אונ א באשלוס געהיימ דאָרט אָנגענומענ ווערט,
ער שטראלט פונ אויגנ שלאָפלאָזע אונ מידע:
א שמידערײַ באשטאטנ אינ דער אונטערערד!
געווער אליינ זיכ שטעלנ שמידנ!

35. זאָג ניט קיינמאָל, אַז דו גייסט דעם לעצטן וועג

I

און אין אונטערערד א פײַער זיך צעבערויִ׳ט.
אלץ איז אָנגעווענדט אפ ווידערשטאנד דעם טויט!
דורך די קעלערס, דורך די רערן — הוילע טריט,
פלאם אין אויגן, און אין הערצער — דינאמיט!
וויסט די נאכט איז, און דער טאָג איז כוישעך־שווארץ,
אומבאמערקט פארקניפּט א הארץ זיך מיט א הארץ!
יאטן — איינציקווײַז, באזונדער און באנאנד.
ס׳שטרעקט אין אונטערערד א האנט זיך צו א האנט!
צו די טויערן פון געטאָ בא דער נאכט
קומען קאטאָרזשניקעס אָן, ווי פון א שלאכט,
פון דער ארבעט, פון דער קאטאָרגע געשמידט.
און באשלוסן הערן פעסט זיך אין די טריט.
ס׳ווארטן שטיבעלעך דערשלאָגענע, פארטײַ׳ט:
עפשער הערט זיך ווו א בסורע אין דער ווײַט?
— ניט דײַן מאזל, ניט דײַן גויול, ניט דײַן גליק, —
ווענדעט אומעטיק א בליק זיך צו א בליק...

II

פון ווו-ניט-ווו — פון א מאלינע צי א הייל,
וואָס ס׳ווייסט קיין פויגל אין דער וועלט ניט, ווו זיי זײַנען, —
זיך געצויגן האָט א וועג צו דער פארטיי,
זיך געצויגן האָט א וועג צו פארטיזאנער.
אין פיבער שלײַדערן די אויגן זיך אהין,
געזיכטן אָפּגעצערטע, מאָגערע און דארע.
עס קומען ווינטעלעך באפולמעכטיקט צו פליִען,
גלײַך ווי שעלוכים פון די וועלדער לעגענדארע...
פון בליק צו בליק קײַקלט א האָפענונג זיך דורך,
און יעדער בליק איז מיט געהיימעניש באשווירן,
און אין די אויגן לייענט יעדער אויס א שפּרוך,
און אין דער שטיל ווערט מען דאָרט איינציקווײַז געווירע:
ס׳איז בא דעם וואלד ערגעץ אראָפּ א פאראשוט
צו די געהיימניספולע מאכנעס פארטיזאנער...
עס ווייסט ניט קיינער ניט דעם טאָג, ניט די מינוט
עס ווייסט ניט קיינער ניט דאָס אָרט און ניט פונוואנען...

III

עפּעס נײַס האָט דער געקומענער געבראַכט,
עס פֿאַרכאַפּט בא די דערוואַכטע זיך דער אָטעם,
אין געדאַנק בא זיך שוין יעדערער זיך שפּאַרט
לעם די שטעכיקע פֿאַרצוימונגען פֿון דראָטן:
„א פֿאַרשפּעטיקטס שוין דאָס מזל אפֿ אונדז פֿאַלט,
ניט קיין קינדער, ניט קיין מאַמען, ניט קיין טאַטן
וועט שוין קיינער ניט אַרויספֿירן אין וואַלד״.
ס׳זײַנען הענט אַוועק צעוואַרעמען זיך יאַטן.
אין דערוואַרטעניש פֿאַרבײַ גייט א מעסלעס,
אין פֿאַרצוקונג און אין בלוט גיט א דערמאַן ער.
ס׳ליגט אין רינשטאָק שוין א קאָפּ פֿון אן עסעס,
אייגנהענטיק אָפּגעהאַקט פֿון פּאַרטיזאַנער.
איינס צום צווייטן זיך געשפּענסטיק נע׳נטערט צו,
איינס פֿון צווייטן זיך דערווײַטערט ווי א שאָטן.
און עס פֿליט ערגעץ אין לופֿט שוין אופֿ א צוג —
אי מיט קאַסקעס, אי מיט שאַרבן-בראָך באַשאָטן.

IV

צווישן שטיינער אין דער געטאָ וואַקסט אויך גראָז,
צווישן קלעמער אין דער געטאָ ריַיסט דאָס האַרץ זיך.
נאָך זײַן מזל האָט זיך הירשל גליק געלאָזט,
יאַטן אויסגעציילט, מיט זיך צוזאַמען — אַכצן.
פֿון וואַרשטאַטן צו די ביקסן אפּ געשלעג,
פֿון פֿאַרשמידטקײַט אין די קייטן צו נאַגאַנען.
און פֿון פּילפּל און פֿון כקירע גאַנצע טעג:
צי א פֿאָלק ווי אַלע פֿעלקער ייִדן זײַנען,
אויב די ערד פֿאַר זיי צו כאָלעם גייט נאָר אום,
און די זאָמען זיי צעטרענצלט דער געוויטער,
אויב זיי זייען אפּ אן אָפּגרונט אומעטום
און ווערן זעלבסט ווי די גערעטעניש פֿאַרשניטן?!..
דאָך אין געטאָ א צעבלי גיט זיך א בוים,
ווען די צײַט פֿאַר בלי פֿאַרבײַ איז שוין אפּילע,
ס׳איז דער פֿרילינג דאַן, ווען ס׳פּלאַצט ערגעץ א צוים,
ווען פֿון פֿרײַהײַט כאָטש א כאָלעם קומט — איז פֿרילינג!

V

– ס׳קומט אין געטאָ — זאָגט דער לערער הירשל גליק, —
איך די זון אריַין געמיטער צו דערוועקן...
וועמענס גורל ס׳איז זיך אומקערן צוריק,
וועמענס גורל ס׳איז פארבליַיבן אף די וועגן...—
דורכן מויל פון מאלכאמאָוועס, פראנק און פריַי,
אונטער בייזן פיַיף פון ביַיטשן און פון רידלען
טראָגט מען ביקסן אין דער געטאָ שטיל אריַין
אין פוטליארן אין פאריאָכעמטע פון פידלען...
זיך ניט אומגעקערט האָט הירשל גליק באנאכט,
ערגעץ איַינגעשטעלט פונסניַי האָט ער דאָס לעבן,
נאָר די פלוג-בלעטלעך פון געטאָ — נוימים פראכט —
האָט באוויזן ער צעווארפן און צעגעבן.
אויב ס׳וועט אויסקומען אם אומקומען צו גיין,
זאָל דער טרויער זיך אין וועג אליין צעטרעטן,
און קאיאָר האָט ער א ליד געבראכט אליין,
זינגען זאָלן פארטיזאנער זי אין געטאָ:

VI

„זאָג ניט קיינמאָל, אז דו גייסט דעם לעצטן וועג,
הימלען בליַיענע פארשטעלן בלויע טעג,
קומען וועט דאָך אונדזער אויסגעבענקטע שאָ,
ס׳וועט א פויק טאָן אונדזער טראָט: מיר זיַינען דאָ!
פון גרינעם פאלמען-לאנד ביז לאנד פון וויַיסן שניי
מיר קומען אָן מיט אונדזער פיַין, מיט אונדזער וויי,
וו׳ געפאלן איז א שפריץ פון אונדזער בלוט,
שפראָצן וועט דאָרט אונדזער גוורע, אונדזער מוט.
ס׳וועט די מאָרגן-זון באגילדן אונדזער היַינט,
און דער נעכטן וועט פארשווינדן מיט דעם פיַינט.
אויב פארזאמען וועט די זון און דער קאיאָר,
זאָל דאָס ליד גיין — א געבאָט פון דאָר צו דאָר.
אָנגעשריבן ס׳איז מיט בלוט און ניט מיט בליַי,
ניט קיין לידל פון א פויגל אף דער פריַי.
ס׳האָט א פאָלק דאָ צווישן פאלנדיקע ווענט
כ׳ליד געזונגען מיט נאגאנען אין די הענט!“

36. אָנ געווער

I

אפ גאָטס באראָט, פונ דאָרפ צו דאָרפ,
ארומגעבלאָנקעט נוימי האָט א לאנגע צײַט שוינ.
אפ שטרעקעס ווײַטע אונ דערנעבנ דאָרט
געגאנ איז איר געראנגל מיט די דײַטשנ.
דער אומגליק גיט דעם וועג איר א פארלויפ,
געפאר האלט פונ אנטקעגנ זי אינ טרײַבנ.
זי ארבעט בא א פויער אָפּ א וואָכ אינ הויפ,
אונ לענגער קאָנ זי מער דאָרט ניט פארבלײַבנ.
ווי זיס באדארפ דאָס לעבנ זײַנ,
אז אײַנשטעלנ פאר דעם זאָל מענ אזוי זיכ קאָנענ!
אינ איר פארוואָגלטקײַט — וועג-אויס וועג-אײַנ —
האָט נוימי אויכ באוויזנ שוינ צו זײַנ א נאָנע,
אונ מיטנ ציילעם זיכ פארשטעלנ פונ דער שווערד,
אונ קעגנ הונגער זיכ פארשטעלנ מיט טאנייסים.
ניטאָ קיינ פרײַז פונ גיינ איבער דער ערד
אפילע דורכנ טויט! די שיידים ווייסנ!

II

איז זי געגאנ. אינ ערגעצ קיינ פארהאלט,
ערגעצ אהינקומענ איז וועט זי פאר געוויס דאָכ.
אָט דאָ פארופט די שטילקײַט פונעם וואלד,
אונ דאָרט — פונ טײַכל דער געפליסטער...
אונ אומעטום — דאָס זיס פארוועלקטע גראָז
מיט רייכעס, טראָגנדיקע זיבנ טאמענ;
ניטאָ קיינ גרעסער גליק, ווי סטאמ א לאָז
אפ דעם זיכ טאָנ, ווי אפ א מאמענ...
נאָר קוויקנ זיכ מיט דעם איז איר פארווערט,
אונ אָנשעפנ זיכ דו איז איר פארבאָטנ.
ווער קאָנ דענ אָפּשאצנ די ווערט
פונ אָנ געפאר אפ דעם א טראָט טאָנ?
איז זי געגאנ. קיינ קוק ארום זיכ ניט פארגינט.
געשלײַפט ווי מעסערס זײַנענ אלע וועגנ.
אונ אומעטום האָט די געפאר באגינט,
אונ ס'איז דער אומגליק איר געגאנ אנטקעגנ.

III

דאָך האָט די מידקייט איר פאַרשטעלט דעם וועג
און באַ אַ טײַכל זי מיט דרעמל אָנגעלאָדן.
נאָר פּלוצעם — דײַטשן! טומל און געוועק,
צום טײַך אַ היישעריק זיך אָנגעפלויגן באָדן.
— ציגײַנערן! — האָט איינער זי באַמערקט, —
וואָס ברודיקסטו דעם טײַך מיט דײַנע שוואַרצע אויגן? —
דעם טײַך האָט נוימי ניט געזען שוין מער,
אַ שטיוול אַ געקאָוועטער איז ווי אַ שטיין צו איר געפלויגן.
אַדורכגעפּאָכעט סווישטשענדיק ער האָט
און לעם איר קאָפּ לעם דער צעפּאַטלטער פאַרהאַקט זיך.
— נו, טרעף, ציגײַנערן, — האָט שוין אַ צווייטער איר געדראָט, —
ווען וועט אַראָפּפליִען דער קאָפּ פון דײַנע אַקסל? —
ס'האָט נוימיס בליק געטאָן אַ שווים
איבער דעם טײַך, איבער דער ווײַט, איבער די רוימען:
— ווען פליגל וועלן אויסוואַקסן אויף אים! —
און מער קיין וואָרט ניט אויסגערעדט האָט נוימי.

IV

אַ בלישטשע האָט געטאָן אין לופט אַ שווערד,
געלעכטער זיך געטאָן האָט אין דער הייך אַ קויקל.
געקאַטשעט אויפן ברעג האָבן די דײַטשן זיך ווי פערד
און, שפּרינגענדיק, פאַרפלעקט פון טײַך די בלויקײַט:
— אָט זײַנען זיי, די פליגל פאַר דײַן קאָפּ! —
האָט איינער צוגערוקט צו נוימין זיך אַ הוילער,
די שווערד געטאָן צום האַלדז אַ לאָז אַראָפּ
און מיטן שפּיץ אַ ריר געטאָן דאָס מויל איר:
— נו, רעד! — האָט ער געבלינצלט מיט דער שאַרף, ווי אויף אַ שלאַכט, —
די פליגל זײַנען דאָ! דיר צומעסטן מיר וועלן באַלד זיי! —
ער האָט געקײַכט פאַר פרייד, געהיקעט אַ'ן געלאַכט,
געטרייסלט אויף זײַן בויך האָבן זיך זיבן שמאַלצן.
און מיט האַווײַעס זיגערישע הירזשענדיק אַוועק
אַ הוליע טאָן אין טײַך די זיגער זײַנען.
נאָר ניט געווען איז ווײַט שוין יענער וועג,
וואָס האָט געפירט אין וואַלד צו פּאַרטיזאַנער.

V

דער זיט פון וואלד איז וואָרנדיק און הארב
און אָנגעשפּיצט אַפּ שטענדיקן גראַנגל:
אויב ניט קיין אייגענער — איז לייג זיך גלײַך און שטארב,
אויב אָן געווער — איז בעסער ניט ארײַנגיין!
און אָט איז נוימי שוין מיט מאַזל אינעם וואלד,
באָר עפּעס מאָדנע — גלײַך ווי ניט און יאָ דאָ...
מע קוקט אַפּ איר אזוי פארוווּנדערט-קאַלט
און אומהיימלעך אזוי און — קעלוי־יאָדע...
געדוכט האָט איר, אז ס'דויערט נאָך ס'געיעג,
א בליץ האָט דורכגעשניטן איר דאָס הארץ א ווײַלע:
זי איז פון געטאָ אזוי אומבאטראַכט אוועק,
זי האָט פארלאָזט די געטאָ אזוי אײַליק...
פארדעכטיק האָט זי זיך דאָ אויסגעדאַכט,
פון קיינעם ניט געשיקט, פון קיינעם ניט דערוואַרט דאָ...
ווי האָט זי אויסגעמיטן די געפאַר?
ווי האָט זי מיטן וועג זיך אָפּגעפּאַרטיקט?

VI

א פינצטערניש האָט זיך געלייגט אַפּ איר געזיכט,
ערשט איצט האָט זי באַזינט איר טאָעס:
זי איז אוועק אליין... אליין... פאר זיך...
און ניט פאָרויסגעזען, אז עפּעס אנדערש דאָ איז...
זי האָט געקוקט און גאָרנישט ניט געזען:
מע קאָן א סאך, פון אלץ זי פרעגן!..
זי איז אוועק, ווען גליק איז ניט געווען,
און ווען געפערלעך איז געוואָרן יעדער רעגע!..
— פונוואַנען? — האָט די וואַך געטאָן א פרעג.
— פון געטאָ! — האָט געענטפערט נוימי.
זי האָט צו יעדן צווײַגעלע דעם בליק געשטרעקט,
און אזוי פרעמד געווען אין יעדער בוים איר...
— נו, און געווער? — געווענדט האָט זיך די וואַך נאָכהער,
דעם בליק אין נוימיס אײַנגעזויגן
און הילכיק אויסגעהוסט זיך: — אָן געווער
א'ז מען אין וואלד, ווי אָן די אויגן.

VII

געווער האָט נוימי ניט געהאט,
געהאט האָט נוימי בלויז א לאטע.
צעבייַלטע פיס פונ גא-וועגאד
אונ שטילנ וואנדעראָוונעמ פלאטער...
מיט אומעט וואלדיקנ אינ בליק,
דערמאָנט אינ איר די וואכ האָט שפעטע;
נאָר זי איז שוינ געגאנ צוריק
דורכ וועגנ אנדערע אינ געטאָ.
פונ ווייַט נאָכ אפנ וואלד א קוק,
וואָס איז פארוואָרצלט פעסט געשטאנענ.
זי האָט דערזענ א מאלעגיירעדיקע קו,
א היימ, וואָס איז אינ ערגעצ ניט פאראנענ...
אונ ווייַטער דאָרט געלאָזט זיכ גיינ.
וווהינ? — איז שוינ אלציינס געווענ איר...
זיכ אָפגעשטעלט האָט זי בא יעדנ וואלגערשטיינ,
זיכ אייַנגעהערט אינ יעדנ קריי פונ הענער...

37. א ביקס

I

אינ פלאמ זיכ שמעלצט דער הימל-ראנד,
עס וויגנ וואָלקנס זיכ, ווי בלאָז-זעק גרינע.
פארבייַ דער געטאָ בא דער וואנט
האָט א געשפענסט אדורכגעשלייַכט באגינענ.
געגאנ פונ וואלד איז דאָס געשפענסט,
געגאנ ס'איז טעג, אונ נעכט, אונ וואָכנ,
דורכויס פונ אומוועגנ פארבלעגדט,
אונ פונ בייזוווּנדערנ פארשפראָכנ.
באדעקט מיט פינצטערקייַט ס'געזיכט,
די פיס צעבייַלט, די האָר צעפלאטערט,
האָט אָנגעטאָנ ס'געשפענסט אפ זיכ
די מאָגנ-דאָווידיקע לאטע.
אפ פייַנ אונ אָפקומענ — אָט באלד
זיכ אופשפארנ דער טויער וועט דאָ,
אונ דאָס געשפענסט וועט פונעמ וואלד
זיכ צ'ריק אריַינגאנווענ אינ געטאָ...

II

די ברוסט — אין געטאָדיקן ציר,
דאָס הארץ — אין קלעמענדיקן פיבער.
אפ א פרימאָרגיקן שפאציר
איז דאָס געשפענסט די געטאָ-שוועל אריבער:
גוט-מאָרגן, אומגליק, אפדאָסנײַ!
דערשטיקטע געסעלעך, גוט-מאָרגן!
ס'האָט איר דאָס הארץ געטאָן א שנײַד,
און טרערן האָבן זי געוואָרגן:
דער כאָלעם פון דער פרײַ איז אויס,
געענדיקט זיך פון וואלד די טרוימען!..
דאָס הארץ בא גליקן שפרינגט ארויס,
זײַן אייגן קאָל פארטויבט אים: — נוימי! —
פון געטאָ א קאיאָר זיך שפרייט
און שטיל באזאלבט די געטאָ-געגנט.
עס האָט דאָ קינדער גליק באגלייט,
און דאָ האָט נוימין גליק באגעגנט...

III

קיין וואָרט. קיין קלאנג. קיין מינדסטער וויג.
גלײַך ווי דערטרונקענע אין ווי פארוויטן.
פאראנקערט בלויז דעם בליק אין בליק
האָט איינער שווײַגנדיק באם צוויטן.
בארוישט, צעטומלט, האָט דאָרט גליק
זיך אײַנגעזויגן אין איר פּאָנעם;
גענומען שפאנען היין און צ'ריק,
פארזען, ווי ס'יאָגט איר שמייכל אָן אים:
— ס'איז ווייניק האָבן בלויז א קאָפּ,
אז קאָנען אָפּגעבן מע זאָל אים!..
א ביקס!.. — האָט איר דאָס הארץ געקלאפּט, —
ס'איז אלץ געווען... פארבײַ... א כאָלעם...
א כאָלעם איז געווען דער וואלד,
א כאָלעם איז געווען דאָס בלאָנדזען. —
איר קאָפּ אין אקסל א באהאלט,
ווי בא א פויגל, האָט געטאָן זיך...

IV

א שולדיקער האָט גליק געהערט,
געלאָזט אפּ זיך די ווערטער פאלן:
— א ביקס האָט איצטער מער די ווערט
פון מיר, פון דיר און פון אונדז אלע!
די ביקס באשטימט: ווער יאָ, ווער ניין!
אויך דאָרט איר אלע רעכט געהערן! —
זי האָט געשטיקט אין זיך געוויין,
דאָך האָבן דורכגעפלייצט די טרערן...
— ס'האָט נוימי ניט געהאט קיין ביקס, —
געהערט האָט זיך א שאָרך פון בלעטער, —
א לאטע בלויז!.. איז האָט צוריק
דער וואלד זי אָפּגעשיקט אין געטאָ...
אצינדערט ווייס! און ניט פארגעס
און יעדן איינציקן דערמאָן עס,
אז ס'נעמט דער וואלד ניט אָן אפּ קעסט
פאר גוטע רייד און פאר ראכמאָנעס!

V

אראָפּגעלאָזט אפּ גליקס געזיכט
האָט פון דער גאנצער געטאָ זיך דער אומעט.
דער וועג אים נאָכגעשלעפּט האָט זיך,
ווי צו די פיס א צוגעקניפּטער קלומעק.
ניט אלץ האָט ער פון נוימיס רייד
מיטן געדאנק באנומען און פארשטאנען.
דער וואלד האָט זיך פאר אים געדרייט,
געשווינדלט האָבן פּארטיזאנער,
דערווייטערט אלץ האָט זיך פון אים
אדורך די אָנזע'וודיקע רוימען.
און מיט א צוגעזעצטער שטים
האָט ער א זאָג געגעבן: — נוימי!
אויב א סאָלדאט, איז מיט א ביקס!
אויב טראָגסט דאָס לאנד, איז אינעם הארצן!
מיט יעדן שטיינדל און געוויקס
אפּ קאָנען גרייט פאר דעם אין שלאכט זיין!

VI

— ...דאָס לאַנד!.. — האָט נוימי נאָכגעזאָגט, —
מיט יעדן שטיינדל און געוויקסל... —
זי האָט ווי מיט דעם אָנהייב טאָג,
מיט יעדן וואָרט אצינד געשטיקט זיך, —
נאָר וואָס? — האָט זי געצוימט די טריט
און אָפּגעלאָזט דעם אָטעם יאָגן,
א יעדער וואָרט אירס האָט געבריט,
געפּאַלן ס׳איז ווי פון א האָגל. —
איז עפּעס אנדערש דען פאַראַן,
איז עפּעס נאָך דאָ כוץ דעם צויבער
פון גיין מיט אלע — האנט בא האנט
קעגן די מערדער און די רויבער?
נאָר ס׳קוקט דער וואלד מיט א פאַרדאַכט,
כ׳ווייס ניט, מיט וואָס אים איבערצייַגן,
אז כ׳קער אים אָן מיט לייַב און הארץ,
ווי יעדער בלעטל קער דעם צווייַג אָן...

VII

און אויב עס ווייסט דער וואלד אליין
בלויז די, וואָס קומען פון די היימען
מיט די געראָכן פונעם פליין,
מיט די גערוישן פון די ביימער,
און אין דער ביקס — פון פעלד די לויב,
און אין דער שפּיז — פון פרוכט דער פלאַטער,
איז מיר פון געטאָ זיס דער שטויב,
איז מיר קיין כארפּע ניט די לאַטע.
כ׳שלאָג אומעטום זיך פאַרן לאַנד!
באַנאַנד מיט ברידער און מיט זיידעס,
וואָס האָבן ערלעך דוירעס-לאַנג
מיט שווייס באַטרונקען און פאַרזייט. עס,
ווו ס׳טראָגט אין מויל דיך יעדער טייַך,
ווו ס׳שלאָפט דער גרונט מיט דייַנע זאָמען,
ווו יעדער בוים דיך אונטערשטרייַכט,
ווו יעדער בערגל טראָגט דייַן נאָמען,

VIII

ווּ יעדנ שטיינ איז ליב דײַנ וואָרט,
אונ דײַנ געמורמל יעדנ ווינטל,
אונ שטארבנ קאָנ איכ דאָ אונ דאָרט,
ווי דאָ אונ דאָרט — זיכ א צעגרינ טאָנ!
ס׳גייט קנאפ מיר אָנ אונ ווייניק-וואָס,
צי זעט מענ אונדז, צי ניט אפילע...
דאָס לאנד אינגאנצנ איז די מאָס
פונ אונדזער הארבסט אונ אונדזער פרילינג...
אונ איכ וועל האָבנ ס׳גליק, ווײַזט אויס,
זיכ שלאָגנ פארנ לאנד אינ געטאָ,
ווּ ס׳וועט זיכ שלאָגנ קליינ אונ גרויס,
מיט הוילע הענט — צי פרײ׳ר, צי שפעטער... —
אונ שוינ צו קיינעמ ניט פארטרויט,
האָט נוימי סטאמ א זאָג געגעבנ: —
פארוואָס קומט אונדז אזא מינ טויט?
פארוואָס קומט אונדז אזא מינ לעבנ?

IX

א יעדער וואָרט האָט גליק געהערט,
א יעדער ווײַל דעמ קאָפ א קער׳ווע.
זי איז גערעכט צי ניט גערעכט,
אימ פעלנ שאכטלעכ פונ קאָנסערווג,
ער זאָל זיי אָנפילנ מיט טאָל
אונ זיי מיט אופרײַס-קראפט פארוויגנ.
ער האָט געדענקט: ס׳איז נאָכ ניטאָ,
ער האָט געוווּסט: מע דארפ עס קריגנ!
דאָכ מיט אנטשולדיקונג האָט ער,
צווישנ דער ווירקלעכקײַט אונ טרוימענ,
צו נוימינ זיכ געטאָנ א קער
אונ איר ארײַנגעמורמלט: — נוימי!
געגעבנ האָט אונדז אלע רעכט
מיט אלע גלײַכ די רעוואָליוציע,
באשיצנ אפ דער גאָרער ערד
איצט דארפנ מיר מיט אונדזער בלוט זי!..

38. היסבוידעדעס אינ בערלינ

I

היסבוידעדעס געהאט דער פיורער האָט דעמ וויפלטנ מעסלעס,
נאָר ניט פארלאָזט האָבנ די הארצ־פריַינט אימ די סאמע נאָ'נטסטע.
פארפאָלגט האָט אימ דער ייִד, וואָס ווי א מעס האָט מיט א מעס
אדורכגערעדט מיט אימ זיכ הארציק אונטער מאָסקווע,
ווי ער וואָלט דאָ געשטאנענ נעבנ אימ
אונ די פארדאמטע באָרד צעוויקלט ווי א וואָלקנ.
— איר זיַיט שוינ אויכ א מעס? — האָט דאָרט די קייווערדיקע שטימ
פארקילט אינ אימ דאָס בלוט אונ אימ ניט אופגעהערט פארפאָלגנ.
צי בלויז אינ פיבער אימ אזוי זיכ דוכט,
צי ווירקלעכ נאָכנ טויט שטייענ זיי אופ פונ גריבער
אונ גייענ, ווי זיי ווילנ, פראנק־אונ־פריַי אדורכ,
ווי אינ די ביכער שטייט בא זיי געשריבנ?..
פארשפרעכונגענ פארשיידענע האָט ער געהאט,
באמיט דערמאָנענ זיכ זיי אלע האָט ער דאמאָלט.
אונ יאָגנדיק די אויגנ אומ אונ גראד,
האָט ער זיכ אלע וויַיל פארקיקט אונ זיכ פארשטאמלט.

II

אדורכגעוווּנקענ האָבנ זיכ די פריַינט געהיימ
הינטער דעמ פיורערס פיבערדיקנ האלדז־אונ־נאקנ;
געווענ איז איינער אומבאוועגלעכ, ווי א געצנ־אופזעער פונ ליימ,
דער אנדערער האָט ווי א פראָש געגעבנ יעדער וויַיל א קוואקע.
ווי צומ באפעל געשטאנענ שטומ זיַינענ די ווענט
אונ גליַיכגילטיק אריַינגעזאפט אינ זיכ עפעס פארנעפלטס.
— ס'איז גליַיכער לאָזנ אימ אליינ, הער הימלער! — זיכ געווענדט
האָט צומ געסטאפּאָ־שעפ דער דאָקטער געבעלס.
פארקערפערט ביידע האָבנ דעמ יעסאָר
פונ פיורערס דראנג, דעמ גייַסט פונ דער אימפעריע.
א בינטל ציילעמער אפ ביידנס בריסט באשטעטיקט האָט,
אז די בעסאַלמענס פונ דער וועלט ענדגילטיק זיי געהערנ.
ס'האָט יעדערער אנ אָרדער שוינ אפ זיי געהאט
איניינעמ מיט א צוזאָג אפ א גאס אנ אייגענער אינ מאָסקווע;
איז מעגלעכ דענ, אז מ'האָט פארזענ עפעס באמ קעגנערס צאר?
געשיקט זיכ, אז די פינקטלעכקיַיט האָט פלוצעמ זיי פארלאָזט דאָ?

III

גלײַך װי א װעקסל — טערמינירט — געקוקט די נאפע האָט אפ זײ,
אונטערגעשריבן מיט דער האנט דער אײגענער פון פיורער.
אין מאָסקװע איז געגאנגען א שנײ,
דיװיזיעס דײַטשישע געפרעסן האָט דער שטורעם,
און ס'האָט אפ װײַטן זיך געהערט צוריק-געיאָגטער טראָט
פון דײַטשלאנדס מעשוגאס — איבער דער װעלט א הערש טאָן.
איבערגעװוּנקען האָבן זיך די פרײַנט: — געלויבט איז גאָט,
װאָס אָפּגעגליקט דעם פיורער לויפן האָט דעם ערשטן.
זײ האָבן זיך מיט אים אצינדערט ניט געשײדט,
און אפ קײן אויגנבליק אלײן איצט ניט געלאָזט אים,
די „רעזידענצ" נאָך אלץ באטראכט, װי א טראנשײ
פון דריטן רײַך, פון דער אימפעריע — אונטער מאָסקװע.
געטשאדעט יעדער בליק האָט װי אן אויסגעברענטער קנויט:
האָט די האשגאָכע ניט צומאָל באזוכט דעם פיורער דאמאָלט?
נאָר ער, אן אופגערײצטער, איז געקראָכן פון דער הויט
און עפּעס אומפארשטענדלעכס פּיבערדיק געשטאמלט:

IV

— יא, ביסמארק! — האָט ער אלע װײַל געטאָן א הײב זיך און א זעצ
און זיך געלאָזט פון זװנגען פון זײַנע לאָקן;
ער האָט אדורכגײן מיטן זײגער, מיטן הילצערדיקן לעצ
געזען באשײַמפערלעך אים אין בינאָקל...
און אָט דער שװאלבן-שלאק... ער לאָזט ביז איצטער אים ניט אָפּ,
און די פארפוילטע דרײַעק-הוט זיך איבער אים נאָך שאָקלט.
ער האָט ארומגעכאפּט מיט בײדע הענט דעם קאָפּ.
צי האָט דער טײַװל ניט ארײַנגעשטופּט אין האנט אים דעם בינאָקל?
— אָ, די בינאָקלען! — האָט ער מיט די צײן געטאָן א קריץ,
אין זײ האָט ער דעם קריג אזויפיל מאָל געװוּנען!..
געפיבערט האָט ער אלץ נאָך װעגן „בליצ"
און אויסגעבויגן זיך, װי פּאר א דונער.
געמינעט זיך דער בליק מיט אופגלאנצ און פארלאָש
האָט בא דעם לײמענעם מאשגיעך איבער געצן.
און ס'האָט מיט בויך-רײד זיך געװענדט דער, װאָס איז ענלעך אפ א פּראָש:
— ס'האלט מיטן פיורער שלים!.. װײַזט אויס, אז ער פארעדט זיך!..

V

דער פירורער האָט פונ צײַט צו צײַט געטאָנ א קער
דעמ כײַע־ראָעדיקנ בליק אפ די צעוואָרפענע באריכטנ,
וואָס זײַנענ אינ דער רעזידענצ געגאנגענ רעגולער
פונ שטעט פארקנעכטיקטע אונ לאגערס פונ פארניכטונג.
דאָ איז געבליבנ טרײַ אימ דאָס אימפערישע געווער,
דאָ האָט דאָס מאזל אימ קײנ טראָפּנ ניט פאראטנ,
דאָ האָט פונ וויפל פעלקער שוינ א כײלעק אימ געהערט
אינ אש, אינ בײנער אונ אינ שמאטעס.
— ס׳איז קאפיטאל! — האָט ער געפיבערט, — ס׳איז וואליוט!
מיט איר וועט דײַטשלאנד נאָכאמאָל פארמעסטנ זיכ אפ מאָסקווע!
ער דארפ פונ פעלקער אָפּצאפּנ א דריטל בלוט!
פאר יעדער פרײַז! וויפל יאָרהונדערטנ דאָס זאָל ניט קאָסטנ!
אונ אויסוואָרצלענ פונ זײ דעמ ווידערשפעניקנ געדאנק,
פונ זײ זאָל שלעפּקראפט בלײַבנ פאר גערמאניע!
צו דעמ באדארפ מענ, אז א גוטער טאנק
איבער די שארבנס זײער וועט זאָל גרינטלעכ זײ דערנאנענ!

VI

אונ ניט נאָר גלאט אזוי! — האָט מיט די וויִעס ער געפאטשט, —
די דורכנעפרעסטע — אפנ פלאמ! א דײַטשער פאקל־צוג איבער אײראָפּע
זאָל יעדער שײַטער זײַנ! קאטינער וואלד איז קוואטש!
ווײכהארציקײַט איז — מיט פארניכטעטע די ערד פארשטאָפּנ!
זאָל א גערוכ פונ מענטשנ־אש גײנ ווי א זײַל פונ שרעק
פאָרויס פאר יעדער דײַטשער אָרדינאציע
אונ אָפּראמענ פאר הערשאפט דײַטשישער דעמ וועג, —
האָט ער מיט בליק געמאָרדעוועט פונ בלאט צו בלאט זיכ,
אינ יעדער אײנער — ער געזענ האָט זײַנ פארזײ,
אינ יעדער ציפער האָט ער גיריק זיכ ארײַנגעפרעסנ.
געקראָכנ, א גערירטער קײווער־וואָרעמ, איז ער איבער זײ,
אונ די באלאנסנ צוגעלײגט צומ קאָפּ זיכ, ווי קאָמפרעסנ.
בארעכנט פינקטלעכ, וויפל יעדנ פאָלק שוינ פעלט
אונ וויפל נאָכ צומ אומברענג איז פאראנענ,
אז אונטערטעניק ווערנ זאָל די גאנצע וועלט
דער בלוט־געזאלבטער האק פונ דער אימפערישער גערמאניע!

VII

און דאָך געהאט אַן אויסזען האָבן אַלע דרײַ,
פּונקט ווי מע יאָגט זיי נאָך, און שוין באַוווּסט איז יעדן איינעם,
אַז ראַטעווען פונעם געיעג וועט סײַוויסײַ
ניט אײַנגעבן אַצינד זיך קיינעם.
צי פריִ'ר צי שפּעטער, דאָ צי דאָרט —
זיי האָבן אויסגעזען אַזוי, פּונקט ווי געווען ס'וואָלט קלאָר זיי
אין אָרעאָל אין בלוטיקן פון רויב און מאָרד,
אַז אָפּגעזאָגט האָט זיי דאָס מזל זײַן געהאָרכזאַם.
עס האָבן די, וואָס זייער הויפּט-געווער איז שרעק,
פון שרעק דערפילט אַף זיך דעם אָנגריף אַף אַ שטרעקע;
און בלויז „ווי ווײַט?" האָט יעדער בליק געפרעגט,
אַף וויפל צײַט וועט מוט בא זיי נאָך קלעקן?
אַף דער „האַשגאָכע" זיך פאַרלאָזט דער פיִורער האָט
אַצינדערט בא דעם אויסראָ־דנטלעכן שטאַפּל.
— נו, יאָ!.. — האָט זיך געקווענקלט געבעלס, — גאָט איז גאָט,
נאָר מאָסקווע גיט אים אַ באַדײַטונג צו אַ קנאַפּע!..

VIII

— אַרײַנרופן! — האָט זיך אַ דריי געטאָן דער פיִורער מיטאַמאָל, —
די כימיקער!.. — עס גייט נאָך ווײַט ניט אָן דער סאָף אים, —
ווי האַלט עס מיט די נײַע גאַז-וואָגנס? די קראַכט? די צאָל?
ס'איז, געבעלס, זיכערער אַ סאַך פון אײַער פילאָסאָפיע! —
עס איז אַרײַן אַן אַלטער מאַן און פאַר די הערשער זיך געשטעלט,
געוואָרן די שוואַרצאַפּלען אין פאַרגליווערונג זײַנען אים גרעסער.
אַדורכגעדעמאָנסטרירט מיט הענט מיט ציטערדיקע אַ מאָדעל
פון נײַע גאַז־וואָגנס, פאַרפולקומט און פאַרבעסערט.
עס האָט דער פיִורער ניט געקוקט: — דאָך, אַף דער וויפלטער מינוט
— דער קראַמפּ — פליוס פיר. און אַף דער פינפטער די אַגאָניע! —
פאַרגלייזט די אויגן האָט דער פיִורער: — גוט! —
אַף אים פאַרלאָזט ער זיך. ער צווייפלט ניט. ער קאָן אים. —
און איצט די דורכלאָז-פעיִקײַט — האָט ווײַטער ער,
ניט קוקנדיק, בלויז מיטן קאָל געטאָן אַ פרעס אים.
— די וויסנשאַפט באַמיט זיך אַלץ וואָס מער, —
האָט מיט אַ שמייכעלע פון גליק פאַרנייגט זיך דער פּראָפעסאָר.

IX

זיך אײַנגעזויגן אין מאָדעל מע האָט פּאַרטײַ׳ט,
ווי ניט געווען ס׳וואָלט א מאָדעל, נאָר א מאדאָנע.
דער פיורער בלויז געווען איז ערגעץ זייער ווײַט,
אין זײַנע זעונגען געוועזן איז פּארטאָן ער.
— ווי האלט עס מיט די אויוונס? — דורכגעריסן האָט זײַן שטים
די שטילקײַט, וואָס די וויסנשאפט האָט אָנגעווייט דאָרט.
ארויסגעגליטשט האָט גלײַך זיך דער פּראָפעסאָר שטיל,
און אף זײַן אָרט געשטעלט האָט זיך א צווייטער.
און ווי א פאָן האָט ער צעוויקלט א פּראָיעקט —
א שטאָט א גאנצע מיט פארשיידענע געבײַדן,
ווו מיליאָנען וועלן דורכמאכן דעם לעצטן וועג
דורך פײַער און דורך אומגעהערטע לײַדן.
געגאנגען איז דער פּראָיעקט פון הענט צו הענט,
ביז ס׳האָט דער פיורער מיט באגיטיקונג באערט אים. —
ארויספאָרן! — האָט ער זיך צום געסטאפּאָ-שעף געווענדט —
און אינסטרוקטירן מינדלעך אף די ערטער!

X

געהאנגען זײַנען לעם דער מאפּע אף דער וואנט
פון אויוונס ריזיקע די ערשטע אָנגעמערקטע שפּורן,
און ווי עס קאָרטשען פעלקער זיך אין זייער בראנד —
האָט שוין געזען באשײַמפּערלעך דער פיורער,
ווי ס׳ווערט א שטאָט פארטיליקט נאָך א שטאָט,
ווי גאנצע לענדער טרעטן אָפּ דעם וועג אים.
ער האָט די אויגן יעדער ווײַל א הייב געטאָן צו גאָט,
א כוילע-נויפלדיקן וואָרף געטאָן זיך יעדער רעגע,
און אָט אזוי, מיט אויגן אין דער הייך פארגלייזט,
די האנט אף די פּראָיעקטן פאלן האָט געלאָזט ער:
— מיט אָט-אָ די אנטפלעקונגען פון דײַטשן גײַסט
באנײַען וועלן מיר דעם מארש דעם זיגרײַכן אף מאָסקווע!
אונדז אף דעם וועג אליין די פּראָפעצײַונג אָנגעוויזן האָט.
די ווילדע רוסן קאָן מען עס מיט פײַער נאָר דערקלערן. —
און דער געסטאפּאָ-שעף האָט זיך פארנייגט: — יאָ... גאָט איז גאָט,
נאָר זיי... די רוסן... גלייבן מער אין... ארטילעריע!

39. עקספּערימענטנ

I

ס'האָט קלאָפּסנ אלעמאָל געצויגנ צו פילאָזאָפי,
די פאָרגענגער אינ אימ געלאָזט האָבנ זיכ הערנ.
אונ אפ צו אויסדריקנ דאָס דאָזיקע געפיל,
האָט ער באשטימט דעמ לאגער מיט א לעקציע באערנ.
די ייִדנ פונ דער געטאָ גראָנאָטאָפּס
זאָלנ אימ זײַנ קאָמפּלעקט, — האָט ער באפוילנ דער געסטאפּאָ.
געמאָלדנ מ'האָט א לעקציע פונ זאָנדערפירער קלאָפּס:
„די וויסנשאפט גערמאניעס אַפ א נײַעמ שטאפּל״!
די האק פונ זאָנדערפירער קלאָפּס זיכ שלײַפט
ניט נאָר באמ אָפּהאקנ די קעפּ אונ בא די מאָרדנ,
אויכ דעמ געדאנק זי טראָגט פונ דײַטשלאנד אפ איר שארפ
באמ אײַנפירנ אינ וועלט די נײַע אָרד׳נונג.
ער האָט שטודירט אונ גרינטלעכ אויסגעפאָרשט
די פאזנ בא געהאנגענע, ווענ ס'איז דאָס בלוט בא זיי נאָכ ווארעמ;
אונ ניט צומ איבערוויגנדנ איז פונ מאָל צו מאָל זײַנ דאָרשט
זיכ טײלנ מיט דער אָנגעזאמלטער דערפארונג.

II

אינ טאָגבוכ האָט דער זאָנדערפירער קלאָפּס פארשריבנ אלצ,
פונ יעדער זאצ האָט זיכ זײַנ גײַסט זײַנ מיזאמער געריסנ:
„די מעלאָדי פונ כאָרכלדיקנ האלדז,
ווענ באמ געהאנגענעמ דער שלייפ גיט א פארצי זיכ!״
ער האָט זיכ לײַדנשאפטלעכ אײַנגעקוקט צו דעמ געהאנגענעמ אינ בליק,
אינ ריס פונ די פארגלייזטע ווײַסלענ האָפערדיק זיכ אײַנגעהערט דאָרט:
„אָט איז זי, אָט די שטארבנדיקע לאנגזאמע מוזיק
פונ לעצטנ בלוט-אקאָרד אינ די פארשטארטע אָדערנ-געפלעכטנ״.
באזונדערס אָנגעשטרענגט, מעטאָדיש, ליב
באשעפטיקט האָט דער מויעכ זיכ בא קלאָפּסנ,
ווענ ער האָט נאָכגעשפירט „די וויפלסטע סעקונדע נאָכנ לעצטנ כריפּ
לאָזט די אורינ בא דעמ געהאנגענעמ אראָפּ זיכ?״
ער האָט עס פעסטגעשטעלט. גענוי אונ אקוראט.
מיט שטאָלצ גיט ער זיכ שטענדיק א דערמאנ עס.
— סאקראמענטאל! — האָט ער געשײַנט, דער קאט,
פאר דעמ דערגרייכטנ זיג פונ וויסנשאפט גערמאניעס.

III

ער איז דאָ האר, געלערנטער און ווירט,
און מיט זײַן מאכט דער אומבאגרענ׳צטער ער באלעקט זיך.
עס איז אים גוט. ער וויצלט זיך. פילאָזאָפירט:
אין לאגער הערט מען שטייענדיק זײַן לעקציע!
לעקאָווער דײַטשלאנדס וויסנשאפט — דער הימן פון דריטן רײַך!
די קלאנגען איבער קלאָפּסן שוועבן אום און פליִען.
לעקאָווער דײַטשלאנדס וויסנשאפט האָט קלאָפּס באפוילן גלײַך
אין לאגער צו זײַן אופטריט אופשטעלן א מוסטערהאפטע טליִע,
און איינעם פון די צוהערער ארויספירן צו איר
אלס א באשטעטיקונג צו זײַנע רייד, צום שלייף ניט אײַליק אים א הייב טאָן—
ס׳זאָל קאָנען לאנגזאם, גרינטלעך ווערן איליוסטרירט
דעם זאָנדערפירערס וויסנשאפטלעכע באהויפּטונג.
ווער וועט דער קאָרבן זײַן? — איז דורכגעגאנגען א שניט, —
אלציינס אָפּ וועמען וועט דער גורל פאלן!
ארויסגעפירט האָבן געסטאפּאָווצעס פונעם האמויף אן אלטן ייִד.
ער איז געגאנגען שטיל, און ס׳האָט געדוכט, אז ס׳גייען מיט אים אלע.

IV

— און דו, — האָט צו א צווייטן ייִדן זיך געווענדט
דער זאָנדערפירער קלאָפּס, די אויגן אויסגערונדיקט,
מיט דראָונג אָנגעגאָסענע, — דו זײַ דער אסיסטענט,
וועסט אָפּ די פינגער ציילן הילכיק די סעקונדן! —
ווי פון דער טליִעס שנאָבל האָבן קלאָפּס׳ באפעלן זיך געהערט,
מיט גדולע מיט אימפערישער דער רוים געוועזן פול איז.
עס האָט דער ייִד אראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ צו דר׳ערד,
דאָס איז געווען דער דאָקטער צווי מארגוליס.
נאָר ס׳האָבן די ענעס זיך אָפּגעשטעלט בא דער טריבון:
— הײַל היטלער! — צאָרנדיק דערלאנגט א דודע, —
פארשוועכט דעם זאָנדערפירערס וויסנשאפט, א בונט! —
געלאָזט דירעקט אָפּ קלאָפּסן די האשטאָנע האָט דער יודע.
ארויסגעכאפּט האָט קלאָפּס דעם רעוואָלווער.
א שאָס. מיט בלוט די באָרד באם זאָקן אָפּגעצייכנט.
און א פארטויבטער, פאלנדיק צו דר׳ערד,
געקוקט אָפּ קלאָפּסן האָט דער ייִד מיט א גאנײדנדיקן שמייכל.

V

געבושעוועט האָט קלאָפּס פֿון ברשע אופגערעגט:
— דער יודע! — האָט ער, מאָרדעוועגדיק זיך, געשטורעמט.
און אף דער טליִע קוקנדיק האָט אים מארגוליס שטיל געפֿרעגט:
— פֿילײַכט וועט אויכפרווון א דײַטש דער זאָנדערפֿיורער? —
אראָפּגעלאָזט מארגוליסן האָט קלאָפּס פֿון זיך א פּאטש,
א שלײַדער אים אף דר׳ערד, און פֿון דעם איבערפֿאל צערודערט,
האָט ער מיט ליפּן שוימיקע געפּײַקלט: — קוואטש!
דאָס האָסטו פֿאר דײַן ווערטפּאָליקער פֿראגע, יודע! —
דער דאָקטער אופגעשטעלט האָט צ׳ריק זיך אף די פֿיס,
זיך אָפּגעווישט דעם שטויב, דערלאנגט א קוק צום הימל א בארוטער,
און מיט דער גומי האָט אים קלאָפּס פֿונסנײַ דערלאנגט א ריס:
— דאָס האָסטו פֿאר דײַן שטיין און קוקן צו דעם הימל, יודע! —
ס׳האָט ענגער דער האמוין געגעבן זיך א פּרעס,
פֿארטײַעט דורכגעלאָפֿן איז א ווינטיקער געהאווע;
און קלאָפּס האָט גלײַך פֿאראָרדנט די עסעס:
נאָך היינט באנאכט אין געטאָ — אן אָבלאווע!

VI

אין הארצן הילכט באצײַטנס אָף דער טראָט
פֿון די מעכאבלים איבער אומעטיקע געסלעך פֿון דער געטאָ.
אוועקגעלאָזן קינדער מ׳האָט אף גאָטס באראָט
איבער דער כראָפּעדיקער ערד, מיט נעצן אומעטום געבעטער.
עפּשער וועט עמעצ אויסשטרעקן א שטיקל ברויט,
עפּשער וועט עמעצ מיט א דאך פֿארזען זיי בא די ראנדן,
עפּשער וועט עמעצ כאָטש ניט אָנווײַזן דעם טויט
אף די געיאָגטע מינדעריערעדיקע וואנדערער?
...און ערגעצ זײַנען אָרכימלעך, פֿארמאטערטע פֿון וועג,
געשלאָפֿן בא דער לערערן וואסיאָנען.
ס׳דערוועגט זיך ניט וואסיאָנע זיי צו טאָן א וועק:
זאָלן זיי אָפּרוען, ביזוואנען אָפּרוען מע קאָן נאָך...
פֿונקט ווי א ווערבע אײַנגעבראָכן קוקט זי שטיל אף זיי
און טראכט: סאדאָווסקין אָנשרײַבן א בריוו אזא מין:
זי לעבט. דער זיידע אויך. און כוץ זייער געליבטן וואָראָבײ —
שוין נאָך פֿון זיבן אָנגעפֿלויגענע איז זי אצינד א מאמע...

40. א בריוו פונ אוראל

I

וועג-אויס, וועג-איינ — קיינ אנהייב אונ קיינ ברעג...
פונ האפּענונג אונ פּיינ — א פלאנטערדיק געוועב איז.
סאדאָווסקי מיט זיינ טייל איז אָפּגעטראָטנ ווייטער אינ געשלעג
צום אופגעוואכטנ דאָנ, צו די קובאנער כּטעפּעס.
ער פונ דער היימ אפ בריוו האָט מער שוינ ניט געווארט
אונ ניט געוווּסט, צי וועט ער נאָכ אמאָל א בריוו באקומענ.
צעטראָטנ אפ ארומ געלעגנ איז די פּראכט,
אונ דאָס האָט ער געלייעוט פאר א גאנצנ זומער.
— אָט דאָס, סאדאָווסקי, שרייבט דיינ זונ דיר, וואָראָבײ, —
האָט ער, דעמ כּורבנ זעענדיק, זיכ שטיל געפּייניקט, —
אפ אויסוויינ[יק] א יעדער בראָכשטיק פארגעדענק מיט ווײ,
דאָס האָסטו בריוו איצט פונ דער היימ. זיי זיינענ דיינע!
ס׳איז עפּשער בעסער, — האָט אינ קאָפּ בא אימ געטאָנ א בליצ, —
וואָס שיקנ בריוו אפ יענער זייט מע קאָנ ניט...
ווי וואָלט זיינ האנט זיכ אופגעהויבנ איצט
אפ עפּעס אָנשרייבנ אהיימ... וואסיאָנענ?

II

אפ אָפּרו שטעלט מענ זיכ ניט מער ווי אפ א טאָג.
א דאָרפ. א וואלד. אונ ווייטער באלד מע לאָזט זיכ.
אונ דאָכ פונ ערגעצ האָט א בריוו דעריאָגט
אינמיטנ וועג דעמ קאפּיטאנ סאדאָווסקי.
צי איז עס ווירקלעכ אימ? צי בלויז דאָס אימ זיכ דאכט?
יאָ!.. אימ... ער פּרוּווט זיכ עמעצנ דערמאנענ...
עס איז פאר אימ געווענ אינגאנצנ אומגעריכט —
א בריוו... פונ וועמענ?.. אונ פונוואנענ?..
ער האָט אימ לאנג געהאלטנ אינ דער האנט.
פונ וועמענ קאָנ ער זיינ — גענומענ טרעפנ.
די האנטשריפט איז באקאנט אונ ניט באקאנט,
אונ פאָרזיכטיק אזוי אימ אופגעעפנט.
נאָר פאר דער ערשטער שורע נאָכ פונ בריוו
ער מיטנ בליק צומ סאָפ געלאָפנ גראד איז,
אונ ס׳האָט אפ אימ א שפּרונג געטאָנ די אונטערשריפט:
אָוואדיס...

III

נו, ענדלעכ, זיכ דערמאנט, —
האָט ער א שמוכ צו זיכ אליינ געגעבנ.
ער האָט דעמ בריוו איבערגעלייגט פונ האנט אינ האנט:
ס'קומט אלעמאָל א פרײַנט צונוצ אינ לעבנ!..
אונ זיכ ניט רירנדיק פֿונ אָרט,
די שורעס שלינגענ גלײַכ גענומענ האָט ער,
אינ ניט אדורכגעלאָזט קיינ איינציק וואָרט,
קיינ רענע ניט איבערגעכאפט דעמ אָטעמ.
דעמ בליק געטאָנ א וואָרפ אפנ קאָנווערט,
דעמ שטעמפל — אײַליק אָפגעמאָסטנ.
אונ אפ א ווײַלע זיכ פארהאלכנ אונ פארקלערט:
וואָרט אויס!.. עס גייט דאָכ ניט דער בריוו פונ מאָסקווע?!
אונ ווידער צו דעמ זײַטעלע פאפיר א פאל,
מיט בלאָנדושענדיקנ בליק געטאָנ א כאפ עס.
ערשט דאנ האָט ער א מאכ געגעבנ מיטנ קאָפ: אוראל!
אונ דאנ ער אפנ שטעמפל האָט דערזענ: טשעליאבינסק!

IV

אונ דאנ האָט ער דעמ בריוו גענומענ לייענענ פונסנײַ,
זיכ אײַנהערנ אינ יעדנ וואָרט, פונקט ווי געהערט וואָלט ער זײַנ קאָל דאָ.
עס האָט דער דורכרײַס פונעמ קלעמ א שווימ געטאָנ פארבײַ —
פונ סאמע דניעפער ביז דער וואָלגע.
ער האָט אימ אינ זיקאָרנ לעבעדיק געהאט,
א יאָג געטאָנ אפנ אוראל האָט דער געדאנק אימ,
אונ אָנגעשטויסנ אפ א וואָרט זיכ: טאנקאָגראד.
ס'האָט אימ פארכאפט דער אָטעמ: טאנקענ! טאנקענ!
אונ איבערכאזערנ גענומענ יעדער וואָרט
אונ גלעטנ יעדער אָס, פונקט ווי א שווערד א שארפע:
„ווענ קאָנענ כ'זאָל באשרײַבנ אלצ, וואָס דאָ קומט פאָר,
וואָלט עס דערמאָנט די ערשטע טעג פונ דער באשאפונג.
פונ כאאָס, פֿונ צעוואלגערטנ מאשינ-געוועב,
האָבנ זיכ קאָרפוסנ אפ הוילנ סטעפ א הייב געגעבנ שלאנקע.
אינקורצנ: מ'איז ארויפגעגאנ אפ דעמ פארשנייטנ סטעפ
אונ מ'האָט א זאָג געטאָנ: ס'זאָל ווערנ טאנקענ!

V

זײַנען געוואָרנ טאנקענ! פונקט ווי אינ דעמ ביבל-מיפ,
האָט אופגעשײַנט דאָס ליכט און זיכ צעשפּרייט האָבנ די שטערנ״.
סאדאָווסקי האָט געזונקע: אינ דעמ בריוו,
א יעדער וואָרט פונסנײַ גענומענ לייענענ און הערנ:
„...א שווינדל אפנ שניי געטאָנ האָט א געצעלט,
נאָכ אימ זיכ אופגעפליגלט איינער האָט נאָכ איינעמ.
און פרעסט אזעלכע ניט געזענ האָט נאָכ די וועלט,
אזוי זיי איבערטראָגנ ניט געקאָנט וואָלט קיינער.
און ס'האָט זיכ א באהעפט געגעבנ טאָל מיט בארג,
און איינער יאָגט אינ טעמפּ דעמ צווייטנ איבער.
און ס'איז געוועזנ טאָג, און ס'איז געוועזנ נאכט,
ווי אָנגעשריבנ שטייט דאָרט אינ דער ביבל...
פארקישעפט, דאכט זיכ, דער איראל איז איצט אליינ,
נאָכ ניט געזענ האָבנ די בערג זײַנע אזא מינ וויכער.
אינקורצנ: ס'האָט געווער געלאָזט זיכ גיינ.
דערפילנ וועט דער דײַטש עס אפנ רוקנ שוינ אינגיכנ.

VI

מיר האָבנ גרוסנ שוינ פונ פראָנט. ס'איז גוט!
עס שרײַבט אליינ דער גאָט פונ קריג! וואָס מערער מאָנט ער.
געטראָפנ האָב איכ דאָ א האלבנ אינסטיטוט
מיט פראָפעסאָרנ, מיט כאווייריממ און באקאָנטע.
נאָכ אפ דער ראָד, ווי ס'וואָלט קיינ היימ גאָר ניט געוועג.
נאָכ אונטערוועגס, צעלייגט אפ טשעמאָדאנענ.
נאָר ס'שטייט א פרוי בא א מארטענ
מיט דעמ געפיל, ווי באמ הארמאט וואָלט זי געשטאנענ.
איבערגעשטרײַכט זײַנענ באגריפנ דאָ פונ צײַט,
באקוועמלעכקײַט באקומענ האָט א נײַעמ אינהאלט.
די מענטשנ האָבנ זיכ אנטפלעקט דאָ פונדאָסנײַ,
אינגיכנ וועט דער דײַטש, סאדאָווסקי, עס דערכילנ.
און דאָ איז מיר אמבוילעטסטנ געוואָרנ קלאָר
דער ווענד אינ פאָלק פאר פינפ און צוואנציק יאָרנ דורכגעמאכטע.
אינקורצנ: ס'דאכט זיכ מיר, אז הײַנטיקס יאָר
וועט רוסלאנד צווינגענ אנדערש וועגנ זיכ א טראכט נאָנ...

VII

א גרוס דעם גאנצן טייל. ווי שלאָגט איר זיך אצינד?
צי ווייסט איר עפּעס־וואָס וועגן וואסיאָנען?״
אדורכגעלייענט האָט סאדאָווסקי עס געשווינד,
ער האָט געוואָרט, אז ס׳זאָל אָוואדיס וועגן דעם דערמאָנען.
„אנטשולדיקט מיר, וואָס אזוי ווייניק איך דערצייל,
געציילטע פּאָר מינוט פאר ווייסעכ-ווייל-צײַט איצט פרײַ כ׳בין.
ס׳האָט זיך אזוי געמאכט, אז כּיצ מײַן טייל
האָב איך ניט קיינ׳ם מער צו וועמען שרײַבן...
מיט אַלגען האָב איך זיך געזעגן אין מאָרג. כ׳האָב זי געטראָפן טויט.
מײַן טעכטערל טאמארע — אויך דאָרטן, דערגעבן.
א דײַטשישער פּוגאַס האָט זיי אין ריי נאָך ברויט
ארויסגעריסן פון מײַן לעבן״.
באהאלטן האָט דעם בריוו כאדאָווסקי אין פלאנשעט
צווישן וואסיאָנעס בריוו, איינגאנצן א צעשטרײַטער.
ער האָט גאָר ניט באמערקט, ווי ס׳איז געוואָרן שפּעט,
פאַרטאָג האָט מען אין וועגן זיך אופגעהויבן ווײַטער.

41. פון אן אויסגעקוילעט שטעטל

I

אינמיטן הויף באמערקט אָוואדיס אָפּט
א שמיד בײַם דער באטאָגיקער האפּסאָקע,
ווי ער וואָלט שטייענדיק געכאפּט א שלאָף
און, שלאָפנדיק דאָרט, ווי א בוים זיך אפן ווינט געשאָקלט.
ער שלאָפט ניט אויס זיך, ווי ס׳באדארף צו זײַן, די נאכט,
מיט רו ווערן די ביינער זײַנע ניט געזעטיקט.
ווי נאָר ער גיט די אויגן א פארמאך,
אזוי דאָס גאנצע אויסגעקוילעט שטעטל זײַנס דערזעט ער.
די נאָרמע מאכט ער דאָך — אפ אָנדערהאלבן מער,
ער זוכט, ער נישטערט ארבעט אויס פון אונטער דר׳ערד זיך,
און ס׳בלײַבט אים ניט קיין צײַט אפ טאָג א קלער,
עס זאָלן די יעסורים אים ניט אָניאָגן אהערצו.
נאָר ס׳קומט צו אים דער אגמאס-נעפעש און דער צאר
אין די האפּסאָקעס שטיל, ווי שאָטנס אפ אים ווארטן;
זיי טוען אפן האלדז אים אָן זיך צארט,
און אפן מיטן הויף ער בלײַבט ווי א פארשטארטער...

II

ער שטייט ווי א פארבלאָנדזשעט פערד,
וואָס איבעראַשט באמיט ער זיך דעם וועג דערקאָנען,
און ווי אַן אײַנגעשניטן ציימל קײַט ער שווער
באַזונדער יעדער רינגעלע — דערמאָנונג נאָך דערמאָנונג.
ער האָט געטראַכט און איבערלייגט זיך: טאָמער דאָך,
געשיקט זיך, ראַטעווען זאָל קיינער זיך ניט קאָנען?
עפּשער האָט אים געשאַנעוועט דאָס מאַזל פונעם בראָך,
אָט האָט זיך דאָך געראַטעוועט עלקאָנע!..
ער, עמעס, האָט אין דײַטש זיך פרײַ געטאָן א גראָב,
נאָך אַפן לאַסטוואָגן, וואָס האָט צום גרוב געשלעפּט זיי,
און אויסגעהריזעט פונעם גאָרגל אים דעם קנאָפּ
און אויסשפּײַענדיק אים, א ריטש געגעבן: — שעפּסן!
וואָס זיצט איר? — האָט ער זיי געטאָרעט און געוועקט...
„עלקאָנע! — גיט זיך אווראָם-הערש א טראַכט, — א מענטש א פּראָסטער,
און אָט אַזוי איז ער אוועק.
די איבעריקע האָבן שלעפּן ווײַטער דאָרט געלאָזט זיך“...

III

— עלקאָנע! — האָט ער זיך צו אים געווענדט
באַם ערשטן קוק, — דערציילן! דו האָסט ניט וואָס פאַרטײַען! —
און ס'האָט עלקאָנע זיך א קוק געגעבן אַף די הענט:
— דערציילן — וועט דאָס לעבן, אווראָם-הערש, ניט סטײַען!
— און מײַנע, הא, האָסטו געזען?.. — געזען!..
אין שאַבעסדיקן קלייד, מיט אַלעמען. באַם ריוו, ווי בא א וואָגן...
— נו, יאָ, — האָט ער איבערגעריסן אים, — ווי דען,
אַז אים האָט די כאָליערע ערגעץ אומגעטראָגן...
— און אָט אַזוי געוואַרט האָבן זיי שווײַגנדיק באַם ריוו,
די פיס צום גרונט אַראָפּגעלאָזטע.
און ס'איז געווען א רעגנדיקער אינדערפרי,
און איין געשריי האָט זיך דערהערט. פון דײַנער. נו, אָט האָסטו!.. —
ס'האָט מיטן בליק זיך אווראָם-הערש ערגעץ געווענדט,
ווי ער דאָס גאַנצע לעבן וואָלט געטאָן אַן איבעררעכן,
און ס'האָט ווי א שטיק פײַער אַף זײַן מויל געטאָן א ברען:
— מײַן נעכע...

IV

און אווראָם־הערש פאַרגייט זיך מיטן אָטעם לאַנג,
ער פילט, ווי פאַרן גאָרגל גיט א נעם דער בראָך אים:
מיט בריוו באַוואָרפן האָט ער גאַנץ בוגורוסלאַן,
צי איז דאָרט ניט פאַראַן א שפּור פון זײַן מישפּאָכע?!..
אָט גיט זיך נעכעס קלייד אים א דערמאַן,
אָט גיט א ריס פון סאַמע קיִווער נעכעס קאָל אים,
אָט גיט א שניט ווי דורך א צווינטער זיך מיט שרעק א באַן,
און באַם וואָקזאַל ניטאָ איז קיין פאַרשוין, ניטאָ קיין באַלעגאָלע...
ס'איז אים מיט לעבעדיקער היים דאָס האַרץ נאָך אַזוי פול,
א וועלט א גאַנצע וועקט נאָך פון דער ווײַט אים —
געוואָלט האָט ער אַצינד איבער די כורוועס טאָן א גיי,
אַליין זיך ווי א כורווע טאָן לעם זיי א שלײַדער...
עס האַלט דאָס האַרץ בא אים זיך קוים איצט אײַן,
דאָס לײַב דאָס גאַנצע פאַר דעם ווייטעק קנאַפּ איז.
ער וואָלט אַף א געשלעגן געמאַכט איצט קידעש, ווי אַף ווײַן,
ער וואָלט א יעדער גרוב געגאַנגען זאָגן א גוט-שאַבעס!

V

גוט-שאַבעס, ייִדן, אויסגעקוילעטע אין יעדער שטאָט
און לעבעדיקערהייט געוואָרפענע אין ריוון!
ווען זײַן זאָל ערגעץ אין דער וועלט א שטיקל גאָט,
וואָלט ער אַליין באַדאַרפט זיך אַף די קוואָרים זעצן שיווע!
גוט-שאַבעס, שטיבער ליידיקע, דערשטיקט פון רויב,
און אײַנגעבראָכענע, פאַרבלוטיקטע פּידאַשקעס!
עס גיבן זיך אַליין די דעכער א פאַרהייב,
ווי עמעצער וואָלט אינווייניק געראַשט נאָך...
גוט־שאַבעס, ווינטן, קומענדע פון דאָרט,
דורך שליאַכן אויסגעפּאָרענע מיט ווערסטן גראַדע!
צי האָט איר ניט געזען, ווי עמעץ פאָרט
אַהינצו זאָגן קאַדעש?
גוט-שאַבעס, קרענעצעס, פאַרוואַקסענע מיט גראָז,
ווי זיידעס האָבן אָפּגעשטעלט די פערד צום פאָיען!..
אים דוכט זיך, אַז ער הערט א באַלעגאָלעדיקן גלאָק —
ער קלינגט ערגעץ אין וועג מיט אַזא ווײַטן טרויער...

VI

אָט איצט, ווען ס׳איז פון אלץ שוין גאָר נישטאָ,
ווען ס׳קוקט אף אים די וועלט די גאנצע, ווי א קארקע,
איז אזוי זיס אים יעדער שינדל פון דער שטאָט,
און יעדער דאך, און יעדער אויסגעדרייטער פארקן.
ער האָט געהערט: ווען בא א מענטשן שניידט מען אָפ די פיס,
טוען די אָפגעשניטענע א לאנגע צייט נאָך וויי אים.
אזוי-אָ טוט זיין שטאָט אים וויי, און ס׳וועט געוויס
דער וויי שוין ביז דער גרוב קיין טרייסט אים ניט פארוויילן.
די פליאמעס גיבן אפן פּאָנעם אים זיך א צעלייג,
ער זעט, זיין נעכע גייט. ס׳איז אופּ די טיר פון זיין כאלופּע.
געהייסן אָנטאָן איר מע האָט דאָס שאבעסדיקע קלייד,
פּונקט ווי געגאנגען וואָלט זי צו דער כופּע.
און ער קאָן גאָרנישט טאָן. אפילע קיין געשריי,
ס׳זאָלן די בערג א ציטער טאָן, קאָן ער ניט געבן,
נאָר אָט אזוי — זיך ווארגן מיט דעם וויי, —
איז וואָס-זשע דארף ער עס, זיין לעבן?

VII

קיין שלאָף באנאכט, קיין אָפּוועגדונג באטאָג,
זיי באָמבלען אים אין קאָפּ, די באלעגאָלעדיקע גלעקער:
ס׳איז ניט קיין טאכלעס, אווראָם-הערש, באם האָרן דאָ
צו בלאָזן פייער פאר די דייטשן אף א שטרעקע!..
זיי קלינגען אים אריין פון ווייט אזויפיל זאָרג
און טריקענען אים, ווי מיט בראנפן, אויס דעם גומען:
עס שלאָגט זיך ניט קיין באלעגאָלע, אווראָם-הערש, אף באָרג,
אויב שלאָגן — איז געשלאָגן זיך מעזומען!
פּונקט ווי געשלאָגן האָט מען זיך אף א יאריד
אין די אמאָליקע, די אלטע צייטן!
עס הייבן זיך, ווי בא א פערד, בא אים די טריט,
און ס׳גיט שוין א פארופּ די נעפּלדיקע ווייט אים,
און ס׳קלינגען, מאָנענדיק, די גלעקער אלץ,
דעם מארך אים מיט פאריבל זיי פארטונקלען:
עלקאָנע האָט איבערגעהריזעט כאָטש איין דייטש דעם האלדז,
ער האָט זיך מיט זיין לעצטן כאָרכל כאָטשבי אָנגעטרונקען!

VIII

אונ דו? האָסטו דענ קיינ פאָסטראָמקעס ניט געריסנ מיט די ציינ?
קיינ שלייעס האָסטו ניט געריסנ מיט די הענט דענ?
א יעדער דוכטנדיקער קלונג זיכ ווארפט אימ, ווי א שטיינ,
פארשלייפט אימ מיט א ווײַטנ קישעפדיקנ פענטע.
אונ נעכטנ מיטאמאָל דערזעט ער גיינ אינ איר פאטא,
ווי אָנגעטאָנ זי וואָלט זיכ אפ א גרויסנ יאָמטעוו.
איז גיט ער זיכ אליינ א ריס: — וואָס שטייסטו, טאמ?
גיי צו אָוואדיסנ אונ פויעל: שיקנ אפנ פראָנט דיכ!
מיט אימ וועסטו ניט דארפנ האָרעווענ קיינ סאכ,
א וואָרט, א פיפס א מינדסטער איז גענוג אימ!
איז גיי אונ עפנ אופ פאר אימ דאָס הארצ,
דערצייל אימ פונ א שטאָט א גאנצער מיט הארוגימ!
ער וועט דיכ אויסהערנ אונ העלפנ דיר אליינ,
ער וועט פארשטיינ, ווי גרויס דער צאָרנ אונ דער וויי איז.
האָסטו דענ קיינ פאָסטראָמקעס ניט געריסנ מיט די ציינ?
צי ניט געריסנ האָסטו מיט די הוילע הענט קיינ שלייעס?

42. קיינ סטאלינגראד

I

מיט רעגנבויגנס שפריצט דער אוראלטער אוראל,
ווי סערפנ גאָלדענע לאָזט ער זיי הויכ פאנאנדער.
ער האָט די ברייטשיסדיקע טראכט געגעבנ א צעפראל
אונ בערג ארויסגעשיקט געשטאָלטע צו די ראנדנ —
זיי וויסנ ניט אינ וועג קיינ אָפּהאלט אונ קיינ צאמ,
דער טויט ווערט קעגנ זיי געפלעפט מיט זײַנע קלעמער.
אפ שמעלצער פונ אוראל גייט אופ וואָלאָקאָלאמסק,
אפ זייער צויבערדיקער מי — דער גײַסט פונ קרעמל.
דער סוינע קריכט, אינ פאנצערס דרײַפאכיק פארטאָנ,
דעמ יאמ דעמ גאָלדענעמ פונ ווייצ מיט בלוט באטריפנ.
פארכאלעשט ליגט, ווי פאר א שפרונג, דער שטילער דאָנ
אונ שטיל פארשפרעכט דעמ סוינעס טריט אינ זײַנע טיפנ.
אוי, שטילער דאָנ, דײַנ שוועסטער וואָלגע וואכט אצינד!
בא איר געפעלדזטנ ברעג וועט פײַערלעכ דעמ סוינעס בראָכ זײַנ!
עס זאָטלענ פעסטונגענ געפאנצערטע דײַנע געטרײַע זינ,
ווי פערד קאָזאקישע זיי זײַנענ דײַנע זינ געהאָרכזאמ!

II

אָוואדיס שנײַדט דעם רוים, ווי דער געדאנק,
אָוואדיס פרעסט די צײַט — אריבער נאָרמעס אלע.
פונוויַיטנ זעט ער בא דעם ראנד א יעדנ טאנק,
וואָס גייט אראָפּ פונ די קאָנווייערס די אוראלער.
די היצ פונ יול איז אויסגעמישט מיט פײַער פונ געווער,
אונ גאָלד פונ רײַפנדיקנ ברויט — מיט בלוט פונ די באצווינגער.
עס שטײַגט דער איינס-אפּ-איינס אינ געגעמדיק געפּעכט
פאר יעדנ זאנג, פאר יעדנ בוימ, פאר יעדנ ציגל.
מיט וואָרצלענ קלאמערט אינ דער ערד זיכ יעדער שטאמ,
די היצ אינ סטעפּ צעפלאסטערט איז וואטראָניש.
פארכלינעט האָט דער פײַנט אינ פײַער אונ אינ פלאמ
זיכ בא די ווענט פונ אוראלט-רוסישנ וואָראָניעזש.
אינ דאָס פארוווּנדעטע, צעקנאָדערט-אָנגעבראָקטע שטאָל
האָט ער א וואש טאָג בא די ברעגנ פונ דער וואָלגע זיכ פארמאָסטנ.
עס שוועבט אפּ יעדער רוסלענדישער שטאָט
דער רומ דער הערלעכער פונ שלאכטנ אונטער מאָסקווע.

III

צעשוימיקט, בארג-ארופּ זיכ יאָגנ טעג,
ווי פײַלנ אָנגעצילטע, גראדע.
אָוואדיס גרייט זיכ ווידער שוינ אינ וועג:
א פּאָר טאָג פּאָדערט זיכ אצינד קיינ סטאלינגראד אימ.
א בריוו פונ נארקאָמאט. דער זעלבער זאמ.
דער זעלבער סטיל. די זעלבע האנטשריפט.
ארויספאָרנ ווערט פאָרגעלייגט אימ ניט געזאמט,
אונ אפנ פלאצ — די נייטיקע באקאנטשאפט.
ס'דערמאָנט זיכ, ווי געוווּנדט האָט ער זיכ פּריי'ך אפּ „דו“,
דערנאָכ געזאָגט שוינ ווידער „איר“ אימ,
א ווײַז געטאָנ אימ מיט די אויגנ אפּ א שטול:
„איר פאָרט נאָכ הײַנט אוועק. עס זײַנענ גרייט שוינ די פּאפּירנ!..“
באמ לייענענ דעם בריוו האָט אימ געדוכט,
ער איז אינ מאָסקווע פונדאָסנײַ. אינ א פּארטאָג ער זעט זיכ.
די שורעס לויפּט ער פיבערדיק אדורכ,
פונקט ווי די ליקעלעכ, די גאסנ אונ די פּלעצער.

IV

אינגאנצן אנדערש זעט אים מאָסקווע אויס,
כאָטש ס׳גרײַפט דער דײַטש אפ איר אצינד פונסנײַ דאָ.
אין גרינס אן אָנגעטאָנענע — זי קוקט פאָרויס,
געפאסט אין זיכערקײַט, אין מוט געלײַטערט.
צי ווײַל ער האָט געפילט, ווי ס׳שלאָגט זיך דער אוראל,
צי ווײַל אין איר ער א סאָלדאט האָט א דערפארענעם געזען איצט,
צי אלץ צוזאמען, נאָר אין יעדן פאל
האָט זיך מיט זיכערקײַט זײַן גלויבן איצט געגרענעצט.
אין איר פארטונקלטקײַט איז זי איצט גרויזאם־העל,
און מיט פארטײַעטקײַט איז אָנגעברויזט א יעדער אָרט דאָרט.
זי זעט אינגאנצן אויס, ווי א באפעל,
זי זעט אינגאנצן אויס, ווי א פאראָרד׳נונג.
זי איז אין ווײַ אדורך די העכסטע מאָס
פון רום אין אירע אומשטערבלעכע שלאכטן,
פונקט ווי א דימענט גייט זיך דורך איבער א גלאָז,
און ס׳בלײַבט דעם בראָך שוין דעם ענדגילטיקן צו ווארטן.

V

ער פאָרט קיין סטאלינגראד. דורך מאָסקווע פונדאָסנײַ,
פונקט ווי אהער דורך מאָסקווע פונעם פראָנט איז ער געפאָרן.
דאָס גאנצע לאנד דורך מאָסקווע פאָרט. מע פאָרט פארבײַ.
מע שטעלט זיך אָפּ, ווי בא דעם אָנהייב פון די יאָרן.
ער קוקט מיטן געדאנק אין רויטן פלאץ זיך אײַן,
ער גייט אים שטענדיק דורך — א צ׳ריקגעהאלטענער, א שטילער.
מיט שטרענגער וווּנדערלעכער טעמפּל-שײַן
גיט שטענדיק פּײַערלעך דאָרט א פארהיל אים.
און עפּעס אנדערש זעט ער איצטער מאָסקווע דאָך,
זײַנע געדאנקען שוין אין סטאלינגראד זיך וועלבן.
ער איז אצינד אי דאָ אי דאָרט,
ווײַל ביידע זײַנען איינס איצט און דאָס זעלבע...
צום הויף אפ דראגאָמילאָווער גיט אים א צי,
די אויגן — צו. מיט ווײ פונסנײַ ווערט קלאָר אים:
אפ דראגאָמילאָווער האָט ער ניט וואָס צו גיין אצינד,
אר אָפּגעלאָזט איז דאָרט פאר אים א שווארצער פאָרהאנג...

ער בלאָנדזשעט אום מיטן געדאַנק איבער דער שטאָט,
די גרענעצן פֿון רוים און שטעכּ זיך פֿאַרווישן.
געזען דאָ אפֿן סטעפּ זי אויסדריקלעך ער האָט
אין קאָרפּוסן צעבליטע, ווי דורך קישעף.
געקוקט האָט ער אפֿן צעוואָרפֿענעם אוראַלער סטעפּ,
ווי ס׳האָבן זיך אין ווונדער בראַכשטיקער באַהאָפֿטן
און זיך געשטאַלטיקט אין אַ ווונדערלעך געוועב —
צו יעדן שריפֿט האָט זיך געזעגענען געוואָלט אַ לאָפֿ טאָן...
ס׳גייט דער צעשייד איבערן האַרץ שוין מיט אַ שניט,
פֿון גאָר דער וואָלגע דער געפּליעסק זיך הערט שוין.
און פּלוצעם — גלייַך צו אים מיט פֿעסטע טריט
דערזעט ער שפּאַנען דעם פֿאַרזאָרגטן אורראָם־הערשן:
— אַפֿ ווידערזען, אוראַלער כּטעפּ און בערג,
און זיסער ראַש, און עכּאָדיקער פּלאַטער
פֿון אומבאַגרייַפֿלעכ-ווונדערלעכע ווערק, —
עס וואַרטן אומבאַגרייַפֿטע טעג איצט — סטאַלינגראַדער!